

21

புனை

พระสูตรตันตปิฎก

เล่ม ๑๓

อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ปฐมปัญสาสก์

ภคทคามวรรคที่ ๑

อนุพุทธสูตร

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภคทคาม แคว้นวัชชี ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่า
นั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้ว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทั้งเรา ทั้งท่านทั้งหลายได้เล่นไปแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปแล้ว
ล้นกาลนานอย่างนี้ เพราะยังมิรู้แจ้ง มิแทงตลอดซึ่งธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔
ประการเป็นไฉน คือ ศีลที่เป็นอริยะ ๑ สมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็น
อริยะ ๑ และวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ ศีลที่เป็นอริยะ
สมาธิที่เป็นอริยะ ปัญญาที่เป็นอริยะ และวิมุตติที่เป็นอริยะ อันเราและท่าน
ทั้งหลายได้ตรัสรู้ได้แทงตลอดแล้ว ถอนตัณหาในภพขึ้นได้แล้ว ตัณหาอัน
นำไปสู่ภพสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป

พระผู้มีพระภาคผู้ศุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว
จึงได้ตรัสสถาประพันธ์ต่อไปว่า

ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ ซึ่งไม่มี
ธรรมอื่นยิ่งกว่า อันพระโคตม ศาสดาผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว
พระพุทฺธเจ้าผู้พระศาสดามีจักขุทรงกระทำที่สุดทุกข์ ตรัสรู้
พระธรรมแล้ว ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย พระองค์เสด็จ
ปรินิพพานแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปปติตสูตร

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เราเรียกว่า ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน คือ ศีลที่เป็น
อริยะ ๑ สมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ และวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า
ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม
๔ ประการ เราเรียกว่า ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน

คือ ศีลที่เป็นอริยะ ๑ สมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ และวิมุตติ
ที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
เราเรียกว่า ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้

ผู้ที่ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ชื่อว่าผู้ตกไป ผู้กำหนดเพราะราคะ
เป็นผู้กลับมามีอีก ฉะนั้น ควรทำกิจที่ควรทำ ยินดีใน
คุณชาติที่ควรยินดี จะได้บรรลुสุขทั้งโลกียสุขและโลกุตตร
สุข ฯ

จบสูตรที่ ๒

ขตสูตรที่ ๑

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็น
คนพาล ไม่เฉียบแหลม ไม่ใช่สัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนที่ปราศจากคุณสมบัติ
ย่อมเป็นผู้ประกอบไปด้วยโทษ นักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญ
เป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบ
แล้ว กล่าวสรรเสริญคุณของผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบ
คอบแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบ
แล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวน
ให้รอบคอบแล้ว ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นคนพาล ไม่
เฉียบแหลม ไม่ใช่สัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนที่ปราศจากคุณสมบัติ ย่อมเป็นผู้
ประกอบไปด้วยโทษ นักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็น
อันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นบัณฑิต
เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนให้ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ เป็นผู้
หาโทษมิได้ ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔
ประการเป็นไฉน คือ ใคร่ครวญ สืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่ควร
ติเตียน ๑ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑
ใคร่ครวญ สืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควร
เลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดในฐานะ
ที่ควรเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้
แล เป็นบัณฑิต เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนให้ประกอบไปด้วย
คุณสมบัติ เป็นผู้หาโทษมิได้ ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญ
เป็นอันมาก ฯ

ผู้ใด ย่อมสรรเสริญผู้ที่ควรนิินทา หรือย่อมนิินทาผู้ที่ควร
สรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมค้นหาโทษด้วยปาก ย่อมไม่ไ้

ประสบสุขเพราะโทษนั้น ความพ่ายแพ้การพนันด้วยทรัพย์
ทั้งหมด พร้อมด้วยตน มีโทษน้อย การที่ยังใจให้
ประทุษร้ายในท่านผู้ดำเนินไปดีแล้วนี้แหละ เป็นโทษใหญ่
กว่า (โทษการพนัน) ผู้ที่ตั้งวาจา และใจอันเป็นบาปไว้
ติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้าถึงนรกสิ้นแสนสามสิบหกนิริพ
พุทฺธะ และห้าอัมพุทฺธะ ฯ

จบสูตรที่ ๓

ขตสูตรที่ ๒

[๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติผิดในบุคคล ๔ จำพวก เป็น
คนพาล ไม่ฉลาด ไม่ใช้สัตบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ปราศจากคุณสมบัติ เป็นผู้
ประกอบด้วยโทษ ทั้งนักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก
บุคคล ๔ จำพวกใครบ้าง คือ มารดา ๑ บิดา ๑ พระตถาคต ๑ สาวกของ
พระตถาคต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติผิดในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล
เป็นคนพาล ไม่ฉลาด ไม่ใช้สัตบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ปราศจากคุณสมบัติ
เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ ทั้งนักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญ
เป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติชอบในบุคคล ๔ จำพวก เป็น
บัณฑิต ฉลาด เป็นสัตบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้เสื่อมเสีย เป็นผู้ไม่มีโทษ
ทั้งนักปราชญ์ก็สรรเสริญ และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก บุคคล ๔ จำพวก
ใครบ้าง คือ มารดา ๑ บิดา ๑ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติชอบในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นบัณฑิต
ฉลาด เป็นสัตบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้เสื่อมเสีย เป็นผู้ไม่มีโทษ ทั้งนัก
ปราชญ์ก็สรรเสริญ และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก

นรชนใด ปฏิบัติผิดในมารดา บิดา พระตถาคตสัมมา
สัมพุทฺธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต นรชนเช่นนั้น
ย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลายย่อม
ติเตยนรชนนั้น ในโลกนี้ทีเดียว เพราะเหตุที่ไม่ประพฤติ
ธรรม ในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไปสู่
อบาย ส่วนนรชนใดปฏิบัติชอบในมารดาบิดา ในพระ
ตถาคตสัมมาสัมพุทฺธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต
นรชนเช่นนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญนรชนนั้นในโลกนี้ทีเดียว เพราะเหตุที่ประพฤติ
ธรรมในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิง
ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

อนุสฺตสูตร

[๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ไปตามกระแส ๑ บุคคลผู้ไปทวนกระแส ๑
บุคคลผู้มีตนตั้งอยู่แล้ว ๑ บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไปตามกระแสเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อม
เสพงามทั้งหลาย และย่อมกระทำความอื่นเป็นบาป นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้ไปตาม
กระแส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไปทวนกระแสเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ย่อมไม่เสพงาม และย่อมไม่กระทำความอื่นเป็นบาป แม้มีหน้าอง
ด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ เพราะประกอบด้วยทุกข์บ้าง เพราะประกอบด้วยโทมนัส
บ้าง ก็ประพุดตีพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ บริบูรณ์ได้ นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้ไปทวน
กระแส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีตนตั้งอยู่แล้วเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้ผุดขึ้นเกิด ปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้น
เป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ลั่นไป นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้มีตน
ตั้งอยู่แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก
เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ กระทำให้แจ้งซึ่ง เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้เป็นพราหมณ์ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ชนเหล่าใดในโลกนี้ ไม่สำรวจในกามทั้งหลาย ยังไม่

ปราศจากราคะ มีปรกติบริโภคกาม ชนเหล่านั้นแล ถูกตัณหา

ครอบงำแล้ว เข้าถึงชาติและชราบ่อยๆ ชื่อว่าไปตามกระแส

เพราะฉะนั้น ชีรชนในโลกนี้ เป็นผู้มัวติดตั้งมั่นแล้วไม่เสพ

กาม และไม่ทำความอื่นเป็นบาป แม้ประกอบด้วยทุกข์ก็

ละกามได้ นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกบุคคลนั้นว่าไปทวน

กระแส นรชนใดแล ละกิเลส ๕ ประการเสียได้ เป็น

ผู้มีการศึกษาบริบูรณ์ มีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ถึงความ

เป็นผู้ชำนาญในจิต มีอินทรีย์ตั้งมั่นแล้ว นรชนนั้นแล

นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่าผู้มีตนตั้งอยู่แล้ว ธรรมทั้งหลาย

ที่เป็นกุศลและอกุศล อันบุคคลใดกำจัดหมดแล้ว ถึงซึ่ง

อันตั้งอยู่ไม่ได้ ไม่มีอยู่ บุคคลนั้นเป็นผู้จบเวท อยู่จบ

พรหมจรรย์แล้ว ถึงที่สุดแห่งโลก นักปราชญ์ทั้งหลาย

เรียกว่าผู้ถึงฝั่ง ฯ

จบสูตรที่ ๕

อัปปสุตตสูตร

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีสัจจะน้อย ไม่เข้าถึงด้วยสัจจะ ๑ บุคคลผู้มีสัจจะน้อย เข้าถึงด้วยสัจจะ ๑ บุคคลผู้มีสัจจะมาก ไม่เข้าถึงด้วยสัจจะ ๑ บุคคลผู้มีสัจจะมาก เข้าถึงด้วยสัจจะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสัจจะน้อย ไม่เข้าถึงด้วยสัจจะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสัจจะ คือ สุตตะ เคนยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัปภูตธรรม เวทลละน้อย เขาหาได้รู้ธรรมแห่งสัจจะน้อยนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีสัจจะน้อย ไม่เข้าถึงด้วยสัจจะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสัจจะน้อยเข้าถึงด้วยสัจจะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสัจจะ คือ สุตตะ เคนยยะ ฯลฯ เวทลละน้อย เขาย่อมรู้ธรรมแห่งสัจจะน้อยนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มีสัจจะน้อยเข้าถึงด้วยสัจจะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสัจจะมาก ไม่เข้าถึงด้วยสัจจะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสัจจะ คือ สุตตะ เคนยยะ ฯลฯ เวทลละมาก เขาหาได้รู้ทั่วถึงธรรมแห่งสัจจะมากนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีสัจจะมาก ไม่เข้าถึงด้วยสัจจะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสัจจะมากเข้าถึงด้วยสัจจะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสัจจะ คือ สุตตะ เคนยยะ ฯลฯ เวทลละมาก เขารู้ทั่วถึงธรรมแห่งสัจจะมากนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มีสัจจะมากเข้าถึงด้วยสัจจะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ถ้าบุคคลแม้มีสัจจะน้อย ไม่ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมติเตียนเขา ทั้งโดยศีลและสัจจะทั้งสอง ถ้าบุคคลแม้มีสัจจะน้อย ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อมสรรเสริญเขาโดยศีล แต่สัจจะของเขาไม่สมบูรณ์ ถ้าบุคคลแม้มีสัจจะมาก ไม่ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อมติเตียนเขาโดยศีล แต่สัจจะของเขาสมบูรณ์ ถ้าบุคคลแม้มีสัจจะมาก ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อมสรรเสริญเขา ทั้งโดยศีลและสัจจะทั้งสอง ใครควรที่จะติเตียนเขาผู้เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม เป็นพุทธสาวกผู้มีปัญญา ผู้เป็นประจักษ์แห่งทองชมพูนุช แม้เทวดาก็ย่อมชมเชย แม้พรหมก็สรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๖

สังฆโสภณสูตร

[๗] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับ
แนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก่วักล้า เป็นพหูสูตร เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกฤกษ์ทั้งหลาย คือ
ภิกษุ ๑ ภิกษุณี ๑ อุบาสก ๑ อุบาสิกา ๑ ดูกฤกษ์ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก
นี้แล เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก่วักล้า เป็นพหูสูตร
เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ฯ

บุคคลใด เป็นผู้ฉลาด แก่วักล้า เป็นพหูสูตร ผู้ทรงธรรม
ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลเช่นนั้น เราเรียกว่า
ผู้ยังหมู่ให้งาม ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา เป็นผู้
มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นพหูสูตรเหล่านี้แล ย่อมยัง
หมู่ให้งาม แท้จริง บุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ยังหมู่ให้งาม ฯ

จบสูตรที่ ๗

เวสัชชาสูตร

[๘] ดูกฤกษ์ทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยเวสัชชาญาณเหล่าใด
ย่อมปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร
เวสัชชาญาณของตถาคตมี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกฤกษ์ทั้งหลาย
เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก
จักทักท้วงเราโดยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพระสัมมา-
*สัมพุทธะ ธรรมเหล่านี้ยังไม่ตรัสรู้แล้ว เมื่อเราไม่เห็นนิมิตแม้ยัง่อมเป็นผู้ถึงความ
เกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแก่วักล้าอยู่ ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เราไม่
เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก
จักทักท้วงเราโดยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพระชินาสพ
อาสวะเหล่านี้ของท่านยังไม่สิ้นแล้ว เมื่อเราไม่เห็นนิมิตแม้ยัง่อมเป็นผู้ถึงความ
เกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแก่วักล้าอยู่ ดูกฤกษ์ทั้งหลาย เราไม่เห็น
นิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จัก
ทักท้วงเราด้วยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านกล่าวธรรมเหล่าใดว่า ทำอันตราย
ธรรมเหล่านั้นไม่อาจทำอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริง เมื่อเราไม่เห็นนิมิตแม้ยัง่อม
เป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแก่วักล้าอยู่ ดูกฤกษ์ทั้งหลาย
เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก
จักทักท้วงเราด้วยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์
อย่างใด ประโยชน์อย่างนั้นไม่เป็นทางล้นทุกข์โดยชอบแก่บุคคลผู้ทำตาม เมื่อ
เราไม่เห็นนิมิตแม้ยัง่อมเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความ
แก่วักล้าอยู่ ดูกฤกษ์ทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยเวสัชชาญาณเหล่าใด

ปฏิจจानุสาธน์แห่งผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร
เวสารัชชญาณของตถาคตมี ๔ ประการนี้แล ฯ

วาทะเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เขาเตรียมไว้มาก และ
สมณพราหมณ์ทั้งหลายอาศัยวาทะใด วาทะเหล่านั้นมาถึง
พระตถาคตผู้แก้แล้วกล้า ผู้ล่วงวาทะเสียได้ ย่อมหายไป
ผู้ใดครอบงำธรรมจักรอันเป็นโลกุตตรประกาศแล้ว มีปรกติ
อนุเคราะห์สัตว์ทั่วหน้า สัตว์ทั้งหลายย่อมมนัสการผู้เช่นนั้น
ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ ผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ตัณหาสูตร

[๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อจะเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นใน
ที่ใด ที่นั้นให้ชื่อว่าเป็นที่เกิดขึ้นแห่งตัณหา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ
ตัณหาเมื่อจะเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นเพราะจิรวรเป็นเหตุ ๑ เพราะภินทรา
เป็นเหตุ ๑ เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ ๑ เพราะเภสัชอันประณีตและประณีตกว่า
เป็นเหตุ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อจะเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นในที่ใด ที่นั้น
ย่อมชื่อว่าเป็นที่เกิดขึ้นแห่งตัณหา ๔ ประการนี้แล ฯ

บุรุษมีตัณหาเป็นเพื่อนสอง ท่องเที่ยวไปตลอดกาลยืดยาว
นาน ไม่ล่วงพ้นสังสารอันมีความเป็นอย่างนี้ และความเป็น
อย่างอื่น ภิกษุผู้มีสติสัมปชัญญะรู้โทษนี้ และรู้ตัณหาเป็นที่
เกิดแห่งทุกข์ พึงเป็นผู้ปราศจากตัณหา ไม่ถือมั่น ย่อม
เว้นรอบ ฯ

จบสูตรที่ ๙

โยคสูตร

[๑๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ
กามโยคะ ๑ ภวโยคะ ๑ ทิณฺณโยคะ ๑ อวิชชาโยคะ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ก็กามโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อ
เขาไม่รู้ชัดซึ่ง ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่ง
กามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะกาม ความเพติดเพลินเพราะ
กาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะกาม ความกระหายเพราะกาม
ความเร่าร้อนเพราะกาม ความหยั่งลงในกาม และความทะยานอยากเพราะกาม
ในกามทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่ากามโยคะ กามโยคะเป็นดังนี้ ก็
ภวโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ

คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อ
เขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพ
ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะภพ ความผลิตเพลินเพราะภพ
ความเยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะภพ ความกระหายเพราะภพ ความ
เร่าร้อนเพราะภพ ความหยั่งลงในภพ และความทะยานอยากเพราะภพ ในภพ
ทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าภวโยคะ กามโยคะ ภวโยคะเป็นดังนี้
ก็ทวิภูติโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทวิภูติทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อ
เขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทวิ
ภูติทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะทวิ ภูติ ผลิตเพลินเพราะทวิ
ภูติ ความเยื่อใยเพราะทวิ ภูติ ความหมกมุ่นเพราะทวิ ภูติ ความกระหายเพราะทวิ ภูติ ความ
เร่าร้อนเพราะทวิ ภูติ ความหยั่งลงเพราะทวิ ภูติ และความทะยานอยากเพราะทวิ ภูติ ในทวิ
ภูติทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าทวิภูติโยคะ กามโยคะ ภวโยคะ ทวิภูติโยคะ
เป็นดังนี้ ก็อวิชาโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาตนะ ๖ ประการ
ตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบาย
เครื่องสลัดออกแห่งผัสสาตนะ ๖ ประการ ตามความเป็นจริง ความไม่รู้ ความ
ไม่หยั่งรู้ในผัสสาตนะ ๖ ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าอวิชาโยคะ กามโยคะ
ภวโยคะ ทวิภูติโยคะ และอวิชาโยคะ เป็นดังนี้ บุคคลผู้ประกอบด้วยอกุศล
ธรรมอันลามก อันเป็นเครื่องเศร้าหมอง เป็นเหตุให้เกิดในภพใหม่ มีความ
กระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชราและมรณะต่อไปอีก ฉะนั้น เรา
จึงเรียกว่า ผู้ไม่เกษมจากโยคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ ประการเหล่านี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปราศจากโยคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ความปราศจากกามโยคะ ๑ ความปราศจากภวโยคะ ๑ ความ
ปราศจากทวิภูติโยคะ ๑ ความปราศจากอวิชาโยคะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความ
ปราศจากกามโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด
ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความ
เป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัด
ออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะกาม ความผลิต-
*เพลินเพราะกาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะกาม ความกระหาย
เพราะกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความหยั่งลงในกาม ความทะยานอยากเพราะ
กาม ในกามทั้งหลาย ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความปราศจากกามโยคะ
ความปราศจากกามโยคะเป็นดังนี้ ก็ความปราศจากภวโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะภพ ความผลิตเพลินเพราะภพ ความเยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะภพ ความกระหายเพราะภพ ความเร่าร้อนเพราะภพ ความหยังลงในภพ และความทะยานอยากเพราะภพ ในภพทั้งหลาย ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความปราศจากภวโยคะ ความปราศจากกามโยคะ ความปราศจากภวโยคะ เป็นต้น นี้ ก็ความปราศจากทวิญญูโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งทวิญญูทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งทวิญญูทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะทวิญญู ความผลิตเพลินเพราะทวิญญู ความเยื่อใยเพราะทวิญญู ความหมกมุ่นเพราะทวิญญู ความกระหายเพราะทวิญญู ความเร่าร้อนเพราะทวิญญู ความหยังลงในทวิญญู และความทะยานอยากเพราะทวิญญู ในทวิญญูทั้งหลาย ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความปราศจากทวิญญูโยคะ ความปราศจากกามโยคะ ความปราศจากภวโยคะ ความปราศจากทวิญญูโยคะ เป็นต้น นี้ ก็ความปราศจากอวิชชาโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาयตนะ ๖ ประการ ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาयตนะ ๖ ประการ ตามความเป็นจริง ความไม่รู้ ความไม่หยั่งรู้ในผัสสาयตนะ ๖ ประการ ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความปราศจากอวิชชาโยคะ ความปราศจากกามโยคะ ความปราศจากภวโยคะ ความปราศจากทวิญญูโยคะ ความปราศจากอวิชชาโยคะ เป็นต้น นี้ บุคคลผู้ปราศจากอกุศลธรรมอันลามก อันเป็นเครื่องเศร้าหมอง เป็นเหตุให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชรา และมรณะต่อไปอีก ฉะนั้น เราจึงเรียกว่า ผู้เกษมจากโยคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปราศจากโยคะ ๔ ประการนี้แล ฯ

สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยกามโยคะ ภวโยคะ ทวิญญูโยคะ และอวิชชาโยคะ ย่อมเป็นผู้มีปรกติถึงชาติและมรณะ ไปสู่สังสาร ส่วนสัตว์เหล่าใด กำหนดรู้กามทั้งหลายและภวโยคะ โดยประการทั้งปวง ถอนขึ้นซึ่งทวิญญูโยคะ และสํารอกอวิชชาเสียได้ สัตว์เหล่านั้นแล เป็นผู้ปราศจากโยคะทั้งปวง เป็นมุนีผู้ล่วงพ้นโยคะเสียได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบภณทคามวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนุพุทธสูตร ๒. ปปติตสูตร ๓. ขตสูตรที่ ๑ ๔. ขตสูตรที่ ๒
๕. อนุโสตสูตร ๖. อัปสุตสูตร ๗. สังฆโสณสูตร ๘. เวสัชชสูตร
๙. ตัณฑาสสูตร ๑๐. โยคสูตร

จรวรรคที่ ๒

จารสูตร

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มากมวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก
เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังเดินอยู่ และภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึง
ความพินาศซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้อกำลังเดินอยู่เป็นอย่างนี้แล้ว
เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็น
นิจนิรันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มากมวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก
เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ยืนอยู่ และภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศ
ซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม่อยืนอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มี
ความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนิรันดร ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มากมวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้
นั่งอยู่ และภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้น
ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม่อนั่งอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร
ไม่มีโอตตปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนิรันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ถ้าแม้มากมวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นอนตื้นอยู่ และ
ภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความ
ไม่มี ภิกษุแม่อนอนตื้นอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ
เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนิรันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มากมวิตก
พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เดินอยู่ และภิกษุไม่ยินดี ละ
บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม่อเดินอยู่เป็นอย่างนี้
เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร
มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มากมวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก
เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ยืนอยู่ และภิกษุไม่ยินดี ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตก
นั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม่อยืนอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร
มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ถ้าแม้วิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นั่งอยู่ และภิกษุไม่นอนดี ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุผู้นั่งอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่าผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้วิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นอนตื่นอยู่ และภิกษุไม่นอนดี ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุผู้นอนตื่นอยู่ เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้ว เป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

ถ้าภิกษุใด เดินก็ตาม ยืนก็ตาม นั่งหรือนอนก็ตาม ย่อม
ตรึกถึงวิตกอันลามกอิงอาศัยกิเลส ภิกษุผู้เช่นนั้น เป็นผู้
ดำเนินไปสู่ทางผิด หมกมุ่นแล้วในอารมณ์ อันยังความ
ลุ่มหลงให้เกิด เป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม
แต่ถ้าภิกษุใดเดินก็ตาม ยืนก็ตาม นั่งหรือนอนก็ตาม ยังวิตก
ให้สงบแล้ว ยินดีในธรรม เป็นที่สงบวิตก ภิกษุเช่นนั้น
เป็นผู้ควรเพื่อบรรลุซึ่งสัมโพธิญาณอันอุดม ฯ

จบสูตรที่ ๑

ศีลสูตร

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์
สมบูรณ์ จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร
มีปกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
เมื่อเธอทั้งหลายมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมในปาติโมกข์สังวร
สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทาน
ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย กิจที่ควรทำยิ่งกว่านี้ จะพึงมีอะไรเล่า ถ้าแม้อภิกษุ
กำลังเดินไป อภิกษาไปปราศแล้ว พยาบาทไปปราศแล้ว ละถีนมิทระได้แล้ว
ละอุทธจกุกุกจะได้แล้ว ละวิจิกิจฉาได้แล้ว ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน
มีสติมั่นไม่หลงลืม มีกายสงบไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง มีอารมณ์เป็นหนึ่ง
ภิกษุเฝ้าเดินอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียร
อันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ถ้าแม้อภิกษุยืนอยู่ ... ถ้าแม้อภิกษุ
นั่งอยู่ ... ถ้าแม้อภิกษุนอนตื่นอยู่ อภิกษาไปปราศแล้ว พยาบาทไปปราศแล้ว
ละถีนมิทระได้แล้ว ละอุทธจกุกุกจะได้แล้ว ละวิจิกิจฉาได้แล้ว ปรารภความ
เพียรไม่ย่อหย่อน มีสติมั่นไม่หลงลืม มีกายสงบไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง
มีอารมณ์เป็นหนึ่ง ภิกษุเฝ้านอนตื่นอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร
มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

ภิกษุพึงเดินตามสบาย พึงยืนตามสบาย พึงนั่งตามสบาย พึงนอนตามสบาย พึงกู่ตามสบาย พึงเหยียดตามสบาย ตลอดคตของโลก ทั้งเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องต่ำ และพิจารณาตลอดความเกิด และความเสื่อมไปแห่งธรรม และชั้นทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวภิกษุอย่างนั้น ผู้มีสติทุกเมื่อ ศึกษาปฏิบัติทวนอรรถแล้วความสงบใจเสมอ ว่ามีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

จบสูตรที่ ๒

ปธานสูตร

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อไม่ให้กุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อให้มียิ่งขึ้น เพื่อความไพบูลย์ เพื่อเจริญ เพื่อให้บริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔ ประการนี้แล ฯ

พระชีนาสพเหล่านั้น มีความเพียรอันชอบ ครบจำเตญฺมิทวิฏ
อันเป็นบ่วงแห่งมาร เป็นผู้อันกิเลสไม่อาศัยแล้ว ถึงฝั่ง
แห่งภัย คือชาติ และมรณะ ท่านเหล่านั้นชนะมารพร้อมทั้ง
เสนา ชื่นชมแล้ว เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ก้าวล่วงกำลังพระยามาร
เสียทั้งหมด (ถึงความสุขแล้ว) ฯ

จบสูตรที่ ๓

สังวรสูตร

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเพียร ๔ ประการนี้ ๔ ประการนี้เป็นไฉน คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑ ภาวนาปธาน ๑ ออนุรักษนาปธาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สังวรปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุทริย ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัส ครบจำได้ ย่อมรักษาจักขุทริย ถึงความสำรวมในจักขุทริย พึงเสียดด้วยหู... ดูกดลื่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย... รู้ธรรมารมณ์

ด้วยใจแล้ว ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวม
มโนทริย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌา
และโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามโนทริย์ ถึงความสำรวมในมโนทริย์ นี้เรา
เรียกว่าสังวรปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปหานปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมครอบงำ ย่อมละ ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้พินาศ ย่อมให้ถึงความไม่มี
ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งพยาบาทวิตกเกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งวิหิงสาวิตก
เกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เราเรียกว่าปหานปธาน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ-
*สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ
ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญ
ปีติสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญสมาธิสัมโพ-
*ชฌงค์ ... ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในความสละ นี้เราเรียกว่าภาวนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
อนุรักษนาปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมตามรักษาสมาธิที่มีอันเจริญ
ที่เกิดขึ้นแล้ว คือ อัญญิกสัญญา ปุพพสัญญา วินิสิกสัญญา วิบุพพสัญญา
วิจจิตกสัญญา อุทฺธมาตกสัญญา นี้เราเรียกว่าอนุรักษนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความเพียร ๔ ประการนี้แล ฯ

ปธาน ๔ ประการนี้ คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑

ภาวนาปธาน ๑ อนุรักษนาปธาน ๑ อันพระพุทธานุเจ้าผู้เป็น

เผ่าพันธุ์ พระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้ว ซึ่งเป็นเครื่องให้ภิกษุ

ในธรรมวินัยนี้ ผู้มีความเพียรพึงถึงความสิ้นทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

ปัญญัติสูตร

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบัญญัติซึ่งสิ่งที่เลิศ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพ (ใหญ่) อสุรินทราหูเป็นเลิศ
บรรดาบุคคลผู้บริโศกคาม พระเจ้ามณฑาตุราชเป็นเลิศ บรรดาผู้ใหญ่งาม ผู้มี
บาปเป็นเลิศ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันโลกกล่าวว่าเป็นเลิศในโลก
ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและ
มนุษย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบัญญัติสิ่งที่เลิศ ๔ ประการเหล่านี้แล ฯ

บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพ (ใหญ่) อสุรินทราหูเป็นเลิศ บรรดา

บุคคลผู้บริโศกคาม พระเจ้ามณฑาตุราชเป็นเลิศ บรรดาผู้-

ใหญ่งาม มารเป็นเลิศ พระพุทธเจ้าผู้รู้เรื่องด้วยฤทธิ์ อัน

โลกกล่าวว่าเป็นเลิศในโลก ทั้งเทวดาและมนุษย์ ทัวภูมิเป็น

ที่อยู่ของสัตว์ ทั้งเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องต่ำ ฯ

จบสูตรที่ ๕

โสขุมมสูตร

[๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ญาณเป็นเครื่องแทงตลอดลักษณะอันละเอียด
๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ประกอบด้วยญาณอันกำหนดรู้ลักษณะอันละเอียดในรูปอย่างยิ่ง ย่อมไม่พิจารณา
เห็นญาณอันกำหนดรู้ลักษณะอันละเอียดในรูปอื่น ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณ
เป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปนั้น และไม่ปรารภนาญาณเป็นเครื่อง
กำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปอื่น อันยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่อง
กำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปนั้น เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนด
ลักษณะอันละเอียดในเวทนา ... เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะ
อันละเอียดในสัญญา ... เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอัน
ละเอียดในสังขาร ย่อมไม่พิจารณาเห็นซึ่งญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอัน
ละเอียดในสังขารอื่น ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอัน
ละเอียดในสังขารนั้น และไม่ปรารภนาญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียด
ในสังขารอื่น ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียด
ในสังขารนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียด ๔
ประการนี้แล ฯ

ภิกษุใดรู้ความที่รูปชั้นเป็นของละเอียด รู้ความเกิดแห่ง
เวทนา รู้ความเกิดและความดับแห่งสัญญา รู้จักสังขารโดย
ความไม่เที่ยง โดยเป็นทุกข์ และโดยความเป็นอนัตตา
ภิกษุนั้นแล เป็นผู้เห็นชอบ เป็นผู้สงบ ยินดีในสันติบท
ชำระมารพร้อมทั้งเสนา ย่อมทรงไว้ซึ่งร่างกายมีในที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๖

อคติสูตรที่ ๑

[๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้ อคติ ๔ ประการ
เป็นไฉน บุคคลย่อมถึงจันตาคติ ย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึง
ภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดประพฤติกว้างขวาง เพราะความรัก ความชัง ความหลง
ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม ดูจพระจันทร์ข้างแรม
ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๗

อคติสูตรที่ ๒

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน บุคคลย่อมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ
ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดไม่ประพฤติกว้างขวาง เพราะความรัก ความขัง
ความหลง ความกลัว ยศของผู้นั้น ย่อมเต็มเปี่ยม ดุจ
พระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

อคติสูตรที่ ๓

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
บุคคลย่อมถึงฉันทาคติ ย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดประพฤติกว้างขวาง เพราะความรัก ความขัง ความหลง
ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม เหมือนพระจันทร์ข้างแรม
ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
บุคคลย่อมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึง
ภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดไม่ประพฤติกว้างขวาง เพราะความรัก ความขัง
ความหลง ความกลัว ยศของผู้นั้น ย่อมเต็มเปี่ยม ดุจ
พระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๙

กัตตุเทศกสูตร

[๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัตตุเทศกผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนธูณนำไปวางไว้ในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กัตตุเทศกย่อมถึง
ฉันทาคติ ย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กัตตุเทศกผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนธูณนำไปวางไว้ในนรก
ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัตตุเทศกผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนธูณนำไป
วางไว้ในสวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กัตตุเทศกย่อมไม่ถึงฉันทาคติ
ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กัตตุเทศกผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนธูณนำไปวางไว้
ในสวรรค์ ฯ

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่สำรวมในกาม ไม่ประกอบด้วยธรรม
ไม่เคารพในธรรม มีปรกติถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ

และภยากติ ก็แลบุคคลนี้เราเรียกว่า เป็นหยากเยื่อในบริษัท
อันสมณะผู้รู้กล่าวแล้วอย่างนี้ ชนเหล่าใดตั้งอยู่ในธรรม มี
ปรกติไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ ย่อมไม่
กระทำการมอันลามก เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นชื่อว่า เป็น
สัตบุรุษที่น่าสรรเสริญ ก็แลบุคคลนี้เราเรียกว่าเป็นผู้ผดผ่อง
ในบริษัท อันสมณะผู้รู้กล่าวแล้วอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จารสูตร ๒. ศีลสูตร ๓. ปธานสูตร ๔. สังวรสูตร
๕. ปัญญัติสูตร ๖. โสขummสูตร ๗. อคติสูตรที่ ๑ ๘. อคติสูตรที่ ๒
๙. อคติสูตรที่ ๓ ๑๐. ภัตตุเทศกสูตร ฯ

อุรุเวลวรรคที่ ๓

อุรุเวลสูตรที่ ๑

[๒๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบณทิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้
มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ
สนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ในคราวแรกตรัสรู้เราอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา
ในอุรุเวลาประเทศ เมื่อเราหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ความปริวิตกแห่งใจได้
บังเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เรา
จะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์คนไหนหนอแล แล้วอาศัยอยู่ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เราได้ปริวิตกต่อไปว่า เราจะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์อื่น
แล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งศีลชั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะ
หรือพราหมณ์อื่น ผู้มีศีลสมบูรณ์กว่าตน ซึ่งเราจะพึงสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ เราจะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์อื่น แล้วอาศัยอยู่
เพื่อความบริบูรณ์แห่งสมาธิชั้น ... แห่งปัญญาชั้น ... แห่งวิมุตติชั้นที่ยังไม่
บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่น ผู้มีสมาธิสมบูรณ์กว่าตน ... มี
ปัญญามากกว่าตน ... มีวิมุตติสมบูรณ์กว่าตนในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มาร-
*โลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เรา

ได้ปริวิตกต่อไปว่า โฉนหนอแล เราพึงสักการะเคารพพระธรรมที่เราตรัสรู้นั้นอาศัย
เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความปริวิตกแห่งใจของ
เราด้วยใจ ได้อันตรธานจากพรหมโลกไปปรากฏข้างหน้าเรา เปรียบเหมือน
บุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่ยืด ฉะนั้น ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดี-
*พรหมกระทำผ้าอุตราสงค์เจี๊ยงบ่าข้างหนึ่ง ถูกลมพัดเข้าเบื้องขวาลงที่แผ่นดิน
ประนมอัญชลีมาทางเรา แล้วกล่าวคำนี้กะเราว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็น
อย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด
ได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นสักการะเคารพ
พระธรรมนั้นเทียว อาศัยอยู่แล้ว พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดจักมีในอนาคต
แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น ก็จักสักการะเคารพพระธรรมนั้นเทียว
อาศัยอยู่แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็จงสักการะเคารพ
พระธรรมนั้นแหละอาศัยอยู่เกิด ท้าวสหัมบดีพรหม ครั้นได้กล่าวไวยากรรม
ภาษิตนี้จบลงแล้ว ได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตเหล่าใดด้วย พระพุทธเจ้าใน
อนาคตเหล่าใดด้วย และพระพุทธเจ้าในบัดนี้ด้วย ผู้ยัง
ความโศกของสัตว์เป็นอันมากให้เสื่อมคลาย ล้วนเคารพ
พระสัทธรรมอยู่ นี่เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
เพราะเหตุฉะนั้นแหละ กุลบุตรผู้รักษาดน จานงความเป็นใหญ่
เมื่อระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงทำ
ความเคารพพระสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวประพันธ์คำถานี้ ครั้น
แล้วอภิวาทเรา กระทำประทักษิณแล้วหายไปในที่นั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
แม้การที่เราทราบการเชื่อเชื่อยของพรหมแล้วสักการะเคารพอาศัยธรรมที่เราตรัสรู้นั้น
นั้นแหละอยู่ เป็นการสมควรแก่ตน เมื่อใด แม้สงฆ์ประกอบไปด้วยความเป็น
ใหญ่แล้ว เมื่อนั้น เราก็จักเคารพแม้ในสงฆ์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

อุรุเวลสูตรที่ ๒

[๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในคราวแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ
ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอุรุเวลาประเทศ ครั้นนั้นแล พวกพราหมณ์มากด้วยกัน
เป็นผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่วัยชราแล้ว เข้าไปหาเรา ครั้นแล้วได้สนทนา
ปราศรัยกับเรา ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กล่าวกะเราว่า ท่านพระโคตม เราได้สดับมาอย่างนี้ว่า
พระสมณโคตมไม่อภิวาท ไม่ลูกรับพราหมณ์ผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่วัยชราแล้ว

แล้ว ทั้งไม่เชื่อเชิญด้วยอาสนะ ข้อนี้เป็นอย่างที่เราได้สดับมาหรือ การที่ท่าน
พระโคตมไม่อภิเษก หรือไม่ถูกรับพวกพราหมณ์ผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่สงวน
ผ่านวัยแล้ว หรือไม่เชื่อเชิญด้วยอาสนะ นั้นไม่ควรเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความปริวิตกนี้ได้มีแก่เราว่า ท่านเหล่านี้ย่อมไม่รู้ซึ่งเถระ หรือธรรมอันกระทำ
เป็นเถระ ถ้าแม้บุคคลผู้เฒ่ามีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี แต่เกิดมา แต่
เขามีปรกติพูดในกาลไม่ควร พูดไม่จริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็น
ธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาจาที่ไม่ควรจดจำไว้ ไม่มีหลักฐาน ไม่มีขอบเขต
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่ควร เขาย่อมถึงซึ่งกาลนับว่า เป็นเถระ
ผู้เขลาโดยแท้ ถ้าแม้เด็กกำลังรุ่น มีผมดำสนิท ยังหนุ่มแน่น อยู่ในปฐมวัย
แต่มีปรกติพูดในกาลอันควร พูดจริง พูดเป็นประโยชน์ พูดเป็นธรรม พูดเป็น
วินัย กล่าววาจาที่ควรจดจำ มีหลักฐาน มีขอบเขต ประกอบด้วยประโยชน์
โดยกาลอันควร เขาย่อมถึงซึ่งกาลนับว่า เป็นเถระผู้ฉลาดโดยแท้ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรมอันกระทำให้เป็นเถระ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคิล สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระ
และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขา
บททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สังสมซึ่งสุตะ เป็นผู้ได้สดับมา
มาก ทรงจำไว้ คล่องปากขึ้นใจ แทะตลอดด้วยดีด้วยทิลุ ซึ่งธรรมอันงามใน
เบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้ง
พยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดย
ไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เถรกรณธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดมีจิตฟุ้งซ่าน มีความดำริไม่มั่นคง เช่นกับมฤค ยินดี
ในธรรมของอัสติบุรุษ ย่อมกล่าวคำเพื่อเจือเป็นอันมาก ผู้
นั้นมีความเห็นลามก ปราศจากความเอื้อเพื่อ ตั้งอยู่ไกล
จากความเป็นผู้มั่นคง ส่วนผู้ใด สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้
สดับ มีปฏิภาณ ประกอบในธรรมอันทำความมั่นคง ย่อม
เห็นแจ้งอรรถแห่งอริยสัจด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งธรรม
ทั้งปวง ไม่มีกิเลสอันเป็นประดุจหลักตอ มีใจหวั่นไหว มี
ชาติและมรณะอันละได้แล้ว เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์
สมบูรณ์ เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นเถระ อาสวะของภิกษุใดไม่มี
เพราะสิ้นอาสวะทั้งหลาย เราเรียกภิกษุนั้นว่าเถระ ฯ

จบสูตรที่ ๒

โลกสูตร

[๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกตลาคตรัสรู้แล้ว ตลาคตพราจจากโลกแล้ว เหตุเกิดแห่งโลกตลาคตรัสรู้แล้ว เหตุเกิดแห่งโลกตลาคตละได้แล้ว ความดับแห่งโลกตลาคตรัสรู้แล้ว ความดับแห่งโลกตลาคตกระทำให้งามแล้ว ปฏิปทาอันยังสัตว์ให้ถึงความดับแห่งโลก ตลาคตรัสรู้แล้ว ปฏิปทาอันยังสัตว์ให้ถึงความดับแห่งโลกตลาคตให้เจริญแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปารมณ์ที่เห็นด้วยจักขุ สัททารมณ์ที่ฟังด้วยหู คันธารมณ์ รสารมณ์ โสณัฐพารมณ์ที่รู้ได้ด้วยทวารนั้นๆ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจ ของโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ของหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ตลาคตได้บรรลุแล้ว เสาะแสวงหาแล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ ตลาคตรัสรู้รูปารมณ์ที่เห็นได้ด้วยจักขุเป็นต้นนั้นโดยชอบ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตลาคต อนึ่ง ตลาคตย่อมตรัสรู้ซึ่งราตรีใด และย่อมยังราตรีใดให้ดับ ตลาคตย่อมกล่าว ย่อมหักทลาย ย่อมแสดงออกซึ่งคำใดในระหว่างนี้ คำนั้นทั้งหมดย่อมเป็นอย่างนั้นทีเดียว หาได้เป็นอย่างอื่นไม่ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตลาคต ตลาคตมิปรกติกกล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น ตลาคตมิปรกติกกล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตลาคต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตลาคตเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เป็นผู้อันใครๆ ครอบงำไม่ได้ ผู้เห็นแจ้งโดยแท้ ยังอำนาจให้เป็นไป เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตลาคต ฯ

ผู้ใดรู้ยิ่งแล้วซึ่งโลกทั้งปวง รู้ตามเป็นจริงในโลกทั้งปวง พราจ

ไปจากโลกทั้งปวง ไม่มีกิเลสนอนเนื่องในสันดานในโลก

ทั้งปวง ผู้นั้นแล เป็นธีรชนผู้ครอบงำอารมณ์ทั้งปวงได้ ปลด

เปลื้องกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งมวลเสียได้ เป็นผู้ถูกต้อง

นิพพานอันมีความสงบอย่างยิ่ง ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ผู้นี้

เป็นพระชินาสพผู้รู้แล้ว ไม่มีทุกข์ ตัดความสงสัยได้แล้ว

ถึงความสิ้นไปแห่งกรรมทั้งปวง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะความ

สิ้นไปแห่งอุปธิ บุคคลนี้เป็นผู้มีโชค เป็นพุทธะ ชื่อว่า

เป็นสัพพัญญูอดเยี่ยม ประกาศพรหมจักรให้แก่โลกทั้งเทว

โลก เพราะเหตุนั้น เทวดาและมนุษย์จึงถึงพระพุทธเจ้าว่า

เป็นสัพพัญญู มาประชุมกันนมัสการพระองค์ผู้เป็นใหญ่ ผู้

ปราศจากความขลาด เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจักนมัสการ

พระองค์ผู้เป็นใหญ่ ผู้ปราศจากความพลาด กล่าวสรรเสริญ
ว่า เป็นผู้ฝึกตนประเสริฐกว่าบรรดาผู้ฝึกตนทั้งหลาย เป็น
ฤๅษีผู้สงบกว่าบรรดาผู้สงบทั้งหลาย เป็นผู้พ้นชั้นเยี่ยมกว่า
บรรดาผู้พ้นทั้งหลาย เป็นผู้ข้ามฝั่งประเสริฐกว่าบรรดาผู้ข้าม
ฝั่งทั้งหลาย ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก จะหาบุคคลเปรียบ
ด้วยพระองค์ไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๓

กาฬสูตร

[๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กาฬการาม ใกล้เมือง
สาเกต ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปารมณ์ที่เห็นด้วยจักขุ สัททารมณ์ที่ฟังด้วยหู
คันธารมณ์ รสารมณ์ และโณสุพพารมณ์ ที่รู้ได้ด้วยทวารนั้นๆ ธรรมารมณ์
ที่รู้แจ้งด้วยใจ ของโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ของหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราได้บรรลุแล้ว เสาะแสวงหาแล้ว
ค้นคว้าแล้วด้วยใจ เราย่อมรู้รูปารมณ์ที่เห็นได้ด้วยจักขุเป็นต้นนั้นรู้แล้วด้วยปัญญา
อันยิ่ง ตลาคตรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้นแจ้งชัด รูปารมณ์เป็นต้นนั้นไม่ปรากฏในตลาคต
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพึงกล่าวว่า ... เราย่อมรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้น คำนั้นของเรา
พึงเป็นคำเท็จ เราพึงกล่าวว่า ... เราย่อมรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้นด้วย ไม่รู้ด้วย แม้
คำของเรานั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นแหละ เราพึงกล่าวว่า ... เรา รู้ก็หามิได้ ไม่รู้ก็หา
มิได้ ซึ่งรูปารมณ์เป็นต้นนั้น คำนั้นจึงเป็นโทษแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ตลาคตเห็นรูปที่ควรเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่เห็นแล้ว ย่อมไม่สำคัญว่าเป็น
รูปที่ยังไม่มีใครเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่ควรเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่
มีมหาชนดูกันอยู่ ตลาคตฟังเสียงที่ควรฟัง ย่อมไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่ฟังแล้วย่อมไม่
สำคัญว่าฟังเสียงที่ยังไม่มีใครฟัง ย่อมไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่ควรฟัง ย่อมไม่สำคัญ
ว่าฟังเสียงที่มีมหาชนฟังกันอยู่ ตลาคตรู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ควรรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้
คันธารมณ์เป็นต้นที่รู้แล้ว ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ยังไม่มีใครรู้ ย่อม
ไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ควรรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่มีมหาชน
รู้กันอยู่ ตลาคตรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ควรรู้แจ้ง ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง
แล้ว ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ยังไม่มีใครรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้ง
ธรรมารมณ์ที่ควรรู้แจ้ง ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่มีมหาชนรู้แจ้งกันอยู่
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตลาคตเป็นผู้คงที่เช่นนั้นเทียว ในธรรมทั้งหลาย คือ รูปารมณ์
สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โณสุพพารมณ์ และธรรมารมณ์ และเราย่อม

กล่าวว่าบุคคลอื่นผู้คงที่ยิ่งกว่า หรือประณีตกว่าตลาคตผู้คงที่นั้นไม่มี ด้วยประการ
ฉะนี้แล ฯ

รูปที่เห็นแล้ว เสียงที่ฟังแล้ว หรือหมวด ๓ แห่งอารมณ์
มีคันธารมณเป็นต้นที่ทราบแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งอันดูดีมี อัน
ชนเหล่าอื่นสำคัญว่าจริง ตลาคตเป็นผู้คงที่ในรูปเป็นต้น
เหล่านั้น อันสำรวจแล้วเอง ไม่พึงเชื่อคำคนอื่นทั้งจริงและ
เท็จ เราเห็นลูกศร คือ ทิฐินี้ก่อนแล้ว ย่อมรู้ ย่อมเห็น
ลูกศร คือ ทิฐิที่หมุ่สัตว์หมกมุ่นข้องอยู่เช่นนั้น ความหมก
มุ่นย่อมไม่มีแก่ตลาคตทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

พรหมจริยสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตลาคตผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อสว
ประชาชนก็หาไม่ได้ เพื่อเกลี้ยกล่อมประชาชนก็หาไม่ได้ เพื่ออานิสงส์ คือ ลาภ
สักการะ และความสรรเสริญ ก็หาไม่ได้ เพื่ออานิสงส์ คือ การอวดอ้างวาทะก็
หาไม่ได้ เพื่อความปรารถนาว่า ชนจงรู้จักเราด้วยอาการดังนี้ ก็หาไม่ได้ โดยที่แท้
ตลาคตอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อสังวร เพื่อละ เพื่อคลายความกำหนัด
เพื่อดับกิเลส ฯ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ได้ทรงแสดงพรหมจรรย์อันเป็น
การละเว้น มีปรกติยังสัตว์ให้ยังลงภายในนิพพาน เพื่อ
สังวร เพื่อละ หนทางนี้อันท่านผู้ใหญ่ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่
ดำเนินไปแล้ว อนึ่ง ชนเหล่าใดย่อมดำเนินไปสู่ทางนั้น
ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่าทำตาม
คำสั่งสอนของศาสดา จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

กุหสูตร

[๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้สว เป็นผู้กระด้าง
เป็นคนประจบ มีปรกติวาท มีมานะดุจไม้ไผ่ที่ขยี้ขึ้น เป็นผู้ไม่มั่นคง ภิกษุ
เหล่านั้นหาใช่เป็นผู้นับถือเราไม่ เป็นผู้ไปปราศจากธรรมวินัยนี้ และย่อมไม่ถึง
ความเจริญของงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ไม่สว ไม่
ประจบ เป็นธีรชน ไม่กระด้าง เป็นผู้มั่นคงดี ภิกษุเหล่านั้นแลชื่อนับถือเรา
ไม่ไปปราศจากธรรมวินัยนี้ และย่อมถึงความเจริญของงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ฯ

ภิกษุเหล่าใด สอสว กระด้าง ประจบ วาท มีมานะดุจ
ไม้ไผ่ และไม่ตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้นย่อมไม่องงามในธรรม-

อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ส่วนภิกษุเหล่าใดไม่

ล่อลวง ไม่ประจบ เป็นวีรชน ไม่กระด้าง ตั้งมั่นดีแล้ว

ภิกษุเหล่านั้นแล ย่อมงอกงามในธรรม อันพระสัมมา-

สัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๖

สันตุฎฐิสูตร

[๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจย ๔ อย่างนี้ ทั้งน้อย หาได้ง่าย และ

หาโทษมิได้ ปัจจย ๔ อย่างนี้เป็นไฉน คือ บรรดาจิ๋ว บังสุกุลจิ๋ว ทั้งน้อย

หาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาโภชนะ คำข้าวที่หาได้ด้วยป्लीแข็ง ทั้งน้อย

หาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาเสนาสนะ รุกขมูล ทั้งน้อย หาได้ง่าย

และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาเภสัช มูตรเน่า ทั้งน้อย หาได้ง่าย และหาโทษ

มิได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจย ๔ อย่างนี้แล ทั้งน้อย หาได้ง่าย หาโทษ

มิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจย อันน้อยและหา

ได้ง่าย เราจึงกล่าวขื่อนี้ว่า เป็นองค์แห่งความเป็นสมณะอย่างหนึ่งของเธอ ฯ

เมื่อภิกษุสันโดษด้วยปัจจยอันหาโทษมิได้ ทั้งน้อยและหา

ได้ง่าย ปราศรเสนาสนะ จิ๋ว ปานะ และโภชนะ จิตของเธอ

ก็ไม่คับแค้น ไม่กระทบกระเทือนทุกทิศ และธรรมเหล่าใด

อันภิกษุนั้นกล่าวแล้ว อนุโลมแก่สมณธรรม ธรรมเหล่านั้น

อันภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความสันโดษถือเอาโดยยิ่ง ฯ

จบสูตรที่ ๗

วังสสูตร

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้ นักปราชญ์สรรเสริญ

ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย

ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะ

และพราหมณ์ไม่เกลียด อริยวงศ์ ๔ ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้

ย่อมเป็นผู้สันโดษด้วยจิ๋วตามมีตามได้ มีปรกติกล่าวสรรเสริญคุณแห่งสันโดษ

ด้วยจิ๋วตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะจิ๋วเป็นเหตุ เมื่อ

ไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้วก็ไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่หวังใย มีปรกติ

เห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออกใช้สอยอยู่ ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะ

สันโดษด้วยจิ๋วตามมีตามได้นั้น จริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน

ในการสันโดษด้วยจิ๋วตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุ-

*ทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์

สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ มีปรกติกาล่าสรรเสริญคุณแห่งสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ เมื่อไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้วก็ไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่หวังโย มีปรกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออก บริโภคอยู่ และย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น จจริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ มีปรกติกาล่าสรรเสริญคุณแห่งการสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ เมื่อไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้วย่อมไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่หวังโย มีปรกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออกบริโภคอยู่และย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น จจริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเป็นผู้มีภavanaเป็นที่มายินดี ยินดีแล้ว ในภavana มีปหานะเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในปหานะ ย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะมีภavanaเป็นที่มายินดี เพราะยินดีในภavana เพราะมีปหานะเป็นที่มายินดี เพราะยินดีในปหานะนั้น จจริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในภavana และปหานะนั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้แล นักปราชญ์รู้ว่าเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะเป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย และไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสามและพราหมณ์ไม่เกลียด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยอริยวงศ์ ๔ ประการนี้ ถึงแม้อยู่ในทิศตะวันออก เขาย่อมครอบงำความไม่ยินดีเสียได้ ความไม่ยินดีย่อมไม่ครอบงำเธอได้ ถึงแม้เธออยู่ในทิศตะวันตก ... ในทิศเหนือ ... ในทิศใต้ เธอก็ย่อมครอบงำความไม่ยินดีเสียได้ ความไม่ยินดีย่อมไม่ครอบงำเธอได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเป็นธีรชนครอบงำความไม่ยินดีและความยินดีได้ ฯ

ความยินดีย่อมครอบงำชีวิตไม่ได้ ความไม่ยินดีไม่อาจ
ครอบงำชีวิต ชีวิตย่อมครอบงำความไม่ยินดีได้ เพราะ
ชีวิตเป็นผู้ครอบงำความไม่ยินดี กิเลสอะไรจะมากั้นทาง
บุคคลผู้บรรเทากิเลสเสียได้ มีปกติละกรรมทั้งปวงได้เด็ดขาด
ใครควรเพื่อจะติเตียนบุคคลนั้นผู้เป็นประดุจแท่งทองชมพู
แม้เทวดาก็เชยชม แม้พรหมก็สรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ธรรมปทสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทธรรม ๔ ประการนี้ บัณฑิตสรรเสริญ
ว่าเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะเป็นของเก่า ไม่กระจัด
กระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย บัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ และจักไม่รังเกียจ
อันวิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด บทธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ
บทธรรมคืออนภิขมา ๑ บทธรรมคืออพยาบาล ๑ บทธรรมคือสัมมาสติ ๑
บทธรรมคือสัมมาสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทธรรม ๔ ประการนี้แล บัณฑิต
สรรเสริญว่าเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะเป็นของเก่า
ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย นักปราชญ์ย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ
วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด ฯ

บุคคลไม่พึงเป็นผู้มากไปด้วยความเพ่งเล็ง มีใจไม่พยาบาล
มีสติ มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งตั้งมั่นด้วยดีในความเป็นกลางอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๙

ปริพาชกสูตร

[๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏใกล้กรุง
ราชคฤห์ ก็โดยสมัยนั้นแล พวกปริพาชกผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง มากด้วยกัน
อาศัยอยู่ในปริพาชการาม ใกล้ฝั่งแม่น้ำสปีปนี คือ อันนการปริพาชก วชรปริพาชก
และสุกุลทายปริพาชก รวมทั้งปริพาชกผู้มีชื่อเสียงโด่งดังเหล่านี้ด้วย ครั้งนั้นแล
พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เสด็จเข้าไปทางปริพาชการาม
ริมฝั่งแม่น้ำสปีปนี ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวาย
ครั้นประทับนั่งแล้ว ได้ตรัสกะปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรปริพาชกทั้งหลาย
บทแห่งธรรม ๔ ประการนี้ บัณฑิตสรรเสริญว่าเป็นเลิศ เป็นของมีมานาน เป็น
ประเพณีของพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย
นักปราชญ์ย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด
บทแห่งธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บทแห่งธรรมคืออนภิขมา ๑ บทแห่งธรรม
คือ อพยาบาล ๑ บทแห่งธรรม คือ สัมมาสติ ๑ บทแห่งธรรมคือสัมมาสมาธิ ๑

ดูกรปริพาชกทั้งหลาย บทแห่งธรรม ๔ ประการนี้แล บัณฑิตสรรเสริญว่าเป็นเลิศ
เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย
ไม่เคยกระจัดกระจาย บัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะ
และพราหมณ์ไม่เกลียด บุคคลใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกลีบบทแห่งธรรมคือ
อนิภพานี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มากไปด้วยยอภิชณา ผู้มี
ราคะแรงกล้าในกามทั้งหลาย ดังนี้ เราฟังกล่าวในเพราะค่านันกะบุคคลนั้น
อย่างนี้ว่า จงมา จงกล่าว จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้
ข้อที่บุคคลนั้นแล บอกลีบบทแห่งธรรมคืออนิภพานี้แล้ว จักบัญญัติสมณะ
หรือพราหมณ์ผู้มากไปด้วยยอภิชณา มีราคะแรงกล้าในกามทั้งหลาย นั้นไม่เป็น
ฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดแลฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกลีบบทแห่งธรรมคืออภยาบาท
นี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจอัน
เศร้าหมอง เราฟังกล่าวในเพราะค่านันกะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมา จงกล่าว
จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกลีบบทแห่งธรรม
คืออภยาบาทแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจ
อันเศร้าหมอง นั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดแลฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอก
ลีบบทแห่งธรรมคือสัมมาสติแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีสติหลงลืม
ผู้ไม่มีสัมปชัญญะ ดังนี้ เราฟังกล่าวในเพราะค่านันกะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมา
จงกล่าว จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกลีบบท
แห่งธรรมคือสัมมาสติแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีสติหลงลืม ผู้ไม่มี
สัมปชัญญะ นั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดแลฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอก
ลีบบทแห่งธรรมคือสัมมาสมาธิแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น
ผู้มีจิตหวนเวียน ดังนี้ เราฟังกล่าวในเพราะค่านันกะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมา
จงกล่าว จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกลีบบท
แห่งธรรมคือสัมมาสมาธิแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น
ผู้มีจิตหวนเวียน นั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

บุคคลใดแลฟังสำคัญบทแห่งธรรม ๔ ประการนี้ว่า ควรติเตียน ควร
คัดค้าน ฐานะอันบัณฑิตพึงติเตียน ซึ่งกระทบกระเทือนวาทะอันประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมมาถึงบุคคลนั้นในปัจจุบันเทียว บทแห่งธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ถ้าบุคคลย่อมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คือ อนิภภา
และสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นผู้มากไปด้วยยอภิชณา มีราคะแรงกล้าในกาม
ทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ถ้า
บุคคลย่อมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คืออภยาบาท สมณะหรือพราหมณ์
ผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจอันเศร้าหมอง บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ

ถ้าบุคคลยอมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คือ สัมมาสติ สมณะหรือพราหมณ์
ผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ถ้าบุคคล
ยอมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คือ สัมมาสมาธิ สมณะหรือพราหมณ์
ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น ผู้มีจิตหมุนเวียน บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ฯ

บุคคลใดพึงสำคัญบทแห่งธรรม ๓ ประการนี้ว่า ควรติเตียน ควรคัดค้าน
ฐานะอันบัณฑิตพึงติเตียน ซึ่งกระทบกระเทือนวาทะอันประกอบด้วยธรรม
๔ ประการนี้ ย่อมเข้าถึงบุคคลนั้นในปัจจุบันเทียว ปริพาชกชื่อวัสสะและภัญญะ
ผู้อยู่ในอุกกลขนบทเป็นอเหตุกวาทะ อกริยวาทะ นัตถิกวาทะ ได้สำคัญบทแห่ง
ธรรม ๔ ประการนี้ว่าไม่ควรติเตียน ไม่ควรคัดค้าน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
กลัวต่อนินทา กลัวต่อความกระทบกระเทือน และกลัวต่อความติเตียน ฯ

บุคคลผู้ไม่พยายาม มีสติในกาลทุกเมื่อ มีจิตตั้งมั่นใน
ภายใน ศึกษาในความกำจัดอภิชฌาอยู่ เราเรียกว่าเป็นผู้
ไม่ประมาท ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอุรุเวลวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุรุเวลสูตรที่ ๑ ๒. อุรุเวลสูตรที่ ๒ ๓. โลกสูตร ๔. กาฬกสูตร
๕. พรหมจริยสูตร ๖. กุฬสูตร ๗. สันตุญญสูตร ๘. อริยวังสสูตร
๙. ธรรมปทสูตร ๑๐. ปริพาชกสูตร ฯ

จกกวรรคที่ ๔

จกกสูตร

[๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่
มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึง
ความเป็นผู้ใหญ่ (และ) ความไพบูลย์ในโคะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก
จักร ๔ ประการเป็นไฉน คือ ปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ๑
สัปปริสุปัสสยะ การคบสัตบุรุษ ๑ อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ๑ และ
บุพเพกตบุญญตา ความเป็นผู้มีบุญได้กระทำไว้แล้วในปางก่อน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
จักร ๔ ประการนี้แล เป็นเครื่องเป็นไปแก่เทวดาและมนุษย์ผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่
มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่ (และ) ความไพบูลย์
ในโคะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

นรชนพึงอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม พึงกระทำอริยชนให้เป็นมิตร

ถึงพร้อมด้วยความตั้งตนไว้ชอบ มีบุญได้กระทำไว้แล้วใน
ปางก่อน ฐัญชาติ ทรัพย์ ยศ ชื่อเสียง และความสุข
ย่อมหลังไหลมาสู่รชนนั้น ๆ

จบสูตรที่ ๑

สังคหสูตร

[๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อตถจริยา ความ
ประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สังคหัตถุ ๔ ประการนี้แล ฯ

การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์
ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้น ๆ ตาม
สมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก
ประดุจสลักเพลาคอุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น
ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านั้น ไม่พึงมีไซ้ร้มารดาหรือบิดาไม่
พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่
บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านั้น ฉะนั้น
พวกเขาจึงถึงความยิ่งใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๒

สีหสูตร

[๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหมฤคราช ย่อมออกจากที่อาศัยเวลาเย็น
ครั้งออกจากที่อาศัยแล้ว ย่อมเหยียดหยัด ครั้นเหยียดหยัดแล้ว ย่อมเหลียวดู
ทิศทั้ง ๔ โดยรอบ ครั้นเหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบแล้ว ย่อมบันลือสีหนาท ๓
ครั้ง แล้วย่อมก้าวหน้าไปหาเหยื่อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดแล
ได้ฟังเสียงของสีหมฤคราชผู้บันลืออยู่ สัตว์เหล่านั้นโดยมากย่อมกลัว สลดใจ
และหวาดสะดุ้ง จำพวกอยู่โพรงก็เข้าโพรง จำพวกอาศัยน้ำก็ลงน้ำ จำพวก
อาศัยป่าก็เข้าป่า จำพวกมีปีกย่อมบินขึ้นสู่อากาศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัว
ประเสริฐแห่งพระราชาม้าเหล่าใด ที่ถูกผูกไว้ในคานนิคมและราชธานีทั้งหลาย
ด้วยเครื่องผูก คือเชือกหนังอันมั่นคง ช้างตัวประเสริฐแม่เหล่านั้น พึงทำลาย
เครื่องผูกเหล่านั้นขาดไป มีความกลัว ถึงถ้ายมูตรและกรีสหนีไปตามทางที่จะ
ไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหมฤคราชมีฤทธิ์มากอย่างนี้แล มีศักดานุภาพยิ่งใหญ่
กว่าเหล่าสัตว์ดิรัจฉาน ฉนใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด ตถาคตบังเกิดขึ้น
ในโลก เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไป
ติแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสาวกผู้บริบูรณ์ที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดา

ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว ในกาลนั้น
ย่อมแสดงธรรมว่า สักกายะดังนี้ เหตุแห่งสักกายะดังนี้ ความดับแห่งสักกายะ
ดังนี้ ปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับแห่งสักกายะดังนี้ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เทวดา
แม้เหล่าใดมีอายุยืน มีรัศมี มีความสุขมาก สถิตอยู่ยั่งยืนในวิมานอันสูง
เทวดาแม้เหล่านั้น พังพยุพชนาของตลาคคแล้ว โดยมากย่อมกลัว สลดใจ
หวาดสะดุ้งว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่าพวกเราไม่เที่ยงหนอ อย่าได้สำคัญ
ว่าเที่ยง พวกเราไม่ยั่งยืนหนอ อย่าได้สำคัญว่ายั่งยืน พวกเราไม่คงที่หนอ อย่าได้
สำคัญว่าคงที่ ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงที่
นับเนื่องในสักกายะ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ตลาคคเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้แล เป็นผู้
มีศักดานุภาพยิ่งใหญ่อย่างนี้ กว่าโลกทั้งเทวโลก ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯ

พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดา หาบุคคลเปรียบมิได้ ตรัสรู้

แล้ว ทรงประกาศธรรมจักรแก่โลกทั้งเทวโลก ทรงแสดง

ธรรมคือสักกายะ ได้แก่ทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความ

ดับทุกข์ และอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อันมีปรกติ

ยังสัตว์ให้ถึงความระงับทุกข์ ฉันทิ เทวดาผู้มีอายุยืนแม้

เหล่าใด มีรัศมี มียศ เป็นผู้กลัวถึงความสะดุ้ง จุก

มฤคที่กลัวต่อราชสีห์ ก็ฉันทิ เทวดาเหล่านั้น เป็นผู้-

กลัวดวงสักกายะเพราะสดับถ้อยคำของพระอรหันต์ ผู้หลุดพ้น

ผู้คงที่ว่า ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ฯ

จบสูตรที่ ๓

ปสาทสูตร

[๓๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งเลิศ ๔ ประการนี้

๔ ประการเป็นไฉน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเท่าก็ตาม ๒ เท่าก็ตาม

๔ เท่าก็ตาม มีเท่ามากก็ตาม มีรูปหรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญาหรือไม่มีสัญญา

ก็ตาม มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเพียงใด พระ

ตลาคคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ชน

เหล่าใดเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และ

วิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ปัจจัย

ปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เรากล่าวว่าเลิศกว่า

ธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชนเหล่า

นั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งหรือไม่ปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด วิราคะ

คือ ธรรมอันย้ายิความเมา ธรรมเครื่องกำจัดความกระหาย ความถอนเสียซึ่ง

ความอาลัย ความเข้าไปตัดวัฏฏะ ธรรมเป็นที่สันตติหา ความคลายกำหนด
ความดับ นิพพาน เรากล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใส
ในวิราคะ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชน
ผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่กัฏฐิ คณะกัฏฐิ มีประมาณเท่าใด
พระสงฆ์สาวกของตถาคต คือ คู่บุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้ คือ พระสงฆ์สาวก
ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของ
ทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า เรา
กล่าวว่าเลิศกว่าหมู่หรือคณะเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในพระสงฆ์ ชนเหล่านั้น
ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งเลิศ ๔ ประการนี้แล ฯ

บุญที่เลิศ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติคุณ สุข และพละ
อันเลิศ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้รู้แจ้งซึ่งธรรมอันเลิศ เลื่อมใส
โดยความเป็นของเลิศ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ ผู้เป็น
ทักษิณบุคคลชั้นเยี่ยม เลื่อมใสในพระธรรมอันเลิศ
ซึ่งเป็นธรรมปราศจากราคะ สงบและเป็นสุข เลื่อมใส
ในพระสงฆ์ผู้เลิศ ซึ่งเป็นบุญเขตชั้นเยี่ยม ถวายทานใน
ท่านผู้เลิศนั้น ผู้มีปัญญาตั้งมั่นแล้วในธรรมอันเลิศ ให้ท่าน
แก่ท่านผู้เป็นบุญเขตอันเลิศ จะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ก็ตาม ย่อมถึงความเป็นผู้เลิศ บันเทิงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๔

วัสสการสูตร

[๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นแล วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์
ของพระเจ้ากรุงมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัย
กับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอเป็นเครื่องให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ-
*โคตมผู้เจริญ เราຍ่อมบำญญติผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นมหาบุรุษ
ผู้มีปัญญาใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บุคคลในโลกนี้
เป็นผู้สดับเรื่องที่สดับแล้วนั้นๆ มาก ย่อมรู้orroดแห่งภษิตนั้นๆ ว่า นี่เป็นorroด
แห่งภษิตนี้ นี่เป็นorroดแห่งภษิตนี้ ๑ เป็นผู้มัสติ ระลึก ตามระลึกซึ่งสิ่งที่
กระทำคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ ๑ เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกรณียกิจอันเป็น
ของคฤหัสถ์ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นทางดำเนินใน
กรณียกิจนั้น สามารถเพื่อจะทำ สามารถจะจัดแจงได้ ๑ เราຍ่อมบำญญติ

บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ถ้าข้าพระองค์พึงอนุโมทนา ขอท่านพระโคตมทรงอนุโมทนา
แก่ข้าพระองค์ แต่ถ้าข้าพระองค์พึงคัดค้าน ขอท่านพระโคตมทรงคัดค้านแก่ข้า
พระองค์ ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราไม่อนุโมทนาแก่ท่านเลย
เราไม่คัดค้านเลย ดูกรพราหมณ์ เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการแล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกร
พราหมณ์ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อ
สุขแก่ชนหมู่มาก ยังประชุมชนมากให้ตั้งอยู่ในธรรมที่ควรรู้ เป็นอริยะ ได้แก่
ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม ๑ บุคคลนั้นย่อมจำนงเพื่อ
ตริกัตกใด ย่อมตริกัตกนั้น ย่อมไม่จำนงเพื่อตริกัตกใด ย่อมไม่ตริกัตกนั้น
ย่อมจำนงเพื่อดำริเหตุที่พึงดำริได้ ย่อมดำริเหตุที่พึงดำรินั้นได้ ย่อมไม่จำนงเพื่อ
ดำริเหตุที่พึงดำริได้ ย่อมไม่ดำริเหตุที่พึงดำรินั้น เป็นผู้ถึงความชำนาญแห่งใจ
ในคลองแห่งวิตกทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ ๑ เป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา
ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขใน
ปัจจุบัน ๑ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรพราหมณ์
เราไม่อนุโมทนาและไม่คัดค้านแก่ท่านเลย เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัศจรรย์ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ไม่เคย
มีมาแล้ว พระโคตมผู้เจริญตรัสคำนี้ดีแล้ว ข้าพระองค์จะจำไว้ซึ่งพระโคตม
ผู้เจริญ ว่าประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ ทรง
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก ทรงยังประชุม
ชนหมู่มากให้ตั้งอยู่ในอายุธรรมอันประเสริฐ คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็น
ผู้มีกุศลธรรม แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ ทรงจำนงเพื่อตริกัตกใด ย่อม
ทรงตริกัตกนั้นได้ ไม่ทรงจำนงเพื่อตริกัตกใด ย่อมไม่ทรงตริกัตกนั้นได้
ทรงจำนงเพื่อดำริสิ่งที่พึงดำริได้ ย่อมทรงดำริสิ่งที่พึงดำรินั้นได้ ไม่ทรงจำนงเพื่อ
ดำริสิ่งที่พึงดำริได้ ย่อมไม่ทรงดำริสิ่งที่พึงดำรินั้นได้ แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ
ทรงถึงความชำนาญแห่งใจในคลองแห่งวิตกทั้งหลาย แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ
ทรงมีปรกติได้ตามความปรารถนาได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีใน
จิตยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ ทรง
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

พ. ดุกรพราหมณ์ ท่านกล่าววาทะรับสมอ้างแน่แท้แล และเรจัก
พยากรณ์แก่ท่าน แท้จริง เราเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก
เพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก ยังประชุมชนหมู่มากให้ตั้งอยู่ในอุบายธรรมอันประเสริฐ
คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม แท้จริง เราย่อมจำนงเพื่อ
ตริกวิตกใด ย่อมตริกวิตกนั้นได้ ไม่จำนงเพื่อตริกวิตกใด ย่อมไม่ตริกวิตกนั้น
ได้ ย่อมจำนงเพื่อดำริสิ่งที่พึงดำริได้ ย่อมดำริสิ่งที่พึงดำรินั้นได้ ไม่จำนงเพื่อ
ดำริสิ่งที่พึงดำริได้ ย่อมไม่ดำริสิ่งที่พึงดำรินั้นได้ แท้จริง เราเป็นผู้ถึงความชำนาญ
แห่งใจในคลองแห่งวิตกทั้งหลาย แท้จริง เราเป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา
ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข
ในปัจจุบัน แท้จริง เรากระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

บุคคลใด รู้แจ้งหนทางอันจะปลดปล่อยสัตว์ทั้งปวงเสียจาก
บ่วงแห่งมัจจุ ประกาศไยธรรมอันเกื้อกูลแก่เทวดาและ
มนุษย์ หนึ่ง ชนเป็นอันมากย่อมเลื่อมใสเพราะเห็นหรือสดับ
บุคคลใด เราเรียกบุคคลนั้นซึ่งเป็นผู้ฉลาดต่อธรรมอันเป็น
ทางและมีไช้ทาง ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว หาอาสวะมิได้ เป็นผู้รู้
แล้ว มีสรีระในภพเป็นที่สุตว่า เป็นมหาบุรุษ ฯ

จบสูตรที่ ๕

โทณสูตร

[๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินทางไกลในระหว่างเมือง
อุกกัฏฐะและเมืองเสตัพพะ แม้โทณพราหมณ์ก็เดินทางไกลในระหว่างเมือง
อุกกัฏฐะและเมืองเสตัพพะ โทณพราหมณ์ได้เห็นรอยกงจักรในรอยพระบาทของ
พระผู้มีพระภาคมีซี่ดั่งฟัน ประกอบด้วยกงและดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง
ครั้นเห็นแล้วจึงรำพึงว่า อัครธรรยจริงหนอท่านผู้เจริญ สิ่งไม่เคยมีมา มีขึ้น รอยเท้า
เหล่านี้ชะรอยจักไม่ใช่อรอยเท้ามนุษย์ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จแวงออก
จากทาง ประทับนั่งที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ทรงคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงสติไว้
เฉพาะหน้า ครั้นนั้น โทณพราหมณ์ติดตามรอยพระบาทของพระผู้มีพระภาค ได้
เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่ง น่าพอใจ ควรแก่ความเลื่อมใส
มีพระอินทรีย์อันสงบ มีพระทัยอันสงบ ถึงความฝึกฝนและความสงบอันยอดเยี่ยม
มีตนอันฝึกแล้วค้ำครองแล้ว มีอินทรีย์อันรักษาแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ ครั้น
เห็นแล้วจึงเข้าไปเฝ้าถึงที่ประทับ แล้วทูลถามว่า ท่านผู้เจริญเป็นเทวดาหรือ
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดุกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นเทวดา ฯ

โท. ท่านผู้เจริญเป็นคนธรรพ์หรือ ฯ

พ. ดุกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นคนธรรมดา ๑

โท. ท่านผู้เจริญเป็นยักษ์หรือ ๑

พ. ดุกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นยักษ์ ๑

โท. ท่านผู้เจริญเป็นมนุษย์ใช่ไหม ๑

พ. ดุกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นมนุษย์

โท. เราถามท่านว่า เป็นเทวดาหรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็น-

*คนธรรมดาหรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็นยักษ์หรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็นมนุษย์หรือ ท่านก็ตอบว่าไม่ใช่ ถ้าอย่างนั้นท่านผู้เจริญเป็นอะไรแน่ ๑

พ. ดุกรพราหมณ์ เราพึงเป็นเทวดา เพราะยังละอาสวะเหล่านี้ไม่ได้ อาสวะเหล่านั้นเราได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดวงตาลยอดด้วน กระทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดุกรพราหมณ์ เราพึงเป็น-
*คนธรรมดา ... เราพึงเป็นยักษ์ ... เราพึงเป็นมนุษย์ เพราะยังละอาสวะเหล่านี้ไม่ได้ อาสวะเหล่านั้น เราได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดวงตาลยอดด้วน กระทำให้ไม่มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดุกรพราหมณ์ เปรียบเหมือน ดอกอุบล ดอกปทุม หรือดอกบัวขาว เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ตั้งอยู่พื้นน้ำ แต่ น้ำมิได้แปรเปลี่ยน แม้ฉันใด ดุกรพราหมณ์ เราก็นั่นนั่นเหมือนกัน เกิดในโลก เติบโตขึ้นในโลก อยู่ครอบงำโลก อันโลกมิได้แปรเปลี่ยน ดุกรพราหมณ์ ท่าน จงทรงจำเราไว้ว่าเป็นพระพุทธเจ้า ๑

ความบังเกิดเป็นเทวดา หรือคนธรรมดา ผู้เที่ยวไปในเวหา
พึงมีแก่เราด้วยอาสวะใด เราพึงถึงความเป็นยักษ์ และ
เข้าถึงความเป็นมนุษย์ด้วยอาสวะใด อาสวะเหล่านั้นของเรา
สิ้นไปแล้ว เราจำจัดเสียแล้ว กระทำให้ปราศจากเครื่อง
ผูกพัน ดอกบัวตั้งอยู่พื้นน้ำ ย่อมไม่แปรเปลี่ยนด้วยน้ำ ฉันใด
เราก็นั่นนั่นไม่แปรเปลี่ยนด้วยโลก ฉันนั้น ดุกรพราหมณ์
เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า ๑

จบสูตรที่ ๖

อภิธานสูตร

[๓๗] ดุกริกขุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้
ไม่ควรเพื่อเสื่อมรอบ ชื่อว่าย่อมประพฤติกถาสนิพพานทีเดียว ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน ดุกริกขุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ๑
เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ๑ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ๑ เป็นผู้
ประกอบเนืองๆ ซึ่งมีความเพียรเครื่องตื่นอยู่ ๑ ดุกริกขุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้
สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีลสำรวมระวางในพระ

ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาชาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือเอาโดยนิमित ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ
ย่อมประพฤติก่อสำหรับจักษุอินทรี ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรม
อันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ชื่อว่ารักษาจักขุอินทรี ชื่อว่าถึง
ความสำรวมในจักขุอินทรี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังเสียงด้วยหู ... ดมกลิ่นด้วย
จมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ
แล้ว ไม่ถือเอาโดยนิमित ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวม
มโนอินทรี ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌา
และโทมนัสครอบงำได้ ชื่อว่ารักษามโนอินทรี ชื่อว่าถึงความสำรวมในมโนอินทรี
ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุ
เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว
ย่อมกลืนกินซึ่งอาหารมิใช่เพื่อจะเล่น มิใช่เพื่อจะมัวเมา มิใช่เพื่อประเทืองผิว
มิใช่เพื่อจะตกแต่ง เพียงเพื่อร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป
เพื่อกำจัดความลำบาก เพื่อบริหารเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยหวังว่า จักกำจัดเวทนาเก่า
และจักไม่ยังเวทนาใหม่ให้บังเกิดขึ้น ความเป็นไป ความที่ร่างกายไม่มีโทษ และ
ความอยู่ดำรงจักมีแก่เรา ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ประกอบเนืองๆ ซึ่งความเพียรเครื่องต้น
อยู่อย่างใด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมเครื่องกั้นด้วยการ
เดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมเครื่องกั้นด้วย
การเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสัทโสภาโดยข้าง
เบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ มนสิการความสำคัญในอันจะ
ลุกขึ้น ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้วย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรม
เครื่องกั้นด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปัจจุณิมยามแห่งราตรี ภิกษุเป็นผู้
ประกอบเนืองๆ ซึ่งความเพียรเครื่องต้นอยู่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเสื่อมรอบ ชื่อว่าย่อม
ประพฤติก่อสันนิพพานทีเดียว ฯ

ภิกษุผู้ดำรงอยู่ในศีล สำรวมในอินทรีทั้งหลาย รู้ประมาณใน
โภชนะ และย่อมประกอบเนืองๆ ซึ่งความเพียรเครื่องต้น
อยู่ ภิกษุผู้มีปรกติ پاکเพียรอยู่อย่างนี้ ไม่เกียจคร้านตลอด
วันและคืน บำเพ็ญกุศลธรรมเพื่อถึงความเกษมจากโยคะ
ภิกษุผู้ยินดีในความไม่ประมาท หรือมีปรกติเห็นภัยในความ

ประมาณเป็นผู้ไม่ควรเพื่อความเสื่อม ชื่อว่าประพตีกัลล
นิพพานทีเดียว ๆ

จบสูตรที่ ๗

ปฏิสันสูตร

[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีทักขณัตถะจะแต่ละอย่างอันบรรเทา
ได้แล้ว มีการแสวงหาทั้งปวงอันสละแล้ว มีกายสังขารอันสงบระงับ เราเรียกว่า
ผู้มีกัลเลศนาคณเณรอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นทักขณัตถะจะแต่ละอย่าง
อันบรรเทาได้แล้วอย่างไร ทักขณัตถะจะแต่ละอย่างเป็นอันมาก ของสมณพราหมณ์
ผู้มีกัลเลศนาคณเณรใด คือ เห็นว่า โลกเที่ยง หรือว่าโลกไม่เที่ยง โลกมี
ที่สุด หรือว่าโลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น หรือว่าชีพเป็นอัน
สรีระก็เป็นอัน สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีก หรือว่าสัตว์เบื้องหน้า
ตายแล้วย่อมไม่เกิดอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีก
ก็มี หรือว่าสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้
ทักขณัตถะจะเหล่านั้นทั้งหมดอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรเทาได้แล้ว สละแล้ว
คายออกแล้ว ปล่อยแล้ว ละได้แล้ว สละคืนแล้ว ภิกษุเป็นทักขณัตถะจะ
แต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้วอย่างนี้แล ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาทั้งปวง อันสละแล้วอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีการแสวงหากามอันละได้แล้ว มีการแสวงหาภพอันละ
ได้แล้ว มีการแสวงหาพรหมจรรย์อันสงบแล้ว ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาทั้งปวง
อันสละแล้ว อย่างนี้แล ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันสงบระงับอย่างไร ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ บรรลุดุจตมณอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์
และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ภิกษุ
เป็นผู้มีกายสังขารอันสงบระงับอย่างนี้แล ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่อย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้ละอัสมีมานะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน
กระทำไมให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นทักขณัตถะจะแต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้ว
มีการแสวงหาทั้งปวงอันสละแล้ว มีกายสังขารอันสงบระงับแล้ว เราเรียกว่า
ผู้หลีกออกเร้นอยู่ ๆ

การแสวงหากาม การแสวงหาภพ กับการแสวงหาพรหมจรรย์
อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ สละคืนแล้ว การเชื่อถือสัจจะ และ
ฐานะแห่งทักขณัตถะทั้งหลาย อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ถอนขึ้นแล้ว

ด้วยประการดังนี้ ภิกษุผู้สํารอกราตะทั้งปวง ผู้หลุดพ้นเพราะ
สิ้นตัณหา สละคืนการแสวงหา ถอนฐานะแห่งทิจิทั้งหลาย
ได้แล้ว ภิกษุนั้นแล เป็นผู้สงบ มีสติ ระวังกายสังขาร
เป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ เป็นผู้ตรัสรู้เพราะรู้เท่าถึงมานะ เราเรียกว่า
เป็นผู้หลักออกเรือนอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

อุชชยสูตร

[๓๕] ครั้นนั้นแล อุชชยพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ทูลถามว่า แม้พระโคตมผู้เจริญก็กล่าว
สรรเสริญยัญญของพวกข้าพเจ้าหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์
เรามีได้สรรเสริญยัญญไปทุกอย่าง และก็ได้ดีเตียนยัญญไปทุกอย่าง ดูกรพราหมณ์
ในยัญญชนิดใดมีการ ฆ่าโค ฆ่าแพะ และ ฆ่าไก่ สุกกร สัตว์ต่างชนิดถูกฆ่า
ดูกรพราหมณ์ เราไม่สรรเสริญยัญญเห็นปานนี้แล อันประกอบด้วยความริเริ่ม
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์ หรือผู้บรรลอรหัตตมัค ย่อมไม่เกี่ยวข้อง
ยัญญเห็นปานนั้น อันประกอบด้วยความริเริ่ม แต่ในยัญญชนิดใด ไม่มีการฆ่าโค
ไม่มีการฆ่าแพะ และ ไม่มีการฆ่าไก่ สุกกร สัตว์ต่างชนิดไม่ถูกฆ่า เราย่อม
สรรเสริญยัญญเห็นปานนั้นแล อันปราศจากความริเริ่ม คือ นิจทาน อนุกุลยัญญ
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือผู้บรรลอรหัตตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องยัญญ
เห็นปานนั้น อันปราศจากความริเริ่ม ฯ

มหายัญญที่มีการริเริ่มใหญ่ คือ อัสสเมธ ปุริสเมธ การบูชา
ซื้อสัมมาปาสาฆาเปยยะ และนิรัคคละ เหล่านั้น ไม่มีผลมาก
ในยัญญใดมีการฆ่าแพะ และ โค และสัตว์ต่างๆ พระอริยะ
ทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ย่อมไม่เกี่ยวข้อง
ยัญญนั้น แต่ยัญญใดไม่มีการริเริ่ม เป็นอนุกุลยัญญที่ชนทั้งหลาย
บูชาเสมอ และแพะ และ โค สัตว์ต่างๆ ไม่ถูกฆ่าใน
ยัญญใด พระอริยะทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ผู้แสวงหาคุณใหญ่
ย่อมสรรเสริญยัญญนั้น นักปราชญ์ย่อมบูชาอย่างนี้ ยัญญนี้มี
ผลมาก เพราะเมื่อบุคคลบูชาอย่างนี้ ย่อมมีแต่ความดี
ไม่มีความชั่ว และยัญญย่อมไพบุลย์ ทั้งเทวดาย่อมเลื่อมใส ฯ

จบสูตรที่ ๙

อุทายสูตร

[๔๐] ครั้นนั้นแล อุทายพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า แม้พระโคตม ผู้เจริญย่อมกล่าวสรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้าหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เรามิได้สรรเสริญยัญไปทุกอย่าง และก็ได้ติเตียนยัญไปทุกอย่าง ดูกรพราหมณ์ ในยัญชนิดใด มีการฆ่าโค ฆ่าแพะ และ ฆ่าไก่ สุกกร สัตว์ต่างชนิดถูกฆ่า เราไม่สรรเสริญยัญเห็นปานนี้ อันประกอบด้วยคามริเริ่ม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์ หรือผู้บรรลุนิพพาน ย่อมไม่เกี่ยวข้องยัญเห็นปานนั้น อันประกอบด้วยคามริเริ่ม แต่ในยัญชนิดใดไม่มีการฆ่าโค ไม่มีการฆ่าแพะ และ ไม่มีการฆ่าไก่ สุกกร สัตว์ต่างชนิดไม่ถูกฆ่า เราย่อมสรรเสริญยัญเห็นปานนี้ อันปราศจากความริเริ่ม ได้แก่กิจทาน อนุกุลยัญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือผู้บรรลุนิพพาน ย่อมเกี่ยวข้องยัญเห็นปานนี้ อันปราศจากความริเริ่ม ฯ

ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้สำรวมแล้ว ย่อมสรรเสริญยัญชนิดที่กระทำเป็นหมวด ไม่มีความริเริ่ม ควรโดยกาลเช่นนั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ผู้ฉลาดตบอุบาย ผู้มีกิเลสเพียงดั่งว่าหลังคาอันเปิดแล้วในโลก ผู้ล่วงเลยตระกูลและคติไปแล้ว ย่อมสรรเสริญยัญชนิดนี้ ถ้าบุคคลกระทำการบูชาในยัญ หรือในมตกทานตามสมควร มีจิตเลื่อมใส บูชาในเนื้ออันดี คือ พรหมจารีบุคคลทั้งหลาย ยัญที่บุคคลบูชาดีแล้ว เช่นสรวงดีแล้ว สมบูรณ์แล้ว อันบุคคลกระทำแล้วในทักษิณียบุคคลทั้งหลาย ย่อมเป็นยัญไพบุลย์ และเทวดาย่อมเลื่อมใส บัณฑิตผู้มีเมธาเป็นผู้มีศรัทธา มีใจอันสละแล้ว บูชายัญอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก อันปราศจากความเบียดเบียน เป็นสุข ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบจักกวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักกสูตร ๒. สังคหสูตร ๓. สีหสูตร ๔. ปสาทสูตร
๕. วัธสการสูตร ๖. โทณสูตร ๗. อปริหานิสูตร ๘. ปฏิสินสูตร
๙. อุชชยสูตร ๑๐. อุทายสูตร ฯ

โรหิตัสสวรรคที่ ๕

สมาธิสูตร

[๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนา ๔ ประการนี้ ๔ ประการ

เป็นไฉน คือ สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันมีอยู่ ๑ สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะมีอยู่ ๑ สมาธิภาวนาอันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะมีอยู่ ๑ สมาธิภาวนา
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะมีอยู่ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังคจจากาม สังคจจาก
อกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่เวกอยู่ บรรลु
ทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก
ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา
มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระ
อริยสารถรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มั่งมีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌาน
ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้
มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธียิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มนสิการอาโลก-
*สัญญา อธิษฐานทิวาสัญญา ๑- ว่า กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือน
กลางคืน มีใจอันสงัด ปราศจากเครื่องรัดรั้ง อบรมจิตให้มีความสว่างอยู่ ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว

๑๑. ความสำคัญหมายว่ากลางวัน

กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
รู้แจ้งเวทนาที่เกิดขึ้น รู้แจ้งเวทนาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งเวทนาที่ดับไป รู้แจ้งสัญญาที่
เกิดขึ้น รู้แจ้งสัญญาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งสัญญาที่ดับไป รู้แจ้งวิตกที่เกิดขึ้น
รู้แจ้งวิตกที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งวิตกที่ดับไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้น
อาสวะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปกติพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความ
เสื่อมไปเป็นอุปาทานขันธ ๕ อยู่ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้
ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นดังนี้ ความ

ดับแห่งเวทนาเป็นดังนี้ สัญญาเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นดังนี้
ความดับแห่งสัญญาเป็นดังนี้ สังขารเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นดังนี้
ความดับแห่งสังขารเป็นดังนี้ วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้
ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ดูกริกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ดูกริกษุทั้งหลาย
สมาธิภาวนา ๔ ประการนี้แล ดูกริกษุทั้งหลาย อนึ่ง คำต่อไปนี้ เรากล่าวแล้ว
ในปุณณปัญหาในปรายนวรรค หมายเอาข้อความนี้ว่า

ความหวั่นไหวไม่มีแก่บุคคลใดในโลกไหนๆ เพราะรู้ความ
สูงต่ำในโลก บุคคลนั้นเป็นผู้สงบปราศจากวันคือความโกรธ
เป็นผู้ไม่มีความคับแค้น เป็นผู้หมดหวัง เรากล่าวว่า ข้าม
ชาติและชราได้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปัญหาสูตร

[๔๒] ดูกริกษุทั้งหลาย ปัญหาพยากรณ์ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน
คือ ปัญหาที่พึงพยากรณ์โดยส่วนเดียวมีอยู่ ๑ ปัญหาที่พึงจำแนกพยากรณ์มีอยู่ ๑
ปัญหาที่ต้องสอบถามแล้วพยากรณ์มีอยู่ ๑ ปัญหาที่ควรจดมีอยู่ ๑ ดูกริกษุทั้งหลาย
ปัญหาพยากรณ์ ๔ อย่าง นี้แล ฯ

๑. กล่าวแก่โดยส่วนเดียว ๒. จำแนกกล่าวแก่ ๓. ย้อนถาม
กล่าวแก่ ๔. การงดกล่าวแก่ อนึ่ง ิกษุใดย่อมรู้ความ
สมควรแก่ธรรมในฐานะนั้นๆ แห่งปัญญาเหล่านั้น บัณฑิต
ทั้งหลายกล่าวกิริยาอย่างนั้นว่า เป็นผู้ฉลาดต่อปัญหาทั้ง ๔
กิริยาผู้ที่ใครๆ ไล่ปัญหาได้ยาก ครอบง่าได้ยาก เป็นผู้ลึกซึ้ง
ให้พ่ายแพ้ได้ยาก และเป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์ทั้ง ๒ คือ
ทั้งในด้านเจริญและในด้านเสื่อม ย่อมเป็นผู้ฉลาดงดเว้น
ทางเสื่อม ถือเอาทางเจริญ เป็นธีรชนเพราะรู้จักประโยชน์
ชาวโลกขนานนามว่า บัณฑิต ฯ

จบสูตรที่ ๒

โกธสูตรที่ ๑

[๔๓] ดูกริกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่หนักในสัทธรรม ๑
เป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนัก
ในสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในสัทธรรม ๑ บุคคล ๔
จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกริกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้

มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนัก
ในความโกรธ ๑ เป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ เป็นผู้หนัก
ในสัทธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ เป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ภิกษุผู้หนักในความโกรธ และความลบหลู่ หนักในลาภและ
สักการะ พวกเขาย่อมไม่จงกามในธรรมอันพระ-
สัมมาสัมพุทธะแสดงแล้ว ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นผู้หนักใน
สัทธรรมอยู่แล้ว และกำลังเป็นผู้หนักในสัทธรรมอยู่ ภิกษุ
เหล่านั้นแล ย่อมจงกามในธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธะ
ทรงแสดงแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๓

โกธสูตรที่ ๒

[๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัทธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ความเป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่เป็นผู้หนักในสัทธรรม ๑
ความเป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในสัทธรรม ๑ ความเป็นผู้หนักในลาภ
ไม่หนักในสัทธรรม ๑ ความเป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในสัทธรรม ๑
อสัทธรรม ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธรรม ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในความโกรธ ๑
ความเป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ ความเป็นผู้หนักใน
สัทธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ ความเป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑
สัทธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภิกษุผู้หนักในความโกรธและความลบหลู่ หนักในลาภและ
สักการะ ย่อมไม่จงกามในพระสัทธรรม ดุจพืชที่หวานไว้
ในนาไม่ดี ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นผู้หนักในสัทธรรมอยู่แล้ว
และกำลังเป็นผู้หนักในสัทธรรม ภิกษุเหล่านั้นแล ย่อม
จงกามในธรรม ประดุจดั่งไม้ไผ่อาศัยยางงอกงามอยู่ ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

โรหิตัสตสูตรที่ ๑

[๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล
โรหิตัสตเทวบุตร เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหาร
เชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท
แล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ
ในโอกาสใดหนอแล พระองค์อาจหรือหนอเพื่อจะทรงทราบ เพื่อจะทรงเห็น
หรือเพื่อจะทรงถึงซึ่งที่สุดแห่งโลกด้วยการเสด็จไปในโอกาสนั้น พระผู้มีพระภาค
ตรัสตอบว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ
ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลก
ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึงด้วยการไป ฯ

โร. อัจฉรย์ พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า เทาที่พระผู้มี
พระภาคตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย
ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็น
ที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้ว
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็นฤาษีชื่อโรหิตัสสะ
เป็นบุตรนายบ้าน มีฤทธิ์ไปในอากาศได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้นเปรียบได้กับ
นายขมังธนู ผู้มีธนูอันมันเหมาะ ศึกษาดีแล้ว เชี่ยวชาญ เคยแสดงให้
ปรากฏแล้ว พึงยิงลูกศรอันเบาให้ผ่านเงาตาลด้านขวางไปได้โดยไม่ส่ายงาย ฉะนั้น
การยกย่างเท้าแต่ละก้าวของข้าพระองค์ เปรียบด้วยสมุทรด้านตะวันตกไกล
จากสมุทรด้านตะวันออก ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความปรารถนาเห็น
ปานนี้ว่า เราจักถึงที่สุดแห่งโลกด้วยการไป เกิดขึ้นแล้วแก่ข้าพระองค์นั้น
ผู้ประกอบด้วยกำลังเร็วเห็นปานนั้น และด้วยการยกย่างเท้าเห็นปานนั้น ข้าพระองค์
นั้นแล เว้นจากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม เว้นจากการถ่าย
อุจจาระ ปัสสาวะ เว้นจากการหลับและการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เป็นผู้มี
ชีวิตอยู่ตลอดร้อยปีในคราวที่มนุษย์มีอายุร้อยปี ไปตลอดร้อยปี ไม่ทันถึงที่สุด
แห่งโลก ได้ทำกาละเสียในระหว่างที่เดียว น้าอัจฉรย์ พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมี
ได้มีขึ้นพระเจ้าข้า เทาที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกรอาวุโส
สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาส
ใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง
ด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้ว

พ. ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อม
ไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุด
แห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป และเราย่อมไม่กล่าวการกระทำ
ที่สุดแห่งทุกข์ เพราะไปไม่ถึงที่สุดแห่งโลก แต่เราย่อมบัญญัติโลก เหตุเกิด
แห่งโลก ความดับแห่งโลก และปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งโลก ในอรรถภาพ
อันมีประมาณว่าหนึ่ง มีสัญญาและมีใจนี้เท่านั้น ฯ

ในกาลไหนๆ ที่สุดแห่งโลก อันใครๆ ไม่พึงถึงด้วยการไป

และการเปลื้องตนให้พ้นจากทุกข์ ย่อมไม่มีเพราะไม่ถึงที่สุด
แห่งโลก เพราะฉะนั้นแล ท่านผู้รู้แจ้งโลก มีเมตตา
ถึงที่สุดแห่งโลก มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว เป็นผู้มืบาป
อันสงบ รู้ที่สุดแห่งโลกแล้ว ย่อมไม่หวังโลกนี้และ
โลกหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๕

โรหิตัสสสูตรที่ ๒

[๔๖] ครั้งนั้นแล เมื่อราตรีนั้นผ่านไปแล้ว พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยาม
ล่วงไปแล้ว โรหิตัสสเทวบุตร มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง
ไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวัตนาแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว
ได้ถามเราว่า ข้าแต่พระองค์เจริญ สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย
ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดหนอแล พระองค์อาจหรือหนอเพื่อจะทรง
ทราบ เพื่อจะทรงเห็น หรือเพื่อจะทรงถึงที่สุดแห่งโลกด้วยการไปในโอกาสนั้น
ดังนี้ เมื่อเทวบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกะเทวบุตรนั้นว่า ดูกรอาวุโส
สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาส
ใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง
ด้วยการไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว โรหิตัสสเทวบุตร
ได้กล่าวกะเราว่า น้าอัศจรรย พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า
เท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้ว่า สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อม
ไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้น
ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป เป็นอันตรัสดี
แล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็นฤาษีชื่อโรหิตัสสะ
เป็นบุตรนายบ้านมีฤทธิ์ไปในอากาศได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้น เปรียบได้กับ
นายขมังธนู ผู้มีธนูอันมันเหมาะ ศึกษาดีแล้ว เคยแสดงให้ปรากฏแล้ว
พึงยิงลูกศรอันเบาให้ผ่านเงาตาลด้านขวางไปได้โดยไม่สู้ยาก ฉะนั้น การยกย่างเท้า
แต่ละก้าวของข้าพระองค์ เปรียบด้วยสมุทรด้านตะวันตกไกลจากสมุทรด้านตะวันออก
ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความปรารถนาเห็นปานนี้ว่า เราจักถึงที่สุด
แห่งโลกด้วยการไป ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์นั้น ผู้ประกอบด้วยกำลัง
เร็วเห็นปานนั้น และด้วยการยกย่างเท้าเห็นปานนั้น ข้าพระองค์นั้นแล เว้น
จากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ
เว้นจากการหลับและการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เป็นผู้มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี
ในคราวที่มนุษย์มีอายุร้อยปี ไปตลอดร้อยปี ไม่ทันถึงที่สุดแห่งโลก ได้ทำกาละ

เสียในระหว่างที่เดียว น้าอัสจรรย พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า
เท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่
ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น
ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อเพชฌัญญุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกะเพชฌัญญุตรว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อม
ไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใด
เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป
และเราย่อมไม่กล่าวการกระทำที่สุดแห่งทุกข์ เพราะไปไม่ถึงที่สุดแห่งโลก
แต่เราย่อมบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก ปฏิปทาเครื่องให้ถึง
ความดับแห่งโลก ในอรรถาพจน์มีประมาณว่าหนึ่ง มีสัญญาและมีจิตนี้เท่านั้น
ในกาลไหนๆ ที่สุดแห่งโลกอันใครๆ ไม่พึงถึงด้วยการไป
และการเปลื้องทุกข์ย่อมไม่มี เพราะไม่ถึงที่สุดแห่งโลก
เพราะฉะนั้นแล ท่านผู้รู้แจ้งโลก มีเมธาติ ถึงที่สุดแห่งโลก
มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว เป็นผู้มืบาปอันสงบ รู้ที่สุดแห่งโลก
แล้ว ย่อมไม่หวังโลกนี้ และโลกหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

สุวิทูรสูตร

[๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ไกลกันแสนไกล ๔ ประการ
๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฟ้ากับแผ่นดิน นี่เป็นสิ่งที่ไกลกัน
แสนไกลประการที่ ๑ ผังนี้และผังโน้นแห่งสมุทร นี่เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกล
ประการที่ ๒ พระอาทิตย์ยามขึ้นและยามอัสดงคตนี้เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกล
ประการที่ ๓ ธรรมของสัตบุรุษและธรรมของอสัตบุรุษ นี่เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกล
ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ไกลกันแสนไกล ๔ ประการนี้แล ฯ

นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ฟ้ากับดินไกลกัน ผังสมุทร
ก็ไกลกัน พระอาทิตย์ส่องแสงยามอุทัยกับยามอัสดงคต
ไกลกัน บัณฑิตกล่าวว่า ธรรมของสัตบุรุษกับธรรมของ
อสัตบุรุษไกลกันยิ่งกว่านั้น การสมาคมของสัตบุรุษ
มันคงยืดยาว ย่อมเป็นอย่างนั้นตราบเท่ากาลที่พึงดำรงอยู่
ส่วนการสมาคมของอสัตบุรุษ ย่อมจืดจางเร็ว เพราะฉะนั้น
ธรรมของสัตบุรุษ จึงไกลจากธรรมของอสัตบุรุษ ฯ

จบสูตรที่ ๗

วิสาขสูตร

[๔๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล ท่าน
วิสาขปัญจาลินบุตร ได้ชี้แจงภิกษุทั้งหลาย ในอุปัฏฐานศาลาให้เห็นแจ้ง ให้
สมาทานให้อาจหาญ ให้อำนาจ ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง
สละสลวย ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่
อิงวัฏฏะ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่เรือนในสายัณห์สมัย เสด็จ
ไปยังอุปัฏฐานศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วตรัสถามภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครหนอ ชี้แจงภิกษุทั้งหลายในอุปัฏฐานศาลา
ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้อำนาจ ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจา-
*ของชาวเมือง สละสลวย ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่อง
ในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่าน
วิสาขปัญจาลินบุตร ชี้แจงภิกษุทั้งหลายในอุปัฏฐานศาลาให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน
ให้อาจหาญ ให้อำนาจ ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง สละสลวย
ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ
ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านวิสาขปัญจาลินบุตรว่า ดีละ ดีละ
วิสาขะ เป็นการดีแล้ววิสาขะ ที่เธอชี้แจงภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน
ให้อาจหาญ ให้อำนาจ ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง สละสลวย
ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ ฯ

คนที่ไม่พูด คนทั้งหลายย่อมรู้ไม่ได้ว่า เป็นพาลหรือบัณฑิต
ส่วนคนที่พูด คนทั้งหลายย่อมรู้ว่า เป็นผู้แสดงอมตบท
บุคคลพึงยังธรรมให้สว่างแจ่มแจ้ง พึงยกย่องชงของฤาษี
ทั้งหลาย ฤาษีทั้งหลายมีสุภาสิตเป็นธง เพราะวัชรธรรมเป็น
ธงของพวกฤาษี ฯ

จบสูตรที่ ๘

วิปัสสาสูตร

[๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตถุวิปัส จิตวิปัส ทิฐิวิปัส ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัตถุวิปัส จิตวิปัส ทิฐิวิปัส
ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าไม่ทุกข์ ๑ ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่า
เป็นตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม ๑ สัตถุวิปัส จิตวิปัส ทิฐิวิปัส
๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตถุวิปัส จิตวิปัส ทิฐิวิปัส
๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัตถุวิปัส จิตวิปัส
ทิฐิวิปัส ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นทุกข์ ๑
ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าไม่ใช่ตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่าไม่งาม ๑ สัตถุวิปัส
จิตวิปัส ทิฐิวิปัส ๔ ประการนี้แล ฯ

เหล่าสัตว์ผู้ถูกมิจนาคิธิกัจฉ มีจิตฟุ้งซ่าน มีความสำคัญผิด
มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง สำคัญในสิ่งที่เป็นทุกข์
ว่าเป็นสุข สำคัญในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน และสำคัญในสิ่งที่
ไม่งามว่างาม สัตว์คือชนเหล่านั้น เชื่อว่าประกอบแล้วในเครื่อง
ประกอบของมาร ไม่เป็นผู้เกษมจากโยคะ มีปรกติไปสู่ชาติ
และมรณะ ย่อมไปสู่สงสาร ก็ในกาลใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ผู้กระทำแสงสว่าง บังเกิดขึ้นในโลก พระพุทธเจ้าเหล่านั้น
ย่อมประกาศธรรมนี้เป็นเครื่องให้สัตว์ถึงความสงบทุกข์ ชน
เหล่านั้น ผู้มีปัญญา ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น
แล้ว ได้จิตของตน ได้เห็นสิ่งไม่เที่ยงโดยความเป็นของไม่
เที่ยง ได้เห็นทุกข์โดยความเป็นทุกข์ ได้เห็นสิ่งที่ไม่ใช่ตน
ว่าไม่ใช่ตน ได้เห็นสิ่งที่ไม่งามโดยความเป็นของไม่งาม
สมาทานสัมมาทิฐิ จึงล่วงทุกข์ทั้งปวงได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

อุปกิเลสสูตร

[๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องมัวหมองของพระจันทร์ และพระอาทิตย์
อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่แผดแสง ไม่ส่องแสง ไม่ไพโรจน์
มี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ เมฆ ๑ หมอก ๑ ควณฺและละออง ๑
ราหูจอมอสุร ๑ เครื่องมัวหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ อันเป็นเหตุให้
พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่แผดแสง ไม่สว่างไสว ไม่ไพโรจน์ ๔ ประการนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์
พวกหนึ่งไม่สง่า ไม่รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ก็มี ๔ ประการ ฉะนั้นเหมือนกัน
๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ดื่มสุราและ
เมรัย ไม่งดเว้นจากการดื่มสุราและเมรัย นี่เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์
ประการที่ ๑ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเสพเมถุนธรรม ไม่งดเว้นจากเมถุน
ธรรม นี่เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๒ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง
ยินดีทองและเงิน ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน นี่เป็นอุปกิเลสของสมณ-
*พราหมณ์ประการที่ ๓ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่งดเว้น
จากมิจฉาชีพ นี่เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อุปกิเลสของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง
ไม่สง่า ไม่รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ฯ

สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง อูกราคะและโทสะ ปกคลุมแล้ว
อันอวิชชาหุ้มห่อแล้ว เพลิดเพลินรูปที่น่ารัก ย่อมดื่มสุรา

และเมรีย เสพเมถุน เป็นผู้ไม่รู้แจ้ง ยินดีรับทองและเงิน
สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ย่อมเลี้ยงชีวิตด้วยมิจจาชีพ อุป-
กิเลสอันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งไม่สง่า ไม่รู้-
เรื่อง ไม่ไฟโรจน์ ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
มีฐลือคือกิเลส เป็นผู้อันความมีดรั้งแล้ว เป็นทาสแห่ง
ตัณหา อันตัณหานำไปด้วยดี ย่อมยังอรรถภาพอันหยาบให้
เจริญ ย่อมยินดีภพใหม่เหล่านี้ อันพระพุทธรเจ้าผู้เป็น
เผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ตรัสไว้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบโรหิตัสสวรรณที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมาธิสูตร ๒. ปัญหาสูตร ๓. โกธสูตรที่ ๑ ๔. โกธสูตรที่ ๒
๕. โรหิตัสสสูตรที่ ๑ ๖. โรหิตัสสสูตรที่ ๒ ๗. สุวิทฺฐสูตร ๘. วิสาขสูตร
๙. วิปัลลาสสูตร ๑๐. อุปกิเลสสูตร ฯ

จบปฐมปณณาสก

ทุติยปณณาสก

ปุญญาภิสันทวรรคที่ ๑

ปุญญาภิสันทสูตรที่ ๑

[๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ นำความสุข
มาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็น
ไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ห้วงบุญ
ห้วงกุศล ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริโภคจีวรของทายกใด
เข้าถึงเจโตสมาธิอันหาประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญห้วงกุศลของทายกนั้นหาประมาณ
มิได้ นำความสุขมาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดใน
สวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่
น่าพอใจ ภิกษุบริโภคบิณฑบาตของทายกใด ... บริโภคเสนาสนะของทายกใด ...
บริโภคเภสัชบริวารอันเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ของทายกใด เข้าถึงเจโตสมาธิอันหา
ประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญห้วงกุศลของทายกนั้นหาประมาณมิได้ นำความสุขมา
ให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไป
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้แล นำความสุขมาให้ให้อารมณ์อัน

เลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ฯ

อนึ่ง การถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อ ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ดังนี้ ไม่ใช่ กระทำได้ง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณ มิได้ทีเดียว การถือเอาประมาณแห่งน้ำในมหาสมุทรว่า เท่านี้อาพหกะ เท่านี้ ร้อยอาพหกะ เท่านี้พันอาพหกะ หรือว่าเท่านี้แสนอาพหกะ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ทีเดียว แม้ฉนใด การถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญห้วง กุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสุขมาให้ ให้ อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อ ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ดังนี้ ไม่ใช่ กระทำได้ง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงซึ่งการนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะ ประมาณมิได้ทีเดียว ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯ

แม่น้ำทั้งหลาย อันค้ำคั่งด้วยหมู่ปลาเป็นจำนวนมาก ไหล

ไปยังสาครคือทะเลใหญ่ ที่ซึ่งน้ำใหญ่ไม่มีประมาณ

ประกอบด้วยสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่อาศัยแห่งรัตนะเป็น

อันมาก ย่อมยังสาครให้เต็ม ฉนใด ท่อธารแห่งบุญย่อมยัง

นรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าวและน้ำ ให้เครื่องปลาด

ที่นอนและที่นั่ง ให้เต็มด้วยบุญ ฉนนั้น เหมือนอย่างแม่น้ำ

คือห้วงน้ำยังสาครให้เต็มฉนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปญญาภิธานสูตรที่ ๒

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ นำความสุข มาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็น ไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงสมบูรณ์ ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ชั้นเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้มีโชค

ห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๑ นี้ นำความสุขมาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขอันน่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้บรรลุพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน ห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๒ นี้ นำความสุขมาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ คือ คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้คือ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๓ นี้ นำความสุขมาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยศีล อันพระอริยเจ้าแล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันค้นหาและพิสูจน์ไม่ถูกต้อง เป็นไปเพื่อสมาธิ ห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๔ นี้ นำสุขมาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ แล นำความสุขมาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ ฯ

ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่นไม่หวั่นไหวในพระตถาคต มีศีลดีงาม
อันพระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสใน
พระสงฆ์ และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่า
เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่า เพราะฉะนั้น ผู้มี
ปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ควร
ประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรมไว้
เนืองๆเถิด ฯ

จบสูตรที่ ๒

สังวาสสูตรที่ ๑

[๕๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินหนทางไกลในระหว่าง เมืองมธราและเมืองเวรัชชาต่อกัน คหบดีและคหปตานีมากด้วยกัน ก็เป็นผู้ ดำเนินหนทางไกล ในระหว่างเมืองมธราและเมืองเวรัชชาต่อกัน ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จแหวะออกจากทาง ประทับนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่ง คหบดีและ คหปตานีเหล่านั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่ง จึงได้พากัน ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทพจน์นี้กะคหบดีและคหปตานีเหล่านั้น ว่า ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผี ๑ ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วม กับหญิงผี ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร สามเณรในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติ ผิดในกาม พุคเทจ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม มีใจอันมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ค่าและบริภาษ สมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุคเทจ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ประมาท เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม มีใจอันมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ค่า และบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามเณรในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ ค่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติ ผิดในกาม จากการพุคเทจ จากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ประมาท มีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ ไม่ด่าไม่ บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ชายผิ อยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร สามเณรในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเข เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ ค่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดี และคหปตานีทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา อย่างไร สามเณรในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ ไม่ด่าไม่บริภาษสมณ-
*พราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย

ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย การ
อยู่ร่วม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้ทูลดี เป็นคนตระหนี่ มักด่าว่า
สมณพราหมณ์ เชื่อว่าเป็นผีมาอยู่ร่วมกัน สามีเป็นผู้ทูลดี
มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วนภรรยาเป็นผู้มี
ศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ภรรยา
นั้นเชื่อว่าเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผี สามีเป็นผู้มีศีล รู้ความ
ประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วนภรรยาเป็นผู้
ทูลดี มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ เชื่อว่าหญิงผี
อยู่ร่วมกับสามีเทวดา ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์
ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและ
สามีทั้งสองนั้น เจริญอภัยคำที่นารักแก่กันและกัน ย่อมมี
ความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน
รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพฤติธรรม
ในโลกนี้แล้ว เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวดย
กามารมณ์เพิลิเพิลินบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

สังวาสสูตรที่ ๒

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผี ๑ ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วม
กับหญิงผี ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายผีอยู่
ร่วมกับหญิงผีอย่างไร สามีในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดใน
กาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ มีความละโมภ มีจิต
พยาบาท มีความเห็นผิด เป็นคนทูลดี มีบาปธรรม มีใจอันมลทิน คือความ
ตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขา
ก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯ๑ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายผีอยู่ร่วมกับ
หญิงผีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามีในโลกนี้
เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯ๑ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพุดเท็จ จากการ
พุดส่อเสียด จากการพุดคำหยาบ จากการพุดเพ้อเจ้อ ไม่มีความละโมภ ไม่มี
พยาบาท มีความเห็นชอบ มีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความ
ตระหนี่ ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายผี

อยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯ๑๑ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้ทุศีล เป็นคนตระหนี่ มักด่าว่า
สมณพราหมณ์ ชื่อว่าเป็นผีมาอยู่ร่วมกัน สามิเป็นผู้ทุศีล
มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วนภรรยาเป็นผู้มี
ศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ภรรยา
นั้นชื่อว่าเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผิ สามิเป็นผู้มีศีล รู้ความ
ประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วนภรรยาเป็น
ผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ชื่อว่าหญิง
ผิอยู่ร่วมกับสามีเทวดา ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์
ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและสามี
ทั้งสองนั้น เจริญด้วยคำที่นํารักแก่กันและกัน ย่อมมีความ
เจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน
รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพฤติธรรมใน
โลกนี้แล้ว เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวय
กามารมณ์ผลิตเพลนบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

สมชีวิสูตรที่ ๑

[๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสภพามฤคทายวัน
ใกล้บ้านสูงสูมาคีระ แคว้นภคคะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่ง
แล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของนกุลบิดาอุทเทยแล้ว
ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้งนั้นแล อุทเทยผู้้นกุลบิดาและอุทเทยตานี
ผู้้นกุลมารดา เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว อุทเทยผู้้นกุลบิดาได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่ตระกูลนำอุทเทยตานีผู้้นกุลมารดาซึ่งยังเป็น
สาวมา เพื่อเข้าพระองค์ผู้ยังเป็นหนุ่ม ข้าพระองค์มิได้รู้สึกจะประพฤตินอกใจ

คฤหปตานีผู้ดูแลมารดาแม่ด้วยใจเลย ที่ไหนจะประพุดนอใจด้วยกายเล่า ข้า
พระองค์ทั้งสองปรารถนาพบกันและกันทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ แม้คฤห-
*ตานีผู้ดูแลมารดา ก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่
เวลาที่ตระกูลนำหม่อมฉันซึ่งยังเป็นสาวมา เพื่อคฤหบดีผู้ดูแลบิดาซึ่งยังเป็นหนุ่ม
หม่อมฉันมิได้รู้สึกจะประพุดนอใจคฤหบดีผู้ดูแลบิดาแม่ด้วยใจเลย ที่ไหนจะ
ประพุดนอใจด้วยกายเล่า หม่อมฉันทั้งสองปรารถนาพบกันและกันทั้งใน
ปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรคฤหบดีและคฤหปตานี ถ้าภรรยาและสามี
ทั้งสอง หวังจะพบกันและกันทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพไซ้ ทั้งสองเที่ยว
พึงเป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน
ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของ
ผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจริญจาคะที่น่ายก
กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก
ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน
ประพุดนอใจในโลกลี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและวัตร
เสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวดยกามารมณ์ เพลิดเพลินบันเทิงใจ
อยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

สมชีวิสูตรที่ ๒

[๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภรรยาและสามี
ทั้งสองพึงหวังพบกันและกันทั้งในปัจจุบัน และในสัมปรายภพ ทั้งสองเที่ยว
เป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน
ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของ
ผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจริญจาคะที่น่ายก
กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้ง
สองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน
ประพุดนอใจในโลกลี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอ
กัน ย่อมเป็นผู้สวดยกามารมณ์ เพลิดเพลินบันเทิงใจอยู่ใน
เทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

สุปปาวาสสูตร

[๕๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในนิคมของโกถิยราชสกุล
ชื่อปัชชนะ แคว้นโกถิยะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว
ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของโกถิยธิดาชื่อสุปปาวสา ครั้นแล้ว
ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้งนั้นแล โกถิยธิดาชื่อสุปปาวสาได้อังคาส
พระผู้มีพระภาคด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยมือของตน ในอ้อมหน้า
เพียงพอแล้ว ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ นำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรนางสุปปาวสา
อริยสาวิกาผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ แก่ปฏิคาหก ฐานะ ๔ เป็นไฉน
คือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุ
อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวรรณะ
อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้สุขแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งสุข
อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอัน
เป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรนางสุปปาวสา อริยสาวิกา เมื่อให้โภชนะ ชื่อว่า
ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

อริยสาวิกา ย่อมให้โภชนะที่ปรุงแล้ว สะอาดประณีต
สมบูรณ์ด้วยรส ทักขณานั้นอันบุคคลให้แล้วในท่านผู้ดำเนิน
ไปตรง ผู้ประกอบด้วยจรรยา ผู้ถึงความใหญ่ สืบต่อ
บุญกับบุญ เป็นทักษิณามีผลมาก อันพระพุทธรเจ้าผู้รู้แจ้งโลก
สรรเสริญแล้ว ชนเหล่าใดเมื่อระลึกถึงยัญชนนั้น ย่อม
เป็นผู้มีความโสมนัสเที่ยวไปในโลก กำจัดมลทินคือความ
ตระหนี่พร้อมทั้งรากเง่าออกแล้ว ชนเหล่านั้นไม่ถูกนิทานา
ย่อมเข้าถึงฐานะคือสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

สุตฺตตฺตสูตร

[๕๘] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่-
ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อริยสาวิกาผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ
แก่ปฏิคาหก ฐานะ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ
ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้
วรรณะแล้ว ... ครั้นให้สุขแล้ว ... ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่ง
พละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรคฤหบดี อริยสาวิกาเมื่อให้โภชนะ ชื่อว่า
ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

ผู้ใดย่อมให้โภชนะโดยเคารพ ตามกาลอันควร แก่ท่านผู้

ตำรวจ บริโภคโภชนาที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าให้ฐานะ
ทั้ง ๔ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ นรชนผู้มีปรกติ
ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มีบริวารยศ
ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๘

โภชนสูตร

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนา ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ
๔ ประการแก่ปฏิกาค ๔ ประการเป็นไฉน คือให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ
ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้น
ให้วรรณะแล้ว ... ครั้นให้สุขะแล้ว ... ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วน
แห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนา
ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิกาค ฯ

ผู้ที่ย่อมให้โภชนา ตามกาล อันควร โดยเคารพ แก่ปฏิกาค
ผู้ตำรวจแล้ว ผู้บริโภคโภชนาที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า
ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ
นรชนผู้มีปรกติให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้
มีอายุยืน มีบริวารยศ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๙

คิหิสามิจสูตร

[๖๐] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าเป็นผู้
ปฏิบัติปฏิบัติปทาสมควรแก่คฤหบดีอันเป็นเหตุให้ไฉย และเป็นไปเพื่อเกิดใน
สวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้บำรุง
ภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร ๑ ด้วยบิณฑบาต ๑ ด้วยเสนาสนะ ๑ ด้วยเภสัชบริวารอัน
เป็นปัจจัยแก่คนไข้ ๑ ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติปทาอันสมควรแก่คฤหบดี อันเป็นเหตุให้ไฉย และเป็นไป
เพื่อสวรรค์ ฯ

บัณฑิตทั้งหลายบำรุงท่านผู้มีศีล ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ด้วย
จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้
ชื่อว่าย่อมปฏิบัติปฏิบัติปทาสมควรแก่คฤหบดี บุญย่อมเจริญ
แก่เขาทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน เขาทำกรรมอัน
เจริญแล้ว ย่อมเขาถึงฐานะคือสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐
จบปุณฺณาสันทวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุณฺณาสันทสูตรที่ ๑ ๒. ปุณฺณาสันทสูตรที่ ๒ ๓. สังวาส
สูตรที่ ๑ ๔. สังวาสสูตรที่ ๒ ๕. สมชีวิสูตรที่ ๑ ๖. สมชีวิสูตรที่ ๒
๗. สุปฺปวาสาสูตร ๘. สุทฺตตสูตร ๙. โภชนสูตร ๑๐. คิฬิสามิจิสูตร ฯ

ปิตคกรรมวรรคที่ ๒

ปิตคกรรมสูตร

[๖๑] ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้ นำปรารธนา นำใคร่ นำ
พอใจ หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ขอโรคจะเกิดขึ้นแก่
เราโดยทางธรรม นี่เป็นธรรมประการที่ ๑ อันนำปรารธนา นำใคร่ นำพอใจ
หาได้ยากในโลก เราได้โรคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ขอยศจงเฟื่องฟูแก่เรา
พร้อมด้วยญาติและมิตรสหาย นี่เป็นธรรมประการที่ ๒ อันนำปรารธนา นำใคร่
นำพอใจ หาได้ยากในโลก เราได้โรคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ได้ยศพร้อม
ด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว ขอเราจงเป็นอยู่นาน จงรักษาอายุให้ยั่งยืน นี่เป็น
ธรรมประการที่ ๓ อันนำปรารธนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้ยากในโลก เราได้
โรคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ได้ยศพร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว เป็นอยู่
นาน รักษาอายุให้ยั่งยืนแล้ว เมื่อตายแล้ว ขอเราจงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่
เป็นธรรมประการที่ ๔ อันนำปรารธนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้ยากในโลก
ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้แล นำปรารธนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้ยาก
ในโลก ฯ

ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการ
นี้ อันนำปรารธนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ สัทธาสัมปทา ๑ สीलสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑ ปัญญาสัมปทา ๑
ดูกรคฤหบดี ก็สัทธาสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัย ย่อมเป็นผู้มีศรัทธา
เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรคฤหบดี นี้เรียกว่าสัทธาสัมปทา
ก็สीलสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ
เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

นี้เรียกว่า สัตสัมปทา ก็จากสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่รอบครองเรือน นี้เรียกว่าจากสัมปทา ก็ปัญญาสัมปทาเป็นไฉน บุคคลมีใจอันความโลภไม่สม่ำเสมอ คือ อภิชณาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำ เมื่อทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำอยู่ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข บุคคลมีใจอันพยาบาทครอบงำ ... อันดินมิหะครอบงำ ... อันอุทัจจกุกกุจะครอบงำ ... อันวิจิจฉาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนั้นแลรู้ว่า อภิชณาวิสม-
*โลกะเป็นอุปกิเลสของจิต ย่อมละอภิชณาวิสมโลกะอันเป็นอุปกิเลสของจิตเสียได้
รู้ว่า พยาบาท ... ดินมิหะ ... อุทัจจกุกกุจะ ... วิจิจฉา เป็นอุปกิเลสของจิต ย่อมละวิจิจฉาอันเป็นอุปกิเลสของจิต ดูกรคฤหบดี เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่า อภิชณาวิสมโลกะเป็นอุปกิเลสของจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้นย่อมละเสียได้ เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่าพยาบาท ... ดินมิหะ ... อุทัจจกุกกุจะ ... วิจิจฉา เป็นอุปกิเลสของจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้น ย่อมละเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ที่มีปัญญามาก มีปัญญาหนาแน่น เป็นผู้เห็นทาง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการนี้แล อันนำปรารธนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้ยากในโลก ฯ

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนี้แล ย่อมเป็นผู้กระทำความอันสมควร ๔ ประการ ด้วยโลกทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สังสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรมได้มาแล้วโดยธรรม กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมเลี้ยงตนให้เป็นสุข เิบอ้มบริหารให้เป็นสุขโดยชอบ เลี้ยงมารดา บิดา ให้เป็นสุข เิบอ้มบริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ เลี้ยงบุตร ภรรยา คนใช้ คนงาน และบริวารให้เป็นสุข เิบอ้มบริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ เลี้ยงมิตรและอำมาตย์ให้เป็นสุข เิบอ้มบริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ด้วยโลกทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร ฯลฯ นี่เป็นฐานะข้อที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมป้องกันอันตรายทั้งหลายที่เกิดแต่ไฟ แต่น้ำ แต่พระราชา แต่โจร หรือแต่ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก เห็นปานนั้น ด้วยโลกทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สังสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาแล้วโดยธรรม กระทำตนให้สวัสดิ์ นี่เป็นฐานะข้อที่ ๒ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ทำพลี ๕ ประการ

คือ ญาติพลี อดิธิพลี ปุพพเปตพลี ราชพลี เทวตาพลี ด้วยโรคทรัพย์ที่ตน
หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว
ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม นี่เป็นฐานะข้อที่ ๓ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว
คือ ถึงแล้วโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคน้ำแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวก
ย่อมยังทักษิณอันมีผลในเบื้องต้น ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อ
เกิดในสวรรค์ ให้ตั้งไว้เฉพาะในสมณพราหมณ์ผู้งดเว้นจากความประมาทมัวเมา
ผู้ตั้งอยู่ในขันติและโสรจจะ ฝึกฝนตนผู้เดียว ยังตนผู้เดียวให้สงบ ยังตนผู้เดียว
ให้ดับกิเลส เห็นปานนั้น ด้วยโรคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
สั่งสมด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม นี่เป็น
ฐานะข้อที่ ๔ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคน้ำแล้ว
โดยควร ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนั้นชื่อว่าเป็นผู้กระทำความอันสมควร ๔ ประการ
นี้ ด้วยโรคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน
มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม ดูกรคฤหบดี โรคทรัพย์
ของใครๆ ถึงความสิ้นไป นอกจากกรรมอันสมควร ๔ ประการนี้ เราเรียกว่า
สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ สิ้นเปลืองไปโดยไม่สมควร ใช้สอยโดยไม่สมควรแก่เหตุ
ส่วนโรคทรัพย์ของใครๆ ถึงความสิ้นไปด้วยกรรมอันสมควร ๔ ประการนี้ เรา
เรียกว่า สิ้นเปลืองไปโดยเหตุอันควร สิ้นเปลืองไปโดยสถานที่ควร ใช้สอย
โดยสมควรแก่เหตุ

โรคทรัพย์ทั้งหลายเราได้บริโภคน้ำแล้ว คนที่ควรเลี้ยง เราได้
เลี้ยงแล้ว เราได้ข้ามพ้นอันตรายทั้งหลายไปแล้ว ทักษิณามี
ผลอันเลิศ เราได้ให้แล้ว อนึ่ง พลิกกรรม ๕ ประการ เรา
ได้กระทำแล้ว ท่านผู้มีศีล สำรวมอินทรีย์ ประพฤติพรหมจรรย์
เราได้บำรุ้งแล้ว บัณฑิตอยู่ครอบครองเรือน พึงปรารภ
โรคทรัพย์ เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นเราได้บรรลุแล้ว
โดยลำดับ กรรมที่ไม่เดือดร้อนในภายหลังเราได้กระทำแล้ว
นรชนผู้มีอันจะตายเป็นสภาพ เมื่อคำนึงถึงเหตุนี้ เป็นผู้ตั้ง
อยู่แล้วในธรรมของพระอริยะ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญ
เขาในโลกนี้ทีเดียว ครั้นเขาละไปแล้ว ย่อมบันเทิงใน
โลกสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

อันทนาคสูตร

[๖๒] ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาค

ได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี สุข ๔ ประการนี้ อันคฤหบดีผู้บริโศกคามพึงได้รับตาม
กาลตามสมัย สุข ๔ ประการเป็นไฉน คือ สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ ๑ สุขเกิด
แต่การจ่ายทรัพย์บริโศก ๑ สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ ๑ สุขเกิดแต่ประกอบ
การงานที่ปราศจากโทษ ๑ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์เป็นไฉน
โศกทรัพย์ของกุลบุตรในโลกนี้ เป็นของที่เขาหาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม
เขาย่อมได้รับความสุขโสมนัสว่า โศกทรัพย์ที่เขาหาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรมของ
เรามีอยู่ นี้เรียกว่า สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่การจ่าย
ทรัพย์บริโศกเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมใช้สอยโศกทรัพย์ และย่อมกระทำ
บุญทั้งหลาย ด้วยโศกทรัพย์ที่ตนหาได้ด้วยด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วย
กำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม เขาย่อมได้รับ
ความสุขโสมนัสว่า เขาย่อมใช้สอยโศกทรัพย์ และย่อมกระทำบุญทั้งหลายด้วย
โศกทรัพย์ ฯลฯ นี้เรียกว่า สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโศก ดูกรคฤหบดี
ก็สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้เป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมไม่เป็นหนี้อะไรๆ
ของใครๆ น้อยก็ตาม มากก็ตาม เขาย่อมได้รับความสุขโสมนัสว่า เราไม่เป็น
หนี้อะไรๆ ของใครๆ น้อยก็ตาม มากก็ตาม นี้เรียกว่า สุขเกิดแต่ความไม่
เป็นหนี้ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่การประกอบการทำงานที่ปราศจากโทษเป็นไฉน
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อัน
หาโทษมิได้ เขาย่อมได้รับความสุขโสมนัสว่า เราประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม
มโนกรรม อันหาโทษมิได้ นี้เรียกว่า สุขเกิดแต่การประกอบการทำงานที่ปราศจาก
โทษ ดูกรคฤหบดี สุข ๔ ประการนี้แล อันคฤหบดีผู้บริโศกคามพึงได้รับตาม
กาลตามสมัย ฯ

นรชนผู้มีอันจะตายเป็นสภาพ รู้ความไม่เป็นหนี้ว่าเป็นสุขแล้ว
พึงระลึกถึงสุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ เมื่อใช้สอยโศกจะเป็นสุข
อยู่ ย่อมเห็นแจ้งด้วยปัญญา ผู้มีเมธาติ เมื่อเห็นแจ้ง ย่อมรู้
ส่วนทั้ง ๒ ว่า สุขแม้ทั้ง ๓ อย่างนี้ ไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ อัน
จำแนกแล้ว ๑๖ ครั้ง ของสุขเกิดแต่การประกอบการทำงานที่
ปราศจากโทษ ฯ

จบสูตรที่ ๒

สพฺรหมสูตร

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดาและบิดา เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของ
ตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้น ชื่อว่ามีพรหม มารดา

และบิดา เป็นผู้อัครทั้งหลายของตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูล
เหล่านั้นชื่อว่า มีบูรพาจารย์ มารดาและบิดา เป็นผู้อัครทั้งหลายของตระกูล
เหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้นชื่อว่า มีบูรพาเทพ มารดาและบิดา
เป็นผู้อัครทั้งหลายของตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้น
ชื่อว่า มีอาหุเนยบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า พรหมบูรพาจารย์ บูรพาเทพ
อาหุเนยบุคคล นี่เป็นชื่อของมารดาและบิดา ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดา
และบิดา เป็นผู้มียูบการะมาก เป็นผู้ประคบประหงมเลี้ยงดูบุตร เป็นผู้แสดงโลกนี้
แก่บุตร ฯ

มารดาและบิดา ผู้อนุเคราะห์แก่บุตร ท่านเรียกว่า พรหม
บูรพาจารย์ และอาหุเนยบุคคลของบุตรทั้งหลาย เพราะ
เหตุนี้แหละ บุตรผู้เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อม พึงสักการะ
ท่านด้วยข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ที่นอน ที่นั่ง อบกาย ให้อาบน้ำ
และชำระเท้า เพราะเหตุที่บุตรผู้เป็นบัณฑิตได้บำรุงบำเรอใน
มารดาและบิดา บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขา ครั้นเขา
ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกละวรงค์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

นिरยสูตร

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
เกิดในนรก เหมือนลูกนํ้ามาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มัก
ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พวดเท็จ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนลูกนํ้ามา
โยนลง ฯ

การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การคบหาภรรยาของผู้อื่น การ
พวดเท็จ เรากล่าวว่า เป็นกรรมกิเลส บัณฑิตทั้งหลายย่อม
ไม่สรรเสริญเลย ฯ

จบสูตรที่ ๔

รูปสูตร

[๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวก
เป็นไฉนคือ ผู้ถือประมาณในรูป เลื่อมใสในรูป ๑ ผู้ถือประมาณในเสียง เลื่อม
ใสในเสียง ๑ ผู้ถือประมาณในความเศร้าหมอง เลื่อมใสในความเศร้าหมอง ๑
ผู้ถือประมาณในธรรม เลื่อมใสในธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก
นี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

ถึงชนเหล่าใด ถือประมาณในรูป และชนเหล่าใด คล้อยไป

ตามเสียง ชนเหล่านั้น เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจของฉันทราคะ
ย่อมไม่รู้จักชนนั้น คือ ย่อมไม่รู้คุณภายในของเขา และ
ไม่เห็นข้อปฏิบัติภายนอกของเขา บุคคลนั้นแล เป็นคน
เขลา ถูกห้อมล้อมไว้โดยรอบ อันเสียงย่อมพัดไป อนึ่ง
บุคคลไม่รู้คุณภายใน และไม่เห็นข้อปฏิบัติภายนอกของเขา
แม้บุคคลนั้นเห็นผลในภายนอก ก็ยังถูกเสียงพัดไป ส่วน
บุคคลรู้ทั่วถึงคุณภายในของเขา และเห็นแจ้งข้อปฏิบัติภาย
นอกของเขา บุคคลนั้นเป็นผู้เห็นธรรมอันปราศจากเครื่องกั้น
ย่อมไม่ถูกเสียงพัดไป ฯ

จบสูตรที่ ๕

สราคสูตร

[๖๖] ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีราคะ ๑ มีโทสะ ๑ มีโมหะ ๑ มีมานะ ๑
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ชนทั้งหลาย กำหนดนักในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด
เพติดเพลินในรูปที่น่ารัก เป็นสัตว์เลวทราม อันโมหะผูกไว้
ย่อมยังเครื่องผูกให้เจริญ เป็นผู้ไม่ฉลาด ย่อมกระทำอกุศล
กรรมอันเกิดแต่ราคะบ้าง เกิดแต่โทสะบ้าง เกิดแต่โมหะบ้าง
มีความคับแค้น ให้ทุกข์ต่อไป สัตว์ทั้งหลายอันอวิชชาหุ้ม
ห่อแล้ว เป็นผู้มืดมน ไม่มีจักขุ พวกเขาย่อมไม่สำคัญ
ว่าเราเป็นผู้มีสภาพเหมือนธรรม ๓ ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๖

อหิสฺสูตร

[๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุ
รูปหนึ่งในกรุงสาวัตถีถูกูกัด ทำกาลแล้ว ครั้นนั้นแล ภิกษุเป็นอันมากพากัน
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุรูปหนึ่งใน
เมืองสาวัตถีนี้ถูกูกัด ทำกาลแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย
ภิกษุนั้นจะรอยจะไม่ได้แผ่เมตตาคิจตไปยังสกุลพญางูทั้ง ๔ เป็นแน่ ถ้าเธอพึงแผ่
เมตตาคิจตไปยังสกุลพญางูทั้ง ๔ ไซ้ เธอก็ไม่พึงถูกูกัดทำกาละ ตระกูลพญางู ๔
เป็นไฉน คือ ตระกูลพญางูชื่อวิรูปักข์ ๑ ตระกูลพญางูชื่อเอราปละ ๑ ตระกูล
พญางูชื่อฉัพพาปุตตะ ๑ ตระกูลพญางูชื่อกัณหาโคตมกะ ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นจะรอยจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตไปยังสกุลพญางู ๔ จำพวกนี้เป็นแน่ ก็ถ้าเธอ
พึงแผ่เมตตาไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ นี้ไซ้ เธอก็ไม่พึงถูกงูกัดทำกาละ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญางู ๔ จำพวกนี้
เพื่อกู้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตน ฯ

ความเป็นมิตร ของเรา จึงมีกับ สกุลพญางู ทั้งหมด ชื่อวิรูปักษ์
ความเป็นมิตรของเรายังมีกับ สกุลพญางู ทั้งหมด ชื่อเอราปละ
ความเป็นมิตร ของเรายังมีกับ สกุลพญางู ทั้งหมด ชื่อฉัพพา-
ปุตตะ ความเป็นมิตรของเรายังมีกับสกุลพญางูทั้งหลายชื่อ
กัณหาโคตมกะ ความเป็นมิตรของเรายังมีกับสัตว์ทั้งหลายที่
ไม่มีเท้า ความเป็นมิตรของเรายังมีกับสัตว์จำพวก ๒ เท้า
ความเป็นมิตรของเรายังมีกับสัตว์จำพวก ๔ เท้า ความเป็น
มิตรของเรายังมีกับสัตว์จำพวกมีเท้ามาก สัตว์ไม่มีเท้าอย่า
เบียดเบียนเรา สัตว์ ๒ เท้าอย่าเบียดเบียนเรา สัตว์ ๔ เท้า
อย่าเบียดเบียนเรา สัตว์มีเท้ามากอย่าเบียดเบียนเรา ขอ
สรรพสัตว์ทั้งปวงที่มีลมปราณ มีชีวิตเป็นอยู่ จงได้พบ
เห็นความเจริญเกิด อย่าได้มาถึงโทษอันลามกน้อยหนึ่งเลย ฯ

พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีคุณหาประมาณมิได้
พระสงฆ์มีคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย คือ งู แมลงป่อง
จะขาบ แมลงมุม ตั๊กแตน หนู ล้วนมีประมาณ ความรักษาอันเรากระทำแล้ว
ความป้องกันอันเรากระทำแล้ว ขอหมู่มสัตว์ทั้งหลายจงเลิกไปเสีย เรานั้น
กำลังนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอยู่ กำลังนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗
พระองค์อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๗

เทวทัตตสูตร

[๖๘] สมัยหนึ่ง เมื่อพระเทวทัตต์หนีไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาค
ประทับอยู่ ณ ภูเขาอิชฌณภู มิใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค
ทรงปรารภพระเทวทัตต์ ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะ
และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อมาคน เพื่อความพินาศ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ดันกล้วยย้อมเมล็ดผลเพื่อมาคน เมื่อความพินาศ แม้ฉันใด ลาก
สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อมาคน เพื่อความพินาศ
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้ไผ่ย้อมดอกขุยเพื่อมาคน เพื่อความพินาศ
แม้ฉันใด ลาก สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อมาคน
เพื่อความพินาศ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้ไผ่ย้อมผลดอกเพื่อมา

ตน เพื่อความพินาศ แม้นันใด ลาก สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่
พระเทวทัตเพื่อมาตน เพื่อความพินาศ ฉะนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
แม่ม้าอัครย่อมตั้งครรภ์เพื่อมาตน เพื่อความพินาศ แม้นันใด ลาก สักการะ
และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตเพื่อมาตน เพื่อความพินาศ ก็ฉะนั้น
เหมือนกันแล ฯ

ผลกล้วยย่อมมาต้นกล้วย ขุยไผ่ย่อมมาต้นไผ่ ดอกอ้อ

ย่อมมาต้นอ้อ ลูกม้าอัครย่อมมาแม่ม้าอัคร ฉันใด

สักการะย่อมมาบุรุษชั่ว ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปธานสูตร

[๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปธานคือความเพียร ๔ ประการนี้

๔ ประการเป็นไฉน คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑ ภาวนापธาน ๑

อนุรักขนาปธาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สังวรปธานเป็นไฉน ภิกษุใน

ธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร

ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้กุศลบาปธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

นี้เรียกว่า สังวรปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปหานปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรม

วินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้

เพื่อละอกุศลบาปธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า ปหานปธาน ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ก็ภาวนापธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด

พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้กุศลกรรมที่ยังไม่เกิด

ให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า ภาวนापธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อนุรักขนาปธานเป็น

ไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร

ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อความดำรงอยู่ เพื่อไม่หลงลืม เพื่อความเจริญยิ่งขึ้น

เพื่อความไพบุลย์ เพื่อเพิ่มพูน เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

นี้เรียกว่า อนุรักขนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปธานคือความเพียร ๔ ประการ

นี้แล ฯ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้มีความเพียร พึงถึงความสิ้นทุกข์ได้ด้วย

ปธานเหล่านี้ ปธาน ๔ ประการเหล่านี้ คือ สังวรปธาน ๑

ปหานปธาน ๑ ภาวนापธาน ๑ อนุรักขนาปธาน ๑ อัน

พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ทรงแสดง

ไว้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๙

ธรรมิกสูตร

[๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม
สมัยนั้น แม้พวกข้าราชการ ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการไม่ตั้ง
อยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พราหมณ์และคฤหบดีก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อ
พราหมณ์และคฤหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ชาวนิคมและชาวชนบท ก็
เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทไม่ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์
และพระอาทิตย์ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุน
เวียนไม่สม่ำเสมอ หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อคืนและวัน
หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อ
เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ
เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ลมย่อมพัดไม่สม่ำเสมอ เมื่อลมพัดไม่
สม่ำเสมอ ลมก็เดินผิดทางไม่สม่ำเสมอ ย่อมพัดเวียนไป เมื่อลมเดินผิดทางไม่สม่ำเสมอ
พัดเวียนไป เทวดาย่อมกำเริบ เมื่อเทวดากำเริบฝนย่อมไม่ตกต้องตามฤดูกาล
เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็สุกไม่เสมอกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
มนุษย์ผู้บริโภควัวที่สุกไม่เสมอกัน ย่อมเป็นผู้มีอายุน้อย มีผิวพรรณเศร้าหมอง
มีกำลังน้อย มีอาพาธมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม
สมัยนั้น แม้ข้าราชการก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อข้าราชการตั้งอยู่ในธรรม
สมัยนั้น แม้พราหมณ์และคฤหบดีก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และ
คฤหบดีตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ชาวนิคมและชาวชนบท ก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่
ในธรรม เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระ
อาทิตย์ก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุนเวียนสม่ำเสมอ
เสมอกัน หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรหมุนเวียน
สม่ำเสมอ คืนและวันก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อคืนและวันย่อมหมุนเวียน
สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อ
เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียนสม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ย่อมหมุนเวียนไปสม่ำเสมอ
เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปสม่ำเสมอ ลมย่อมพัดสม่ำเสมอ เมื่อลม
พัดสม่ำเสมอ ลมย่อมพัดไปถูกต้องทาง เมื่อลมพัดไปถูกต้องทาง เทวดาย่อม
ไม่กำเริบ เมื่อเทวดาไม่กำเริบ ฝนย่อมตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝน
ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าก็สุกเสมอกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ผู้บริโภควัว
กล้าที่สุกเสมอกัน ย่อมมีอายุยืน มีผิวพรรณดี มีกำลัง และมีอาพาธน้อย ฯ

เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคเหล่านั้นย่อม
ไปคดทั้งหมด ในเมื่อโคผู้นำไปคด ในมนุษย์ก็เหมือนกัน
ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
ประชาชนนอกนี้ก็จะประพฤติธรรมเหมือนกัน แวนแคว้น

ทั้งหมดจะได้ประสบความสำเร็จทุกข ถ้าพระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อผู้โจ่งเข้าไปอยู่ ถ้าโคผู้นำไปตรง โคเหล่านั่นย่อมไปตรงทั้งหมด ในเมื่อโคผู้นำไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนี้ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน แลวันทั้งหมดย่อมได้ประสบความสำเร็จทุกข ถ้าพระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปิตกกรรมวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิตกกรรมสูตร ๒. อันนนาถสูตร ๓. สพรหมกสูตร
๔. นิรยสูตร ๕. รูปสูตร ๖. สราคสูตร ๗. อหิสสูตร ๘. เทว-
*ทัตตสูตร ๙. ปธานสูตร ๑๐. ธรรมิกสูตร ฯ

อปฺปนกวรรคที่ ๓

ปธานสูตร

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติทาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุเพื่อความสำเร็จทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียศ ๑ เป็นพหูสูต ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติทาอันไม่ผิด และเป็นปรารภเหตุเพื่อความสำเร็จทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑

ทิฏฐิสูตร

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติทาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุเพื่อความสำเร็จทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมวิตก ๑ อพยาบาทวิตก ๑ อวิหิงสาวิตก ๑ สัมมาทิฏฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติทาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุเพื่อความสำเร็จทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๒

สัปปริสสูตร

[๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึงทราบว่าเป็นอสังตบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อสังตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า และเมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หวังเหนียว แล้วกล่าวความเสียหายของผู้อื่นเต็มตัวอย่างกว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบของท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อสังตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หวังเหนียว แล้วกล่าวสรรเสริญคุณผู้อื่นโดยย่อ ไม่เต็มที่ ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบ ท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อสังตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความเสียหายของตน จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หวังเหนียว แล้วกล่าวความเสียหายของตนโดยย่อ ไม่เต็มที่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบ ท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อสังตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความดีของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า และเมื่อถูกถามแล้วก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หวังเหนียว แล้วกล่าวความดีของตนเต็มตัวอย่างกว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบ ท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นอสังตบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึงทราบว่าเป็นสังตบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สังตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้า ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หวังเหนียว กล่าวความเสียหายของผู้อื่นโดยย่อไม่เต็มที่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบ ท่านผู้นี้เป็นสังตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สังตบุรุษในโลก แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หวังเหนียว กล่าวความดีของผู้อื่นเต็มตัวอย่างกว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบท่านผู้นี้เป็นสังตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สังตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหายของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หวังเหนียว แล้วกล่าวความเสียหายของตนเต็มตัวอย่างกว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบ ท่านผู้นี้เป็นสังตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สังตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของตน

จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม
หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความดีของตนโดยย่อ ไม่เต็มที่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึง
ทราบ ว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงสาวที่ถูกลำบากหนึ่งหรือวันหนึ่งเท่านั้น นาง
ตั้งหิริและโอตตปะได้อย่างแรงกล้าในแม่ผัว พ่อผัว และผัว โดยที่สูงสุดใน
คนรับใช้และคนทำงาน สมัยต่อมา นางอาศัยอยู่คุ้นเคย จึงกล่าวกะแม่ผัว
บ้าง พ่อผัวบ้าง และผัวบ้าง อย่างนี้ว่า จงหลีกไป ก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้
ฉันใด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เพียงออกบวชได้วันหนึ่ง
หรือคืนหนึ่งเท่านั้น เธอตั้งหิริและโอตตปะได้อย่างแรงกล้า ในพวกภิกษุ
ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาทั้งหลาย โดยที่สูงสุดในคนวัดและสามเณร สมัยต่อมา
เธออาศัยความอยู่ร่วม จึงกล่าวกะอาจารย์บ้าง กะอุปัชฌาย์บ้าง อย่างนี้ว่า จงหลีก
ไปก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้ เพราะเหตุนี้แหละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษา
อย่างนี้ว่า เราจักมีใจเสมียนหญิงสาวที่ซึ่งมาใหม่อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

อัครสูตรที่ ๑

[๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเลิศ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ศีลอันเลิศ ๑ สมาธิอันเลิศ ๑ ปัญญาอันเลิศ ๑ วิมุตติอันเลิศ ๑ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเลิศ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

อัครสูตรที่ ๒

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเลิศอีก ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็น
ไฉน คือ รูปอันเลิศ ๑ เวทนาอันเลิศ ๑ สัญญาอันเลิศ ๑ ภพอันเลิศ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเลิศอีก ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

กุตินาราสูต

[๗๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ระหว่างคันธังคใน
ศาลวัน อันเป็นที่ประพาธของมัลลกะศรีย โกลักรุงกุตินารา ในปรีนิพพานสมัย
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุสักรูปหนึ่งพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ใน
ธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิบัติ เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้มี

ความเสียใจในภายหลังว่า พระศาสดาได้ประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย เราทั้งหลายไม่อาจจะสอบถามพระผู้มีพระภาคเจ้าเฉพาะพระพักตร์ได้ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นก็นั่งอยู่ แม้ครั้งที่ ๒ ... แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทุกรูปหนึ่งพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ในธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิบัติ เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้เสียใจในภายหลังว่า พระศาสดาประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย เราทั้งหลายไม่อาจจะสอบถามพระผู้มีพระภาคเจ้าเฉพาะพระพักตร์ได้ ภิกษุเหล่านั้นก็นั่งอยู่ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า เป็นได้ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงถามแม้ด้วยความเคารพต่อพระศาสดา แม้สหายก็จงบอกแก่สหายเถิด เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นก็นั่งอยู่ ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรย ไม่เคยมี ข้าพระองค์เลื่อมใสในภิกษุสงฆ์อย่างนี้ แม้ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์นี้ก็ไม่มี ความสงสัย หรือความเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ในธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิบัติ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธอกล่าวด้วยความเลื่อมใสแท้ ญาณของตถาคตในข้อนี้ก็เหมือนกันว่า แม้ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์นี้ ไม่มี ความสงสัย หรือความเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ในธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิบัติ ดูกรอานนท์ แท้จริงบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ รูปสุดท้ายภายหลังเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะได้ตรัสรู้ต่อไป ฯ

จบสูตรที่ ๖

อจินติตสูตร

[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้ อันบุคคลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เตือนร้อน อจินไตย ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๑ ฌานวิสัยของผู้ได้ฌาน ๑ วิบากแห่งกรรม ๑ ความคิดเรื่องโลก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้แล ไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เตือนร้อน ฯ

จบสูตรที่ ๗

ทักษิณาสสูตร

[๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทักษิณาสวิสุทธิ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทักษิณาสวิสุทธิฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิฝ่ายปฏิบัติ ทักษิณาสวิสุทธิฝ่ายปฏิบัติ ทักษิณาสวิสุทธิฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิฝ่ายทายก ทักษิณาสวิสุทธิทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิบัติ ทักษิณาสวิสุทธิทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิบัติ

ประการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทักขิณบาริสุทธีฝ่ายทายกไม่บาริสุทธีฝ่ายปฎิคาหก เป็นอย่างไร ทายกในโลกนี้ เป็นผู้มึศีลมีกัลยาณธรรม ฝ่ายปฎิคาหก เป็นคน ทุศีล มีบาปธรรม ทักขิณบาริสุทธีฝ่ายทายก ไม่บาริสุทธีฝ่ายปฎิคาหกอย่าง นี้แล ฯ

ก็ทักขิณบาริสุทธีฝ่ายปฎิคาหก ไม่บาริสุทธีฝ่ายทายกเป็นอย่างไร คือ ทายกในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม ส่วนปฎิคาหกเป็นผู้มึศีล มีกัลยาณ-
*ธรรม ทักขิณบาริสุทธีฝ่ายปฎิคาหก ไม่บาริสุทธีฝ่ายทายกอย่างนี้แล ฯ

ก็ทักขิณไม่บาริสุทธีทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฎิคาหกเป็นอย่างไร คือ ทายกใน โลกนี้ เป็นผู้มึศีล มีบาปธรรม แม้ปฎิคาหกก็เป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม
ทักขิณไม่บาริสุทธีทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฎิคาหก อย่างนี้แล ฯ

ก็ทักขิณบาริสุทธีทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฎิคาหกเป็นอย่างไร คือ ทายกใน โลกนี้ เป็นผู้มึศีล กัลยาณธรรม แม้ปฎิคาหกก็เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม
ทักขิณบาริสุทธีทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฎิคาหกอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทักขิณ วิสุทธิ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

วนิชขสูตร

[๗๕] ครั้นนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลก นี้ ทำการค้าขายขาดทุน อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคล บางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ พระผู้มี พระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือ พราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์ เขากลับไม่ ถวายปัจจัยที่เขาปวารณา ถ้าเขาเคลื่อนจากอัทธานันมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขา ทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมขาดทุน อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไป หาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์ แต่เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ไม่เป็นไปตามประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัทธานัน มาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมไม่ได้กำไรตามที่ ประสงค์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อม ปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์ เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ตามที่ ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัทธานันมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขาย

อย่างไรๆ เขาย่อมได้กำไรตามที่ประสงค์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไป
หาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว พิจารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์ เขา
ถวายปัจจัยที่พิจารณาไว้มากว่าที่ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัทธานั้น มาสู่ความ
เป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างไรๆ เขาย่อมได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ ดูกร
สารีบุตร นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขาย
ขาดทุน นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายไม่ได้
กำไรตามที่ประสงค์ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการ
ค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้
ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

กัมมโฆสสูตร

[๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เคียง
เมืองโกสัมพี ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มาตุคาม
นั่งในสภาไม่ได้ ประกอบการงานใหญ่ๆ ไม่ได้ ไปนอกเมืองไม่ได้ ฯ- พระผู้มี
พระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ มาตุคามมักโกรธ มักริษยา มีความตระหนี่ มี
ปัญญาทราม ดูกรอานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มาตุคามนั่งในสภาไม่
ได้ ประกอบการงานใหญ่ๆ ไม่ได้ ไปนอกเมืองไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอปัณณกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปธานสูตร ๒. ทิฏฐิสูตร ๓. ลัปปุริสสูตร ๔. อัคคสูตรที่ ๑
๕. อัคคสูตรที่ ๒ ๖. กุสินาราสสูตร ๗. อจินติตสูตร ๘. ทักขิณาสสูตร
๙. วณิขสูตร ๑๐. กัมมโฆสสูตร ฯ

@๑. ไปเก็บเงินไถลๆ ไม่ได้

มจลวรรคที่ ๔

ปาณาติปาตสูตร

[๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
เกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มัก
ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พุตเทจ ๑ บุคคลผู้ประกอบ

ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนอุกนํมาโยนลง ดุรริกษุ
ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือน
อุกเขยума ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ จาก
การลักทรัพย์ ๑ จากการประพฤติดีกาม ๑ จากการพูดเท็จ ๑ บุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนอุกเขยума ฯ

จบสูตรที่ ๑

มุตาสสูตร

[๘๒] ดุรริกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
เกิดในนรก เหมือนอุกนํมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้
มักพูดเท็จ ๑ พูดส่อเสียด ๑ พูดคำหยาบ ๑ พูดเพ้อเจ้อ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนอุกนํมาโยนลง ดุรริกษุ
ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือน
อุกเขยума ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ จาก
การพูดส่อเสียด ๑ จากการพูดคำหยาบ ๑ จากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ บุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนอุกเขยума ฯ

จบสูตรที่ ๒

วัณณสูตร

[๘๓] ดุรริกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิด
ในนรก เหมือนอุกนํมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลไม่พิจารณา
ใคร่ครวญก่อนแล้ว กล่าวสรรเสริญ บุคคลที่ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่พิจารณา
ใคร่ครวญก่อนแล้ว กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญ
ก่อนแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญ
ก่อนแล้วปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนอุกนํมาโยนลง ดุรริกษุ
ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือน
อุกเขยума ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลพิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว
ย่อมติเตียนบุคคลที่ควรติเตียน ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคล
ที่ควรสรรเสริญ ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่
ควรเลื่อมใส ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อม
ใส ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์
เหมือนอุกเขยума ฯ

จบสูตรที่ ๓

โกชสูตร

[๘๔] ดุริยภิกขุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
เกิดในนรก เหมือนอุกนามาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนัก
ในความโกรธ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนัก
ในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักใน
สักการะ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมเกิดในนรก เหมือนอุกนามาโยนลง ดุริยภิกขุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนอุกเชยุมมา ธรรม ๔ ประการเป็น
ไฉน คือ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในความโกรธ ๑ เป็นผู้หนักใน
พระสัทธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนัก
ในลาภ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑ บุคคลผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนอุกเชยุมมา ฯ

จบสูตรที่ ๔

ตมสูตร

[๘๕] ดุริยภิกขุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔
จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้มีตมาแล้ว มีมิตต่อไปจำพวก ๑ ผู้มีตมาแล้ว มีสว่างต่อไป
จำพวก ๑ ผู้สว่างมาแล้ว มีมิตต่อไปจำพวก ๑ ผู้สว่างมาแล้ว มีสว่างต่อไป
จำพวก ๑ ดุริยภิกขุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีตมาแล้ว มีมิตต่อไปเป็นอย่างไร
บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างसान
ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างเย็บหนัง หรือในตระกูลคนเทหยากเยื่อ อันเป็นตระกูล
เชยใจ มีข้าว น้ำและโภชนะน้อย เป็นอยู่โดยฝืดเคือง หาของบริโภคและฝ้านุ่ง
ห่มได้โดยฝืดเคือง อนึ่ง เขามีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระ มีโรค
มาก เป็นคนตาบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือพิการไปแถบหนึ่ง ไม่ได้
ข้าว น้ำ ฝ้านุ่งห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องดูบได้ ที่
นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป ตามสมควร เขาจำประพติตุจจริตด้วยกาย วาจา
และด้วยใจ ครั้นประพติตุจจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้มีตมาแล้ว มีมิตต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดุริยภิกขุทั้งหลาย บุคคลผู้มีตมาแล้ว มีสว่างต่อไปเป็นอย่างไร บุคคล
บางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างसान
ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างเย็บหนัง หรือตระกูลคนเทหยากเยื่อ อันเป็น
ตระกูลเชยใจ มีข้าว น้ำและโภชนะน้อย เป็นอยู่โดยฝืดเคือง หาของบริโภค
และฝ้านุ่งห่มได้โดยฝืดเคือง อนึ่ง เขามีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระ
มีโรคมมาก เป็นคนตาบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นคนพิการไป
แถบหนึ่ง ไม่ได้ข้าว น้ำ ฝ้านุ่งห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม

เครื่องอุปโลภ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป ตามสมควร แต่เขาประพฤติดุจจิตด้วยกาย ด้วยวาจาและด้วยใจ ครั้นประพฤติดุจจิตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลเป็นผู้มีดวงมาแล้ว มีดวงต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ดวงมาแล้ว มีดวงต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันเป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์สิ้นเหลืออันหนึ่ง เขามีรูปร่างงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก เป็นผู้มีความประพฤติดีชั่ว น้ำ ผ่านุ่มห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ของหอม เครื่องอุปโลภ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป แต่เขาประพฤติดุจจิตด้วยกาย วาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติดุจจิตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้ดวงมาแล้ว มีดวงต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ดวงมาแล้ว มีดวงต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลก เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันเป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์สิ้นเหลืออันหนึ่ง เขามีรูปร่างงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก มีความประพฤติดีชั่ว น้ำ ผ่านุ่มห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ของหอม เครื่องอุปโลภ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป เขาย่อมประพฤติดุจจิตด้วยกาย วาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติดุจจิตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลเป็นผู้ดวงมาแล้ว มีดวงต่อไปอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

โอณตสูตร

[๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ต่ำมาแล้วต่ำต่อไปจำพวก ๑ ผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปจำพวก ๑ ผู้สูงมาแล้วต่ำต่อไปจำพวก ๑ ผู้สูงมาแล้วสูงต่อไปจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ต่ำแล้วต่ำต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ฯ๑๑ เขาประพฤติดุจจิตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติดุจจิตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป

ยอมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้ต่ำมาแล้วต่ำต่อไป
อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบาง
คนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ฯลฯ แต่เขาประพฤติ
สุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และ
ใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไป
อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สูงมาแล้วต่ำต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบาง
คนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ฯลฯ เขา
ประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา
และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลผู้สูงมา
แล้วต่ำต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สูงมาแล้วสูงต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบาง
คนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ฯลฯ เขาประพฤติ
สุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา
และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้สูงมาแล้วสูง
ต่อไปอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ใน
ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

ปุตตสูตร

[๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน คือ สมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ สมณะบุณฑริกจำพวก ๑
สมณะปทุมจำพวก ๑ สมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น
พระเสาะ ผู้ดำเนินปฏิบัติปรารธนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เชษฐโอรส
ของพระมหากษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเษกแล้ว จะได้อภิเษก แต่ยังไม่อภิเษกก่อน
เป็นผู้ถึงความแน่นอนที่จะได้อภิเษก ฉันทใด ภิกษุเป็นพระเสาะ ดำเนินปฏิบัติ
ปรารธนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน บุคคลเป็นสมณะ
ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ แต่หาได้ถูกต้อง
วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายไม่ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ และย่อมถูกต้องวิโมกข์ ๘
ด้วยนามกาย บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะเป็น
อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้
ขอร้องย่อมบริโภคจีวรน้อย ได้รับขอร้องจึงบริโภคบิณฑบาตเป็นอันมาก ไม่ได้
รับขอร้องย่อมบริโภคบิณฑบาตน้อย ได้รับขอร้องจึงบริโภคเสนาสนะเป็นอันมาก
ไม่ได้ รับขอร้องย่อมบริโภคเสนาสนะน้อย ได้รับขอร้องจึงบริโภคเภสัชบริวารอัน
เป็นปัจจัยแก่คนไข้เป็นอันมาก ไม่ได้ รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อยและย่อมอยู่กับ
สพรหมจารีเหล่าใด สพรหมจารีเหล่านั้นย่อมประพฤติด้วยกายกรรมเป็นที่ชอบใจ
เป็นส่วนมาก ที่ไม่ชอบใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติดด้วยวจีกรรมเป็นที่ชอบใจเป็น
ส่วนมาก ที่ไม่ชอบใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติดมโนกรรมเป็นที่ชอบใจเป็น
ส่วนมาก ที่ไม่ชอบใจเป็นส่วนน้อย ต่อเธอ ย่อมนำเข้าไปถึงสิ่งที่ชอบใจเท่า
นั้น ที่ไม่ชอบใจมีน้อย หนึ่ง เวทนาเหล่าใด มีดีเป็นสมุฏฐานกัถิ มีเสมหะ
เป็นสมุฏฐานกัถิ มีลมเป็นสมุฏฐานกัถิ ประชุมกันเกิดกัถิ เกิดแต่ฤดูดูแลปรวน
กัถิ เกิดแต่การบริหารไม่สม่ำเสมอเกิดกัถิ เกิดแต่บาดเจ็บกัถิ เกิดแต่ผลของกรรม
กัถิ เวทนาเหล่านั้น ไม่บังเกิดแก่เธอเป็นส่วนมาก เธอเป็นผู้มีอาพาธน้อย เป็น
ผู้มีปกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉาน ๔ อันมีใน
จิตยิ่ง เป็นสุขวิหารธรรมในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อัน
หาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้า
ถึงอยู่ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่าเป็นสมณะผู้
ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ก็พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า เป็นสมณะผู้
ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้น จึง
ใช้สอยจีวรมาก ไม่ได้ รับขอร้องย่อมใช้สอยแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึง
บริโภคบิณฑบาตมาก ไม่ได้ รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึง
บริโภคเสนาสนะมาก ไม่ได้ รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึง
บริโภคเภสัชบริวารอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้มาก ไม่ได้ รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย
และเราย่อมอยู่กับภิกษุเหล่าใด ภิกษุเหล่านั้นย่อมประพฤติด้วยกายกรรมอันเป็นที่
พอใจเท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมประพฤติดด้วยวจีกรรมเป็นที่
พอใจเท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมประพฤติดมโนกรรมเป็นที่พอใจ
เท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมนำเข้ามามีถึงสิ่งที่พอใจเท่านั้น ที่

ไม่พอใจน้อย หนึ่ง เวทนาเหล่าใด มีดีเป็นสมภูฐานกัฏฐิ มีเสมหะเป็นสมภูฐานกัฏฐิ มีลมเป็นสมภูฐานกัฏฐิ ประชุมกันเกิดขึ้นกัฏฐิ เกิดแต่ฤดูแปรปรวนกัฏฐิ เกิดแต่การบริหารไม่สม่ำเสมอกัฏฐิ เกิดแต่บาดเจ็บกัฏฐิ เกิดแต่ผลกระทบกัฏฐิ เวทนาเหล่านั้น ไม่บังเกิดขึ้นแก่เรามากนัก เราเป็นผู้มีอาพาธน้อย หนึ่ง เราเป็นผู้มีปกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากไม่ลำบากซึ่งฉน ๔ อันมีในจิตยังเป็นสุขวิหระธรรมในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะเรียกก็พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่าเป็นสมณะผู้ละเอยดอ่อนในหมู่สมณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๗

สังโยชนสูตร

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นโชน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะบุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอยดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ ล้นไป เป็นผู้มัวนไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ ล้นไป และทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบาง จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น และจะกระทำที่สุดทุกข์ได้ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอยดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอยดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๘

ทิฏฐิสูตร

[๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔
จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะ
บุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มีสัมมาวาจา มี
สัมมากรรม มีสัมมาอาชีวะ มีสัมมาวายามะ มีสัมมาสติ มีสัมมาสมาธิ
บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ ฯลฯ มีสัมมาญาณะ มีสัมมาวิมุตติ แต่ไม่ถูกต้อง
วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ ฯลฯ มีสัมมาญาณะ มีสัมมาวิมุตติ และถูกต้องวิโมกข์ ๘
ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องจึงบริโภคนิเวศน์มาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคนิเวศน์
แต่น้อย ฯลฯ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะพึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะ เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคนิเวศน์มาก ไม่ได้รับขอร้องย่อม
บริโภคนิเวศน์แต่น้อย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

ขันธสูตร

[๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔
จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะ-
*บุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระเสขะ ยังไม่บรรลุนิพัตตมรรค บรรลุนิพัตตมรรค
อันยอดเยี่ยมอยู่ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ มีปกติพิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอุปาทานขันธ ๕ ว่า รูปเป็น
ดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ...
สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่ง

วิญญูณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญูณเป็นดังนี้ แต่เธอหาได้ถูกต้อง วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายไม่ บุคคลเป็นสมณะปทุมทริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอุปาทานชั้น ๕ ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ... สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญูณเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งวิญญูณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญูณเป็นดังนี้ และเธอถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

ก็บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมจลวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร ๒. มุสาวาทสูตร ๓. วัณณสูตร ๔. โกธ-
*สูตร ๕. ตมสูตร ๖. โอนตสูตร ๗. ปุตตสูตร ๘. สังโยชนสูตร
๙. ภิภูจิสฺสูตร ๑๐. ชันธสูตร ฯ

อสุรวรรคที่ ๕

อสุรสูตร

[๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นเช่นกับอสุร มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวาร
จำพวก ๑ เป็นเช่นกับอสุร แต่มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารจำพวก ๑ เป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวารจำพวก ๑ เป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นเช่นกับอสุร มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม

แม้บริษัทของเขาก็เป็นคนทุจริต มีบาปกรรม บุคคลเป็นเช่นกับอสูร มีคนเช่นกับ
อสูรเป็นบริวารอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นเช่นกับอสูร แต่มีคณเช่นกับเทวดา
เป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุจริต มีบาปกรรม แต่บริษัท
ของเขาเป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเป็นเช่นกับอสูร แต่มีคณเช่นกับ
เทวดาเป็นบริวารอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคณเช่นกับอสูรเป็นบริวาร
อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม แต่บริษัทของเขา
เป็นคนทุจริต มีบาปกรรม บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคณเช่นกับอสูรเป็น
บริวาร อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคณเช่นกับเทวดาเป็น
บริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม แม้บริษัท
ของเขาก็เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคณเช่นกับ
เทวดาเป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

สมาธิสูตรที่ ๑

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ มีปรกติได้ความสงบใจใน
ใน แต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนใน
โลกนี้ มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบ
ใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีปรกติได้ความสงบใจใน
ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ มี
ปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำ
พวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๒

สมาธิสูตรที่ ๒

[๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ที่มีปรกติได้ความสงบใจใน
ภายใน แต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคน
ในโลกนี้ มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบ
ใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีปรกติได้ความสงบใจใน
ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้มี

ปรกติได้ความสงบใจในภายในทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน
แต่ไม่ได้ธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ในความสงบใจในภายใน
กระทำความเพียรในอธิปัญญา และความเห็นแจ้งในธรรม สมัยต่อมา เขาย่อม
เป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งใน
ธรรม บุคคลผู้มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบ
ใจในภายใน พึงตั้งอยู่ในอธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แล้วกระทำความ
เพียรในความสงบแห่งใจในภายใน สมัยต่อมา เขาย่อมเป็นผู้มีปรกติได้อธิปัญญา
และความเห็นแจ้งในธรรม ทั้งได้ความสงบใจในภายใน บุคคลไม่มีปรกติได้
ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้ธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงกระทำ
ฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ย่อท้อ สติและ
สัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลมีฝ่ามือห่มถูกไฟไหม้ หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ พึงกระทำฉันทะ
ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ย่อท้อ สติและ
สัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับไฟที่ฝ่าหรือที่ศีรษะ ฉันทะ บุคคลนั้นก็
พึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ย่อท้อ
สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ ฉันทะ
เหมือนกัน สมัยต่อมา เขาย่อมเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้
อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีปรกติได้
ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ใน
กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ แล้วกระทำความเพียรอย่างยิ่ง เพื่อความสิ้นไปแห่ง
อาสวะทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ใน
โลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

สมาธิสูตรที่ ๓

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ที่มีปรกติได้ความสงบใจ
ในภายใน แต่ไม่ได้ธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ที่มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้
ความสงบใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีปรกติได้ความ
สงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้ธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ที่มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและ
ความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้

มีปกติได้ความสงบใจในภายใน แต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม
พึงเข้าไปหาบุคคลผู้มีปกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แล้วถาม
อย่างนี้ว่า พึงเห็นสังขารอย่างไรหนอ พึงพิจารณาสังขารอย่างไร พึงเห็นแจ้ง
สังขารได้อย่างไร ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ ว่า พึงเห็น
สังขารได้ดังนี้แล พึงพิจารณาสังขารอย่างนี้ พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างนี้ สมัย
ต่อมา เขาเป็นผู้มีปกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความ
เห็นแจ้งในธรรม ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีปกติได้อธิปัญญาและความเห็น
แจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบใจในภายใน พึงเข้าไปหาบุคคลผู้มีปกติได้
ความสงบใจในภายใน แล้วถามอย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างไร พึงน้อมจิตไป
อย่างไร พึงทำจิตให้มีอารมณ์เดียวเกิดขึ้นได้อย่างไร พึงชักจูงจิตให้เป็นสมาธิ
ได้อย่างไร ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้
พึงน้อมจิตไปอย่างนี้ พึงทำจิตให้มีอารมณ์เดียวเกิดขึ้นอย่างนี้ พึงชักจูงจิตให้
เป็นสมาธิได้ดังนี้ สมัยต่อมาเขาเป็นผู้มีปกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้ง
ในธรรม ทั้งได้ความสงบใจในภายใน ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้ไม่มีปกติ
ได้ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงเข้าไป
หาบุคคลผู้มีปกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้ง
ในธรรม แล้วถามอย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างไรหนอ พึงน้อมจิตไปอย่างไร
พึงทำจิตให้มีอารมณ์เดียวเกิดขึ้นอย่างไร พึงชักจูงจิตให้เป็นสมาธิได้อย่างไร
พึงเห็นสังขารนั้นได้อย่างไร พึงพิจารณาสังขารอย่างไร พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างไร
ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ อย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้ ฯลฯ
พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างนี้ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้มีปกติได้ความสงบใจในภายใน
ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีปกติ
ได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ใน
กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ แล้วกระทำความเพียรไหยิ่ง เพื่อความสิ้นไปแห่ง
อาสวะทั้งหลาย ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ใน
โลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

ฉลาวัตสูตร

[๕๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏในโลก ๔ จำพวก
เป็นในน คือ บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ผู้อื่นจำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน
จำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑
ผู้ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย

ท่อนไม้ทั้งอยู่ในป่าช้า ไฟติดสองข้าง ตรงกลางเปื้อนคูด ย่อมไม่สำเร็จ
ประโยชน์แก่เครื่องไม้ในบ้าน ทั้งไม่สำเร็จประโยชน์ แก่เครื่องไม้ในป่า
ฉันใดเรากล่าวบุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บรรดาบุคคล ๒ จำพวกนี้
คือ บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น กับ
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน บุคคลผู้ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า
บรรดาบุคคล ๓ จำพวก คือ บุคคล ผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น กับบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ตน และบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ผู้อื่น บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
นี้ เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้ปฏิบัติ
ทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นผู้เลิศ เป็นผู้วิเศษ เป็นประธาน
อุดม และเป็นผู้ประเสริฐ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นมสจากแม่โค นมสจาก
นมสด เนยข้นจากนมสัสม เนยใสจากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส หัวเนย
ใส โลกกล่าวว่าเลิศในบรรดาสิ่งเหล่านั้น ฉันใด บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้
บุคคลผู้ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นผู้เลิศ เป็นผู้วิเศษ
เป็นประธาน อุดม และเป็นผู้ประเสริฐ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล ปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

รากสูตร

[๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔
จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑
ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโรคด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัด
โรค เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทษด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทษ
เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็น
ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ก็บุคคล
ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโรคด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโรค

ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทษด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทษ ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเองอย่างนี้แล ก็บุคคลไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์บุคคลอื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

นิสสันติสูตร

[๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑ ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย มีปรกติทรงไว้ซึ่งธรรมที่ได้ดับแล้ว และใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงไว้ รู้อรรถรู้ธรรมทั่วถึงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม แต่หาผู้มีวาจาไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง อันสละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความไม่ หาชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมทานให้อาจหาญรื่นเริงไม่ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นผู้มีปรกติทรงธรรมที่ได้ดับแล้ว ไม่เป็นผู้ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงไว้ หากได้รู้ธรรมทั่วถึงแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ แต่เป็นผู้มีวาจาไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของ

ชาวเมือง อันสละสลวย ไม่มีโทษยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความ เป็นผู้ชี้แจงให้เพื่อน
พรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมาทาน อาจหาญ รื่นเริง บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
บุคคลไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นผู้มีปรกติ
ทรงธรรมที่ได้ดับแล้ว และไม่เป็นผู้ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ หา
ได้รู้หรือรู้ธรรมทั่วถึงแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ ทั้งหาเป็นผู้มีวาจา
ไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง อันสละสลวย
หาโทษมิได้ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความไม่ ทั้งไม่ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์
เห็นชัด ให้สมาทาน อาจหาญ รื่นเริง บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน
ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สามารถ
รู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย มีปรกติกทรงจำธรรมที่ได้ดับแล้ว มีปรกติใคร่ครวญ
อรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ รู้หรือรู้ธรรมทั่วถึงแล้ว ปฏิบัติธรรมตามสมควร
แก่ธรรม ทั้งเป็นผู้มีวาจาไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของ
ชาวเมือง สละสลวย หาโทษมิได้ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความ และเป็นผู้ชี้แจง
ให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมาทาน อาจหาญ รื่นเริง บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๗

อรรถกถาสูตร

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ตนจำพวก ๑ ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑
ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๘

ลิกขสูตร

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑
ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อ

ประโยชน์ตน ทั้งปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคล
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้น
จากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้
งดเว้นจากการลักทรัพย์ เป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติดีกในกามด้วยตนเอง แต่ไม่
ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จด้วย
ตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ
สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้น
จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไร บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้
งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น
ที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุรา
และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น
ผู้ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์
 ฯลฯ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาทด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้งดเว้น
จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง ทั้ง
ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

โปตลยสูตร

[๑๐๐] ครั้งนั้นแล ปริพาชกชื่อโปตลยะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามโปตลย-

*ปริพาชก ว่า ดูกรโปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวก เป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร เป็นผู้ไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ไม่กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ทั้งไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ทั้งเป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ ดูกรโปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรโปตลียะ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้แล ท่านขอใ้บุคคลจำพวกไหน เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่า โปตลียปริพาชกกราบทูลว่า ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร แต่ไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ ฯลฯ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ทั้งเป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพเจ้าขอใ้บุคคลผู้ไม่กล่าวติเตียน บุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรว่า เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่า บุคคล ๔ จำพวกนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ อุเบกขา ฯ

พ. ดูกรโปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวก เป็นไฉน ฯลฯ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และผู้สรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรนี้ เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่าบุคคล ๔ จำพวกนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลในอันควรติเตียนและสรรเสริญนั้น ฯ

โป. ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯลฯ ท่านพระโคตม บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพเจ้าขอใ้บุคคลที่กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และกล่าวสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรว่า เป็นผู้งามกว่า และประณีต

กว่าบุคคล ๔ จำพวกนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ ความเป็นผู้รู้กาลในอันคติเตียนและสรรเสริญนั้นๆ ข้าแต่พระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในเวลามืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอสุรวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสุรสูตร ๒. สมาธิสูตรที่ ๑ ๓. สมาธิสูตรที่ ๒ ๔. สมาธิสูตรที่ ๓ ๕. ฉลวาทสูตร ๖. รากสูตร ๗. นิสันติสูตร ๘. อตตहितสูตร ๙. ลิกขาสสูตร ๑๐. โปตลียสูตร ฯ

จบพุทธบัญญัติ

ตติยปัณณาสก

วลาหกวรรคที่ ๑

วลาหกสูตรที่ ๑

[๑๐๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาห (เมฆ) ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ วลาหคำราม แต่ไม่ให้ฝนตก อย่าง ๑ ให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่าง ๑ ไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ คำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาห ๔ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยวลาห ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลจุจวลาหคำรามไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ จุจวลาหให้ฝนตก แต่ไม่คำรามจำพวก ๑ จุจวลาหทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ จุจวลาหคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุจวลาหคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ชอบพูดแต่ไม่ชอบทำ บุคคลเป็นจุจวลาหคำราม แต่ไม่

ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาฬหาคำราม แต่ไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด
เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดวงวาฬหาก็ฝนตก
แต่ไม่คำรามอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำ แต่ไม่ชอบพูด บุคคล
เป็นดวงวาฬหาก็ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาฬหาก็
ฝนตก แต่ไม่คำราม แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็บุคคลเป็นดวงวาฬหาก็ไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นคนไม่ชอบพูดทั้งไม่ชอบทำ บุคคลเป็นดวงวาฬหาก็ไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตก
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาฬหาก็ไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด เรา
กล่าวว่าบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดวงวาฬหาคำรามด้วย
ให้ฝนตกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ชอบพูดด้วยชอบทำด้วย
บุคคลเป็นดวงวาฬหาคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาฬหาคำ
รามด้วยให้ฝนตกด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยวาฬห ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

วาฬหสูตรที่ ๒

[๑๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาฬห ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ
วาฬหาคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ ให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่าง ๑ ทั้งไม่
คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ คำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
วาฬห ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วย
วาฬห ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดวงวาฬห
คำราม แต่ไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ ดวงวาฬหาก็ไม่คำราม แต่ให้ฝนตกจำพวก ๑
ดวงวาฬหทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ ดวงวาฬหาคำรามด้วยให้ฝนตกด้วย
จำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดวงวาฬหาคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างไร
บุคคลบางคนในโลกนี้ เสาเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ไวยากรณ์ คถา
อุทาน อิติวุตตะ ชาดก อฎฐกรรม เวทลสะ เขาไม่รู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดวง
วาฬหาคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาฬหาคำราม แต่
ไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
บุคคลเป็นดวงวาฬหาก็ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้
ไม่ได้เสาเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทลสะ แต่เขารู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดวง
วาฬหาก็ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาฬหาก็ฝนตก
แต่ไม่คำราม แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย

บุคคลเป็นจุจวลาหทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ ทั้งเขาไม่รู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุจวลาหทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นจุจวลาหคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ ทั้งเขาไม่รู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุจวลาหคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหคำรามด้วยให้ฝนตกด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยวลาห ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๒

กุมภสูตร

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อ ๔ ชนิดนี้ ๔ ชนิดเป็นไฉน คือ หม้อเปล่าปิดชนิด ๑ หม้อเต็มเปิดชนิด ๑ หม้อเปล่าเปิดชนิด ๑ หม้อเต็มปิดชนิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อ ๔ ชนิดนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจหม้อเปล่าปิดจำพวก ๑ ดุจหม้อเต็มเปิดจำพวก ๑ ดุจหม้อเปล่าเปิดจำพวก ๑ ดุจหม้อเต็มปิดจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าปิดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การรู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนแต่น่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าปิดอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อเปล่าปิด แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มเปิดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การรู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มเปิดอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อเต็มเปิด แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าเปิดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การรู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส ทั้งเขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าเปิดอย่างนี้แล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อเปล่าเปิด แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มปิดอย่างไร การก้าว การถอย การ
เหลียว การแล การรู้ การเหี้ยม การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคล
บางคนในโลกนี้ น่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์
นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มปิด
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อเต็มปิด แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้
เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

อุทกรหสูตร

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ
ห้วงน้ำตื้นเงาเล็กอย่าง ๑ ห้วงน้ำลึกเงาตื้นอย่าง ๑ ห้วงน้ำตื้นเงาตื้นอย่าง ๑
ห้วงน้ำลึกเงาเล็กอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่
ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจห้วงน้ำตื้นเงาเล็กจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำ
ลึกเงาตื้นจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำตื้นเงาตื้นจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำลึกเงาเล็กจำพวก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาเล็กอย่างไร การก้าว การถอย
การเหลียว การแล การรู้ การเหี้ยม การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของ
บุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจ
ห้วงน้ำตื้นเงาเล็กอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำตื้นเงาเล็ก แม้นฉันใด
เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาตื้น
อย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนใน
โลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย
นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาตื้นอย่าง
นี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำลึกเงาตื้น แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบ
ฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาตื้นอย่างไร การก้าว ฯลฯ
การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส
ทั้งเขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์-
*นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาตื้นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ห้วงน้ำตื้นเงาตื้น แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาเล็กอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตร
และจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตาม

ความเป็นจริงว่า นีทุกข์ นีทุกข์สมุทัย นีทุกข์นิโรธ นีทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา
บุคคลเป็นดุจดวงน้ำลึกเงาลึกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำลึกเงาลึก
แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วย
ห้วงน้ำ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

อัมพสูตร

[๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วง ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ
มะม่วงดิบผิวสุกอย่าง ๑ มะม่วงสุกผิวดิบอย่าง ๑ มะม่วงดิบผิวดิบอย่าง ๑
มะม่วงสุกผิวสุกอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วง ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏ
อยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุมะม่วงดิบผิวสุกจำพวก ๑ ดุม
มะม่วงสุกผิวดิบจำพวก ๑ ดุมมะม่วงดิบผิวดิบจำพวก ๑ ดุมมะม่วงสุกผิวสุก
จำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุมะม่วงดิบผิวสุกอย่างไร การก้าว
การถอย การเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร
ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง
ว่า นีทุกข์ นีทุกข์สมุทัย นีทุกข์นิโรธ นีทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคล
เป็นดุมะม่วงดิบผิวสุกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วงดิบผิวสุก แม้ฉันใด
เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุมะม่วงสุก
ผิวดิบอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคล
บางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นีทุกข์
นีทุกข์สมุทัย นีทุกข์นิโรธ นีทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุมะม่วงสุก
ผิวดิบอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วงสุกผิวดิบ แม้ฉันใด เรากล่าว
บุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุมะม่วงดิบผิวดิบอย่างไร
การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่า
เลื่อมใส ทั้งเขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นีทุกข์ นีทุกข์สมุทัย นีทุกข์นิโรธ
นีทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุมะม่วงดิบผิวดิบอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย มะม่วงดิบผิวดิบ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุมะม่วงสุกผิวสุกอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ
บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ น่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตามความ
เป็นจริงว่า นีทุกข์ นีทุกข์สมุทัย นีทุกข์นิโรธ นีทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา
บุคคลเป็นดุมะม่วงสุกผิวสุกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วงสุกผิวสุก
แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบ
ด้วยมะม่วง ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

มุสิกาสสูตร

[๑๐๖] XXXXXX XXXXXX XXXXXX XXXXXX

XXXXXXXX XXXXXX XXXXXX XXXXXX

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน

คือ หนูขุดรูแต่ไม่อยู่จำพวก ๑ อยู่แต่ไม่ขุดรูจำพวก ๑ ไม่ขุดรูไม่อยู่จำพวก ๑
ขุดรูด้วยอยู่ด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดูงหนูขุดรูแต่ไม่อยู่จำพวก ๑ ดูงหนูอยู่แต่ไม่
ขุดรูจำพวก ๑ ดูงหนูไม่ขุดรูไม่อยู่จำพวก ๑ ดูงหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยจำพวก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูงหนูขุดรูแต่ไม่อยู่อย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ไวยากรณ์ คาลา อุทาน
อิติวุตตะกะ ชาดก อพภูตธรรม เวทลละ แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดูงหนู
ขุดรูแต่ไม่อยู่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูขุดรูแต่ไม่อยู่ แม้ฉันใด เรา
กล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูงหนูอยู่แต่ไม่ขุดรู
อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ (ไม่) เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ
แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ บุคคลเป็นดูงหนูอยู่แต่ไม่ขุดรู
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูอยู่แต่ไม่ขุดรู แม้ฉันใด เรากล่าว

@๑ ข้อ ๑๐๖ ไม่มี ความจริงน่าจะเป็น อุทกรหตสูตร ๒ สูตร ในข้อ ๑๐๔ และ ๑๐๕ เพราะ

@ตัสสุทานมีอย่างนั้น ข้อ ๑๐๖ เป็นอัมพสูตร

บุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูงหนูไม่ขุดรูไม่อยู่อย่างไร

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ เขาไม่-

*ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ บุคคลเป็นดูงหนูไม่ขุดรูไม่อยู่อย่างนี้แล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูไม่ขุดรูไม่อยู่ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูงหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยอย่างไร บุคคลบางคน

ในโลกนี้ เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ ทั้งทราบชัดตามความ

เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

บุคคลเป็นดูงหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูขุดรูด้วย

อยู่ด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล

เปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๗

พลีพัททสูตร

[๑๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคฬิพัต ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ โคเป็นผู้ข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นจำพวก ๑ ข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนจำพวก ๑ ข่มเหงโคฝูงตนด้วย ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ ไม่ข่มเหงโคฝูงตนด้วย ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคฬิพัต ๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยโคฬิพัต ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นจำพวก ๑ ดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนจำพวก ๑ ดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตนด้วย ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ ดูโคฬิพัตไม่ข่มเหงโคฝูงตนด้วย ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังบริษัทของตนให้หวาดเสียว ไม่ยังบริษัทของบุคคลคนอื่นให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังบริษัทอื่นให้หวาดเสียว ไม่ยังบริษัทของตนให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคฬิพัตข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตน แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตนด้วยข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังบริษัทของตนและบริษัทของบุคคลอื่นให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดูโคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตนด้วย ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคฬิพัตข่มเหงโคฝูงตนด้วย ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูโคฬิพัตไม่ข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ยังบริษัทของตนและบริษัทของบุคคลอื่นให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดูโคฬิพัตไม่ข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคฬิพัตไม่ข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยโคฬิพัต ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบวรรคที่ ๘

รุกขสูตร

[๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้ ๔ ชนิดเป็นไฉน คือ ต้นไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารชนิด ๑ ต้นไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวารชนิด ๑

ต้นไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารชนิด ๑ ต้นไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารชนิด ๑
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน
 บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ
 บุคคลดูไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารจำพวก ๑ ดูไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวาร
 จำพวก ๑ ดูไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารจำพวก ๑ ดูไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวาร
 จำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างไร
 บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปกรรม แม้บริษัทของเขาก็เป็นคน-
 *ทุศีล มีบาปกรรม บุคคลเป็นดูไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกร
 ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวาร แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้
 เปรียบฉนั้น ก็บุคคลเป็นดูไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคน
 ในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปกรรม แต่บริษัทของเขาเป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม
 บุคคลเป็นดูไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้กะพี้
 มีไม้แก่นเป็นบริวาร แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 ก็บุคคลเป็นดูไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น
 ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่บริวารของเขาเป็นคนทุศีล มีบาปกรรม บุคคล
 เป็นดูไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้แก่นมี
 ไม้กะพี้เป็นบริวาร แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 ก็บุคคลเป็นดูไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น
 ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้บริษัทของเขาก็เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคล
 เป็นดูไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้แก่นมีไม้
 แก่นเป็นบริวารแม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

อาสีวิสูตร

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษ ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน
 คือ อสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่ร้ายจำพวก ๑ มีพิษร้ายพิษไม่แล่นจำพวก ๑ มีพิษ
 แล่นด้วยพิษร้ายด้วยจำพวก ๑ มีพิษไม่แล่นพิษไม่ร้ายจำพวก ๑ ดูกรภิกษุ
 ทั้งหมด อสรพิษ ๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคล
 เปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ
 บุคคลดูอสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่ร้ายจำพวก ๑ ดูอสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่แล่น
 จำพวก ๑ ดูอสรพิษมีพิษแล่นด้วยพิษร้ายด้วยจำพวก ๑ ดูอสรพิษมีพิษไม่แล่น
 พิษไม่ร้ายจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดูอสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่
 ร้ายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนื่องๆ แต่ความโกรธของเขา

นั่นไม่นอนเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษเล่นพิษไม่ร้ายอย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษเล่นพิษไม่ร้าย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบ
ฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่เล่นอย่างไร
บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่โกรธเนื่องๆ ทีเดียวน แต่ความโกรธของเขานั้นนอน
เนื่องอยู่นาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่เล่นอย่าง
นี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่เล่น แม้ฉันใด เรากล่าว
บุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษเล่นด้วยมีพิษ
ร้ายด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนื่องๆ และความโกรธ
ของเขานั้นนอนเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษเล่นด้วยพิษร้ายด้วยอย่าง
นี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษเล่นด้วยพิษร้ายด้วย แม้ฉันใด เรากล่าว
บุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษไม่เล่น
พิษไม่ร้ายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่โกรธเนื่องๆ ทั้งความโกรธของเขา
นั้นก็ไม่นอนเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษไม่เล่นพิษไม่ร้ายอย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษไม่เล่นพิษไม่ร้าย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้
เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเวลาหกรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วลาหสูตรที่ ๑ ๒. วลาหสูตรที่ ๒ ๓. กุมภสูตร
๔. อุทกรทตสูตร ๕. อัมพสูตร ๖. มุสิกาสสูตร ๗. พลีพัทตสูตร
๘. รุกขสูตร ๑๐. อาสีวิสูตร ฯ

เกสัวรรคที่ ๒

เกสัสูตร

[๑๑๑] ครั้งนั้นแล สารถิผู้ฝึกม้าชื่อเกสั เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรเกสั ท่านอันใครๆ ก็รู้กันดีแล้วว่าเป็นสารถิ
ผู้ฝึกม้า ก็ท่านฝึกหัดม้าที่ควรฝึกอย่างไร สารถิผู้ฝึกม้าชื่อเกสักราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ฝึกหัดม้าที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้าง
ทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง ฯ

พ. ดูกรเกสั ถ้าม้าที่ควรฝึกของท่านไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม

ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ท่านจะอย่างไรกะมัน ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้ามาที่ควรฝึกของข้าพระองค์ ไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ก็มามันเสียเลย
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่าโทษมิใช่คุณอย่าได้มีแก่สกุลอาจารย์ของเราเลย
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคเป็นสารีริกบุตรชั้นเยี่ยม ก็พระผู้มีพระภาคทรงฝึกบุตรที่ควรฝึกอย่างไร ฯ

พ. ดูกรเกสึ เราแล ย่อมฝึกบุตรที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้าง ทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง ดูกรเกสึ ในวิธีทั้ง ๓ นั้น การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีละม่อม คือ กายสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ วิจิตสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวิจิตสุจริตเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นดังนี้ เทวตาเป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้ การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีรุนแรง คือ กายทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นดังนี้ วิจิตทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวิจิตทุจริตเป็นดังนี้ มโนทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนทุจริตเป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัยเป็นดังนี้ การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง คือ กายสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ กายทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นดังนี้ วิจิตสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวิจิตสุจริตเป็นดังนี้ วิจิตทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวิจิตทุจริตเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นดังนี้ เทวตาเป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัยเป็นดังนี้ ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุตรที่ควรฝึกของพระองค์ไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง พระผู้มีพระภาคจะอย่างไรกะเขา ฯ

พ. ดูกรเกสึ ถ้าบุตรที่ควรฝึกของเราไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง เราก็ฆ่าเขาเสียเลย ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปาณาติบาตไม่สมควรแก่พระผู้มีพระภาคเลย ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสอย่างนี้ว่า ฆ่าเขาเสีย ฯ

พ. จริส เกสึ ปาณาติบาตไม่สมควรแก่ตถาคต ก็แต่ว่าบุตรที่ควรฝึกใด ย่อมไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ตถาคตไม่สำคัญบุตรที่ควรฝึกนั้นว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้พรหมจารีผู้เป็นวิญญูชนก็ย่อมไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน ดูกรเกสึ ข้อที่ตถาคต ไม่สำคัญบุตรที่ควรฝึกว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้สพรหมจารีผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลายก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน นี่เป็นการฆ่าอย่างดี

ในวินัยของพระอริยะ ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระตถาคตไม่สำคัญนุรุษที่ควรฝึกว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้สพรหมจารีผู้วิญญูชนก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน นั้นเป็นการมาอย่างดีแน่นอน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมโดยอนนคปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูปฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำ ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑

ขวสูตร

[๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา เป็นม้านับ ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ชื่อตรงประการ ๑ ว่องไวประการ ๑ อดทนประการ ๑ สงบเสงี่ยมประการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา เป็นม้านับ ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฉะนั้นเหมือนกันแล ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ชื่อตรงประการ ๑ ว่องไวประการ ๑ อดทนประการ ๑ สงบเสงี่ยมประการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๒

ปโตทสูตร

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ พอเห็นเงาปะกุกเข้าก็ยอมสลด ถึงความสังเวชว่า วันนี้นายสารตีผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะกุกแล้ว

ยอมไม่สลด ไม่ถึงความสังเวชเลยทีเดียว แต่เมื่อถูกแทงด้วยปะจู้ที่ขุมขน
จึงสลด ถึงความสังเวชว่า วันนี้นายสารดีผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุอะไรหนอ
เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัว
ในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะจู้
แล้วยอมไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะจู้ที่ขุมขนก็ไม่สลด ไม่ถึง
ถึงความสังเวช แต่เมื่อถูกแทงด้วยปะจู้ถึงผิวหนังจึงสลด ถึงความสังเวชว่า
วันนี้นายสารดีผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้า
อาชาไนยตัวเจริญที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะจู้
ก็ไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะจู้ที่ขุมขนก็ไม่สลด ไม่ถึง
ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะจู้ถึงผิวหนังก็ไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แต่เมื่อ
ถูกแทงด้วยปะจู้ถึงกระดูก จึงสังเวช ถึงความสลดว่า วันนี้นายสารดีผู้ฝึกม้าจัก
ให้เราทำเหตุอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้า
อาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญ
ที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก
ฉันนั้นเหมือนกัน ๔ จำพวกเป็นโณน คือ บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้
ได้ฟังว่า ในบ้านหรือในนิคมโน้นมีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา
เขายอมสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้
โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และ
เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัวเจริญพอเห็นเงาปะจู้ยอมสลด
ถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้น
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ
นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่า
ในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา แต่เขา
เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง เขาจึงสลด ถึงความสังเวช
เพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา
ม้าอาชาไนยตัวเจริญถูกแทงด้วยปะจู้ที่ขุมขนยอมสลด ถึงความสังเวช แม้ฉันใด

เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบดั่งนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนย
ผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๒
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่า
ในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา และไม่ได้
เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง แต่ญาติหรือสาโลหิตของเขา
ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา เขาจึงสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้
สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้ง
ซึ่งปรมาสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัว
เจริญถูกแทงผิวหนังจึงสลด ถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนย
ผู้เจริญนี้เปรียบดั่งนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้
แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่า
ในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา และไม่ได้
เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง ทั้งญาติหรือสาโลหิตของเขา
ก็ไม่ถึงทุกข์ หรือทำกาลกิริยา แต่เขาเองทีเดียว อันทุกข์เวทนาเป็นไปทางสรีระ
กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะนำชีวิตไปเสีย ถูกต้องแล้ว
เขาจึงสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้วเริ่มตั้งความเพียรไว้โดย
แยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมาสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้ง
แทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัวเจริญถูกแทงด้วยปะถึกถึงกระดูก จึงสลด
ถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบดั่งนั้น
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ
นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษ
อาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

นาคสูตร

[๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบด้วย
องค์ ๔ ย่อมเป็นช้างควรแก่พระราชา เป็นช้างต้น ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ
องค์ ๔ เป็นไฉน คือ ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้เป็นสัตว์
สำเนียง ๑ กำจัดได้ ๑ อดทน ๑ ไปได้เร็ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้าง
ตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์สำเนียงอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้าง
ตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ ย่อมเอาใจใสมนสิการถึงเหตุการณ์ที่น่าย-
*ความขู่ช้างจะให้กระทำ ที่ตนเคยทำก็ตาม ไม่เคยทำก็ตาม ประมวลเหตุการณ์

ทั้งหมดไว้ด้วยใจ คอยเจียไสตสัดบอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐ
ของพระราชา เป็นสัตว์สำเนียงอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์กำจัดได้
อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เข้าสู่สงคราม
แล้ว ย่อมกำจัดช้างบ้าง พลช้างบ้าง ม้าบ้าง พลม้าบ้าง รถบ้าง พลรถบ้าง
พลเดินเท้าบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์
กำจัดได้ดังนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์อดทนอย่างไร
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เข้าสู่สงครามแล้ว
เป็นสัตว์อดทนต่อการประหารด้วยหอก ต่อการประหารด้วยดาบ ต่อการประหาร
ด้วยหหลวง ต่อเสียงระเบ็งแซ่งแซ่แห่งกลอง บัณเฑาะว์และสังข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์อดทนอย่างนี้แล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์ไปได้เร็ว
อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชาในโลกนี้ นายควาญช้าง
จะเข้าไปสู่ทิศใด ตนจะเคยไปหรือไม่เคยไปก็ตาม ย่อมเป็นสัตว์ไปสู่ทิศนั้น
เร็วพลันทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์
ไปได้เร็วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบด้วย
ด้วยองค์ ๔ นี้แล ย่อมเป็นสัตว์ควรแก่พระราชา เป็นช้างต้น ถึงการนับว่าเป็น
ราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉันนั้น
เหมือนกันแล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่
ทักษิณ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
สำเนียง ๑ กำจัดได้ ๑ อดทน ๑ ไปได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้
สำเนียงอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ จดจำ กระทำธรรมวินัยอันพระตถาคต
ประกาศแล้ว ทรงแสดงอยู่ไว้ในใจ ประมวลธรรมวินัยทั้งปวงไว้ด้วยใจ
เจียไสตลงสัดบธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สำเนียงอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้กำจัดได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งกามวิตกอันบังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ
ให้ถึงความไม่มี ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งพยาบาทวิตก อัน
บังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มี ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อม
บรรเทาซึ่งวิหิงสาวิตก อันบังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มี
ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งธรรมอันเป็นบาปอกุศล อันบังเกิดขึ้นแล้ว

กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้กำจัดได้
อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิว ความระหาย สัมผัสแห่ง
เหลือบยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้ที่มีปรกติดทนต่อคำกล่าว
อันหยาบคาย ร้ายกาจ ที่บังเกิดขึ้นแล้ว ต่อทุกขเวทนาเป็นไปทางสรีระ กล้าแข็ง
เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะนำชีวิตไปเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเป็นผู้อดทนอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทิศาใด
ที่ตนไม่เคยไป โดยกาลนานนี้ คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสลละคืน
อุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับ นิพพาน เป็นผู้
ไปสู่ทิศนั้นได้เร็ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของ
ต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาทาน เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มี
นาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

ฐานสูตร

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ฉิบหาย ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์ ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความฉิบหาย ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเหตุ ๔ ประการนั้น เหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ
และเหตุนั้นเมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่าไม่ควร
ทำโดยส่วนทั้งสองทีเดียว คือ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ไม่ควรทำแม้โดยเหตุเพื่อทำ
สิ่งที่ไม่พอใจ ย่อมสำคัญว่า ไม่ควรทำแม้โดยเหตุที่เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความ
ฉิบหาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่าไม่ควรทำโดยส่วน
ทั้งสองทีเดียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ฟังทราบคนพาลและบัณฑิตได้ในเพราะกำลังของบุรุษ
ในเพราะความเพียรของบุรุษ ในเพราะความบากบั่นของบุรุษ คนพาลย่อมไม่
สำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อทำเข้า
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ดังนี้ เขาย่อมไม่กระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขาไม่

กระทำอยู่ ย่อมเป็นไปได้เพื่อความฉิบหาย ส่วนบัณฑิตย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้
เพื่อทำสิ่งที่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้ เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปได้เพื่อประโยชน์
ดังนี้ เขาย่อมกระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขากระทำอยู่ ย่อมเป็นไปได้เพื่อประโยชน์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้นเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำ
เข้าย่อมเป็นไปได้เพื่อความฉิบหาย พึงทราบคนพาลและบัณฑิต ในเพราะกำลังของ
บุรุษ ในเพราะความเพียรของบุรุษ ในเพราะความบากบั่นของบุรุษ คนพาล
ย่อมไม่สำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อ
ทำเข้าย่อมเป็นไปได้เพื่อความฉิบหาย ดังนี้ เขาย่อมกระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขา
กระทำอยู่ ย่อมเป็นไปได้เพื่อความฉิบหาย ส่วนบัณฑิตย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้
เพื่อทำสิ่งที่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปได้เพื่อความ
ฉิบหาย ดังนี้ เขาย่อมไม่กระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขาไม่กระทำอยู่ ย่อมเป็น
ไปได้เพื่อประโยชน์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อม
เป็นไปได้เพื่อประโยชน์ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยส่วนทั้ง ๒ ที่เดียว คือ ย่อม
สำคัญว่า ควรทำโดยเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และโดยเหตุที่เมื่อทำเข้า ย่อมเป็น
ไปได้เพื่อประโยชน์ เหตุนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยส่วนทั้ง ๒ ที่เดียว
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

อัปมาทสูตร

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ควรทำความไม่ประมาทโดยฐานะ ๔ ประการ
๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละกายทุจริต จงเจริญ
กายสุจริต และอย่าประมาทในการละกายทุจริตและการเจริญกายสุจิตุนั้น จงละ
วจีทุจริต จงเจริญวจีสุจริต และอย่าประมาทในการละวจีทุจริตและการเจริญ
วจีสุจิตุนั้น จงละมโนทุจริต จงเจริญมโนสุจริต และอย่าประมาทในการละ
มโนทุจริตและการเจริญมโนสุจิตุนั้น จงละมิจฉาทิฐิ จงเจริญสัมมาทิฐิ และอย่า
ประมาทในการละมิจฉาทิฐิและการเจริญสัมมาทิฐินั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาล
ใดแล ภิกษุละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ละมโน
ทุจริต เจริญมโนสุจริต ละมิจฉาทิฐิ เจริญสัมมาทิฐิ ได้แล้ว ในกาลนั้น เขาย่อม
ไม่กลัวต่อความตาย อันจะมีในภายหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

อารักขสูตร

[๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงกระทำความไม่ประมาท คือ มีสติ
เครื่องรักษาใจโดยสมควรแก่ตน ในฐานะ ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุพึงกระทำความไม่ประมาท คือ มีสติเครื่องรักษาใจโดยสมควรแก่ตนว่า
จิตของเราอย่ากำหนดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ๑ จิตของเราอย่าขัดเคือง
ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๑ จิตของเราอย่าหลงในธรรมเป็นที่ตั้งแห่ง
ความหลง ๑ จิตของเราอย่ามัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ๑ ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย ในกาลใดแล จิตของภิกษุไม่กำหนดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด
เพราะปราศจากความกำหนด จิตของภิกษุไม่ขัดเคืองในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความ
ขัดเคือง เพราะปราศจากความขัดเคือง จิตของภิกษุไม่หลงในธรรมเป็นที่ตั้ง
แห่งความหลง เพราะปราศจากความหลง จิตของภิกษุไม่มัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้ง
แห่งความมัวเมา เพราะปราศจากความมัวเมา ในกาลนั้น เขาย่อมไม่หวนเสียว
ไม่หวั่น ไม่ไหว ไม่ถึงความสะดุ้ง และย่อมไม่ไปแม้เพราะเหตุแห่งอภัยคำ
ของสมณะ ฯ

จบสูตรที่ ๗

สังเขปสูตร

[๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวช
แห่งกัลบุตรผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้ ๔ แห่งเป็นไฉน คือ สถานที่ควรเห็น ควร
ให้เกิดความสังเวชแห่งกัลบุตรผู้มีศรัทธาว่า พระตถาคตประสูติ ณ ที่นี้ ๑ พระ-
*ตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ที่นี้ ๑ พระตถาคตทรงประกาศธรรมจักร
อันยอดเยี่ยม ณ ที่นี้ ๑ พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุपाติเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกัลบุตร
ผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

ภยสูตรที่ ๑

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ
ชาติภย ๑ ชาติภย ๑ พยาธิภย ๑ มรณภย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภย ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

ภยสูตรที่ ๒

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ อคติภย ๑ อุทกภย ๑ ราชภย ๑ โจรภย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภย ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเกสัวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เกติสูตร ๒. ขวสูตร ๓. ปโตทสูตร ๔. นาคสูตร ๕. ฐานสูตร
๖. อัปปมาทสูตร ๗. อารักขสูตร ๘. สังเวชนียสูตร ๙. ภยสูตรที่ ๑
๑๐. ภยสูตรที่ ๒ ฯ

ภยวรรคที่ ๓

ภยสูตรที่ ๑

[๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ
อตตานูวาทภย ภยเกิดแต่การติเตียนตนเอง ๑ ปราณูวาทภย ภยเกิดแต่ผู้อื่น
ติเตียน ๑ ทณทภย ภยเกิดแต่อาญา ๑ ทุกติภย ภยเกิดแต่ทุกติ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็อตตานูวาทภย เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ก็เราแล พึงประพฤติกุศลด้วยกาย พึงประพฤติกุศล
ด้วยวาจา พึงประพฤติกุศลด้วยใจ ไฉนตัวเราจะไม่พึงติเตียนเราโดยศีลได้เล่า
ดังนี้ เขากลับต่อภยเกิดแต่การติเตียนตัวเอง จึงละกายกุศล บำเพ็ญกายสุจริต
ละวจีกุศล บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนกุศล บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมรักษาดน
ให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่าอตตานูวาทภย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปราณูวาทภยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
บางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ก็เราแล พึงประพฤติกุศลด้วยกาย
พึงประพฤติกุศลด้วยวาจา พึงประพฤติกุศลด้วยใจ ไฉนคนอื่นจะไม่พึงติเตียน
เราโดยศีลได้เล่า ดังนี้ เขากลับต่อภยเกิดแต่คนอื่นติเตียน จึงละกายกุศล
บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีกุศล บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนกุศล บำเพ็ญ
มโนสุจริต ย่อมรักษาดนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่าปราณูวาทภย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทณทภยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เห็นเจ้านายจับโจรผู้ประพฤติชั่วช้ามาลงกรรมกรณ์ต่างๆ คือโบยด้วย
แส้บ้าง ฆ้อนด้วยหวายบ้าง ตีด้วยตะบองสั้นบ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัด
ทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง ลงกรรมกรณ์
วิธีห่อเคียนน้ำส้มบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีขอดสังข์บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีปากราหุบ้าง
ลงกรรมกรณ์วิธีมาลัยไฟบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีคบมือบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีริ้วสาย
บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีนุ่งเปลือกไม้บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธียืนกางบ้าง ลงกรรมกรณ์
วิธีเหยื่อเกี่ยวเบ็ดบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีเหวี่ยงลูกขาศบั้งบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีแปรง
แสบบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีฉางเวียนบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีตั้งฟางบ้าง ราดด้วยน้ำมัน
กำลังเดือดบ้าง ให้สุนัขกัดบ้าง ให้นอนหงายบนหลาวทั้งเป็นบ้าง ตัดศีรษะด้วย
ดาบบ้าง บุคคลนั้นจึงมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เจ้านายจับโจรผู้ประพฤติชั่วช้า

มาลงกรรมกรณต่างๆ คือ โภยด้วยเส้าบ้าง ฯลฯ ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง เพราะเหตุแห่งกรรมอันลามกเห็นปานใด ถ้าเราจะพึงทำกรรมอันลามกเห็นปานนั้นบ้าง เจ้านายจะพึงจับเราไปลงกรรมกรณต่างๆ เห็นปานนั้น คือ โภยด้วยเส้าบ้าง ฯลฯ ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง เขากลับต่อภัยคืออาญา ไม่กล้าฉกชิงทรัพย์ของผู้อื่นนี้เรียกว่าพัฒนาภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกติภัยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากของกายทุจริต ในภพหน้า ชั่วร้าย วิบากของวจีทุจริตในภพหน้า ชั่วร้าย วิบากของมโนทุจริตในภพหน้า ชั่วร้าย ก็เราแล พึงประพฤติทุจริตด้วยกาย พึงประพฤติทุจริตด้วยวาจา พึงประพฤติทุจริตด้วยใจ ชื่อนั้นอะไรเล่า เมื่อกายแตกตายไป เราจะพึงเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เขากลับต่อทุกติภัย ย่อมละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ย่อมละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ย่อมละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมบริหารตนให้หมดจดได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกติภัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

ภยสูตรที่ ๒

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ คนผู้ลงน้ำจะพึงหวังได้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภัยคือคลื่น ๑ ภัยคือจระเข้ ๑ ภัยคือน้ำวน ๑ ภัยคือปลาฉลาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล คนผู้ลงน้ำพึงหวังได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ในธรรมวินัยนี้พึงหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกันแล ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภัยคือคลื่น ๑ ภัยคือจระเข้ ๑ ภัยคือน้ำวน ๑ ภัยคือปลาฉลาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยคือคลื่นเป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ เชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์เป็นเบื้องหน้า แม้เอนการกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ เธอวชอย่างนั้นแล้ว เพื่อนสพรหมจารีตักเตือน สั่งสอนว่า ท่านพึงก้าวไปอย่างนี้ พึงถอยกลับอย่างนี้ พึงแลดูอย่างนี้ พึงเหลียวดูอย่างนี้ พึงรู้เข้าอย่างนี้ พึงเหยียดออกอย่างนี้ พึงทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวรอย่างนี้ เธอย่อมคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์ มีแต่จะตักเตือนสั่งสอนผู้อื่น ก็ภิกษุเหล่านี้ครวญครวญหวนของเรา ลำคณูเราว่า ควรตักเตือนสั่งสอน เธอโกรธเคืองแค้นใจ บอกคณิสสิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้กลับต่อภัยคือคลื่น บอกคณิสสิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยคือคลื่นนี้เป็นชื่อแห่งความโกรธและความแค้นใจ นี้เรียกว่าภัยคือคลื่น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภยคือจระเข้เป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้
ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ เชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์
เป็นเบื้องหน้า แม้ไฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ
เชอวชอย่างนั้นแล้ว เพื่อนสพรหมจารีตักเตือนสั่งสอนว่า สิ่งนี้เธอควรเคี้ยว
สิ่งนี้ไม่ควรเคี้ยว สิ่งนี้ควรบริโภคน สิ่งนี้ไม่ควรบริโภคน สิ่งนี้ควรดื่ม สิ่งนี้
ไม่ควรดื่ม สิ่งนี้ควรดื่ม สิ่งนี้ไม่ควรดื่ม ของเป็นกบปิยะเธอควรเคี้ยว ของเป็น
อกบปิยะเธอไม่ควรเคี้ยว ของเป็นกบปิยะเธอควรบริโภคน ของเป็นอกบปิยะเธอ
ไม่ควรบริโภคน ของเป็นกบปิยะเธอควรดื่ม ของเป็นอกบปิยะเธอไม่ควรดื่ม เธอควรเคี้ยวในกาล
เธอไม่ควรเคี้ยวในวิกาล เธอควรบริโภคนในกาล เธอไม่ควรบริโภคนในวิกาล เธอ
ควรดื่มในกาล เธอไม่ควรดื่มในวิกาล เธอควรดื่มในกาล เธอไม่ควรดื่มในวิกาล
เธอย่อมคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาสิ่งใดก็เคี้ยวสิ่งนั้น ไม่
ปรารถนาสิ่งใดก็ไม่เคี้ยวสิ่งนั้น ปรารถนาสิ่งใดก็บริโภคนสิ่งนั้น ไม่ปรารถนา
สิ่งใดก็ไม่บริโภคนสิ่งนั้น ปรารถนาสิ่งใดก็ดื่มสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใดก็ไม่ดื่ม
สิ่งนั้น ปรารถนาสิ่งใดก็ดื่มสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใดก็ไม่ดื่มสิ่งนั้น ย่อมเคี้ยว
สิ่งที่เป็นกบปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกบปิยะบ้าง ย่อมบริโภคนสิ่งที่เป็นกบปิยะบ้าง
สิ่งที่ไม่เป็นกบปิยะบ้าง ย่อมดื่มสิ่งที่เป็นกบปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกบปิยะบ้าง
ย่อมดื่มสิ่งที่เป็นกบปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกบปิยะบ้าง ย่อมเคี้ยวในกาลบ้าง ใน
วิกาลบ้าง ย่อมบริโภคนในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง ย่อมดื่มในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง
ย่อมดื่มในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง คฤหบดีผู้มีศรัทธาย่อมถวายของควรเคี้ยว หรือ
ของควรบริโภคนแม้ใด อันประณีต ในกลางวัน ในเวลาวิกาลแก่เราทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านี้ ย่อมกระทำเหมือนหนึ่งปิดปากแมในของเหล่านั้น เธอโกรธเคือง
แค้นใจ บอกคณิสสกาเลศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภยคือจระเข้แล เป็นชื่อ
แห่งความเป็นผู้เห็นแก่ท้อง นี้เรียกว่าภยคือจระเข้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภยคือน้ำวนเป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้
ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ เชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์
เป็นเบื้องหน้า แม้ไฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ
เชอวชแล้วอย่างนี้ เวลาเช้ารุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้าน
หรือนิคม ไม่รักษากาย วาจา ใจ ไม่ตั้งสติ ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นคฤหบดี
ในบ้านหรือนิคมนั้น เปรียบพร้อมบ่าเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕ เธอคิดอย่างนี้ว่า
เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์เปรียบพร้อม บ่าเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕ ก็โลกสมบัติ

ในสกุลของเรามีพร้อม เราอาจเพื่อจะบริโภคโคะทั้งหลายและทำบุญได้ ถ้า
กระไรเราพึงบอกคณสิกขาลาเพศ แล้วบริโภคโคะทั้งหลายและทำบุญเถิด เธอ
ย่อมบอกคณสิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า กัลลต่อภยคือน้ำวน บอกคณสิกข
ลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภยคือน้ำวนนี้เป็นชื่อของกามคุณ ๕ นี้เรียกว่า
ภยคือน้ำวน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภยคือปลาดลามเป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้
ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ เชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์
เป็นเบื้องหน้า แม้ไฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ
เธอบวชแล้วอย่างนี้ เวลาเช้ารุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้าน
หรือนิคม ไม่รักษากาย วาจา ใจ ไม่ตั้งสติ ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคาม
ในบ้านหรือนิคมนั้น นุ่งไม่เรียบร้อย หรือห่มไม่เรียบร้อย ราคะย่อมรบกวณจิต
ของเธอ เพราะเห็นมาตุคามนุ่งไม่เรียบร้อย หรือห่มไม่เรียบร้อย เธอมีจิต
อันราคะรบกวณ ย่อมบอกคณสิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า กัลลต่อภย
คือปลาดลาม บอกคณสิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า ภยคือปลาดลามนี้
เป็นชื่อของมาตุคาม นี้เรียกว่า ภยคือปลาดลาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔
ประการนี้แล กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ใน
ธรรมวินัยนี้ จะพึงหวังได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

ฉานสูตรที่ ๑

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ สัจจจากาม สัจจจากกุศล
ธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ บุคคลนั้น
พอใจ ขอบใจปฐมฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยปฐมฌานนั้น ตั้งอยู่ใน
ปฐมฌานนั้น น้อมใจไปในปฐมฌานนั้น อยู่จนคั่นด้วยปฐมฌานนั้น ไม่เสื่อม
เมื่อกระทำละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย กับหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา ปุณฺณดํารงอยู่
ในชั้นพรหมกายิกานั้น ครอบงำตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่า
นั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวก
ของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นพรหมนั้นครอบงำสิ้นอายุ ยังประมาณอายุ
ของเทวดาเหล่านั้นทั้งหมดให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับ
ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคคิ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุตฤตยณ มีความพอใจใน
แห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์
สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจตฤตยณนั้น
และถึงความปลื้มใจด้วยตฤตยณนั้น ตั้งอยู่ในตฤตยณนั้น น้อมใจไปใน
ตฤตยณนั้น อยู่จนคุ้นด้วยตฤตยณนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้า
ถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกอภัสสระ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ กัปเป็น
ประมาณอายุของเทวดาเหล่าอภัสสระ ปุณชนดำรงอยู่ในชั้นอภัสสระ トラบเท่า
ตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึง
นรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปเรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรง
อยู่ในชั้นอภัสสระนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดา
เหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็น
ความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุณชนผู้ไม่ได้สดับ
คือในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ
เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตฤตยณ ที่พระอริยะทั้งหลาย
สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้ที่มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บุคคลนั้นพอใจ
ชอบใจตฤตยณนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยตฤตยณนั้น ตั้งอยู่ในตฤตยณนั้น
น้อมใจไปในตฤตยณนั้น อยู่จนคุ้นด้วยตฤตยณนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุกทินะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๔ กัป
เป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุกทินะ ปุณชนดำรงอยู่ในชั้นสุกทินะนั้น
トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อม
เข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปเรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค
ดำรงอยู่ในชั้นสุกทินะนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดา
เหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่แล
เป็นความพิเศษ ผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุณชนผู้ไม่ได้
สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุตตถตถณไม่มีทุกข์ ไม่มี
สุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุ
ให้สติบริสุทธิอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจตตถตถณนั้น และถึงความปลื้มใจ
ด้วยตตถตถณนั้น ตั้งอยู่ในตตถตถณนั้น น้อมใจไปในตตถตถณนั้น อยู่จน
คุ้นด้วยตตถตถณนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหาย
ของเทวดาเหล่าเวหัปผละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ กัปเป็นประมาณอายุของ
เทวดาเหล่าเวหัปผละ ปุณชนดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยัง

ประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิด
ดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นเวหน-
*ผละนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไป
แล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นความพิเศษคิด
แยกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อ
คติ อุบัติมีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

ฉานสูตรที่ ๒

[๑๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศล
ธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร และวิญญาณอันใด มีอยู่ในปฐมฌานนั้น บุคคลนั้นพิจารณา
เห็นธรรมเหล่านั้นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรคร เป็นดังหัวฝี
เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก เป็นของเบียดเบียน เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็น
ของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า เป็นของไม่ใช่ตน บุคคลนั้นเมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความ
อุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุ
ตติยฌาน ฯลฯ บรรลุดุจตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และ
ดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณอันใด มีอยู่ในจตุตตฌานนั้น บุคคลนั้นย่อม
พิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
ดังโรคร เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก เป็นของเบียดเบียน
เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า เป็นของไม่ใช่ตน
บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔
จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

เมตตาสสูตรที่ ๑

[๑๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วย
เมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ทิศสี่เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้อง
บน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยใจ

ประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี
ความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจเมตตาตามและถึงความปลื้มใจด้วย
เมตตาตามนั้น ยับยั้งอยู่ในเมตตาตามนั้น น้อมใจไปในเมตตาตามนั้น อยู่จนคั่น
ด้วยเมตตาตามนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
เทวดาเหล่าพรหมกายิกา ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัปหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดา
เหล่าพรหมกายิกา ปุณฺชนดำรงอยู่ในชั้นพรหมกายิกานั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยัง
ประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิด
ดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นพรหม
กายิกานั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น
ไปแล้ว ย่อมบริวิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผดแผก
แตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ
อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยกรุณาแผ่ไป
ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้อง
ล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วย
กรุณาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียด
เบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจกรุณาตามนั้น และถึงความปลื้มใจด้วย
กรุณาตามนั้น ยับยั้งอยู่ในกรุณาตามนั้น น้อมใจไปในกรุณาตามนั้น อยู่จน
คั่นด้วยกรุณาตามนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
เทวดาเหล่าอภิสสระ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่า
อภิสสระ ปุณฺชนดำรงอยู่ในชั้นอภิสสระนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุ
ทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง
เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอภิสสระนั้น トラบ
เท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อม
บริวิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผดแผกแตกต่างกัน
ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยมุทิตาแผ่ไป
ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้อง
ล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบ
ด้วยมุทิตาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียด
เบียนอยู่ บุคคลนั้น พอใจ ชอบใจมุทิตาตามนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยมุทิตา-
*ตามนั้น ยับยั้งอยู่ในมุทิตาตามนั้น น้อมใจไปในมุทิตาตามนั้น อยู่จนคั่นด้วยมุทิตา
ตามนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่า

สุภิกขะ อภิภิกขุทั้งหลาย ๔ ก็ป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุภิกขะ
ปุณฺณดำรงอยู่ในชั้นสุภิกขะนั้น トラバเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของ
เทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง
ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นสุภิกขะนั้น トラバเท่าตลอดอายุ ยัง
ประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรีนิพพานในภพนั้น
เอง อภิภิกขุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้
ได้สดับกับปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไป
ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้อง
ล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบ
ด้วยอุเบกขอันไพบูรณ์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียด
เบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจอุเบกขานั้น และถึงความปลื้มใจด้วย
อุเบกขานั้น ยับยั้งอยู่ในอุเบกขานั้น น้อมใจไปในอุเบกขานั้น อยู่จน
คุ่นด้วยอุเบกขานั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
เทวดาชั้นเวหฬผละ อภิภิกขุทั้งหลาย ๕๐๐ ก็ป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่า
เวหฬผละ ปุณฺณดำรงอยู่ในเวหฬผละนั้น トラバเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมด
ของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัย
บ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นเวหฬผละนั้น トラバเท่าตลอด
อายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรีนิพพานใน
ภพนั้นเอง อภิภิกขุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกันระหว่างอริย-
*สาวกผู้ได้สดับกับปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ อภิภิกขุทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

เมตตาสสูตรที่ ๒

[๑๒๖] อภิภิกขุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน อภิภิกขุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบ
ด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้
ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุก
สถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้
ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด
มีอยู่ในเมตตานานั้น บุคคลนั้นพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังห้วง เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก
เป็นของเบียดเบียน เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า

เป็นของไม้ไผ่ตน บุคคลนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา
เหล่าสุทธาวาส อูกริกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุณฺชน ๑

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยกรุณา ... ๑

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยมุทิตา ... ๑

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไป
ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้อง
ล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจ
ประกอบด้วยอุเบกขาอันไพศาล ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด มีอยู่
ในอุเบกขามานนั้น บุคคลนั้นพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่
เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังตุกษร เป็นของทนได้ยาก
เป็นของเบียดเบียน เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า
เป็นของไม้ไผ่ตน บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา
เหล่าสุทธาวาส อูกริกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุณฺชน อูกร
ิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ๑

จบสูตรที่ ๖

อัจฉริยสูตรที่ ๑

[๑๒๗] อูกริกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการย่อมปรากฏ
เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ ประการเป็นไฉน
อูกริกษุทั้งหลาย เมื่อใด พระโพธิสัตว์จุติจากชั้นดุสิต มีสติสัมปชัญญะ แสดง
ลงสู่ครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น แสงสว่างอันโอฬารหาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏใน
โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย แม้ในโลกันตริกนรกอัน
โล่งโกลน ไม่มีอะไรปิดบัง มีดมิดมองไม่เห็นอะไร ซึ่งแสงสว่างแห่งพระจันทร์และ
พระอาทิตย์ผู้มีฤทธิ์มีอำนาจมากอย่างนั้นส่องไม่ถึง แต่แสงสว่างอันยิ่ง หา
ประมาณมิได้ ย่อมปรากฏแม้ในโลกันตริกนรานั้น ล่วงเทวานุภาพของเทวดา
ทั้งหลาย แม้พวกสัตว์ที่เกิดในนรานั้น ย่อมจำกันและกันได้ด้วยแสงสว่างนั้นว่า
ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า แม้สัตว์เหล่าอื่นผู้เกิดในที่นี้ก็มี (ไม้ไผ่มีแต่เรา) อูกร
ิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๑ ย่อมปรากฏ เพราะความ
ปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสูติจาก
ครรภ์พระมารดา ฯลฯ อูกริกษุทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๒
ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ฯลฯ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๓ ย่อมปรากฏ เพราะ
ความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตประกาศอนุตรธรรมจักร เมื่อนั้น
แสงสว่างอย่างยิ่ง หาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ล่วงเทว-
*นุภาพของเทวดาทั้งหลาย แม้ในโลกันตริกนรกอันโล่งโล่ง ไม่มีอะไรปิดบัง มีดมิด
มองไม่เห็นอะไร ซึ่งแสงสว่างแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ผู้มีฤทธิ์มีอำนาจ
มากอย่างนั้นส่องไม่ถึง แต่แสงสว่างอย่างยิ่ง หาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏแม้ใน
โลกันตริกนรกนั้น ล่วงเทวนุภาพของเทวดาทั้งหลาย แม้พวกสัตว์ที่เกิดในนรก
นั้น ย่อมจำกันและกันได้ด้วยแสงสว่างนั้นว่า ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า แม้สัตว์
เหล่าอื่นผู้เกิดในที่นี้ก็มี (ไม่ใช่มีแต่เรา) ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์
ไม่เคยมีข้อที่ ๔ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ย่อม
ปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๗

อจฺฉริยสูตรที่ ๒

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการ ย่อม
ปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ ประการ
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ผู้มีอาลัย (คือกามคุณ) เป็นที่รั้นรมย์
ยินดีในอาลัย บันเทิงในอาลัย เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันหาความอาลัยมิได้
อยู่ หมู่สัตว์นั้นย่อมฟังด้วยดี เจียโสตสดับ ตั้งจิตเพื่ารู้ทั่วถึง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๑ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏ
แห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ผู้มีมานะ (ความถือตัว) เป็นที่รั้นรมย์ ยินดี
ในมานะ บันเทิงในมานะ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันเป็นเครื่องปราบปรามมานะ
อยู่ หมู่สัตว์นั้นย่อมฟังด้วยดี เจียโสตสดับ ตั้งจิตเพืู่้ทั่วถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๒ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ผู้มีความไม่สงบเป็นที่รั้นรมย์ ยินดีในความ
ความไม่สงบ บันเทิงในความไม่สงบ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันกระทำความ
สงบอยู่ หมู่สัตว์นั้นย่อมฟังด้วยดี เจียโสตสดับ ตั้งจิตเพืู่้ทั่วถึง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๓ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏ

แห่งพระตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมูสัตว์ผู้ตกอยู่ในอวิชา เป็นผู้มืด ถูกอวิชารัด
รั้งไว้ เมื่อพระตลาคตแสดงธรรมอันเป็นเครื่องปราบปรามอวิชาอยู่ หมูสัตว์นั้น
ย่อมฟังด้วยดี เจริญโสตศับ ตั้งจิตเพื่อบรรลุถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความ
อัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๔ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตลาคตอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ย่อม
ปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๘

อจฺฉริยสูตรที่ ๓

[๑๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ใน
เพราะพระอานนท์ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไป
เพื่อเห็นอานนท์ ภิกษุบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าว
ธรรมในบริษัทนั้น ภิกษุบริษัทนั้น ย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าวนั้น ภิกษุบริษัท
นั้นเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าอานนท์เป็นผู้หนึ่ง ฯ

ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสิกาบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ อุบาสิกาบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดี
แม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าวธรรมในบริษัทนั้น อุบาสิกาบริษัทนั้นย่อมมีใจ
ยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าวนั้น อุบาสิกาบริษัทนั้นเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าอานนท์เป็นผู้หนึ่ง
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้แล ในเพราะ
พระอานนท์ ฯ

จบสูตรที่ ๙

อจฺฉริยสูตรที่ ๔

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ใน
เพราะพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าขัตติย-
*บริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ ขัตติยบริษัทนั้นย่อมมีพระทัยยินดีแม้ด้วย
การเฝ้าเยี่ยมนั้น ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิดำรงสโนที่ประชุมชนนั้น ขัตติยบริษัทนั้นย่อมมี
พระทัยยินดี แม้ด้วยพระดำรัส ขัตติยบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าพระเจ้า
จักรพรรดิทรงนั่งเสวย ฯ

ถ้าพราหมณ์บริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ ... ฯ

ถ้าคฤหบดีบริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ ... ฯ

ถ้าสมณบริษัทเข้าไปเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ สมณบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดี
แม้ด้วยการเฝ้าเยี่ยมนั้น ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิดำรงสโนที่ประชุมชนนั้น สมณบริษัท

นั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยพระดำรัส สมณบริษัทนั้นย่อมเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิทรงนิ่งเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้แล ในเพราะพระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการ ในเพราะพระอานนท์ ฉะนั้นเหมือนกันแล ๔ ประการเป็นไฉน คือ ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็น อานนท์ ภิกษุบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าวธรรมในที่ประชุม นั้น ภิกษุบริษัทย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าว ภิกษุบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าอานนท์นิ่งอยู่ ฯ

ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ อุบาสกบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าวธรรมในที่ประชุม นั้น อุบาสกบริษัทย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าว อุบาสกบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าอานนท์นิ่งอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ในเพราะพระอานนท์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบภยวรรคที่ ๓

ปุคคลวรรคที่ ๔

[๑๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังละโอรัมภาคีย-
*สังโยชนไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคียสังโยชนได้ แต่ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคียสังโยชนได้ ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ แต่ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคียสังโยชนได้ ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลจำพวกไหน ยังละโอรัมภาคียสังโยชนไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระสกทาคามี ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ยังละโอรัมภาคียสังโยชนไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละอรัมภาคิยสังโยชนันได้ แต่ยัง
ละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ปฏิบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อ
ให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระอนาคามีผู้มีกระแสนเบื้องบน ไปสู่อกนิฏฐภพ ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละอรัมภาคิยสังโยชนันได้ แต่ยังละสังโยชนันเป็น
ปัจจัยเพื่อให้ได้ปฏิบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละอรัมภาคิยสังโยชนันได้
ละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ปฏิบัติได้ แต่ยังละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อ
ให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
นี้แล ละอรัมภาคิยสังโยชนันได้ ละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ปฏิบัติได้
แต่ยังละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละอรัมภาคิยสังโยชนันได้
ละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ปฏิบัติได้ ละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้
ภพได้ คือ พระอรหันตปัจฉินาสพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละอรัมภาคิย-
*สังโยชนันได้ ละสังโยชนันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ปฏิบัติได้ ละสังโยชนันเป็น
ปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ใน
ในโลก ฯ

[๑๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ฉลาดผูกไม่ฉลาดแก้ ๑ ฉลาดแก้ไม่ฉลาดผูก ๑
ฉลาดทั้งผูกฉลาดทั้งแก้ ๑ ไม่ฉลาดทั้งผูกไม่ฉลาดทั้งแก้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ อุกมฤตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง ๑
วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น ๑ เนยยะ
ผู้พอแนะนำได้ ๑ ปทปรมะ ผู้มีบทเป็นอย่างยิ่ง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่น ไม่ใช่ดำรงชีพ
ด้วยผลของกรรม ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของกรรม ไม่ใช่ดำรงชีพด้วย
ผลของความหมั่น ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่น ทั้งดำรงชีพด้วยผล
ของกรรม ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่นก็ไม่ใช่ ดำรงชีพด้วยผลของ
กรรมก็ไม่ใช่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีโทษ ๑ บุคคลผู้มากด้วยโทษ ๑ บุคคล

ผู้มีโทษน้อย ๑ บุคคลผู้หาโทษมิได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีโทษ
อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันมีโทษ เป็น
ผู้ประกอบด้วยวจีกรรมอันมีโทษ เป็นผู้ประกอบด้วยมโนกรรมอันมีโทษ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีโทษอย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้มากด้วยโทษอย่างไร
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม
อันมีโทษเป็นส่วนมาก ที่หาโทษมิได้เป็นส่วนน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
เป็นผู้มากด้วยโทษอย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้มีโทษน้อยอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันไม่มีโทษ
เป็นส่วนมาก ที่มีโทษเป็นส่วนน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีโทษน้อย
อย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้หาโทษมิได้อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบ
ด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันหาโทษมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลเป็นผู้หาโทษมิได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่กระทำ
บุญในศีล ไม่กระทำบุญในสมาธิ ไม่กระทำบุญในปัญญา
หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำบุญในศีล แต่ไม่กระทำ
บุญในสมาธิ ไม่กระทำบุญในปัญญา หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำบุญในศีล กระทำบุญในสมาธิ แต่ไม่กระทำบุญใน
ปัญญา หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำบุญในศีล กระทำ
บุญในสมาธิ กระทำบุญในปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่หนัก
ในศีล ไม่มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้ไม่หนักในสมาธิ ไม่มีสมาธิเป็นใหญ่ เป็นผู้ไม่
หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้หนัก
ในศีล มีศีลเป็นใหญ่ แต่เป็นผู้ไม่หนักในสมาธิ ไม่มีสมาธิเป็นใหญ่
เป็นผู้ไม่หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้หนักในศีล มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้หนักในสมาธิ มีสมาธิเป็นใหญ่
แต่เป็นผู้ไม่หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ หนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้หนักในศีล มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้หนักในสมาธิ มีสมาธิเป็นใหญ่
เป็นผู้หนักในปัญญา มีปัญญาเป็นใหญ่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลมีกายออกไปแล้ว มีจิตยังไม่ออก ๑ มีกายยังไม่ออก มีจิตออกไปแล้ว ๑ มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วย ๑ มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้วด้วย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้ว มีจิตยังไม่ออกไปอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและราวป่า เขาตริกถึงคามวิตกบ้าง ตริกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตริกถึงวิหิงสาวิตกบ้าง ในเสนาสนะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้ว มีจิตยังไม่ออกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกไป มีจิตออกไปอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและราวป่า เขาตริกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง อภัยบาทวิตกบ้าง อวิหิงสาวิตกบ้าง ในที่นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกไป มีจิตออกไปแล้ว อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและราวป่า เขาตริกถึงคามวิตกบ้าง ตริกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตริกถึงวิหิงสาวิตกบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้ว ด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและราวป่า เขาตริกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง อภัยบาทวิตกบ้าง อวิหิงสาวิตกบ้าง ในเสนาสนะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้วด้วย อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึก ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ กล่าวธรรมน้อยและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ไม่ฉลาดต่อประโยชน์และมีใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเห็นปานนั้น อนึ่ง ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวธรรมน้อยและประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์และมีใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเป็นปานนั้น อนึ่ง ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวธรรมมาก แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ไม่ฉลาดต่อประโยชน์และมีใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเห็นปานนั้น อนึ่ง ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวธรรมมากและประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์ และมีใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเห็นปานนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึก ๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๑๔๐] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย นักพูด ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน
นักพูดย่อมจำนนโดยอรรถ แต่ไม่จำนนโดยพยัญชนะก็มี นักพูดจำนนโดย
พยัญชนะแต่ไม่จำนนโดยอรรถก็มี นักพูดจำนนทั้งโดยอรรถทั้งโดยพยัญชนะก็มี
นักพูดไม่จำนนทั้งโดยอรรถทั้งโดยพยัญชนะก็มี ดูกฤทธิงูทั้งหลาย นักพูด
๔ จำพวกนี้แล ดูกฤทธิงูทั้งหลาย ข้อที่กฤษผู้ประกอบด้วยปฏิสัมภิทา ๔
พึงถึงความจำนนโดยอรรถหรือโดยพยัญชนะ นี้ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส ฯ

จบปุคคลวรรคที่ ๔

อาภาววรรคที่ ๕

[๑๔๑] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ แสงสว่างแห่งพระจันทร์ ๑ แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ ๑ แสงสว่างแห่งไฟ ๑
แสงสว่างแห่งปัญญา ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้แล ดูกฤทธิงู
ทั้งหลาย บรรดาแสงสว่าง ๔ ประการนี้ แสงสว่างแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๒] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ รัศมีแห่งพระจันทร์ ๑ รัศมีแห่งพระอาทิตย์ ๑ รัศมีแห่งไฟ ๑ รัศมี
แห่งปัญญา ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้แล ดูกฤทธิงูทั้งหลาย
บรรดารัศมี ๔ ประการนี้ รัศมีแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๓] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ความสว่างแห่งพระจันทร์ ๑ ความสว่างแห่งพระอาทิตย์ ๑ ความสว่าง
แห่งไฟ ๑ ความสว่างแห่งปัญญา ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการ
นี้แล ดูกฤทธิงูทั้งหลาย บรรดาความสว่าง ๔ ประการนี้ ความสว่างแห่ง
ปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๔] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โอกาส ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ โอกาสแห่งพระจันทร์ ๑ โอกาสแห่งพระอาทิตย์ ๑ โอกาสแห่งไฟ ๑
โอกาสแห่งปัญญา ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย โอกาส ๔ ประการนี้แล ดูกฤทธิงู
ทั้งหลาย บรรดาโอกาส ๔ ประการนี้ โอกาสแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๕] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย ความโพล่ง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ความโพล่งแห่งพระจันทร์ ๑ ความโพล่งแห่งพระอาทิตย์ ๑ ความโพล่ง
แห่งไฟ ๑ ความโพล่งแห่งปัญญา ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย ความโพล่ง ๔ ประการ
นี้แล ดูกฤทธิงูทั้งหลาย บรรดาความโพล่ง ๔ ประการนี้ ความโพล่งแห่ง
ปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๖] ดูกฤทธิงูทั้งหลาย กาล ๔ นี้ กาล ๔ เป็นไฉน คือ การฟัง
ธรรมตามกาล ๑ การสนทนาธรรมตามกาล ๑ การสงบตามกาล ๑ การพิจารณา
ตามกาล ๑ ดูกฤทธิงูทั้งหลาย กาล ๔ นี้แล ฯ

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ กาล ๔ เป็นไฉน คือ การฟังธรรมตามกาล ๑ การสนทนาตามกาล ๑ การสงบตามกาล ๑ การพิจารณาตามกาล ๑ กาล ๔ นี้แล อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อฝนเม็ดใหญ่ ตกบนภูเขา น้ำไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธารและห้วยให้เต็ม ชอกเขา ลำธารและห้วยเต็มแล้ว ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ย่อมยังบึงให้เต็ม บึงเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังสมุทรสาครให้เต็ม แม้ฉนใด กาล ๔ นี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯ

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วชิรุต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พุดเทจ ๑ พุดส่อเสียด ๑ พุดคำหยาบ ๑ พุดเพื่อเจ้อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วชิรุต ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วชิสุต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พุดจริง ๑ พุดไม่ส่อเสียด ๑ พุดอ่อนหวาน ๑ พุดด้วยปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วชิสุต ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาระ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สีสสาระ ๑ สมามิสาระ ๑ ปัญญาสาระ ๑ วิมุตติสาระ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาระ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบอาภาววรรคที่ ๕

จบตติยปัณณาสก์

จตุตถปัณณาสก์

อินทริยวรรคที่ ๑

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ อินทริย์คือศรัทธา ๑ อินทริย์คือวิริยะ ๑ อินทริย์คือสมาธิ ๑ อินทริย์คือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พละคือศรัทธา ๑ พละคือวิริยะ ๑ พละคือสมาธิ ๑ พละคือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พละคือปัญญา ๑ พละคือวิริยะ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษมิได้ ๑

พละคือการสงเคราะห์ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๔] ดุกริกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พละคือสติ ๑ พละคือสมาธิ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษมิได้ ๑ พละคือ
การสงเคราะห์ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๕] ดุกริกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พละคือการพิจารณาหาทาง ๑ พละคือการบำเพ็ญ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษ
มิได้ ๑ พละคือการสงเคราะห์ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๖] ดุกริกษุทั้งหลาย อสงไขยแห่งกัป ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน ดุกริกษุทั้งหลาย เมื่อใด สังวัฏฏ์กับตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจ
นับได้ว่า เท่านั้นปี เท่านั้นร้อยปี เท่านั้นพันปี หรือเท่านั้นแสนปี ดุกริกษุ
ทั้งหลาย เมื่อใด สังวัฏฏ์กับตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่า
เท่านั้นปี เท่านั้นร้อยปี เท่านั้นพันปี หรือเท่านั้นแสนปี ดุกริกษุทั้งหลาย
เมื่อใด วิวัฏฏ์กับตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่า เท่านั้นปี เท่านั้นร้อยปี
เท่านั้นพันปี หรือเท่านั้นแสนปี ดุกริกษุทั้งหลาย เมื่อใด วิวัฏฏ์กับตั้งอยู่
เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่า เท่านั้นปี เท่านั้นร้อยปี เท่านั้นพันปี หรือเท่านั้น
แสนปี ดุกริกษุทั้งหลาย อสงไขยแห่งกัป ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๗] ดุกริกษุทั้งหลาย โรค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน
คือโรคทางกาย ๑ โรคทางใจ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ปฏิญาณความ
ไม่มีโรคด้วยโรคทางกาย ตลอดปีหนึ่งมีปรากฏ ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคตลอด
๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง
๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคแม้ยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง มีปรากฏ
ดุกริกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดปฏิญาณความไม่มีโรคทางใจแม้ครั้งหนึ่ง
สัตว์เหล่านั้นหาได้ยากในโลก เว้นจากพระชินาสพ ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน
ดุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักมาก เป็นผู้คับแค้ม ไม่สันโดษ
ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ตามมีตามได้
ภิกษุนั้นเมื่อเป็นผู้มักมาก มีความคับแค้ม ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต
เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ตามมีตามได้แล้ว ย่อมตั้งความปรารถนา
ลามกเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภสักการะและความสรรเสริญ ภิกษุนั้น
วิ่งเต้น ขวนขวาย พยายามเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภ สักการะและความ
สรรเสริญ เธอเข้าไปหาตระกูลทั้งหลายเพื่อให้เขานับถือ ย่อมนั่ง [ในตระกูล]
เพื่อให้เขานับถือ พุดธรรมเพื่อให้เขานับถือ กลั่นอุจจาระปัสสาวะเพื่อให้
เขานับถือ ดุกริกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้แล ดุกริกษุ

ทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักไม่เป็นผู้มี
ความมักมาก มีจิตคับแคบ ไม่สั่นโดยด้วยจิรวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลาน
ปัจจัยเภสัชบริขาร จักไม่ตั้งความปรารถนาลามกเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้
ลาภสักการะและความสรรเสริญ จักไม่วิ้งเต็น จักไม่ชวนชวาย จักไม่พยายาม
เพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภสักการะ และความสรรเสริญ จักเป็น
ผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระบายต่อสัมผัสแห่งเลื้อบ ยุง ลม แดดและ
สัตว์เสือกคณานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำอันหยาบคายร้ายแรงต่างๆ เราจักเป็น
ผู้อดกลั้นต่อเวทนาทางสรีระที่บังเกิดขึ้น อันเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เผ็ดร้อน
ไม่เป็นที่ชื่นชม ไม่เป็นที่พอใจ อาจปลงชีวิตเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๑๕๔] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลายผู้มีอายุ ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้กล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม
พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราย่อม
เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่าเป็นความเสื่อม ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะ ๑ พญุลย์ ๑
ความเป็นผู้มีโทสะ ๑ ความเป็นผู้มีโมหะ ๑ พญุลย์ ๑ และไม่มีปัญญาจักขุ
ก้าวไปในฐานะ และอฐานะอันลึกลับ ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็น
ภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความ
ตกลงใจในข้อนี้ว่า เราย่อมเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่
ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความเสื่อม ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน
ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมี
ธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าไม่เป็นความเสื่อม ธรรม
๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะเบาบาง ๑ ความเป็นผู้มีโทสะ
เบาบาง ๑ ความเป็นผู้มีโมหะเบาบาง ๑ และมีปัญญาจักขุก้าวไปในฐานะ
และอฐานะอันลึกลับ ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือ
ภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจ
ในข้อนี้ว่า เราไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้
พระผู้มีพระภาคตรัสว่าไม่เป็นความเสื่อม ฯ

[๑๕๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขนิหาราม ใกล้เมือง
โกสัมพี ครั้งนั้นแล ภิกษุณีนรูปหนึ่งเรียกบุรุษคนหนึ่งมาว่า บุรุษผู้เจริญ พ่อจงมา
พ่อจงเข้าไปหาพระผู้เป็นเจ้าอานนท จงไหว้ทำพระผู้เป็นเจ้าอานนทด้วยเศียรเกล้า

ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระเจ้าผู้เจริญ ภิกษุณีชื่อนี้กำลังอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก นางยอมให้เท้าของพระเจ้าอนันต์ด้วยเศียรเกล้า และพองกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระเจ้าผู้เป็นเจ้าอนันต์ จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปหาภิกษุณีนั่น ยังสำนักของภิกษุณีนั่นด้วยเถิด บุรุษนั้นรับคำภิกษุณีนั่นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอนันต์ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบเรียนท่านพระอนันต์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุณีชื่อนี้กำลังอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก นางยอมให้เท้าของพระเจ้าอนันต์ด้วยเศียรเกล้า และกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระเจ้าผู้เป็นเจ้าอนันต์ จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปหาภิกษุณีนั่น ยังสำนักของนางภิกษุณีด้วยเถิด ท่านพระอนันต์รับคำด้วยคุณสมบัติ ครั้นนั้นแล ท่านพระอนันต์ครองผ้าในเวลาเช้า ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณี ภิกษุณีนั่นได้เห็นท่านพระอนันต์ มาแต่ไกลแล้ว จึงนอนคลุมผ้า ตลอดศีรษะ อยู่บนเตียง ครั้นนั้นแล ท่านพระอนันต์เข้าไปหาภิกษุณีนั่น แล้วนั่งบนอาสนะ ที่แต่งตั้งไว้ ครั้นแล้วได้กล่าวกะภิกษุณีนั่นว่า ดูกรน้องหญิง กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหาร อาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละตัณหาเสีย กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ อาศัยมานะแล้วพึงละมานะเสีย กายนี้เกิดขึ้นด้วยเมถุน ควรละเมถุนเสีย การละเมถุน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เสตุมาต ๑- ดูกรน้องหญิง ถ้าที่ที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหาร อาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรน้องหญิง

@๑ การฆ่ากิเลสด้วยอริยมรรค

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกคายแล้ว บริโภคอาหาร ไม่บริโภค เพื่อเล่น ไม่บริโภคเพื่อมัวเมา ไม่บริโภคเพื่อประเทืองผิว ไม่บริโภคเพื่อประดับ บริโภคเพียงเพื่อความตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป เพื่อระงับความ หิวกระหาย เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า ด้วยการบริโภคนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าได้ด้วย และจักไม่ยังเวทนาใหม่ให้เกิด ความดำเนินไป ได้ ความไม่มีโทษ และความผาสุก จักมีแก่เรา สมัยต่อมา ภิกษุ นั้นอาศัยอาหาร แล้วละอาหารเสียได้ ดูกรน้องหญิง คำที่ที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหาร อาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดูกรน้องหญิง ก็คำที่ที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละตัณหาเสีย ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรน้องหญิง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ยินว่า ภิกษุ ชื่อนี้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ เธอคิด อย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ แม้เราจักกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ

อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ดังนี้ สมัยต่อมา เธออาศัยตัณหาแล้วละตัณหาเสียได้ ดูกรน้องหญิง
คำที่กล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละเสีย ดังนี้
เราอาศัยข้อนีกล่าว ดูกรน้องหญิง ก็คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ
อาศัยมานะ แล้วพึงละมานะเสีย ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรน้องหญิง
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ได้ยินว่า ภิกษุข้อนี้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ก็ท่านผู้มีอายุ
ข้อนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ โฉนเรา
จักกระทำไม่ได้ สมัยต่อมา เธออาศัยมานะแล้วย่อมละมานะเสียเอง ดูกรน้องหญิง
คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ อาศัยมานะแล้วพึงละมานะเสีย ดังนี้
เราอาศัยข้อนีกล่าว ดูกรน้องหญิง กายนี้เกิดขึ้นด้วยเมถุน ควรละเมถุนเสีย
การละเมถุนพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เหตุฉะนี้ ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล ภิกษุณีนั้นลุกขึ้นจากเตียง กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้าง
หนึ่ง หมอบลงแทบเท้าของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า แล้วกล่าวกะท่าน
พระอานนท์ว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ดิฉันเป็นคนพาล เป็นคนหลง
ไม่ฉลาด ได้ล่วงเกินไปแล้ว ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนท์จงยกโทษแก่ดิฉันซึ่งได้
กระทำอย่างนี้ เพื่อสำรวมต่อไป ท่านพระอานนท์กล่าวว่า เอาเถื่อน้องหญิง
เธอเป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ได้ล่วงเกินไปแล้ว เมื่อเธอซึ่งได้ทำ
อย่างนี้ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม เราย่อมยกโทษให้เธอ
ดูกรน้องหญิง การเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวม
ต่อไป นี่เป็นความเจริญ ในวินัยของพระอริยะ ฯ

[๖๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคตยังดำรง
อยู่ในโลก พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อสุขแก่ชนเป็น
อันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข
แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พระสุคตเป็นไฉน
ตลาดตออุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อม
ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว
เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กัวินัยของพระสุคตเป็นไฉน พระสุคตนั้นย่อมทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้ง

พญานาคราช บริวารทั้งสี่ บริวารทั้งสี่นี้ คือวินัยของพระสุคต
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคตยังดำรงอยู่ในโลก พึงเป็นไป
เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อน
เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอันเรียนกันมาผิดลำดับ ด้วยบทและพญานาคราชที่ตั้งไว้ผิด
แม้บรรดแห่งบทและพญานาคราชที่ตั้งไว้ผิด ย่อมมีนัยผิดไปด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระ
สัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมอันทำให้
เป็นผู้ว่ายาก เป็นผู้ไม่อดทน ไม่รับคำปราศรัยโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระ
สัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นพหูสูต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรม
ทรงวินัย ทรงมคคา ภิกษุนั้นไม่บอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุ
เหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมมีรากขาดสูญ ไม่มีที่พึ่งอาศัย ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อน เพื่อความเสื่อม
สูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ เป็นผู้มักมาก มีความ
ประพฤติด้อยหย่อน เป็นหัวหน้าในการกำวล ทอดธุระในวิเวก ไม่ปรารภความ
เพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรม
ที่ยังไม่ทำให้แจ้ง หมู่ชนผู้เกิดมาภายหลังย่อมดำเนินตามอย่างภิกษุเหล่านั้น แม้ชน
ผู้เกิดมาภายหลังนั้น ก็เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติด้อยหย่อน เป็นหัวหน้าใน
การกำวล ทอดธุระในวิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง
เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อน เพื่อความ
เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น
เพื่อความไม่พ้นเพื่อน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอัน
เรียนกันมาดี ด้วยบทและพญานาคราชอันตั้งไว้ดี แม้บรรดแห่งบทและพญานาคราช
ที่ตั้งไว้ดี ย่อมมีนัยดีไปด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็น

ไป เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่ง

พระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมอันทำให้เป็น
ผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน รับคำพร่ำสอนโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็น
ธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความ
ไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นพหูสูต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรม
ทรงวินัย ทรงมัทติกา ภิกษุเหล่านั้นบอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุ
เหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมไม่ขาดมูลเดิม ยังมีที่พึ่งอาศัย ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน
เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ เป็นผู้ไม่มักมาก
ไม่ประพฤติด้อยหย่อน ทอดธุระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าในวิเวก ปรรณความ
เพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรม
ที่ยังไม่ทำให้แจ้ง หมู่ชนผู้เกิดมาภายหลังย่อมดำเนินตามอย่างภิกษุเหล่านั้น
แม้หมู่ชนผู้เกิดมาภายหลังเหล่านั้น ก็เป็นผู้ไม่มักมาก ไม่ประพฤติด้อยหย่อน
ทอดธุระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าในวิเวก ปรรณความเพียรเพื่อถึงธรรม
ที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง
ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความ
ไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน
เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

จบอินทริยวรรคที่ ๑

ปฏิบัติทวารวรรคที่ ๒

[๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ปฏิบัติล้าปากทั้งรู้ได้ช้า ๑ ทุกขาปฏิบัติทาทิปปา-
*ภิณฑา ปฏิบัติล้าปากแต่รู้ได้เร็ว ๑ สุขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ปฏิบัติสะดวก
แต่รู้ได้ช้า ๑ สุขาปฏิบัติทาทิปปาภิณฑา ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว ๑ ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ๑ ทุกขาปฏิบัติทาทิปปาภิณฑา ๑ สุขาปฏิบัติ
ทันทธาภิณฑา ๑ สุขาปฏิบัติทาทิปปาภิณฑา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติ

ทันทธาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติเป็นคนมีราคะกล้า
ยอมได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่ราคะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นคนมีโทสะกล้า
ยอมได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นคนมี
โมหะกล้า ย่อมได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕
ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์ ปัญฺญินทรีย์
ของเขาปรากฏว่าอ่อน เขาย่อมบรรลุลุณฺณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะได้ช้า เพราะ
อินทรีย์ ๕ เหล่านี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขาปฏิบัติทาันทธาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติทาจิปาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ โดยปรกติเป็นผู้มีราคะกล้า ย่อมได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่ราคะ
เนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้มีโทสะกล้า ย่อมได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่
โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้มีโมหะกล้า ย่อมได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิด
แต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺญินทรีย์
ของเขาปรากฏว่าแก่กล้า เขาย่อมบรรลุลุณฺณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน
เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิบัติทา
จิปาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิบัติทาันทธาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ โดยปรกติไม่เป็นคนมีราคะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่
ราคะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติไม่เป็นผู้มีโทสะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกขัโหมณัส
อันเกิดแต่โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติไม่เป็นผู้มีโมหะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกขั
โหมณัสอันเกิดแต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญฺญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าอ่อน เขาย่อมได้บรรลุลุณฺณวิเศษเพื่อความ
สิ้นอาสวะช้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
สุขาปฏิบัติทาันทธาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิบัติทาจิปาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ โดยปรกติไม่เป็นผู้มีราคะกล้า ไม่ได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่ราคะ
เนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้ไม่มีโทสะกล้า ไม่ได้เสวยทุกขัโหมณัสอันเกิดแต่
โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้ไม่มีโมหะกล้า ไม่ได้เสวยทุกขัโหมณัสอัน
เกิดแต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ
ปัญฺญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าแก่กล้า เขาย่อมบรรลุลุณฺณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะ
ได้ฉับพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
สุขาปฏิบัติทาจิปาภิญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๖๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิบัติทาันทธาภิญญา ๑ ทุกขาปฏิบัติทาจิปาภิญญา ๑

สุขาปฏิบัติทันทธาภิณฺญา ๑ สุขาปฏิบัติทาจิปาภิณฺญา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฺญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม มีความสำคัญในอาหารว่าเป็นของปฏิกูล มีความสำคัญในโลกทั้งปวงว่าไม่น่ายินดี พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง อนึ่ง มรณสัญญาของเธอตั้งอยู่ดีแล้วในภายใน เธอเข้าไปอาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ สัทธา หิริ โอตฺปปะ วิริยะ ปัญญา อินทริย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทริย์ ๗๑๑ ปัญญินทริย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอได้บรรลुकุณฺวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฺญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติทาจิปาภิณฺญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม ... แต่อินทริย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทริย์ ๗๑๑ ปัญญินทริย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอยอมได้บรรลुकุณฺวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิบัติทาจิปาภิณฺญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิบัติทันทธาภิณฺญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐุมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติ และสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลुकุณฺวิเศษมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ เป็นผู้มิอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลुकุณฺวิเศษที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข ดังนี้ บรรลुकุณฺวิเศษอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทฺธิอยู่ เธออาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ สัทธา หิริ โอตฺปปะ วิริยะ ปัญญาอยู่ อินทริย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทริย์ ๗๑๑ ปัญญินทริย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอบรรลुकุณฺวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุขาปฏิบัติ-
*ทันทธาภิณฺญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิบัติทาจิปาภิณฺญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ๗๑๑ บรรลุปฐุมฌาน ๗๑๑ บรรลुकุณฺวิเศษ ๗๑๑ บรรลुकุณฺวิเศษ ๗๑๑ บรรลुकุณฺวิเศษ ๗๑๑ เธออาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ สัทธา หิริ โอตฺปปะ วิริยะ ปัญญา ทั้งอินทริย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทริย์ ๗๑๑ ปัญญินทริย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอยอมได้บรรลुकุณฺวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุขาปฏิบัติปาปิกญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปฏิบัติปา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติปา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ การปฏิบัติไม่อดทน ๑ การปฏิบัติอดทน ๑ การปฏิบัติข่มใจ ๑ การปฏิบัติ
ระงับ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติไม่อดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เขาต่ำ ย่อมต่ำตอบ เขาจึงโกรธ ย่อมจึงโกรธตอบ เขาทุ้มเถียง ย่อม
ทุ้มเถียงตอบ นี้เรียกว่าการปฏิบัติไม่อดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติอดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เขาต่ำ ไม่ต่ำตอบ เขาจึงโกรธ ไม่จึงโกรธตอบ เขาทุ้มเถียง ไม่ทุ้มเถียงตอบ
นี้เรียกว่าการปฏิบัติอดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติข่มใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือโดยนิमित ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อ
ดำรงจักขุนทรีย์ที่เมื่อไม่ดำรงแล้ว จะพึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล
คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุนทรีย์ ย่อมถึงความดำรง
ในจักขุนทรีย์ พังเสียงด้วยหู ... คมกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ...
ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิमित
ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อดำรงมโนนทรีย์ที่เมื่อไม่ดำรงแล้ว จะพึง
เป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อม
รักษามโนนทรีย์ ย่อมถึงความดำรงในมโนนทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
การปฏิบัติข่มใจ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติระงับเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ระงับไป
กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่ง
พยาบาทวิตก ... วิหิงสาวิตก ... ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งธรรม
อันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วๆ ให้ระงับไป กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี
ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติระงับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติปา ๔
ประการนี้แล ฯ

[๑๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติปา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ การปฏิบัติไม่อดทน ๑ การปฏิบัติอดทน ๑ การปฏิบัติข่มใจ ๑ การปฏิบัติ
ระงับ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติไม่อดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้ไม่อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระบาย ต่อสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม
แดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำอันหยาบคาย ร้ายแรง เป็นผู้ไม่
อดทนต่อทุกขเวทนาทางกายอันเกิดขึ้นแล้ว กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่าชื่นใจ

ไม่น่าพอใจ อาจปลงชีวิตเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า การปฏิบัติ
ไม่อดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติอดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติ
อดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติข่มใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เห็นรูปด้วยจักขุ ... ฟังเสียงด้วยหู ... สูดกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะ
ด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิमित ไม่ถือโดย
อนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสัจจามนินทรีย์ที่เมื่อไม่สัจจมาแล้ว จะพึงเป็นเหตุ
ให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาม
นินทรีย์ ย่อมถึงความสัจจามนินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า
การปฏิบัติข่มใจ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติระงับเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้วให้ระงับไป กระทำ
ให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งพยาบาทวิตก
... วิหิงสาวิตก ... ธรรมอันเป็นบาปอกุศล ที่เกิดขึ้นแล้วๆ ให้ระงับไป
กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติระงับ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๖๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาติญญา ๑ ทุกขาปฏิบัติทาจิปปาติญญา ๑ สุขาปฏิบัติทา-
*ทันทธาติญญา ๑ สุขาปฏิบัติทาจิปปาติญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในปฏิปทา
๔ ประการนั้น ทุกขาปฏิบัติทันทธาติญญา บัณฑิตกล่าวว่า เเลวโดยส่วนทั้งสอง
ทีเดียว คือ กล่าวว่าเเลวแม้ด้วยการปฏิบัติลำบาก กล่าวว่าเเลวแม้ด้วยการรู้ช้า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทานี้บัณฑิตกล่าวว่าเเลวโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ทุกขา-
*ปฏิบัติทาจิปปาติญญา บัณฑิตกล่าวว่าเเลวเพราะปฏิบัติลำบาก สุขาปฏิบัติทันท
ธาติญญา บัณฑิตกล่าวว่าเเลวเพราะรู้ได้ช้า สุขาปฏิบัติทาจิปปาติญญา บัณฑิตกล่าว
ว่าประณีตโดยส่วนทั้งสองทีเดียว คือ กล่าวว่าประณีตแม้ด้วยการปฏิบัติสะดวก
กล่าวว่าประณีตแม้ด้วยการรู้ได้เร็ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทานี้บัณฑิตกล่าวว่า
ประณีตโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๖๖๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ
ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหาโมคคัลลานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้
ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกรท่านผู้มีอายุโมคคัลลานะ ปฏิปทา ๔

ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาณิน ๑ ทุกขาปฏิบัติ
จิตปาณิน ๑ สุขาปฏิบัติทันทธาณิน ๑ สุขาปฏิบัติจิตปาณิน ๑ ดูกร
ท่านผู้มีอายุ ปฏิบัติ ๔ ประการนี้แล บรรดาปฏิบัติ ๔ ประการนี้ จิตของท่าน
หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยปฏิบัติ
ข้อไหน ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุสารีบุตร ปฏิบัติ ๔
ประการนี้ ๑๑ บรรดาปฏิบัติ ๔ ประการนี้ จิตของผมหุดพ้นแล้วจากอาสวะ
ทั้งหลาย ไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยทุกขาปฏิบัติจิตปาณิน ๑

[๑๖๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร
ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกร
ท่านผู้มีอายุสารีบุตร ปฏิบัติ ๔ ประการนี้ ... ดูกรท่านผู้มีอายุ บรรดา
ปฏิบัติ ๔ ประการนี้ จิตของท่านหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือนั่น
ด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยปฏิบัติข้อไหน ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มี
อายุโมคคัลลานะ ปฏิบัติ ๔ ประการนี้ ... ดูกรท่านผู้มีอายุ บรรดาปฏิบัติ
๔ ประการนี้ จิตของผมหุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน
เพราะอาศัยสุขาปฏิบัติจิตปาณิน ๑

[๑๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสังฆาปริณิพพายี
จะปริณิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรงในปัจจุบันเทียว บางคนเมื่อกายแตก
จึงเป็นสังฆาปริณิพพายี บางคนเป็นอสังฆาปริณิพพายี จะปริณิพพานด้วย
ไม่ต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรงในปัจจุบัน บางคนเมื่อกายแตกจึงเป็นอสังฆา
ปริณิพพายี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสังฆาปริณิพพายีในปัจจุบันอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม มีความสำคัญในอาหารว่าปฏิภูล
มีความสำคัญในโลกทั้งปวงว่าไม่น่ายินดี พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง
และมรณสัญญาของเธอตั้งอยู่ดีแล้วในภายใน เธออาศัยธรรมเป็นกำลังของพระ-
*เสขะ ๕ ประการนี้อยู่ คือ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ วิริยะ ปัญญา ทั้งอินทรีย์
๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์
ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เขื่อย่อมเป็นสังฆาปริณิพพายีในปัจจุบันเทียว เพราะ
อินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นสังฆาปริณิพพายี
ในปัจจุบันอย่างนี้แล ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นสังฆาปริณิพพายีอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม ๑๑ อินทรีย์ ๕ ประการ
คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญฺณินทรีย์ ... ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอเมื่อกายแตก

จึงเป็นสังฆาปริณิพายี เพราะอินทรี ๕ ประการนี้อ่อน ดุกริกษุทั้งหลาย
บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นสังฆาปริณิพายีอย่างนี้แล ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสังฆาปริณิพายีในปัจจุบันอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัตว์จากกาม ฯ๑ บรรลุปฐมฌาน ฯ๑ บรรลุตติยฌาน
๑๑ บรรลุตติยฌาน ฯ๑ บรรลุตตตฌาน เธออาศัยธรรมเป็นกำลังของพระ-
*เสขะ ๕ ประการนี้ คือ สรัทธา ... ปัญญา อินทรี ๕ ประการนี้ คือ
สัตถินทรี ... ปัญญินทรี ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอเป็นสังฆา
ปริณิพายีในปัจจุบัน เพราะอินทรี ๕ ประการนี้แก่กล้า ดุกริกษุทั้งหลาย
บุคคลเป็นสังฆาปริณิพายีในปัจจุบันอย่างนี้แล ฯ

ดุกริกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นสังฆาปริณิพายีอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัตว์จากกาม ฯ๑ บรรลุปฐมฌาน ฯ๑ บรรลุตติยฌาน
๑๑ บรรลุตติยฌาน ฯ๑ บรรลุตตตฌาน ฯ๑ แต่อินทรี ๕ ประการนี้
คือ สัตถินทรี ... ปัญญินทรี ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอเมื่อกายแตก
จึงเป็นสังฆาปริณิพายี เพราะอินทรี ๕ ประการนี้อ่อน ดุกริกษุทั้งหลาย
บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นสังฆาปริณิพายี อย่างนี้แล ดุกริกษุทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๗๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมือง-
*โกสัมพี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอานนท์เรียกภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโสภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอานนท์แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า ดูก่อรวุโส
ทั้งหลาย บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพยากรณ์การบรรลु
อรหัตในสำนักของเราด้วยมรรค ๔ โดยประการทั้งปวง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง
ในบรรดามรรค ๔ ประการนี้ มรรค ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เจริญวิปัสสนามีสมณะเป็นเบื้องหน้า เมื่อเธอเจริญวิปัสสนามีสมณะเป็นเบื้องหน้า
มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ ย่อมเจริญ ย่อมกระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ
เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อม-
*สิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมเจริญสมณะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า เมื่อเธอ
เจริญสมณะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ ย่อมเจริญ
ย่อมกระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น
ย่อมละสังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมเจริญสมณะและวิปัสสนาควบคู่กันไป เมื่อเธอ
เจริญสมณะและวิปัสสนาควบคู่กันไป มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ เจริญ กระทำ
ให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละ

สังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ใจของภิกษุปราศจากอุทธัจจะในธรรม สมัยนั้น จิตนั้น
ย่อมตั้งมั่น สงบ ณ ภายใน เป็นจิตเกิดดวงเดียว ตั้งมั่นอยู่ มรรคย่อมเกิดขึ้นแก่เธอ
เธอย่อมเสพอ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพอ เจริญ กระทำ
ให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ดูกรอาวุโส
ทั้งหลาย บุคคลผู้ใดคนหนึ่ง เป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพยากรณ์การบรรลุดุรหัต
ในสำนักของเรา ด้วยมรรค ๔ ประการนี้ โดยประการทั้งปวง หรืออย่างใด
อย่างหนึ่ง บรรดามรรค ๔ ประการนี้ ฯ

จบปฐกปัฏทวารวคที่ ๒

สัจเจตนิยวรรคที่ ๓

[๑๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อกายมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น
เพราะกายสัจเจตนา ๑- เป็นเหตุ หรือเมื่อวาจา มีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น
เพราะวจีสัจเจตนา ๒- เป็นเหตุ หรือเมื่อใจมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะ
มโนสัจเจตนา ๓- เป็นเหตุ อีกอย่างหนึ่ง เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย บุคคลย่อม
ปรุงแต่งกายสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
หรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งกายสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน
เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น หรือบุคคลรู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร อันเป็น
ปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือบุคคลไม่รู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร
อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง บุคคลย่อมปรุงแต่งวจีสังขารอันเป็น
ปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง หรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งวจีสังขาร
ของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นบ้าง หรือบุคคล
รู้สึกตัวย่อมปรุงแต่งวจีสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือ
บุคคลไม่รู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งวจีสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง
บุคคลย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
หรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งมโนสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน
เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นบ้าง หรือบุคคลรู้สึกตัวย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัย
ให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือบุคคลไม่รู้สึกตัวย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็น
ปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อวิชชาติดตามไปแล้วใน
ธรรมเหล่านี้ แต่เพราะอวิชชานั้นแลดับโดยสํารอกไม่เหลือ กายอันเป็นปัจจัย
ให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ย่อมไม่มี วาจา ... ใจ ... เขต ... วัตถุ
... อายุตนะ ... อธิกรณอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น
ย่อมไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน

คือ ความได้อัฏภาพที่สัตฺยเจตนาของตนเป็นไป มิใช่สัตฺยเจตนาของผู้อื่นเป็นไป

@๑. ความจงใจทางกาย ๒. ความจงใจทางวาจา ๓. ความจงใจทางใจ

ก็มี ความได้อัฏภาพที่สัตฺยเจตนาของผู้อื่นเป็นไป มิใช่สัตฺยเจตนาของตนเป็นไป

ก็มี ความได้อัฏภาพที่สัตฺยเจตนาของตนด้วย สัตฺยเจตนาของผู้อื่นด้วยเป็นไปก็มี

ความได้อัฏภาพที่สัตฺยเจตนาของตนก็มีมิใช่สัตฺยเจตนาของผู้อื่นก็มีมิใช่เป็นไปก็มี ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ความได้อัฏภาพ ๔ ประการนี้แล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้ ข้าพระองค์ทราบชัด

เนื้อความโดยพิสดารอย่างนี้ว่า บรรดาความได้อัฏภาพ ๔ ประการนั้น ความได้อัฏภาพที่

สัตฺยเจตนาของตนเป็นไป มิใช่สัตฺยเจตนาของผู้อื่นเป็นไปนี้ คือ การจุติ

จากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัตฺยเจตนาของตนเป็นเหตุ ความได้อัฏภาพที่

สัตฺยเจตนาของผู้อื่นเป็นไป มิใช่สัตฺยเจตนาของตนเป็นไปนี้ คือ การจุติ

จากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัตฺยเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัฏภาพที่

สัตฺยเจตนาของตนด้วย สัตฺยเจตนาของผู้อื่นด้วยเป็นไปนี้ คือ การจุติจาก

กายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัตฺยเจตนาของตนและสัตฺยเจตนาผู้อื่นเป็นเหตุ

ความได้อัฏภาพที่สัตฺยเจตนาของตนเป็นไปก็มีมิใช่ สัตฺยเจตนาของผู้อื่นเป็นไปก็มีมิใช่

จะพึงเห็นเทวดาททั้งหลายด้วยอัฏภาพนั้นเป็นโณน พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร พึงเห็นเทวดาททั้งหลายผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะด้วยอัฏภาพนั้น ฯ

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้

สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จุตจากายนั้นแล้วเป็นอากามิกลับมาสู่ความเป็นอย่าง

นี้ อนึ่ง อะไรเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จุตจากายนั้น

แล้วเป็นอนาคามิ ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน

ไม่ได้ แต่เขาบรรลุนิวสัญญานาสัญญายตนะในปัจจุบัน บุคคลนั้นพอใจ ยินดี

และถึงความปลื้มใจด้วยนิวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ยับยังอยู่ในนิวสัญญานา-

* นาสัญญายตนะนั้น น้อมใจไป อยู่จนคั่นในนิวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ไม่เสื่อม

เมื่อทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาผู้เข้าถึงชั้นนิวสัญญานา-

* สัญญายตนะภพ เขาจุตจากายนั้นแล้วย่อมเป็นอากามิ กลับมาสู่ความเป็นอย่าง

นี้ ดูกรสารีบุตร อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชนได้แล้ว

เขาบรรลุนิวสัญญานาสัญญายตนะ ในปัจจุบัน บุคคลนั้นพอใจ ยินดี และถึง

ความปลื้มใจ ด้วยนิวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ยับยังในนิวสัญญานา-

* สัญญายตนะนั้น น้อมใจไป อยู่จนคั่นในนิวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ไม่เสื่อม

เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาผู้เข้าถึงชั้นเนวสัญญานา-
*นสัญญานตนภพ เขาจุติจากชั้นนั้นแล้ว ย่อมเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความ
เป็นอย่างนี้ ดูกรสารีบุตร นี่แหละเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลก
นี้ จุติจากภพนั้นแล้วเป็นอนาคามี กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ หนึ่ง นี่เป็นเหตุ
เป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จุติจากภพนั้นแล้วเป็นอนาคามี
ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

[๑๗๒] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร
อาวุโสภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เราอุปสมบทแล้วได้กึ่งเดือน ก็ได้กระทำให้แจ้ง
อรรถปฏิสัมภิตาโดยเป็นส่วน โดยจำแนก เราย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายซึ่งอรรถปฏิสัมภิตานั้นโดยอเนกปริยาย ก็ผู้ใดแล
พึงมีความสงสัยหรือความเคลือบแคลง ผู้นั้นพึงถามเรา เราพึงพยากรณ์
พระศาสดาของเราทั้งหลาย ทรงฉลาดด้วยดีในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่เฉพาะ
หน้าของเราทั้งหลาย เราอุปสมบทแล้วได้กึ่งเดือน กระทำให้แจ้งธรรมปฏิสัมภิตา
... นิรุติปฏิสัมภิตา ... ปฏิภาณปฏิสัมภิตา โดยเป็นส่วน โดยจำแนก
เราย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายซึ่ง
ปฏิภาณปฏิสัมภิตานั้นโดยอเนกปริยาย ก็ผู้ใดแลพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง
ผู้นั้น พึงถามเรา เราพึงพยากรณ์ พระศาสดาของเราทั้งหลายทรงฉลาดด้วยดี
ในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย ฯ

[๑๗๓] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกณฑัญญะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึง
ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโส
เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ อะไรๆ อันมีอยู่หรือ ท่าน
พระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อันไม่มีอยู่หรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อันมีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อันมีอยู่ก็มีไซ้ ไม่มีอยู่ก็มีไซ้หรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่างกล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ผมถามว่า ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอก
ไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่าง
นั้น ผมถามว่า ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อื่นไม่มีอยู่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดุรราวโส อย่างกล่าวอย่างนั้น ผม
ถามว่า ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ อะไรๆ
อื่นมีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น
ผมถามว่า ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ อะไรๆ
อื่นมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่าง
นั้น ดุรราวโส ก็เนื้อความแห่งคำตามที่ท่านกล่าวแล้วนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร ฯ

สา. ดุรราวโส เมื่อกล่าวว่า เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอก
ไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ... ไม่มีอยู่หรือ ... มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วย
หรือ ... มีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่หรือ ดังนี้ ชื่อว่าทำความไม่เนิ่นช้าให้เนิ่นช้า
ผัสสาตนะ ๖ ยังดำเนินไปเพียงใด ปปัญจธรรมก็ยังดำเนินไปเพียงนั้น ปปัญจ
ธรรมยังดำเนินไปเพียงใด ผัสสาตนะ ๖ ก็ยังดำเนินไปเพียงนั้น ดุรราวโส
เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ ปปัญจธรรมก็ดับ
สงบระงับ ฯ

[๑๗๔] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปหาท่านพระมหาโกณฑัญญะถึงที่
อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหาโกณฑัญญะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระมหาโกณฑัญญะ
ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ อะไรๆ
อยู่หรือ ท่านพระมหาโกณฑัญญะกล่าวว่า ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อื่นไม่มีอยู่หรือ ฯ

ม. ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อื่น มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ฯ

ม. ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อื่นมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่หรือ ฯ

ม. ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ผมถามว่า เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ
อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ท่านกล่าวว่า ดุรราวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า
ดุรราวโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่น

หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่ด้วย อยู่ด้วยหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า อาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่ก็ มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ดูกรอาวุโส ก็เนื้อความแห่งคำตามที่ท่านกล่าวแล้วนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร ฯ

ม. อาวุโส เมื่อกล่าวว่า เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอก ไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ... ไม่มีอยู่หรือ ... มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ... มีอยู่ก็มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ดังนี้ ชื่อว่าทำความไม่เนิ่นช้าให้เนิ่นช้า ผัสสาตนะ ๖ ยังดำเนินไปเพียงใด ปัญจธรรมก็ดำเนินไปเพียงนั้น ปัญจธรรม ยังดำเนินไปเพียงใด ผัสสาตนะ ๖ ก็ดำเนินไปเพียงนั้น ดูกรอาวุโส เพราะ ผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสํารอกไม่เหลือ ปัญจธรรมก็ดับสนิท สงบระงับ ฯ

[๑๗๕] ครั้งนั้นแล ท่านพระอุปวานเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโส บุคคล กระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยวิชาหรือหนอ ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อ. ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยจรรยาหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อ. ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยวิชาและจรรยาหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อ. ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์อื่นจากวิชาและจรรยาหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อ. ผมถามว่า ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ ด้วยวิชาหรือ ท่านกล่าวว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำ ที่สุดแห่งทุกข์ด้วยจรรยาหรือ ... ด้วยวิชาและจรรยาหรือ ... อื่นจากวิชาและ จรรยาหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ดูกรอาวุโส ก็บุคคล กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้อย่างไรเล่า ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาแล้วไซ้ร้ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุด ได้ด้วย จรรยาแล้วไซ้ร้ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจัก กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาและจรรยาแล้วไซ้ร้ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำ ที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้นอกจากวิชาและจรรยาแล้วไซ้ร้

ปูลุชนกัจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะปูลุชนเว้นจากวิชาและจระณะ ดูกร
อาวุโส บุคคลผู้มีจระณะวิบัติย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง บุคคลผู้มีจระ
ณะสมบูรณ์จึงรู้จึงเห็นตามความเป็นจริง ย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

[๑๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธาเมื่อปรารธนาโดยชอบ พึง
ปรารธนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะเถิด ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรและโมคคัลลานะนี้เป็นตราชู เป็นประมาณแห่งภิกษุ
ทั้งหลายผู้สาวกของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารธนาโดยชอบ
พึงปรารธนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระเขมาภิกษุณี และพระอุบลวรรณาภิกษุณี
เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณีนี้เป็นตราชู เป็น
ประมาณแห่งภิกษุณีทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธา
เมื่อปรารธนาโดยชอบ พึงปรารธนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคฤหบดีและ
หัตถกอุบาสิกาชาวเมืองอาฬวีเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสิกา
ชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นตราชู เป็นประมาณแห่งอุบาสิกาทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธาเมื่อปรารธนาโดยชอบ พึงปรารธนาอย่างนี้ว่า
ขอเราจงเป็นเช่นนางขุชุตตราอุบาสิกา และนางเวพุกัณฐิกีนันทมารดาเถิด ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย นางขุชุตตราอุบาสิกา และนางเวพุกัณฐิกีนันทมารดาเป็นตราชู
เป็นประมาณของอุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ฯ

[๑๗๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล ปฐวีธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็น
ภายนอกก็ดี ปฐวีธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าปฐวีธาตุเท่านั้น พึงเห็นปฐวีธาตุนั้นด้วย
ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่
ตัวตนของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อม
เบื่อหน่ายในปฐวีธาตุ ย่อมคลายกำหนดในปฐวีธาตุ ดูกรราหุล อาโปธาตุที่
เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อาโปธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าอาโปธาตุเท่านั้น พึง
เห็นอาโปธาตุนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของตน เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
เป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในอาโปธาตุ ย่อมคลายกำหนดในอาโปธาตุ
ดูกรราหุล เตโชธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี เตโชธาตุนั้นก็เป็นแต่
สักว่าเตโชธาตุเท่านั้น พึงเห็นเตโชธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเห็น
ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในเตโชธาตุ ย่อม
คลายกำหนดในเตโชธาตุ ดูกรราหุล วาโยธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี

วาทะตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าวาทะตุนั้น พึงเห็นวาทะตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน ของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่าย ในวาทะตุนั้น ย่อมคลายกำหนดในวาทะตุนั้น ดูกรราหุล เพราะเหตุที่ภิกษุพิจารณา เห็นว่ามีไข้ตัวตน ไม่เนื่องในตน ในธาตุ ๔ นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ตัดค้นหาได้ แล้ว รื้อถอนสังโยชน์เสียได้ กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้แล้วเพราะละมานะได้ โดยชอบ ฯ

[๑๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นมณสิการสักกายนิโรธ (ความดับสักกายะ คือ วัฏฏะอันเป็นไปในภุมิ ๓) เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตของเธอย่อมไม่ แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ บุรุษมีมือเปื้อนยางเหนียวจับกิ่งไม้ มือของ เขานั้นพึงจับติดกิ่งไม้อยู่ แม้ฉันทิ ภิกษุบรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่ง อยู่ ก็ฉันทินั้นเหมือนกันแล เธอย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการ สักกายนิโรธอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปใน สักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ อนึ่ง ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นย่อม มณสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อม เลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแล พึงหวังได้สักกายนิโรธ บุรุษมีมือหมดจดจับกิ่งไม้ มือของเขานั้นไม่พึงจับติดอยู่ ที่กิ่งไม้ แม้ฉันทิ ภิกษุบรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉันทินั้น เหมือนกันแล เธอย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็น เช่นนี้ ภิกษุนั้นแลพึงหวังได้สักกายนิโรธ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโต-วิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นย่อมมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อ เธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้ การ ทำลายอวิชชา บ่อน้ำใหญ่ที่ขุดได้หลายปี คนพึงปิดทางไหลเข้าของบ่อน้ำนั้นเสีย และเปิดทางไหลออกไว้ ทั้งฝนก็ไม่ตกเพิ่มเติมตามฤดูกาล เมื่อเป็นอย่างนี้ บ่อน้ำใหญ่นั้นก็ไม่พึงหวังที่จะมีน้ำล้นขอบออกไปได้ แม้ฉันทิ ภิกษุบรรลุเจโต-วิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉันทินั้นเหมือนกัน เธอย่อมมนสิการ การ ทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่

เลื่อมใส 'ไม่ตั้งอยู่' ไม่น้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแล
ไม่พึงหวังได้การทำลายอวิชชา อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุตติอัน
สงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเชอมนสิการ
การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไป
ในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นพึงหวังได้การทำลายอวิชชา บ่อน้ำ-
*ใหญ่ นับได้หลายปี คนพึงเปิดทางไหลเข้าของบ่อน้ำนั้นไว้ และเปิดทางไหลออก
เสีย ทั้งฝนก็ตกเพิ่มเติมตามฤดูกาล เมื่อเป็นอย่างนี้ บ่อน้ำใหญ่นั้นก็พึงหวังที่จะ
มีน้ำล้นขอบออกไปได้ แม้ฉันใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุนั้นย่อมมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเชอมนสิการ
การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไป
ในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแลพึงหวังได้การทำลายอวิชชา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๗๕] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่
ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโส-
*สารีบุตร อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่
ปรินิพพานในปัจจุบัน ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรอาวุโสอานนท์ สัตว์
ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่หानิภาคิยสัญญา (สัญญา
ฝ่ายเลื่อม) นี่จิตติภาคิยสัญญา (สัญญาฝ่ายดำรงอยู่) นี่วิเสสภาคิยสัญญา
(สัญญาฝ่ายวิเศษ) นี่นิพเพชภาคิยสัญญา (สัญญาฝ่ายขำแรกกิเลส) ดูกรอาวุโส
อานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพาน
ในปัจจุบัน ฯ

อา. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็อะไรเล่าเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์
บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน ฯ

สา. ดูกรอาวุโสอานนท์ สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมทราบชัดตามความ
เป็นจริงว่า นี่หานิภาคิยสัญญา นี่จิตติภาคิยสัญญา นี่วิเสสภาคิยสัญญา
นี่นิพเพชภาคิยสัญญา ดูกรอาวุโสอานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์
บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน ฯ

[๑๗๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ใกล้
โกคนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เราจักแสดงมหาประเทศ ๔ นี้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เรา
จักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัมมาประเทศ ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าว
อย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ขอนี้ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้
มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น
ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร
พึงสอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย
บทและพยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระสูตร สอบสวนกันไม่ได้
ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่มีค่าของพระผู้มีพระภาคอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ ภิกษุนี้รับมาผิดแล้ว เธอทั้งหลายพึงทั้งคำนี้อย่างเดียว
หนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ขอนี้ข้าพเจ้าได้สดับมา
ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำ-
*สั่งสอนของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึง
คัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี
แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร
สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกันได้ ในพระสูตร
สอบสวนกันได้ ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นค่าของพระผู้
มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ และภิกษุนี้รับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๑ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

หนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า สงฆ์อยู่ในอาวาสข้อโน้น
พร้อมทั้งพระเถระพร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะ
หน้าสงฆ์นั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น
ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบ
สวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและ
พยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระสูตร สอบสวนกันไม่ได้ในพระวินัย
ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่มีค่าของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัม-
*พุทธเจ้าแน่แท้ และสงฆ์นั้นรับมาผิดแล้ว เธอทั้งหลายพึงทั้งคำนี้อย่างเดียว หนึ่ง
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า สงฆ์อยู่ในอาวาสข้อโน้น พร้อมทั้งพระเถระ
พร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า
นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้วพึงเรียนบท
และพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย
ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้น

เทียบเคียงกันได้ ในพระสูตร สอบสวนกันได้ ในพระวินัย ข้อนี้พึงลงสันนิษฐานไว้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมพุทธเจ้าแน่แท้ และสงฆ์นั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๒ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นพระเถระมาก ด้วยกันอยู่ในอาวาสชื่อโน้น เป็นพหูสูต ชำนาญในนิกาย ๑- ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมคคา ข้าพเจ้าได้สดับมา รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้น ... ข้าพเจ้าได้สดับมา รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้าน คำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นเทียบเคียงกันได้ ในพระสูตร @๑. นิกาย ๕ คือ ทิฆมณิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย สอบสวนกันได้ ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานไว้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่แท้ และพระเถระเหล่านั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๓ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระรูปหนึ่ง อยู่ในอาวาสชื่อโน้น เป็นพหูสูต ชำนาญในนิกาย ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมคคา ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้น ... ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้าน คำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นเทียบเคียงกันได้ ในพระสูตร สอบสวนกันได้ ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานไว้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่แท้ และพระเถระรูปนั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๔ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาประเทศ ๔ นี้แล ฯ

จบสัจจะเจตนียวรรคที่ ๓

โยธาชีววรรคที่ ๔

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบประกอบด้วยองค์ ๔ จึงเป็นผู้ควรแก่พระราช เป็นผู้ควรที่พระราชาชื้อสอย ย่อมถึงซึ่งการนับว่าเป็นอังกาพยพของ

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีใครๆ จะเป็นสมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือผู้ใดผู้หนึ่งในโลก ที่จะรับรองธรรม ๔ ประการได้ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน คือไม่มีใครๆ ... ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา อย่าแก่ ไม่มีใครๆ ... ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา อย่าเจ็บไข้ ไม่มีใครๆ ... ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา อย่าตาย อนึ่ง ไม่มี

ใครๆ ... ที่จะรับรองว่า วิบากแห่งกรรมอันลามก เศร้าหมอง ให้เกิดในภพใหม่
มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ฆราและมรณะต่อไป อย่างบังเกิด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีใครๆ จะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือผู้หนึ่งผู้ใดในโลก ที่จะรับรองกรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล วัสการพราหมณ์ผู้เป็น
มหาอำมาตย์ในแคว้นมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับ
พระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามี
วาทะอย่างนี้ มีทิวาอย่างนี้ ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวว่าสิ่งที่ตนเห็นว่า เราเห็นอย่างนี้
โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวว่าสิ่งที่ตนได้ฟังมาว่า เราได้ฟังมาอย่างนี้
โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวว่าสิ่งที่ตนทราบ (ทางจมูก ล้น กาย)
ว่า เราทราบอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวว่าสิ่งที่ตนรู้แจ้ง
(ทางใจ) ว่า เรารู้แจ้งอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราไม่กล่าวสิ่งที่เห็นทั้งหมดว่า
ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่เห็นทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่ได้ฟัง
ทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่ได้ฟังทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่
กล่าวสิ่งที่ทราบทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่ทราบทั้งหมดว่า ไม่ควร
กล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่รู้แจ้งทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่รู้แจ้งทั้งหมด
ว่า ไม่ควรกล่าว ดูกรพราหมณ์ แท้จริง เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้เห็นอันใด อกุศล-
*กรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวสิ่งที่ได้เห็นเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรกล่าว
แต่เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้เห็นอันใด อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลกรรมเจริญขึ้น
เรากล่าวสิ่งที่ได้เห็นเห็นปานนั้นว่า ควรกล่าว ดูกรพราหมณ์ เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้
ฟังมาอันใด ... สิ่งที่ได้ทราบอันใด ... สิ่งที่รู้แจ้งมาอันใด อกุศลกรรมเจริญขึ้น
กุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาเห็นปานนั้น ... สิ่งที่ได้ทราบมาเห็น
ปานนั้น ... สิ่งที่รู้แจ้งเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรกล่าว แต่เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้ฟัง
มาอันใด ... สิ่งที่ได้ทราบมาอันใด ... สิ่งที่รู้แจ้งอันใด อกุศลธรรมเสื่อมไป
กุศลกรรมเจริญขึ้น เรากล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาเห็นปานนั้น ... สิ่งที่ได้ทราบมาเห็น
ปานนั้น ... สิ่งที่รู้แจ้งเห็นปานนั้นว่า ควรกล่าว ครั้นนั้นแล วัสการพราหมณ์
มหาอำมาตย์ในแคว้นมคธ ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจาก
อาสนะแล้วหลีกไป ฯ

[๑๘๔] ครั้นนั้นแล พราหมณ์ชื่อชานูโสณิ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึง

กันไปแล้ว นั่น ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาตะอย่างนี้ มีทิวาอย่างนี้ว่า สัตว์ผู้มีความตาย
เป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา
ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัว
ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ ดูกรพราหมณ์ ก็สัตว์ผู้มีความตาย
เป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตายเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่
ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน
ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่ง
ถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตก
อย่างนี้ว่า กามอันเป็นที่รักจักละเราไปเสียละหนอ และเราก็จะต้องละกามอัน
เป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมรำไร ทูบอกคร่ำครวญ
ถึงความหลงใหล ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อม
กลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความ
กำหนด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจาก
ความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยาก
ในกาย มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใด
อย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รักจักละเราไป
ละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์
แม้บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้ทำความดีไว้ไม่ได้
ทำกุศลไว้ไม่ได้ ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้า
ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรค
หนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำ
ความดีไว้ไม่ได้ทำกุศลไว้ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป
ทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง ดูกรผู้เจริญ คติของคนไม่ได้ทำ
ความดี ไม่ได้ทำกุศล ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัว ทำแต่บาป ทำแต่กรรม
ที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีประมาณเท่าใด เราละไปแล้วย่อมไปสู่
คตินั้น เขาย่อมเศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล ผู้มีความตาย
เป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความสงสัยเคลือบแคลง

ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม มีโรคหน้อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา
เมื่อเขามีโรคหน้อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เรามี
ความสงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขาย่อมเศร้าโศก
...ดูกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความ
สะดุ้งต่อความตาย ดูกรพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา
ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

ดูกรพราหมณ์ บุคคลมีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความ
สะดุ้งต่อความตาย เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนด
ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจาก
ความเร่าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหน้อย่างใด
อย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหน้อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมไม่
มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กามทั้งหลายอันเป็นที่รักจักละเราไปเสียละหนอ และ
เราก็จักละกามอันเป็นที่รักไป เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่รำไร ไม่ทุบ
คร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็น-
*ธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนด
ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความ
เร่าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในกาย มีโรคหน้อย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อ
เขามีโรคหน้อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมไม่ปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอัน
เป็นที่รักจักละเราไปละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักนี้ไป เขาย่อม
ไม่เศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อม
ไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้กระทำบาป ไม่ได้
ทำกรรมที่หยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง เป็นผู้ทำความดีไว้ ทำกุศลไว้
ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ มีโรคหน้อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อ
เขามีโรคหน้อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่
ได้ทำกรรมอันเป็นบาป ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง
เป็นผู้ทำความดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ คติของบุคคล
ผู้ไม่ได้ทำบาปไว้ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง ทำกรรม
ดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้เพียงใด เราละไปแล้ว
จักไปสู่คตินั้น เขาย่อมไม่เศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์ แม้บุคคลนั้นแล มีความ
ตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีความสงสัย ไม่มี

ความเคลือบแคลง ถึงความตกลงใจในพระสัตถธรรม มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่ง
ถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตก
อย่างนี้ว่า เราไม่มีความสงสัย ไม่มีความเคลือบแคลง ถึงความตกลงใจในพระ
สัตถธรรม เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่รำไร ไม่ทูปอกคร่ำครวญ ไม่
ถึงความหลงใหล ดุกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อม
ไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ดุกรพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล
มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

พราหมณ์ชานูโสณได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของ-
*พระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสก
ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาอิชฌณภู ใกล้
พระนครราชคฤห์ สมัยนั้นแล ปริพาชกผู้มีชื่อเสียงมากด้วยกัน คือ ปริพาชก
ชื่ออन्नการะ ชื่อวธะ ชื่อสกุสุทายี และปริพาชกผู้มีชื่อเสียงเหล่านั้น อาศัย
อยู่ในปริพาชการามริมฝั่งแม่น้ำสัปปีนิ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจาก
ที่เร้นในเวลาเย็น แล้วเสด็จเข้าไปทางปริพาชการามริมฝั่งแม่น้ำสัปปีนิ สมัยนั้น
แล ปริพาชกอัญญเดียรธีย์เหล่านั้น กำลังนั่งประชุมสนทนากันอยู่ว่า สัจจะ
ของพราหมณ์แม้อย่างนี้ๆ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาปริพาชกเหล่า
นั้น ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามปริพาชกเหล่านั้น
ว่า ดุกรปริพาชกทั้งหลาย บัดนี้ท่านทั้งหลายนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่อง
อะไรหนอ และท่านทั้งหลายกำลังนั่งสนทนาอะไรกันค้างอยู่ ปริพาชกเหล่านั้น
กราบทูลว่า พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายกำลังนั่งประชุมสนทนากันอยู่ว่า
สัจจะของพราหมณ์ แม้อย่างนี้ๆ ฯ

พ. ดุกรปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้ อันเรา
กระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ๔ ประการเป็นไฉน คือ พราหมณ์
บางคนในโลกนี้ กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งปวงไม่ควรฆ่า เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้
ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาไม่สำคัญตัวว่า เรา
เป็นสมณะ เราเป็นพราหมณ์ เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา เราเป็นผู้เสมอกับเขา
เราเป็นผู้เลวกว่าเขา อนึ่ง เขารู้ยังสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อ
เอ็นดูอนุเคราะห์เหล่าสัตว์นั้นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า กามทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่
กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ ...
อนึ่ง เขารู้ยังสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบียดเบียน เพื่อ

คล้ายกำหนด เพื่อดับกามทั้งหลายนั้นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า ภพทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ ...

อนึ่ง เขารู้ยิ่งสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อดับกาม เพื่อดับภพทั้งหลายนั้นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า เราย่อมไม่มีในอะไรๆ เราย่อมไม่มีในความเป็นอะไรๆ ของใครๆ อนึ่ง ใครๆ ย่อมไม่มีในอะไรๆ ความเป็นอะไรๆ ของใครๆ ย่อมไม่มีในความเป็นอะไรๆ ของเรา เมื่อเขากล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ เราเป็นพราหมณ์ เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา เราเป็นผู้เสมอเขา เราเป็นผู้เลวกว่าเขา อนึ่ง เขารู้ยิ่งสัจจะในความปฏิบัติ นั้นแล้ว ย่อมเป็นผู้ดำเนินปฏิบัติทางอันหาความกังวลมิได้ทีเดียว ดูกรปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้แล อันเราทำให้แจ้งด้วยปัญญา อันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ฯ

[๑๘๖] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โลกอันอะไรหนอแลนำไป โลกอันอะไรชักมา และบุคคลย่อมลู่อำนาจของอะไรที่บังเกิดขึ้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง ปริจจุจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า โลกอันอะไรหนอแลนำไป โลกอันอะไรชักมา และบุคคลย่อมลู่อำนาจของอะไรที่บังเกิดขึ้นแล้ว ดังนี้หรือ ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ โลกอันจิตแลนำไป อันจิตชักมา และบุคคลย่อมลู่อำนาจของจิตที่บังเกิดขึ้นแล้ว ฯ

ภิกษุนั้นชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลเป็น-
*พหุสูต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหุสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นพหุสูต เป็นผู้ทรงธรรม ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง ปริจจุจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลเป็นพหุสูต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหุสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นพหุสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้หรือ ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ เราแสดงธรรมเป็นอันมาก คือ สุตตะ...เวทัลละ ถ้า
แม้ภิกษุรู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรมแห่งคาถา ๔ บาทแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรมไซ้ ก็ควรเรียกว่า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ฯ

ภิกษุนั้นชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า
แล้วได้ทูลถามปัญหาขึ้นไปถึงว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลผู้ระดับ
มีปัญญาชำแรกกิเลส ผู้ระดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล
บุคคลจึงเป็นผู้ระดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง
ปริจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า
บุคคลผู้ระดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ผู้ระดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ดังนี้ ด้วยเหตุ
เพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นผู้ระดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ดังนี้หรือ ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า นี้ทุกข์ และเห็นแจ้ง
แทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า นี้ทุกข์สมุทัย และ
ได้เห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า นี้ทุกข์
นิโรธ และเห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า
นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา และเห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วย
ปัญญา ดูกรภิกษุ บุคคลเป็นผู้ระดับมีปัญญาชำแรกกิเลสอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุนั้นชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า
แล้วได้ทูลถามปัญหาขึ้นไปถึงว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลผู้เป็น-
*บัณฑิตมีปัญญามาก ผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล
บุคคลจึงเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอ
ดีจริง ปริจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า
บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้ ด้วยเหตุ
เพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้หรือ ฯ

ภ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามากในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่
คิดเพื่อเบียดเบียนตน ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียน
ตนและผู้อื่น เมื่อคิด ย่อมคิดเพื่อเกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เกื้อกูลแก่ตน
และผู้อื่น และเกื้อกูลแก่โลกทั้งหมดยุติแล้ว ดูกรภิกษุ บุคคลเป็นบัณฑิต
มีปัญญามากอย่างนี้แล ฯ

[๑๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน-

*กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล วัศกรพราหมณ์มหา

อำมาตย์ของแคว้นมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับ-

*พระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ

อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันได้หรือหนอว่า ท่านผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ พระผู้มี

พระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ ข้อที่อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันว่า ท่าน

ผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ ดังนี้ ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้เลย ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษได้หรือหนอว่า

ท่านผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ แม้ข้อที่อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นอัส-

*บุรุษ ดังนี้ ก็ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สัตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันได้หรือหนอแล้ว

ท่านผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ข้อที่อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันว่า ท่านผู้เป็น

อัสตบุรุษ ดังนี้ เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สัตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษได้หรือหนอว่า ท่าน

ผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ

พ. ดูกรพราหมณ์ แม้ข้อที่อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษว่า ท่านผู้เป็นอัสตบุรุษ

ดังนี้ ก็เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรย ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าแต่พระ

โคตมผู้เจริญ ข้อที่พระโคตมตรัส ชอบแล้วว่า ข้อที่อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษด้วย

กันว่า ท่านผู้เป็นอัสตบุรุษ ดังนี้ ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ ข้อที่

อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษว่า ท่านผู้เป็นอัสตบุรุษ ดังนี้ ก็ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส

ที่จะเป็นได้ ข้อที่อัสตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันว่า ท่านผู้เป็นอัสตบุรุษ ดังนี้

เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ และข้อที่อัสตบุรุษ จะพึงรู้สัตบุรุษว่า ท่านผู้เป็น

อัสตบุรุษ ดังนี้ ก็เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมัยหนึ่ง

ในบริษัทของโคตมพราหมณ์ พวกบริษัทกล่าวติเตียนผู้อื่นว่า พระเจ้าเอเพยยะ

ผู้ทรงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร เป็นพาล ทรงกระทำความเคารพอย่างยิ่ง

เห็นปานนี้ คือ ทรงอภิวาท ทรงลูกรับ ทรงกระทำอุชถิกรรม และสามิจิกรรม

ในสมณรามบุตร แม้ข้าราชการของพระเจ้าเอเพยยะเหล่านี้ คือ ยมกะ

โมคคัลลสะ อุกกะ นาวินาที คันธัพพะ และอัคคิเวสสะ ผู้เลื่อมใสยิ่งนักใน

สมณรามบุตร ก็เป็นพาล และกระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ อภิวาท

ลูกรับ อัญชลีกรรม และสามิจิกรรม ในสมณรามบุตร ส่วนโตทยพราหมณ์-
*แนะนำบริษัทเหล่านั้นโดยนัยนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนั้นเป็น
โฉน พระเจ้าเอเพยยะเป็นบัณฑิต ทรงสามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถ
เล็งเห็นประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่
ควรพูดอันยิ่ง พวกบริวารรับว่า เป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ โตทยพราหมณ์
กล่าวต่อไปว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เพราะเหตุที่สมณรามบุตรเป็นผู้ฉลาดกว่า
พระเจ้าเอเพยยะ เป็นผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่า ฉะนั้น พระเจ้า
เอเพยยะจึงทรงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร และทรงกระทำความเคารพอย่างยิ่ง
เห็นปานนี้ คือ ทรงอภิวัต ทรงลูกรับ ทรงทำอัญชลีกรรม และสามิจิกรรม
ในสมณรามบุตร ท่านผู้เจริญทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นโฉน ข้าราชการ
ของพระเจ้าเอเพยยะ คือ ยมกะ โมคคัลละ อุคคะ นาวินาภิ คันธัพพะ
อัคคิเวสสะ เป็นผู้ฉลาดสามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็น
ประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูด
อันยิ่ง พวกบริวารรับว่า เป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ โตทยพราหมณ์กล่าวต่อไปว่า
เพราะเหตุที่สมณรามบุตร เป็นบัณฑิตยิ่งกว่าข้าราชการผู้เป็นบัณฑิตของพระเจ้า
เอเพยยะ เป็นผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ ใน
กิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูดอันยิ่ง ฉะนั้น
พวกข้าราชการของพระเจ้าเอเพยยะ จึงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร และ
กระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ อภิวัต ลูกรับ อัญชลีกรรม และ
สามิจิกรรม ในสมณรามบุตร ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัสตรรย์ไม่เคยมีมา
แล้ว ข้อที่พระโคตมผู้เจริญตรัสนั้นชอบแล้ว...ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บัดนี้
ข้าพระองค์ทั้งหลายขอทูลลาไป ข้าพระองค์ทั้งหลายมีกิจมาก มีกรณีะมาก ฯ

พ. ดุรพราหมณ์ ท่านจงรู้กาลอันควรในบัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้นแล วัสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธ ขึ้นชม

อนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะแล้วหลีกไป ฯ

[๑๘๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาสิขณภูฏ

ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแล อุปกมัตติกาบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาตะอย่างนี้ มีทิว
อย่างนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวติเตียนผู้อื่น ผู้นั้นทั้งหมดย่อมไม่อาจให้กุศลกรรม
เกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกรหาติเตียน พระผู้
มีพระภาคตรัสว่า ดูกูอุปะกะ ถ้าบุคคล กล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อเขากล่าวติเตียน
ผู้นั้นอยู่ ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้

ยอมเป็นผู้ถูกรหาตีเตียนไชรั้ ดูกรอุปกะ ท่านนั้นแหละกล่าวตีเตียนผู้อื่น ย่อม
ไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถู
กรหาตีเตียน ฯ

อุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลพึงจับปลาที่พอสุคขึ้นเท่านั้นด้วยแห
ใหญ่ แม้ฉนใด ข้าพระองค์ก็ฉนนั้นเหมือนกัน พอเอ๋ยขึ้นเท่านั้น พระผู้มีพระภาค
ก็ทรงจับด้วยปวงคือวาพะอันใหญ่ ฯ

พ. ดูกรอุปกะ เราบัญญัติแล้วว่า นี่เป็นอกุศลแล บท พยัญชนะ
ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า นี่เป็นอกุศลแม้เพราะเหตุนี้
อนึ่ง เราบัญญัติว่า อกุศลนี้นั้นแล ควรละเสีย บท พยัญชนะ ธรรมเทศนา
ของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ อกุศลนี้ควรละเสีย
อนึ่ง เราบัญญัติไว้แล้วว่า นี่เป็นอกุศลแล บท พยัญชนะ ธรรมเทศนา
ของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า นี่เป็นอกุศลแม้เพราะเหตุนี้ อนึ่ง เรา
บัญญัติว่า กุศลนี้นั้นแลควรบำเพ็ญ บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตใน
ข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า กุศลนี้ควรบำเพ็ญแม้เพราะเหตุนี้ ฯ

ลำดับนั้นแล อุปกัมมทิกานุตรขึ้นชมอนุโมทนาภายิตของพระผู้มีพระภาค
ลูกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้ว เข้าไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน
มคธพระนามว่าชาตัตถเวทเทหิบุตร ครั้นแล้วได้กราบทูลการสนทนาปราศรัยกับ
พระผู้มีพระภาคทั้งหมดนั้น แก่พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าชาตัตถเวทเทหิบุตร
เมื่ออุปกัมมทิกานุตรกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าชาตัตถ
เวทเทหิบุตรทรงกริ้ว ไม่ทรงพอพระทัย ได้ตรัสกะอุปกัมมทิกานุตรว่า เจ้าเด็ก
ลูกชวานาเกลื่อนน้อวดี ปากกล้า บังอาจ จักสำคัญพระผู้มีพระภาคอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่าควรรุกราน เจ้าอุปกะจงหลีกไป จงพิณาส ฉน
อย่าได้เห็นเจ้าเลย ฯ

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายก็มี
ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยสติก็มี ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักขุก็มี ที่ควรกระทำ
ให้แจ้งด้วยปัญญาก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายเป็นไฉน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิโมกข์ ๘ ควรกระทำให้แจ้งด้วยกาย ก็ธรรมที่ควรกระทำ
ให้แจ้งด้วยสติเป็นไฉน ปุพเพนิวาสควรกระทำให้แจ้งด้วยสติ ก็ธรรมที่ควรกระทำ
ให้แจ้งด้วยจักขุเป็นไฉน การจู่ติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้ง
ด้วยจักขุ ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาเป็นไฉน ความสิ้นอาสวะ
ทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกระทำ
ให้แจ้ง ๔ ประการนี้แล ฯ

[๔๕๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพารามปราสาท
ของมิกการมารดา ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาค
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ประทับนั่งในวันอุโบสถ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค
ทรงตรวดดูภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้หนึ่งเจียบแล้ว ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุ
ทั้งหลาย บริษัทนี้เจียบ ปราศจากเสียงสนทนา บริสุทธี ตั้งอยู่ในสภาวะ ดูภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นอย่างนั้น บริษัทเช่นใดที่บุคคลหาได้ยาก แม้เพื่อจะเห็น
ในโลก ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นอย่างนั้น บริษัทนี้ก็เป็นอย่างนั้น บริษัทเช่นใดเป็นผู้
ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นอย่างนั้น บริษัทนี้
ก็เป็นอย่างนั้น แม้ของน้อยที่เขาให้ในบริษัทเช่นใด ย่อมเป็นของมาก ของมากที่เขา
ให้ในบริษัทเช่นใด ย่อมเป็นของมากยิ่งขึ้นกว่า ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นอย่างนั้น บริษัทนี้ก็
เป็นอย่างนั้น การไปเพื่อจะดูบริษัทเช่นใด แม้จะนับด้วยโยชน์ ถึงจะต้องเอาเสปียง
ทางไปก็ควรภิกษุสงฆ์นี้ ก็เป็นอย่างนั้น ภิกษุสงฆ์นี้เห็นปานนั้น คือ ในภิกษุสงฆ์นี้
ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเพียรก็มี ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเพียรพหุก็มี ภิกษุ
ทั้งหลายที่ถึงชั้นอนุสัยก็มี ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเพียรก็มี ดูภิกษุทั้งหลาย
ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเพียร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ
บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลु
จตุตถฌาน ฯลฯ ดูภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าถึงความเพียร
ดูภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเพียรพหุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็
เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัว
สัตว์ทั้งหลาย ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพศาล ถึงความเป็น
ใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วย
กรุณา...มีใจประกอบด้วยมุทิตา...มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่
ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง
เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทั้งหลาย ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วย
อุเบกขานั่นไพศาล ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี
ความเบียดเบียนอยู่ ดูภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเพียรพหุ
ดูภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่า ถึงชั้นอนุสัย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับสิ้นปฏิสนธิสัญญา เพราะไม่
มนสิการถึงนันทตัญญา บรรลู่อกาसानัญจายตนฌาน ด้วยปริกรรมว่าอากาศ
ไม่มีที่สุด เพราะล่วงอกาसानัญจายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลู่วิญญูณัญ
*จายตนฌาน ด้วยปริกรรมว่าวิญญูณไม่มีที่สุด เพราะล่วงวิญญูณัญจายตนะ

โดยประการทั้งปวง บรรดาอภิญญาญาณตนตาม ด้วยบริกรรมว่า อะไรๆ ไม่มี เพราะล่วงอภิญญาญาณตนโดยประการทั้งปวง บรรดาอภิญญาญาณตน-
*ตาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แลภิกษุจึงชื่อว่าถึงชั้นอนุสัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นอริยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แลภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นอริยะ ฯ

จบโยชชีวรรคที่ ๔

มหาวรรคที่ ๕

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาณิสส ๔ ประการแห่งธรรมทั้งหลาย ที่บุคคลพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิว อันบุคคล พึงหวังได้ อาณิสส ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ...เวทัลละ ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันภิกษุ นั้นพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิว เขมมิตี หลงลืม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลาย ย่อมปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขในภพนั้น สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่สัตว์นั้นย่อมเป็นผู้ บรรลุดุคฺคพิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นอาณิสส ๔ ประการที่ ๑ แห่ง ธรรมทั้งหลายที่บุคคลพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิว อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ...เวทัลละ ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันภิกษุนั้นพึงเนื่องๆ คล่องปากชื่นใจ แทงตลอดด้วยดี ด้วยทิว เขมมิตี หลงลืม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่เธอ ผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แต่ ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญแห่งจิต แสดงธรรมแก่เทพบริษัท เขมมิตี ความ ปรินิพพานอย่างนี้ว่า ในกาลก่อนเราได้ประพาศพรหมจรรย์ในธรรมวินัยใด นี้อัน ธรรมวินัยนั้น สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้นย่อมบรรลุดุคฺคพิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงกลอง เขาเดินทางไกล พึงได้ยินเสียง กลอง เขาไม่พึงมีความสงสัย หรือเคลือบแคลงว่า เสียงกลองหรือไม่ใช่หนอ ที่แท้เขาพึงถึงความตกลงใจว่า เสียงกลองที่เดียว ฉันทิด ภิกษุก็ฉันทันนั้น เหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นผู้บรรลุดุคฺคพิเศษ เร็วพลัน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นอาณิสส ๔ ประการที่ ๒ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิว อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ...บทแห่งธรรม

ทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย ทั้งภิกษุผู้มีฤทธิ์
ถึงความชำนาญแห่งจิต ก็มิได้แสดงธรรม ในเทพบริษัท แต่เทพบุตรย่อม
แสดงธรรมในเทพบริษัท เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ในกาลก่อนเราได้ประพฤติ
พรหมจรรย์ในธรรมวินัยใด นี่คือธรรมวินัยนั้นเอง สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์
นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุลุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงสังข์
เขาเดินทางไกล ฟังได้ฟังเสียงสังข์เข้า เขาไม่ฟังมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง
ว่า เสียงสังข์หรือมิใช่หน่อ ที่แท้เขาฟังถึงความตกลงใจว่า เสียงสังข์ ฉันทใด
ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้
บรรลุลุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่ง
ธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ
อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... บทแห่งธรรม
ทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แม้ภิกษุผู้มีฤทธิ์
ถึงความชำนาญแห่งจิต ก็มิได้แสดงธรรมในเทพบริษัท แม้เทพบุตรก็มิได้แสดง
ธรรมในเทพบริษัท แต่เทพบุตรผู้เกิดก่อนเดือนเทพบุตรผู้เกิดทีหลังว่า ท่านผู้
นฤทุกข์ย่อมระลึกได้หรือว่า เราได้ประพฤติพรหมจรรย์ในกาลก่อน เธอกล่าว
อย่างนี้ว่า เราระลึกได้ท่านผู้นฤทุกข์ เราระลึกได้ท่านผู้นฤทุกข์ สติบังเกิดขึ้นซ้ำ
แต่ว่าสัตว์นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุลุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สหายสองคน
เล่นสู้กัน เขามาพบกัน บางครั้งบางครั้ง ในที่บางแห่ง สหายคนหนึ่ง
ฟังกล่าวกะสหายคนนั้นอย่างนี้ว่า สหาย ท่านระลึกกรรมแม่นี้ได้หรือ เขาฟัง
กล่าวอย่างนี้ว่า เราระลึกได้ เราระลึกได้ ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้น เหมือนกัน
ย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นผู้บรรลุลุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ
แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๔
ประการนี้ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังแล้วเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอด
ด้วยดีด้วยทิฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

[๑๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้พึงรู้ด้วยฐานะ ๔
ฐานะ ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศิลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และศีล
นั้นพึงรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการอยู่จึงจะรู้ ไม่มนสิการอยู่หาไม่รู้
คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ และ
ความสะอาดนั้นพึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการอยู่จึงจะรู้ ไม่
มนสิการหาไม่รู้ คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ กำลังใจพึงรู้ได้ใน
อันตราย และกำลังใจนั้นแล พึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการจึง

จะรู้ไม่มณสิการหารู้ไม่ คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรมหารู้ไม่ ปัญญาพึง
รู้ได้ด้วยการสนทนาและปัญญานั้นแลพึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มณสิการ
จึงจะรู้ไม่มณสิการหารู้ไม่ คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรมหารู้ไม่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า สติพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน...
คนมีปัญญาทรมหารู้ไม่ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลในโลก
นี้ เมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้มักทำสติให้ขาด มักทำให้ทะลุ
มักทำให้ต่าง มักทำให้พร้อย ตลอดกาลนานแล ไม่กระทำติดต่อไป ไม่ประพฤติ
ติดต่อกันในสติทั้งหลาย ท่านผู้นี้เป็นคนทุศีล หาใช่เป็นคนมีสติไม่ หนึ่ง บุคคล
ในโลกนี้ เมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้มีปกติไม่ทำสติให้
ขาด ไม่ทำให้ทะลุ ไม่ทำให้ต่าง ไม่ทำให้พร้อย ตลอดกาลนาน มีปกติทำติด
ต่อไป ประพฤติติดต่อกันในสติทั้งหลาย ท่านผู้นี้เป็นผู้มีสติ หาใช่เป็นผู้ทุศีล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า สติพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน...คนมีปัญญ
าทรมหารู้ไม่ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ...
คนมีปัญญาทรมหารู้ไม่ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลในโลกนี้
สนทนาอยู่กับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้พูดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างหนึ่ง พูดกัน
สองต่อสองเป็นอย่างหนึ่ง พูดกันสามคนเป็นอย่างหนึ่ง พูดกันมากคนเป็นอย่างหนึ่ง
ท่านผู้นี้พูดคำหลังคิดเผกไปจากคำก่อน ท่านผู้นี้มีถ้อยคำไม่บริสุทธิ ท่านผู้นี้หา
มีถ้อยคำบริสุทธิไม่ หนึ่ง บุคคลในโลกนี้ เมื่อสนทนาอยู่กับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า
ท่านผู้นี้พูดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างไร พูดกันสองคน สามคน มากคน ก็อย่างนั้น
ท่านผู้นี้พูดคำหลังไม่คิดเผกจากคำก่อน มีถ้อยคำบริสุทธิ ท่านผู้นี้หาไม่มี
ถ้อยคำบริสุทธิไม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ...
คนมีปัญญาทรมหารู้ไม่ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในอันตราย...คนมี
ปัญญาทรมหารู้ไม่ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลบางคนในโลก
นี้ กระทบความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อม
เพราะโรค ย่อมไม่พิจารณาอย่างนี้ว่า โลกสันนิวาสนี้เป็นอย่างนั้นเอง การได้
อรรถภาพเป็นอย่างนั้น ในโลกสันนิวาสตามที่เป็นอย่างนั้นแล้ว ในการได้อรรถภาพตามที่
เป็นแล้ว โลกธรรม ๘ คือ ลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑
นิินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑ ย่อมหมุนเวียนไปตามโลก และโลก
ย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ดังนี้ บุคคลนั้นกระทบความเสื่อมญาติ กระทบ
ความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรค ย่อมเศร้าโศก ลำบาก
ใจ ร่ำไร ทูบออกคร่ำครวญ ถึงความหลงใหล ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ กระทบ

ความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโศกทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรค
ย่อมพิจารณาอย่างนี้ว่าโลกสันนิบาสนี้เป็นอย่างนั้นเอง การได้อัตภาพเป็นอย่าง
นั้น ในโลกสันนิบาตตามที่เป็นแล้ว ในการได้อัตภาพตามที่เป็นแล้ว โลก

ธรรม ๘ คือ ลภ ๑ ความเสื่อมลภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑

นินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑ หมุนเวียน ไปตามโลก และโลกย่อม
หมุนเวียนตามโลกธรรม ๘ ดังนี้ บุคคลนั้นกระทบความเสื่อมญาติ กระทบ
ความเสื่อมโศกทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรคย่อมไม่เศร้าโศก ไม่
ลำบากใจ ไม่รำไร ไม่ท้อบอคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
คำที่เรากล่าวไว้ว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในอันตราย...คนมีปัญญาทรมหารู้ไม่ ดังนี้
นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวไว้ว่า ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา...

คนมีปัญญาทรมหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลบางคนใน
โลกนี้ สนทนากับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร อภินิหาร
ของท่านผู้นี้เพียงไร และการถามปัญหาของท่านผู้นี้เพียงไร ท่านผู้นี้ปัญญาทรม
ท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านผู้นี้ไม่อ้างบทความอันลึกซึ้ง
อันสงบ ประณีต ที่สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียด อันบัณฑิตพึงรู้ได้ อนึ่ง ท่าน
ผู้นี้กล่าวธรรมอันใด ท่านผู้นี้ไม่สามารถจะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิด
เผย จำแนก กระทำให้ตื่น ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นได้ โดยย่อหรือโดยพิสดาร
ท่านผู้นี้มีปัญญาทรม ท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้มีจักขุยืนอยู่
ที่ฝั่งห้วงน้ำ พึงเห็นปลาเล็กๆ ผุดอยู่ เขาพึงทราบได้ว่า กิริยาผุดของปลาตัวนี้
เป็นอย่างไร ทำให้เกิดคลื่นเพียงไหน และมีความเร็วเพียงไร ปลาตัวนี้เล็ก ไม่
ใช่ปลาตัวใหญ่ ดังนี้ ฉะนั้น บุคคลเมื่อสนทนากับบุคคลก็ฉนั้นเหมือนกัน
ย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญญาทรม ท่าน
ผู้นี้ไม่มีปัญญา ดังนี้ ส่วนบุคคลในโลกนี้ สนทนาอยู่กับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า
ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร อภินิหารของท่านผู้นี้เพียงไร การถามปัญหาของ
ท่านผู้นี้เพียงไร ท่านผู้นี้มีปัญญา ท่านผู้นี้ไม่ใช่ทรมปัญญา ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร
เพราะท่านผู้นี้ย่อมอ้างบทความลึกซึ้ง สงบ ประณีต สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียด
อันบัณฑิตพึงรู้ได้ และท่านผู้นี้ย่อมกล่าวธรรมใด ท่านผู้นี้เป็นผู้สามารถที่จะ
บอก เพื่อแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น ซึ่งเนื้อ
ความแห่งธรรมนั้น ทั้งโดยย่อหรือพิสดารได้ ท่านผู้นี้เป็นผู้มีปัญญา ท่าน
ผู้นี้หาใช่เป็นผู้มีปัญญาทรมไม่ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้มีจักขุยืนอยู่ที่
ฝั่งห้วงน้ำ พึงเห็นปลาตัวใหญ่กำลังผุด เขาพึงรู้อย่างนี้ว่า กิริยาผุดของปลาตัวนี้เป็น
อย่างไร ทำให้เกิดคลื่นได้เพียงไหน มีความเร็วเพียงไร ปลาตัวนี้ใหญ่ หาใช่

ปลาตัวเล็กไม่ ดังนี้ จันได บุคคลสนทนากับบุคคลที่ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อม
รู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญหา หาใช่เป็นผู้มี
ปัญหาธรรมไม่ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยกร
สนทนา...คนมีปัญหาธรรมหาไม่รู้ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้แล อันบุคคลพึงรู้ได้ด้วยฐานะ ๔ นี้ ฯ

[๑๕๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลาป
มหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล ภิกษุทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า พระ-
สมณโคดมทรงมีมายา ย่อมทรงรู้มายาเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรธีย์ให้
มานับถือ พวกเขาล่าช้าพากันกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมทรงมีมายา ย่อม
ทรงรู้มายาเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรธีย์ให้มานับถือ ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ คนเหล่านั้นเป็นอันกล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแลหรือ ไม่ได้กล่าว
ดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่เป็นจริง ย่อมพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และการ
คล้อยตาม วาตะอันชอบแก่เหตุใดๆ ย่อมไม่มาถึงฐานะอันควรติเตียนแลหรือ
แท้จริง ข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวดูพระผู้มีพระภาคเลย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านจงมาเถิด ท่านทั้งหลายอย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา อย่าได้ถือโดย
สืบต่อกันมา อย่าได้ถือโดยตื่นข่าว อย่าได้ถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ถือโดยนึกเดาเอา
เอง อย่าได้ถือโดยคาดคะเนอย่าได้ถือโดยตรึกตามอาการ อย่าได้ถือโดยชอบใจว่า
ถูกกับลัทธิของตน อย่าได้ถือโดยเชื่อว่าสมณะเป็นครูของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด
ท่านพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล ธรรมเหล่านั้นมีโทษ ธรรมเหล่านี้อัน
อัญญชนติเตียน ธรรมเหล่านั้นอันบุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อมิใช่ประโยชน์แก่อกุศล เพื่อทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงละเสียเถิด ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ท่านจะพึงสำคัญความความข้อนั้นเป็นไฉน ความโลภเมื่อเกิดขึ้น
ภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์ ฯ

ภท. เพื่อมิใช่ประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้โลภมาก ถูกความโลภครอบงำอำยิจิต ย่อม
มาสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบขู้ก็ได้ พุดเท็จก็ได้ ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน
หรือ ฯ

ภท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โทสะ ... โมหะ ...
การแค้น เมื่อเกิดขึ้นภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อมิใช่

ประโยชน์ ฯ

ภท. เพื่อมิใช่ประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททียะ บุคคลผู้แข่งดี ถูกความแข่งดีครอบงำย่ำยีจิต ย่อม
ฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุดเท็จก็ได้ ชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็น
อย่างนั้นก็ได้ ข้อนี้อย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททียะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็น
กุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

ภท. เป็นอกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือไม่มีโทษ

ภท. มีโทษ พระเจ้าข้า ฯ

พ. วิญญูชนติเตียนหรือวิญญูชนสรรเสริญ ฯ

ภท. วิญญูชนติเตียน พระเจ้าข้า ฯ

พ. บุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อ
ทุกข์ หรือมิใช่ หรือว่าท่านมีความเห็นอย่างไรในข้อนี้ ฯ

ภท. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเหล่านี้บุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ในข้อนี้
พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททียะ เราได้กล่าวคำใดกะท่านว่า ท่านทั้งหลายอย่าถือโดย
ฟังตามกันมา...เมื่อใด ท่านพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล...ท่าน
ทั้งหลายควรละเสียเถิด ดังนี้ คำนั้นเรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ดุรภททียะ ท่าน
ทั้งหลายอย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา...เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่า
ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ ธรรม
เหล่านี้บุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้น
ท่านทั้งหลายพึงเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่เถิด ดุรภททียะ ท่านจะสำคัญความข้อ
นั้นเป็นไฉน ความไม่โลภเมื่อเกิดขึ้นในกายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อ
ประโยชน์หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์ ฯ

ภท. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททียะ ก็บุคคลผู้ไม่โลภนี้ ไม่ถูกความโลภครอบงำย่ำยีจิต
ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พุดเท็จ และชักชวนผู้อื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนั้น ข้อนี้อย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน
หรือ ฯ

ภท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โกรธ...
ความไม่หลง...ความไม่แข่งดี เกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล ฯ

ภท. เพื่อประโยชน์เกื้อกูล พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททิยะ ก็บุคคลผู้ไม่แข่งดีนี้ ไม่ถูกความแข่งดีครอบงำย่ำยีจิต
ย่อมไม่มาสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ และชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็น
อย่างนั้น ข้อนี้อย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็น
กุศล หรือเป็นอกุศล ฯ

ภท. เป็นกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือหาโทษมิได้ ฯ

ภท. หาโทษมิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. วิญญูชนติเตียนหรือสรรเสริญ ฯ

ภท. วิญญูชนสรรเสริญ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขหรือมิใช่ หรือท่านมีความเห็นอย่างไรในข้อนี้ ฯ

ภท. ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ในข้อนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททิยะ เราได้กล่าวคำใดะท่านว่า ท่านทั้งหลายจงมาเถิด
ท่านทั้งหลายอย่าได้ถือฟังตามกันมา...ท่านทั้งหลายพึงเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่เถิด
ดังนี้ คำนั้นเรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ดุรภททิยะ คนเหล่าใดเป็นคนสงบ เป็น
สัตบุรุษคนเหล่านั้นย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านจงมา จงปราบ
ปรามความโลภเสียเถิด เมื่อปราบปรามความโลภได้ จักไม่กระทำความผิดอันเกิด
แต่ความโลภด้วยกาย วาจา ใจ จงปราบปรามความโกรธเสียเถิด เมื่อท่านปราบปราม
ความโกรธได้ จักไม่กระทำความผิดอันเกิดแต่ความโกรธด้วยกาย วาจา ใจ จงปราบ
ปรามความหลงเสียเถิด เมื่อปราบปรามความหลงได้ จักไม่กระทำความผิดอันเกิด
แต่ความหลงด้วยกาย วาจา ใจ จงปราบปรามความแข่งดีเสียเถิด เมื่อปราบปราม
ความแข่งดีได้ จักไม่กระทำความผิดอันเกิดแต่ความแข่งดีด้วยกาย วาจา ใจ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภททิลฉจนวิได้กราบทูลพระผู้มี-

*พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯล ฯ ขอ
พระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วินาทีนี้เป็นต้นไป ฯ

พ. ดุรภททิยะ ก็เราได้กล่าวชักชวนท่านอย่างนี้ว่า ดุรภททิยะ
ของท่านจงมาเป็นสาวกของเราเถิด เราจักเป็นศาสดาของท่าน ดังนี้หรือ ฯ
ภท. มิใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภททิยะ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวต่อเราผู้มีปรกติกล่าวอย่างนี้
มีปรกติบอกอย่างนี้ ด้วยคำอันไม่แน่นอน เป็นคำเปล่า คำเท็จ คำไม่จริง ว่า
พระสมณโคตมมีมายา รู้จักมายาเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรฉิยให้มา
นับถือ ฯ

ภท. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มายาเครื่องกลับใจนี้ตึ๊ก งามนัก ถ้าญาติ
สาโลหิตอันเป็นที่รักของข้าพระองค์ ฟังกลับใจมาด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจชนิด
นี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่บรรดาญาติสาโลหิตอัน
เป็นที่รักของข้าพระองค์ ตลอดกาลนาน ถ้าแม่กษัตริย์ทั้งปวงจะฟังกลับใจมาด้วย
มายาเป็นเครื่องกลับใจชนิดนี้ ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่กษัตริย์
ทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าพราหมณ์ทั้งปวง...แพศย์...ศูทรทั้งปวงจะฟังกลับ
ใจมาด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจชนิดนี้ ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล
เพื่อสุข แก่ศูทรแม่ทั้งปวงตลอดกาลนาน ฯ

ดุรภททิยะ คำที่ท่านกล่าวนี้นี้อย่างนั้นๆ ถ้าแม่กษัตริย์ทั้งปวงฟัง
ทรงกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่กษัตริย์ทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม่พราหมณ์...
แพศย์...ศูทรฟังกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็พึง
เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่ศูทรทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม่โลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ ฟังกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็พึงเป็นไป
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก แก่
หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ตลอดกาลนาน ดุรภททิยะ
ถ้าแม่พวกมหาศาลเหล่านี้ จะฟังกลับใจมาด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ เพื่อละอกุศล
ธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข
แก่พวกมหาศาลเหล่านี้ตลอดกาลนาน ถ้ามหาศาลเหล่านี้ฟังตั้งใจ จะป่วยกล่าว
ไปไปถึงผู้ที่เป็นมนุษย์เล่า ฯ

[๑๕๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนที่อยู่ตึกนิคมของพวกโกฬิยะ ชื่อสาปุละ
ในแคว้นโกฬิยะ ครั้งนั้นแล โกฬิยะบุตรชวานิคมสาปุละมากด้วยกัน เข้าไปหา
ท่านพระอานนที่ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ท่านพระอานนที่ได้กล่าวกะโกฬิยะบุตรชวานิคมสาปุละนิคมว่า ดุรพยัคฆมปัสสะทั้งหลาย
องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๔ ประการนี้ พระผู้มีพระภาคผู้รู้

ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความ
หมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อกล่าวถึงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญ
แห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน องค์ ๔
ประการเป็นไฉน คือ องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือ สील ๑
จิต ๑ ทิฐิ ๑ วิมุตติ ๑ ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย ก้องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร
เพื่อความบริสุทธิ์ คือ สीलเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯ
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกสीलปาริสุทธิ ความพอใจ ความ
พยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ทอดทิ้ง สติและสัมปชัญญะ
ในสीलปาริสุธินั้นว่า เราจักยังสीलปาริสุทธิเห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์
จักใช้ปัญญาประคับประคองสीलปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์
เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ สीलปาริสุทธิ ฯ

ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย ก้องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ จิตต-
*ปาริสุทธิเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน...
ทุติยฌาน...ตติยฌาน...จตุตถฌานอยู่ นี้เรียกว่าจิตตปาริสุทธิ ความพอใจ...
สติและสัมปชัญญะในจิตตปาริสุธินั้นว่า เราจักยังจิตตปาริสุทธิเห็นปานนั้นอัน
ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ จักใช้ปัญญาประคับประคองจิตตปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้
ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ จิตตปาริสุทธิ ฯ

ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย ก้องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ ทิฐิ-
*ปาริสุทธิเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์
นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่าทิฐিপาริสุทธิ
ความพอใจ...สติและสัมปชัญญะในทิฐิปาริสุธินั้นว่า เราจักยังทิฐิปาริสุทธิ
เห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ จักใช้ปัญญาประคับประคองทิฐิปาริสุทธิ
อันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ ทิฐิ
ปาริสุทธิ ฯ

ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย ก้องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ วิมุตติ-
*ปาริสุทธิเป็นไฉน อริยสาวกนี้แล เป็นผู้ประกอบด้วยองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร
คือ สीलปาริสุทธิ...จิตตปาริสุทธิ...ทิฐิปาริสุทธิแล้ว ย่อมคลายจิตในธรรม
เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ย่อมเปลื้องในธรรมที่ควรเปลื้อง ครั้นแล้วย่อมถูกต้อง
สัมมาวิมุตติ นี้เรียกว่าวิมุตติปาริสุทธิ ความพอใจ...สติและสัมปชัญญะในวิมุตติ
ปาริสุธินั้นว่า เราจักยังวิมุตติปาริสุทธิเห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์
จักใช้ปัญญาประคับประคองวิมุตติปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่า
องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ วิมุตติปาริสุทธิ ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย
องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๔ ประการนี้แล อันพระผู้มีพระภาค

ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิยามธรรม เพื่อกระทำให้งังซึ่งนิพพาน ฯ

[๑๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่าวัปปะ เป็นสาวกของนิครนถ์ เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าววาทะว่า ดูกรวัปปะ บุคคลในโลกนี้ พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย สำรวมด้วยวาจา สำรวมด้วยใจ เขามาตัวนี้ กลับไปมาตัวอื่น เพราะอวิชชาดับไป วิชชาเกิดขึ้น ท่านเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาไปตามบุคคลในสัมปรายภพ หรือไม่ วัปปะศากยราชตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้น บุคคลกระทำบาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมด อาสวะทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนา พึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพอันมีบาปกรรมนั้นเป็นเหตุ ท่านพระมหาโมคคัลลานะสนทนากับวัปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ ค้างอยู่เพียงนี้เท่านั้น ครั้งนั้นแล เวลายืน พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือน เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกรโมคคัลลานะ บัดนี้ เธอทั้งหลายประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไร และเธอทั้งหลายพูดอะไรค้ำกันไว้ในระหว่าง ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์ได้กล่าววาทะวัปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ว่า ดูกรวัปปะ บุคคลในโลกนี้ พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย สำรวมด้วยวาจา สำรวมด้วยใจ เพราะอวิชชาดับไป วิชชาเกิดขึ้น ท่านเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว วัปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ได้กล่าววาทะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้น บุคคลกระทำบาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมด อาสวะทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพ อันมีบาปกรรมนั้นเป็นเหตุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สนทนากับวัปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ค้างอยู่เพียงนี้แล ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคก็เสด็จมาถึง ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับวัปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ว่า ดูกรวัปปะ ถ้าท่านจะพึงยินยอมข้อที่ควรยินยอม และคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อเรา และท่านไม่รู้ความแห่งภษิตของเราข้อใด ท่านพึงซักถามในข้อนั้นยิ่งขึ้นไปว่า ข้อนี้อย่างไร ความแห่งภษิตข้อนี้อย่างไร ดังนี้ ฯ เราพึงสนทนากันในเรื่องนี้ได้ วัปปะศากย-
*ราชกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักยินยอมข้อที่ควรยินยอมและ

จักคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อพระผู้มีพระภาค อนึ่ง ข้าพระองค์ไม่รู้จักความแห่ง
ภพิตของพระผู้มีพระภาคข้อใด ข้าพระองค์จักซักถามพระผู้มีพระภาคในข้อนั้นยิ่ง
ขึ้นไปว่า ข้อนี้อย่างไร ความแห่งภพิตข้อนี้อย่างไร ขอเราจงสนทนากันในเรื่อง
นี้เถิด พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อ
ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางกายเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจาก
การกระทำทางกายแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา
เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็นปฏิปทาเผา
กิเลสให้พินาศ ผู้ปฏิบัติพึงเห็นได้เอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู
ควรน้อมเข้ามา วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกุรวัปปะ ท่านย่อมเห็นฐานะที่เป็นเหตุ
ให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อ-
*ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางวาจาเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้น
จากการกระทำทางวาจาแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่
มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็น
ปฏิปทาเผากิเลสให้พินาศ...วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกุรวัปปะ ท่านย่อมเห็น
ฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนา พึงไปตามบุคคลใน
สัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อ-
*ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางใจเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจาก
การกระทำทางใจแล้ว อาสวะที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำ
กรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็นปฏิปทาเผากิเลสให้
พินาศ...วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกุรวัปปะ ท่านย่อมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้
อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อ-
*ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย เพราะอวิชชาดับไป วิชชาเกิด
ขึ้น อาสวะที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน เหล่านั้นย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่
ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็นปฏิปทาเผากิเลสให้พินาศ ...
อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกุรวัปปะ ท่านย่อมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอัน
เป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูรวปปะ เมื่อภิกษุมีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมบรรลु
ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นนิตย์ ๖ ประการ เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้วไม่ติใจ ไม่เสียใจ
มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงด้วยหู...สูดกลิ่นด้วยจมูก...ลิ้มรส
ด้วยลิ้น...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้วไม่ติใจ
ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด
ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้
ชัดว่า เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เมื่อกายแตกสิ้นชีวิตไป
เวทนาทั้งปวงอันไม่น่าเพลิดเพลินในโลกนี้ จักเป็นของเย็น ดูรวปปะ เจา
ปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้ ครั้นนั้น บุรุษพึงถือจอบและตะกร้ามา เขาตัดต้นไม้
ที่โคน ครั้นแล้ว ขุดคุ้ยเอารากขึ้น โดยที่สดแม้เท่าต้นแฝกก็ไม่ให้เหลือ เขา
ตัดฝาดต้นไม้ให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย กระทำให้เป็นซีกๆ แล้วผึ่งลมและแดด
ครั้นผึ่งลมและแดดแห้งแล้วเผาไฟ กระทำให้เป็นขี้เถ้า โปรยในที่มิดลมพัดจัดหรือ
ลอยในกระแสน้ำอันเชี่ยวในแม่น้ำ เมื่อเป็นเช่นนั้น เจาที่ปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้
นั้น มีรากขาดสูญ ประจุจตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม้ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็น
ธรรมดา แม้ฉันใด ดูรวปปะ ฉะนั้นเหมือนกันแล เมื่อภิกษุมีจิตหลุดพ้น
โดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมได้บรรลุธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นนิตย์ ๖ ประการ
เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้วไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟัง
เสียงด้วยหู...สูดกลิ่นด้วยจมูก...ลิ้มรสด้วยลิ้น...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วย
กาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้วไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ-
*สัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนา
มีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีชีวิต
เป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เมื่อกายแตกสิ้นชีวิตไป เวทนาทั้งปวงอันไม่น่าเพลิดเพลิน
ในโลกนี้ จักเป็นของเย็น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วัปปสากยราชสาวกของนิครนถ์ได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษต้องการกำไร เลี้ยงลูกฆ่า
ไว้อาย (ถ้าลูกฆ่าตายหมด) เขาพึงขาดทุน ข้ายังต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากใจยิ่งขึ้น
ไป แม้ฉันใด ข้าพระองค์หวังกำไรเข้าคอบหานิครนถ์ผู้โง่ ต้องขาดทุน ทั้งต้อง
เหน็ดเหนื่อยลำบากใจยิ่งขึ้นไป ก็ฉะนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่
วันนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์จักโปรยความเลื่อมใสในพวกนิครนถ์ผู้โง่เขลาเสีย
ในที่ลมพัดจัด หรือลอยเสียในแม่น้ำ อันมีกระแสเชี่ยว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้ง
นัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่

คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืดด้วยหวังว่า
คนผู้มีจักกษจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระ-
*ธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์
ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๕๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาร ศาลาป่ามหาวัน
ใกล้นครเวสาลี ครั้งนั้นแล เจ้าลิจฉวีพระนามว่าสาพหะและอภัย เสด็จเข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายอภิวาทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าสาพหะลิจฉวีได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติการรื้อถอนโอณะ เพราะเหตุ ๒ อย่าง
คือ เพราะเหตุสี่วิสสุทธี ๑ เพราะเหตุเกลียดตบะ ๑ ส่วนในธรรมวินัยนี้
พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรสาพหะ เรากล่าวสี่วิสสุทธีแล้ว เป็น
องค์แห่งสมณธรรมอย่างหนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใด มีวาทยะยกย่องการเกลียดตบะ
ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ติดอยู่ในการเกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควร
เพื่อจะรื้อถอนโอณะออกได้ อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติกาย
ไม่บริสุทธี มีความประพฤติกายวาจาไม่บริสุทธี มีความประพฤติทางใจไม่บริสุทธี
มีอาชีวะไม่บริสุทธี สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อญาณทัศนะ เพื่อความตรัสรู้
ชั้นเยี่ยม ดูกรสาพหะ เปรียบเหมือนบุรุษใครจะข้ามแม่น้ำ พึงถือผิ้อันคมเข้า
ไปสู่ป่า เขาพบต้นรังใหญ่ในป่านั้น ลำต้นตรง ยังหนุ่ม ไม่มีที่น้ำรังเกียจ เขา
พึงตัดที่โคน ตัดที่ปลาย รีดกิ่งและใบเรียบร้อยดีแล้ว ถากด้วยสิ่ง แล้วกลา
ด้วยมีด ชิดลงพอเป็นรอย ชัดด้วยลูกหินแล้วปล่อยลงแม่น้ำ ดูกรสาพหะ ท่าน
จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นควรจะข้ามแม่น้ำนั้นได้หรือ ฯ

ส. ข้อนั้นเป็นไม่ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะต้นรังนั้นเขาแต่งเกลี้ยงกลาในภายนอก
ไม่เรียบร้อยในภายใน บุรุษนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ไม่รังจะต้องจม และบุรุษนั้น
จักถึงความพินาศ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสาพหะ ฉะนั้นเหมือนกันแล สมณพราหมณ์เหล่าใดมีวาทยะ
ยกย่องการเกลียดตบะ ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ติดอยู่ในการเกลียดตบะ
สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อรื้อถอนโอณะออก อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใด
มีความประพฤติกายไม่บริสุทธี มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธี มีความ
ประพฤติทางใจไม่บริสุทธี มีอาชีวะไม่บริสุทธี สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อ
ญาณทัศนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ส่วนสมณพราหมณ์เหล่าใด ไม่เป็นผู้มี

วาทะยกย่องการเกลียดตบะ ไม่ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ไม่ติดอยู่ในการเกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อรื้อถอนโอฆะออกได้ อนึ่ง สมณ-

*พราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ มีความประพฤติทางใจบริสุทธิ์ มีอาชีพบริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อญาณทัสนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม เปรียบเหมือนบุรุษใครจะข้ามแม่น้ำ ถือเอาฝิ่งอันคมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้นรังใหญ่ในป่านั้น ลำต้นตรง ยังหนุ่ม ไม่มีที่น้ำรังเกียจ เขาพึงตัดมันที่โคน แล้วตัดปลาย รีดกิ่งและใบเรียบร้อยดีแล้ว ถากด้วยฝิ่ง เกลาด้วยมีด จัดแต่งด้วยส่ว ทำภายในให้เรียบร้อย ชูคเป็นร่อง แล้วขัดด้วยลูกหิน กระทำให้เป็นเรือ ตัดกรรเชียงและหางเสือ แล้วปล่อยลงแม่น้ำ ดูรสาพหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นควรข้ามแม่น้ำได้หรือไม่ ฯ

ส. ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะต้นรังนั้นเขาแต่งเกลี้ยงเกลาคือในกาย นอก เรียบร้อยในภายใน ทำเป็นเรือ ตัดกรรเชียงและหางเสือ บุรุษนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า เรือจักไม่จม บุรุษจักถึงฝั่งได้โดยสวัสดิ์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูรสาพหะ จันนั้นเหมือนกันแล สมณพราหมณ์เหล่าใด ไม่มี

วาทะยกย่องการเกลียดตบะ ไม่ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ไม่ติดอยู่ในการเกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อรื้อถอนโอฆะออกได้ อนึ่ง สมณ-

*พราหมณ์เหล่าใด มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ มีความประพฤติทางใจบริสุทธิ์ มีอาชีพบริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อญาณทัสนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ดูรสาพหะ เปรียบเหมือนนักรบ ถึงแม้จะรู้กระบวนลูกศรเป็นอันมาก ถึงกระนั้น เขาจะได้ชื่อว่าเป็นนักรบคู่ควรแก่พระราชา เป็นผู้ควรที่พระราชายใช้สอย ย่อมถึงการนับว่าเป็นองค์ของพระราชาทิเดียว ก็ด้วยสถาน ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ยิงได้ไกล ๑ ยิงได้ไว ๑ ทำลายข้าศึกหมูใหญ่ได้ ๑ ดูรสาพหะ นักรบผู้ยิงได้ไกล แม้จันใด อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิก็จันนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิ ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ รูปทั้งหมดนี้ ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง...สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง...สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง...วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนี้ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตน

ของเรา ดังนี้ ดูกรสาพพะ นักรบผู้ยิ่งใหญ่ได้ไวฉันใด อริยสาวกผู้มีสัมมาทิฐิก็ฉันนั้น
อริยสาวกผู้มีสัมมาทิฐิย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้
ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรสาพพะ นักรบผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่
ได้ ฉันใด อริยสาวกผู้มีสัมมาวิมุตติก็ฉันนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาวิมุตติย่อมทำลาย
กองอวิชชาอันใหญ่เสียได้ ฯ

[๑๕๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล พระนาง-
*มัลลิกาเทวีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายอภิวาทแล้ว
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มี
ผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู ยากจนขัดสนทรัพย์สมบัติและต่ำศักดิ์ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มี
ผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก
และสูงศักดิ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคาม
บางคนในโลกนี้ มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณ
อันงามยิ่งนัก แต่เป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์สมบัติ และต่ำศักดิ์ ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีรูปงาม น่าดู
น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์
มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม่เล็กน้อยก็ขัดเคือง จุนเจียว
กระฟัดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่
พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ยวดยาน ระเบียบ ของหอม
เครื่องดูบได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์
และเป็นผู้มีจริยยานในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และ
การบูชาของผู้อื่น เกิดกัณตัตตรอน ผูกความริษยา ถ้ามารุคามนั้นจู้จิกอึดอัดภาพ
นั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทราม
รูปชั่ว ไม่น่าดู ทั้งเป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์สมบัติและต่ำศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไป
ด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม่เล็กน้อยก็ขัดเคือง จุนเจียว กระฟัดกระเฟียด
กระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏ
แต่เขาเป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ ของหอม เครื่อง
ดูบได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์

และไม่เป็นผู้มีจริยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้
และบูชาของผู้อื่น ไม่เกียดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ถ้ามาตุคามนั้น
จุติจากอภัพนั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มี
ผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก
และสูงศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธ
ไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ดูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่-
*กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและ
ความไม่พอใจให้ปรากฏ แต่เป็นผู้ไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน
ระเบียบ ของหอม เครื่องอุปได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ
แก่สมณะ หรือพราหมณ์ และเป็นผู้มีจริยาในลาภ สักการะ ความเคารพ
ความนับถือ การไหว้และการบูชาของผู้อื่น เกียดกัน ตัดรอน ผูกความริษยา
ถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอภัพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติ
ใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปร่าง น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม
ยิ่งนัก แต่เป็นคนเข็ญใจ ยากจน ขัดสนและต่ำศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธ
ไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ดูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัด
กระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่
พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ ของหอม
เครื่องอุปได้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์
และถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอภัพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิด
ในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปร่าง น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณ
งามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้
มีผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู ทั้งเป็นคนเข็ญใจ ยากจนขัดสนและต่ำศักดิ์
อนึ่ง นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มีผิวพรรณทราม รูปชั่ว
ไม่น่าดู แต่เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก และสูงศักดิ์ นี่แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มีรูปร่าง น่าดู น่าชม ประกอบด้วย
ความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก แต่เป็นคนเข็ญใจ ยากจน ขัดสนและต่ำศักดิ์
อนึ่ง นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยมาตุคามให้บางคนในโลกนี้มีรูปร่าง น่าดู น่าชม
ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี
โภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระนางมัลลิกาเทวีได้กราบทูล

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติอื่นชรอยหม่อมฉันจะเป็นผู้
มักโกรธ มากไปด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม่เล็กน้อยก็ขัดเคือง ขุนเฉียว
กระฟัดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคืองและความ
ไม่พอใจให้ปรากฏ ในบัดนี้ หม่อมฉันจึงมีผิวพรรณทรมาน รูปชั่ว ไม่น่าดู
แต่ในชาติอื่น หม่อมฉันคงได้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ
ของหอม เครื่องอุปโภค บริโภค ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ บัดนี้
หม่อมฉันจึงเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโลกสมบัติมาก ในชาติอื่น หม่อมฉัน
คงจะไม่มีจริยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และ
การบูชาของผู้อื่น ไม่เกิดขึ้น ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ในบัดนี้ หม่อมฉัน
จึงมีศักดิ์สูง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถิ่นางกษัตริย์บ้าง นางพราหมณ์บ้าง นาง-
*คฤหบดีบ้าง มีอยู่ในราชสกุลนี้ หม่อมฉันได้ดำรงความเป็นใหญ่ยิ่งกว่าหญิง
เหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่วันนี้ไป หม่อมฉันจักไม่โกรธ ไม่มาก
ไปด้วยความแค้นใจ ถึงถูกว่ากล่าวมากก็จักไม่ขัดเคือง ไม่ขุนเฉียว ไม่กระฟัด-
*กระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและความ
ไม่พอใจให้ปรากฏ จักให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ
ของหอม เครื่องอุปโภค บริโภค ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณพราหมณ์
จักไม่มีจริยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และบูชา
ของผู้อื่น จักไม่เกิดขึ้น ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภานิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า
เป็นอุบาสิกา ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน
ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน บางคนเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บางคนทำตนให้เดือดร้อน
ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บางคนไม่ทำตนให้เดือดร้อน
ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นเดือดร้อน ผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน
และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ เสวยสุข มีตน
อันประเสริฐ อยู่ในปัจจุบันเทียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อย่างไร บุคคลเชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน
ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น
ขีเปลือย ไร้มารยาท เลี้ยงมือ เขาเชิญให้มารับภิกษาก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุด

ก็ไม่หยุด ไม่ยินดีภิกษาที่เขานำมาเฉพาะ ไม่ยินดีภิกษาที่เขาทำเฉพาะ ไม่ยินดี
การเชิญ ไม่รับภิกษาที่เขาแบ่งไว้ก่อน ไม่รับภิกษาจากปากหม้อข้าว ไม่รับภิกษา
ที่คนยืนคร่อมธรณีประตูให้ ไม่รับภิกษาที่คนยืนคร่อมท่อนไม้ให้ ไม่รับภิกษาที่
คนยืนคร่อมสากให้ ไม่รับภิกษาของคนสองคนผู้กำลังบริโภคอยู่ ไม่รับภิกษาของ
หญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงผู้กำลังให้ลูกดูคนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้
คลอดเสียบุตร ไม่รับภิกษาที่นัดแนะกันไว้ ไม่รับภิกษาในที่ซึ่งสุนัขได้รับเลี้ยงดู
ไม่รับภิกษาในที่ที่มีแมลงวันไต่ตอมเป็นกลุ่ม ไม่กินปลา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มสุรา
ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มยาตอง เขาบริโภคที่เรือนหลังเดียว เขียวยาอัตภาพด้วยข้าว
คำเดียวบ้าง รับภิกษาที่เรือนสองหลัง เขียวยาอัตภาพด้วยข้าวสองคำบ้าง
รับภิกษาที่เรือน ๓ หลัง เขียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๓ คำบ้าง เขียวยาอัตภาพ
ด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง ๒ ใบบ้าง ๓ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้
วันหนึ่งบ้าง ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง เป็นผู้ประกอบความขวนขวายในการบริโภคภัต
ที่เวียนมาตั้งถึงเดือนเช่นนี้บ้าง ซิเปลียนัน เป็นผู้มีผักตองเป็นภักขาบ้าง
มีข้าวฟ่างเป็นภักขาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภักขาบ้าง มีกากข้าวเป็นภักขาบ้าง มียาง
เป็นภักขาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภักขาบ้าง มีรำเป็นภักขาบ้าง มีข้าวตังเป็นภักขาบ้าง
มีกายนเป็นภักขาบ้าง มีหญ้าเป็นภักขาบ้าง มีโคมัยเป็นภักขาบ้าง มีเหง้าและ
ผลไม้ในป่าเป็นอาหาร บริโภคผลไม้หั่นเขียวยาอัตภาพ ซิเปลียนัน ทรงผ้าป่าน
บ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนังสือบ้าง
หนังสือทั้งเล่มบ้าง ผ้าคารองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้าง
ผ้ากัมพลทำด้วยผมนคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนปิกนกเค้าบ้าง
เป็นผู้ถอนผมและหนวด ประกอบด้วยความขวนขวายในการถอนผมและหนวดบ้าง
เป็นผู้ยื่น คือ ห้ามอาสนะบ้าง เป็นผู้กระโหย่ง ประกอบด้วยความขวนขวายในการ
กระโหย่งบ้าง เป็นผู้นอนบนหนาม คือ สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้อาบน้ำ
วันละ ๓ ครั้ง คือ ประกอบด้วยความขวนขวายในการลงน้ำบ้าง เขาเป็นผู้ประกอบ
ความขวนขวายในการทำให้เดือดร้อน ให้เร่าร้อนมีอย่างต่างๆ เห็นปานนี้อยู่
ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้
เดือดร้อน ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
ฆ่าแพะ ฆ่าสุกร เป็นนายพรานนก เป็นนายพรานเนื้อ เป็นผู้หยาบฆ่า เป็นคน
ฆ่าปลา เป็นโจร เป็นผู้ฆ่าโจร เป็นนักโทษ หรือเป็นผู้ทำกรรมอันหยาบฆ่า
ชนิดใดชนิดหนึ่งก็ตาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำผู้อื่น
ให้เดือดร้อน ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน
ประกอบความชวนชววยในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ประกอบความชวนชววยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นพระราชามหากษัตริย์ได้มูรธาภิเษก หรือว่าเป็นพราหมณ์มหาศาล บุคคลนั้น
ให้สร้างสัณฐาคารใหม่ทางทิศตะวันออกแห่งพระนคร แล้วปลงผมและหนวด
นุ่งหนังสัตว์มีเล็บ ขโลมกายด้วยเนยและน้ำมัน เกาหลังด้วยขามถูค เข้าไปสู่
สัณฐาคารพร้อมด้วยมเหสีและพราหมณ์ปุโรหิต บุคคลนั้นสำเร็จการนอนบนพื้น
อันปราศจากการปูลาด ไล่ด้วยมูลโคสด นำนมใดมียูในนมเต้าหนึ่งของแม่โค
ลูกอ่อนตัวหนึ่ง พระราชาย่อมยังพระชนมชีพให้เป็นไปด้วยนํ้านมเต้านั้น นํ้านม
มียูในนมเต้าที่ ๒ พระมเหสีย่อมยังพระชนมชีพให้เป็นไปด้วยนํ้านมเต้านั้น นํ้านม
ใดมียูในนมเต้าที่ ๓ พราหมณ์ปุโรหิตย่อมยังอัตภาพิให้เป็นไปด้วยนํ้านมเต้านั้น
นํ้านมใดมียูในนมเต้าที่ ๔ ย่อมบูชาไฟด้วยนํ้านมเต้านั้น ลูกโคย่อมยังอัตภาพิ
ให้เป็นไปด้วยนํ้านมที่เหลือ พระราชานั้นตรัสอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงฆ่าโคเหล่านี้
เพื่อบูชายัญ จงฆ่าลูกโคผู้เท่านั้นเพื่อบูชายัญ จงฆ่าลูกโคเมียเท่านั้นเพื่อบูชายัญ
จงฆ่าแพะเท่านั้นเพื่อบูชายัญ จงฆ่าแกะเท่านั้นเพื่อบูชายัญ จงตัดต้นไม้เท่านั้นเพื่อ
ทำหลัก จงเกี่ยวหญ้าคาเท่านั้นเพื่อบังและลาด แม้ชนเหล่าใดที่เป็นทาสกัถิ
เป็นคนรับใช้กัถิ เป็นคนงานกัถิ ของพระราชานั้น แม้ชนเหล่านั้นสะดุ้งต่ออาญา
สะดุ้งต่อภัย มีหน้ามองด้วยน้ำตา ร้องให้ทำการงานอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบด้วยความชวนชววย
ในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความ
ชวนชววยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่
ประกอบความชวนชววยในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ไม่ประกอบความชวนชววยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่ทำตนให้
เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีความหิว ดับ เย็นใจ
เสวยสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบันเทียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคต
เสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วย
วิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว
เป็นผู้จำแนกธรรม พระตถาคตพระองค์นั้นทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรง
สอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดง
ธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์

พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง คฤหบดีหรือบุตร
แห่งคฤหบดี หรือบุคคลผู้เกิดในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ย่อมพึงธรรมนั้น เขาพึง
ธรรมนั้นแล้ว ย่อมได้ศรัทธาในพระศาสดา เขาประกอบด้วยการได้ซึ่งศรัทธานั้น
ย่อมเห็นตระหนักชัดดังนี้ว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาเป็น
ทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์โดย
ส่วนเดียว ให้บริสุทธิโดยส่วนเดียว ดูจะสังขจัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร
เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิตเถิด สมัย
ต่อมา เขาสะก่องโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องนุ่งห่มน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด
นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อเขาบวชแล้วอย่างนี้ ถึงความเป็นผู้
มีสิกขาและสาชีพ เสมอด้วยภิกษุทั้งหลาย ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต
วางอาชญา วางสาตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพ
สัตว์อยู่เสมอ ละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน ถือเอาแต่ของที่เขาให้
จำนงแต่ของที่เขาให้ มีตนไม่เป็นขโมย สะอาดอยู่เสมอ ละกรรมอันเป็นข้าศึก
แก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็น
กิจของชาวบ้าน ละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็น
หลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด พึง
จากข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่นี้แตกวิวาทกัน หรือฟังจากข้างโน้น
แล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมู่นี้แตกวิวาทกัน สมานคนที่แตกวิวาทกันแล้ว
บ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคน
ผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้พร้อม
เพรียงกัน ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ กล่าวแต่คำที่ปราศจากโทษ
เสนาะโสมนัส ขวนใจรัก จับใจ สุภาพ คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ ละคำ
เพื่อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพื่อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ
พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนด ประกอบ
ด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร เชอเว้นขาดจากการพราดพืชมามและภูตคาม
ฉันทนเดียว เว้นการฉันทนในราตรี งดจากการฉันทนในเวลาวิกาล เว้นขาดจากการ
พื่อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นขาด
จากการตัดทรง ประดับและตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่อง
ประเทืองผิว อันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอน
อันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจากการรับธัญชาติดิบ
เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการรับ
ทาสีและทาส เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร
เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้าและพา เว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน เว้นขาด

จากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้ เว้นขาดจากการซื้อขาย เว้นขาดจากการ
ข้อโกงด้วยตาชั่ง โกงด้วยของปลอมและโกงด้วยเครื่องตวงวัด เว้นขาดจากการ
รับสินบน การล่อลวงและการตลบแต่ง เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ
การตีชิง การปล้นและกรรโชก เธอเป็นผู้สันโดษด้วยจิตรเป็นเครื่องบริหารกาย
ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง
นมมีปีกจะบินไปทางทิศภาคใดๆ ก็มีแต่ปีกของตัวเป็นภาระบินไป จันใด
ภิกษุก็จันนั้นแล เป็นผู้สันโดษด้วยจิตรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็น
เครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง เธอเป็นผู้ประกอบ
ด้วยศีลชั้นอันเป็นอริยะเช่นนี้แล้ว ย่อมเสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน
เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวม
จักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ
อภิชฌา และโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมใน
จักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู...ดมกลิ่นด้วยจมูก...ลิ้มรสด้วยลิ้น...ถูกต้อง
โผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ถือนิมิต ไม่ถือ
อนุพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรีที่ เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุ
ให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษ
มโนทรี ถึงความสำรวมในมโนทรี เธอประกอบด้วยอินทริยสังวรอันเป็น
อริยะ เช่นนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันบริสุทธิ์ไม่ระคนด้วยกิเลสในภายใน เธอย่อม
ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป ในการถอยกลับ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการแล
ในการเหลียว ย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าวเข้า ในการเหยียดออก ย่อมทำความ
รู้สึกตัวในการทรงสังฆาฏี บาตรและจีวร ย่อมทำความรู้สึกตัวในการฉัน การดื่ม
การเคี้ยว การลิ้ม ย่อมทำความรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำความ
รู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น ความนิ่ง เธอประกอบ
ด้วยศีลชั้นอันเป็นอริยะสังวร และสติสัมปชัญญะ อันเป็นอริยะเช่นนี้ ย่อมเสพ-
*เสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ
ที่แจ้ง ลอมฟาง เธอกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง
ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละความโลภในโลก มีใจปราศจากความโลภอยู่ ย่อม
ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความโลภ ละความประทุษร้าย คือพยาบาท ไม่คิด
พยาบาท มีความกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูล แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้
บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือ พยาบาท ละถิ่นมิตถะแล้ว มีความกำหนด
หมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติ มีสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถิ่นมิตถะ
ละอุทธัจจกุกกุจจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบภายใน ย่อมชำระจิตให้
บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉาแล้ว เป็นผู้ขำมิวิจิกิจฉา ไม่มีความ

สงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิกิจจา เธอละนิรวณ
เหล่านั้นเป็นอุปกิเลสของใจ เป็นเครื่องทำปัญญาให้ทุรพลแล้ว สัจจจากาม
ฯลฯ บรรลุอุตถกณาน ภิกษุนี้ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มี
กิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นจิตอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
อย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้
เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง
ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติ
บ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง
ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพนั้น
เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น
เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว
ได้ไปเกิดในภพนั้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มี
ผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุ
เพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติ
ก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุนี้
เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นจิต
อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จติ
และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว
ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์
ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้
ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ
ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต
นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียน
พระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป
เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว
ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์
ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้
ภิกษุนี้ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส
เป็นจิตอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไป
เพื่ออสาवยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกข-
*นิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้ อาสวะ นี้เหตุให้เกิดอาสวะ นี้ความ
ดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อม
หลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้น

แล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และบุคคลนั้นเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีความหิว เป็นผู้ดับ เย็นใจ เสวยสุข มีตนอันประเสริฐ อยู่ในปัจจุบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงตัณหาเช่นดังขำย ท่องเที่ยวไปแผ่ขำนไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ ซึ่งงูเหมือนกลุ่มด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปมเป็นเหมือนหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้นอบาย ทุกคติ วินิบาต และสงสารไปได้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ตัณหาเช่นดังขำย ท่องเที่ยวไป แผ่ขำนไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ ซึ่งงูเหมือนกลุ่มด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปม เป็นเหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้นอบาย ทุกคติ วินิบาต และสงสารไปได้ นั่นเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหาวิจิริต ๑๘ ประการนี้ อาศัยขันธบัญญัติภายใน ตัณหาวิจิริต ๑๘ ประการนี้ อาศัยขันธบัญญัติภายนอก ตัณหาวิจิริต ๑๘ ประการอันอาศัยขันธบัญญัติภายในเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีความถือว่า เรามี ก็ย่อมมีความถือว่า เราเป็น อย่างนี้ เราเป็นอย่างนั้น เราเป็นอย่างอื่น เราไม่เป็นอยู่ เราพึงเป็นอย่างนี้ เราพึงเป็นอย่างนั้น เราพึงเป็นอย่างอื่น แม้ไฉนเราพึงเป็น แม้ไฉนเราพึงเป็น อย่างนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนั้น แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างอื่น เราจักเป็น เราจักเป็นอย่างนี้ เราจักเป็นอย่างนั้น เราจักเป็นอย่างอื่น ตัณหาวิจิริต ๑๘ ประการนี้ อาศัยขันธบัญญัติภายใน ตัณหาวิจิริต ๑๘ ประการอันอาศัยขันธบัญญัติภายนอกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีความถือว่า เรามีด้วยขันธบัญญัตินี้ ก็ย่อมมีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญญัตินี้ เราเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญญัตินี้ เราเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญัตินี้ เราเป็นอยู่ด้วยขันธบัญญัตินี้ เราไม่เป็นอยู่ด้วยขันธบัญญัตินี้ เราพึงเป็นด้วยขันธบัญญัตินี้ เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญญัตินี้ เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญญัตินี้ เราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญัตินี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญญัตินี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญญัตินี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญัตินี้ เราจักเป็นด้วยขันธบัญญัตินี้ เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญญัตินี้ เราจัก

เป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญญกนี้ เราจักเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญกนี้ ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการนี้อาศัยขันธบัญญกภายนอก ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยขันธบัญญกภายใน ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยขันธบัญญกภายนอก ด้วยประการฉะนี้ รวมเรียกว่า ตัณหาวิจริตเห็นปานนี้ ที่เป็นอดีต ๓๖ อนาคต ๓๖ เป็นปัจจุบัน ๓๖ รวมเป็นตัณหาวิจริต ๑๐๘ ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหานี้ นั้นแล เช่นดังข่าย ท่องเที่ยวไป แผ่ซ่านไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ ซึ่งนุงเหมือนด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปม เป็นเหมือนหม้อมุงกระต่ายและหญาปล้อง ไม่ให้ลวงพันอบาย ทุกคติ วินิบาต และสสารไปได้ ฯ

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๔ ประการนี้ย่อมเกิด ๔ ประการ เป็นไฉน คือ ความรักย่อมเกิดเพราะความรัก ๑ โทสะย่อมเกิดเพราะความรัก ๑ ความรักย่อมเกิดเพราะโทสะ ๑ โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความรักย่อมเกิดเพราะความรักอย่างไร บุคคลในโลกนี้เป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพฤติดต่อบุคคลที่รักนั้น ด้วยอาการที่น่า ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เขาย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นมาประพฤติดต่อบุคคลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เขาย่อมเกิดความรักในคนเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความรัก ย่อมเกิดเพราะความรักอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทสะย่อมเกิดเพราะความรักอย่างไร บุคคลในโลก นี้เป็นที่น่าสนใจ น่าใคร่ น่าพอใจของบุคคล คนอื่นมาประพฤติดต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้นย่อมมีความคิด อย่างนี้ว่า คนอื่นมาประพฤติดต่อบุคคลที่น่าสนใจ น่าใคร่ น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ เขาย่อมเกิดโทสะในคน เหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทสะย่อมเกิดเพราะความรัก อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความรักย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างไร บุคคลในโลก นี้ไม่เป็นที่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพฤติดต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้น ย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นๆ มาประพฤติดต่อบุคคลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ เขาย่อมเกิดความรักใคร่ในคนเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความรักย่อมเกิดเพราะ โทสะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างไร บุคคลในโลกนี้ ไม่เป็นที่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ ไม่น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพฤติด

ต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ บุคคลนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นๆ มาประพุดต่อคนที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เขาย่อมเกิดโทสะในบุคคลเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างนี้แล ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุสงฆ์จากคาม ฯลฯ เข้าปฐมฌานอยู่ สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้โทสะที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้โทสะที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุเข้าทุติยฌาน ฯลฯ ตติยฌาน ฯลฯ จตุตถฌาน สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้โทสะที่บังเกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก เป็นธรรมชาติอันภิกษุนั้นละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วนทำให้ไม่ไหม้ ไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา แม้โทสะที่เกิดเพราะความรัก...แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ... แม้โทสะที่เกิดเพราะโทสะ เป็นธรรมชาติอันภิกษุนั้นละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ไหม้ ไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุนี้เราเรียกว่า ไม่ยึดถือ ไม่โต้ตอบ ไม่บังหวนคว้น ไม่ลุ่มหลง ไม่ถูกไฟไหม้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเชื่อว่ายึดถืออย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา โดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีเวทนา เห็นเวทนาในตน หรือเห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีสัญญา เห็นสัญญาในตน หรือเห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขารทั้งหลาย โดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีสังขาร เห็นสังขารในตน หรือเห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญูณโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีวิญญูณ เห็นวิญญูณในตน หรือเห็นตนในวิญญูณ ภิกษุเชื่อว่ายึดถืออย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเชื่อว่าไม่ยึดถืออย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่เห็นรูปโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนว่ามีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป ไม่เห็นเวทนา...ไม่เห็นสัญญา...ไม่เห็นสังขาร...ไม่เห็นวิญญูณ โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนว่ามีวิญญูณ ไม่เห็นวิญญูณในตน หรือไม่เห็นตนในวิญญูณ ภิกษุเชื่อว่าไม่ยึดถืออย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าย่อมได้ตอบอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมดำตอตอบผู้ดำตน ย่อมโกธตอบผู้โกธตน ย่อมโต้เถียงตอบผู้โต้เถียงตน
ภิกษุชื่อว่าย่อมได้ตอบอย่างนี้แล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าย่อมไม่ได้ตอบอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่ดำตอตอบผู้ดำตน ย่อมไม่โกธตอบผู้โกธตน ย่อมไม่โต้เถียงตอบผู้
โต้เถียงตน ภิกษุชื่อว่าไม่ได้ตอบอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยอมบังหวนควันอย่างไร เมื่อมีความถือว่า
เราเป็นอย่างนี้ เราเป็นอย่างนั้น เราเป็นอย่างอื่น เราเป็นอยู่ เราไม่เป็นอยู่
เราพึงเป็น เราพึงเป็นอย่างนี้ เราพึงเป็นอย่างนั้น เราพึงเป็นอย่างอื่น แม้ไฉน
เราพึงเป็น แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนั้น แม้ไฉนเราพึง
เป็นอย่างอื่น เราจักเป็น เราจักเป็นอย่างนี้ เราจักเป็นอย่างนั้น เราจักเป็นอย่าง
อื่น ภิกษุชื่อว่ายอมบังหวนควันอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยอมไม่บังหวนควันอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อไม่มีความถือว่า เรามีอยู่ ก็ยอมไม่มีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ ... เราจัก
เป็นอย่างอื่น ภิกษุชื่อว่ายอมไม่บังหวนควันอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุลุกลองอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมี
ความถือว่า เรามีขันธบัญญัติ ก็ยอมมีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญญ
กนี้ เราเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญญกนี้ เราเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญกนี้ เราเป็น
อยู่ด้วยขันธบัญญกนี้ เราไม่เป็นอยู่ด้วยขันธบัญญกนี้ เราพึงเป็นขันธบัญญกนี้
เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญญกนี้ เราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญกนี้ แม้ไฉน
เราพึงเป็นด้วยขันธบัญญกนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญญกนี้ แม้ไฉน
เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญญกนี้ เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญญกนี้ เราจัก
เป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญกนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุลุกลองอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุไม่ลุกลองอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มี
ความถือว่า เรามีด้วยขันธบัญญกนี้ ก็ยอมไม่มีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วย
ขันธบัญญกนี้...เราจักเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญญกนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ยอมไม่ลุกลองอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุถูกไฟไหม้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังละ
อัสมิมานะ ตตรากขาต ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ไหม้ ไม่ให้เกิด
อีกต่อไปเป็นธรรมดา ไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถูกไฟไหม้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุไม่ถูกไฟไหม้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ละอัสมิมานะได้แล้ว ตตรากขาตแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้
ไหม้ ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ถูกไฟไหม้

อย่างนี้แล ฯ

จบมหาวรรคที่ ๕

จบจตุตถปณณาสก

~~~~~
วรรคที่ไม่สงเคราะห์เป็นปณณาสก

สัปบุริสวรรคที่ ๑

[๒๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปปบุรุษ อสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่า
อสัปปบุรุษ สัปปบุรุษ และสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาค
แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษ
เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม
พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท บุคคลนี้เราเรียกว่า
อสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย
ลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์อีกด้วย ประพฤติผิดใน
กามด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการประพฤติผิดในกามอีกด้วย พูดเท็จด้วย
ตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการพูดเท็จอีกด้วย ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น
ฐานแห่งความประมาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการดื่มน้ำเมาคือสุราและ
เมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาทอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปปบุรุษยิ่งกว่า
อสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ด
เว้นจากการฆ่าสัตว์ จงดเว้นจากการลักทรัพย์ จงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
งดเว้นจากการพูดเท็จ จงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่ง
ความประมาท บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษยิ่งกว่าสัปปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตัวเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์อีกด้วย เป็นผู้ดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งด
เว้นจากการลักทรัพย์อีกด้วย เป็นผู้ดเว้นจากการประพฤติผิดในกามด้วยตนเอง
และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามอีกด้วย เป็นผู้ดเว้นจากการ
พูดเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จอีกด้วย เป็นผู้ดเว้น
จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาทด้วยตนเอง และ
ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความ

ประมาณอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสปบุรุษ อัสปบุรุษที่ยิ่งกว่า
อัสปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อสัปบุรุษเป็นไฉน
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีโอตตปปะมีสุทธะน้อย เป็นคนเกียจ
คร้าน มีสติหลงลืม มีปัญญาทรม บุคคลนี้เราเรียกว่า อัสปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้ไม่มีศรัทธา และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา
อีกด้วย ตนเองไม่มีหิริ และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีหิริอีกด้วย ตนเอง
เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีโอตตปปะอีกด้วย ตนเอง
มีสุทธะน้อย และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีสุทธะน้อยอีกด้วย ตนเองเป็นผู้เกียจ
คร้าน และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้เกียจคร้านอีกด้วย ตนเองมีสติหลงลืม
และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีสติหลงลืมอีกด้วย ตนเองมีปัญญาทรม และ
ชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีปัญญาทรมอีกด้วย บุคคลผู้นี้เราเรียกว่า อัสปบุรุษ
ที่ยิ่งกว่าอัสปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มี
ศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต ปรารภความเพียร มีสติ มีปัญญา
บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความถึงพร้อม
ด้วยศรัทธาอีกด้วย เป็นผู้ที่มีหิริด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีหิริ
อีกด้วย เป็นผู้ที่มีโอตตปปะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีโอตตปปะอีก
ด้วย เป็นผู้ที่มีสติตั้งมั่นด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความมีสติตั้งมั่นอีกด้วย
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความถึงพร้อมด้วย
ปัญญาอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสปบุรุษ อัสปบุรุษที่ยิ่งกว่า
อัสปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นคนมักมาตถ์ มักลักทรัพย์ มักประพฤติดีกในกาม มักพูดเท็จ มักพูด
คำส่อเสียด มักพูดคำหยาบ มักพูดคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้
เราเรียกว่า อัสปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคน

ในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย เป็นผู้มักลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์อีกด้วย เป็นผู้มักประพฤติดีกในกามด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติดีกในกามอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวเท็จอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำส่อเสียดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำส่อเสียดอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำหยาบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำหยาบอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำเพ้อเจ้อด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำเพ้อเจ้ออีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิชฌาจาร งดเว้นจากมูสาวาท งดเว้นจากปิสุณวาจา งดเว้นจากผรุสวาจา งดเว้นจากสัมผัปปลาปะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาตด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปาณาติบาตอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทานด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากอทินนาทานอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิชฌาจารด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากกาเมสุมิชฌาจารอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากมูสาวาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากมูสาวาทอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากปิสุณวาจาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปิสุณวาจาอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากผรุสวาจาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากผรุสวาจาอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษ ฯ

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปปุรุษ อสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษ สัปปุรุษ และสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯ เป็นคนมักโลภ มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปปุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯ เป็นคนมักโลภด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความมักโลภอีกด้วย เป็นผู้มียุติพยาบาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพยาบาทอีกด้วย เป็นผู้มีความเห็น

ผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
นี้เราเรียกว่าอัสปบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
 จดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ เป็นผู้ไม่มักโลภ ไม่มีจิตพยาบาท มีความเห็นชอบ
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้ดเว้นจากปาณาติบาตด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปาณา-
*ติบาตอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้ไม่มักโลภด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความไม่โลภอีก
ด้วย เป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความไม่พยาบาทอีกด้วย
เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษ ฯ

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังขาร อสังขารที่ยิ่งกว่า
อสังขาร สังขาร และสังขารที่ยิ่งกว่าสังขาร แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสังขารเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นผิด มีความดำริผิด มีวาจาผิด มีกามารมณ์ผิด มีอาชีพผิด มี
ความพยายามผิด ตั้งสติผิด ตั้งใจมั่นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า
อสังขาร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสแป้นบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสแป้นบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความดำริผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความดำริผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความจาผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความจาผิดอีกด้วย เป็นผู้มีการงานผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการงานผิดอีกด้วย เป็นผู้เอาชีพผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในอาชีพผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความพยายามผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพยายามผิดอีกด้วย เป็นผู้ตั้งสติผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการตั้งสติผิดอีกด้วย เป็นผู้ตั้งใจมั่นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการตั้งใจมั่นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอัสแป้นบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสแป้นบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัปปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ มีความดำริชอบ มีวาจาชอบ มีกามารมณ์ชอบ มีอาชีพชอบ มีความพยายามชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจมั่นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่ากัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัณฑ์ปฐุชที่ยิ่งกว่าสัปฐุชเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีก

ด้วย เป็นผู้มีความดำริชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความดำริชอบอีกด้วย
เป็นผู้มีวาจาชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในวาจาชอบอีกด้วย เป็นผู้มีการ
งานชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการงานชอบอีกด้วย เป็นผู้มีความพยายามชอบ
ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพยายามชอบอีกด้วย เป็นผู้ตั้งสติชอบด้วย
ตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการตั้งสติชอบอีกด้วย เป็นผู้ตั้งใจมั่นด้วยตนเอง
และชักชวนผู้อื่นในความตั้งใจมั่นอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า
สัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษ ฯ

[๒๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปปุรุษ อสัปปุรุษที่ยิ่งกว่า
อสัปปุรุษ สัปปุรุษ และสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯ๑ เป็นผู้มีความรู้ผิด เป็นผู้มีความพินิจผิด ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปปุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีก
ด้วย ฯ๑ เป็นผู้มีความรู้ผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ผิดอีกด้วย
เป็นผู้มีความพินิจผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพินิจผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
มีความเห็นชอบ ฯ๑ เป็นผู้มีความรู้ชอบ เป็นผู้มีความพินิจชอบ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกสัปปุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบ
อีกด้วย ฯ๑ เป็นผู้มีความรู้ชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ชอบ
อีกด้วย เป็นผู้มีความพินิจชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพินิจชอบ
อีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษ ฯ

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงคนชั่ว คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว
คนดี และคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็คนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯ๑
เป็นผู้มีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯ๑
เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุ-

*ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถัดคนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯ๑ มีความเห็นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถัดคนดีที่ยิ่งกว่าคนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯ๑ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี ฯ

[๒๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงคนชั่ว คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่วคนดี และคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถัดคนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความเห็นผิด ฯ๑ มีความรู้ผิด มีความพินผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถัดคนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ฯ๑ เป็นผู้มีความรู้ผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความพินผิดด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นในความพินผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถัดคนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯ๑ มีความรู้ชอบ มีความพินชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถัดคนดีที่ยิ่งกว่าคนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ฯ๑ เป็นผู้มีความรู้ชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ชอบอีกด้วย เป็นผู้มีความพินชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพินชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี ฯ

[๒๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันงาม และบุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์ ฯ๑ มีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวน

ผู้อื่นในมาส์ต้ออีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่น
ในความเห็นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันลามก
ที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีความเห็นชอบ บุคคลนี้เราเรียกว่า
ผู้มีธรรมอันงาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม
เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และ
ชักชวนผู้อื่นให้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วย
ตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้
เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม ฯ

[๒๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคล
ผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันงาม และ
บุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความรู้ผิด มีความพินิจผิด ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า ผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอัน
ลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และ
ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ผิดด้วยตนเอง และ
ชักชวนผู้อื่นในความรู้ผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความพินิจผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่น
ในความพินิจผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า ผู้มีธรรมอันลามก
ที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความรู้ชอบ มีความพินิจชอบ บุคคล
นี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันงาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม
เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีความเห็นชอบ และชักชวน
ผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความรู้ชอบ และชักชวนผู้อื่น
ในความรู้ชอบอีกด้วย ตนเองเป็นผู้มีความพินิจชอบ และชักชวนผู้อื่นในความ
พินิจชอบอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรม
อันงาม ฯ

โศกนาฏวรรคที่ ๒

[๒๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประทุษร้ายบริษัท ๔ จำพวกนี้
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ทุศีล มีธรรมอันลามกชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท
ภิกษุณีผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท อุบาสกผู้ทุศีล มีธรรม
อันลามก ชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท อุบาสิกาผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ชื่อว่า
ประทุษร้ายบริษัท ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นผู้ประทุษร้าย
บริษัท ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ทำบริษัทให้งาม ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน
คือ ภิกษุผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม ภิกษุณีผู้มีศีล มีธรรม
อันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม อุบาสกผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัท
ให้งาม อุบาสิกาผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ทำบริษัทให้งาม ๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๒๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑
วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ มิจฉาทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ สัมมา-
*ทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือน
ถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑
วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชิญมา
ประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑
มโนสุจริต ๑ ความเป็นคนกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นคนฆ่าสัตว์ ๑
ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พวดเท็จ ๑ ฯ๑๑ เป็นผู้งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑

จดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯ

[๒๑๕] เป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ดำริผิด ๑ เจริจาผิด ๑ ทำการงาน
ผิด ๑ ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ ๑ เจริจาชอบ ๑ ทำการงาน
ชอบ ๑ ฯ

[๒๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนภูณามายอนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มัวซีพผิด ๑
พยายามผิด ๑ ระลึกผิด ๑ ตั้งใจไว้ผิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนภูณามายอนลงในนรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนภูเขิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มัวซีพชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึก
ชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
นี้แล เหมือนภูเขิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๗] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่
ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ไม่รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑
เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้
ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯ

[๒๑๘] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่
ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯ

[๒๑๙] เป็นคนไม่มีศรัทธา ๑ เป็นคนทุศีล ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตปปะ ๑
ฯลฯ เป็นคนมีศรัทธา ๑ เป็นคนมีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตปปะ ๑ ฯ

[๒๒๐] เป็นคนไม่มีศรัทธา ๑ เป็นคนทุศีล ๑ เป็นคนเกียจคร้าน ๑
มีปัญญาทรม ๑ ฯลฯ เป็นคนมีศรัทธา ๑ เป็นคนมีศีล ๑ เป็นผู้ปรารถน
ความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ฯ

จบโศกนวรรคที่ ๒

ทุจติวรรคที่ ๓

[๒๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีทุจติ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ
คำเท็จ ๑ คำส่อเสียด ๑ คำหยาบ ๑ คำเพ้อเจ้อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
วจีทุจติ ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีสุจติ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน

คือ คำจริง ๑ คำไม่ส่อเสียด ๑ คำอ่อนหวาน ๑ คำพอประมาณ ๑ ดุริยคุณ
ทั้งหลาย วิสุทธิจิต ๔ อย่างนี้ ๑

[๒๒๒] ดุริยคุณทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นคนมีโทษ
วิญญูชนิตีเดีย และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วาจทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ มิจฉาทิฐิ ๑ ดุริยคุณ
ทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็น
อสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นคนมีโทษ วิญญูชนิตีเดีย
และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดุริยคุณทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้ฉลาด เป็นสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด
ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมได้ประสพบุญเป็น
อันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วาจทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑
สัมมาทิฐิ ๑ ดุริยคุณทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
เป็นผู้ฉลาด เป็นสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลายไม่มีโทษ
วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมได้ประสพบุญเป็นอันมาก ๑

[๒๒๓] ดุริยคุณทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มีโทษ
วิญญูชนิตีเดีย และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วาจทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ความเป็นคนอกตัญญู
อกตเวที ๑ ดุริยคุณทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลายเป็นผู้มีโทษ
วิญญูชนิตีเดีย และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดุริยคุณทั้งหลาย
บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นคนฉลาด เป็นสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตน
ไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประสพ
บุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วาจทุจริต ๑
มโนทุจริต ๑ ความเป็นคนกตัญญูอกตเวที ๑ ดุริยคุณทั้งหลาย บัณฑิตผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นคนฉลาด เป็นสังฆบุรุษ ย่อมบริหารตน
ไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประสพ
บุญเป็นอันมาก ๑

[๒๒๔] เป็นคนฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑
พูดเท็จ ๑ ฯลฯ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑
งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯลฯ

[๒๒๕] เป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ดำริผิด ๑ ทำการงานผิด ๑ เจริญผิด ๑

๑๗๑ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ ๑ เจรจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ ๑๗๑

[๒๒๖] เป็นผู้มีความผิด ๑ พยายามผิด ๑ ระลึกผิด ๑ ตั้งใจไว้ผิด ๑

๑๗๑ เป็นผู้มีความชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ๑๗๑

[๒๒๗] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ๑๗๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ๑๗๑

[๒๒๘] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ๑๗๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ มักกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ๑๗๑

[๒๒๙] เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตปปะ ๑

๑๗๑ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตปปะ ๑ ๑๗๑

[๒๓๐] เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ทุศีล ๑ เกียจคร้าน ๑ มีปัญญา

ทรม ๑ ๑๗๑ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ ปราศจากความเพียร ๑ มีปัญญา ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ฉลาด
เป็นสัปปุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นผู้ไม่มีโทษ
วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประสบนุญเป็นอันมาก ฯ

[๒๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กวี ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ

จินตกวี ๑ สุตกวี ๑ อรรถกวี ๑ ปฏิภาณกวี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
กวี ๔ จำพวกนี้แล ฯ

จบพุทธจริตวรรคที่ ๓

กรรมวรรคที่ ๔

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วย

ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำ
มีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี
กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว
ประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วย

ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำ

มีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี
กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งวจีสังขารอันมีความ
เบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันมีความเบียดเบียน ครั้นแล้วย่อมเข้าถึง
โลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันมีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้า
ถึงโลกที่มีความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อม
ได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เปรียบเหมือนสัตว์
นรก นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขารอันไม่มีความเบียดเบียน ครั้น
แล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันไม่มีความเบียดเบียนย่อม
ถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่ไม่มีความ
เบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุข
โดยส่วนเดียว เปรียบเหมือนเทพชั้นสุกฤษณะ นี้เราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบาก
ขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคล
บางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขารอันมีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ครั้นแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะอันมีความเบียดเบียนบ้าง
ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน
บ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความ
เบียดเบียนบ้างถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี
ความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทั้งทุกข์ระคนกัน เปรียบเหมือนมนุษย์ เทพ
บางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวก นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบาก
ทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาวย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นกรรมเป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมดำอันมีวิบากดำในบรรดากรรม
เหล่านั้นก็ดี เจตนาใดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาวก็ดี เจตนาใดเพื่อละกรรม
ทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็ดี นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำ
ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล
เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๔] ครั้นนั้นแล พราหมณ์ชื่อสิขาโมคคัลลณะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-

*พระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มี-
*พระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ หลายวันมาแล้ว โสณกายนมาณพไปหา ข้าพระองค์ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า พระสมณโคตมย่อมทรงบัญญัติการไม่กระทำกรรมทั้งปวง ก็แลเมื่อบัญญัติการไม่กระทำกรรมทั้งปวง ชื่อว่ากล่าวความขาดสูญแห่งโลก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ โลกนี้มีกรรมเป็นสภาพ ดำรงอยู่ด้วยการก่อกรรมมิใช่หรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราไม่รู้สีกว่าได้เห็น โสณกายนมาณพเลย ที่ไหนจะได้ปราศรัยเห็นปานนี้กันเล่า ดูกรพราหมณ์ กรรม ๔ ประการนี้เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกายสังขาร ... วจีสังขาร ... มโนสังขารอันมีความเบียดเบียน ... เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนเป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เหมือนสัตว์นรก นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ปรุ้งแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขาร อันไม่มีความเบียดเบียน... เขาอันผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เหมือนพวกเทพสุกนิหะ นี้เราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ปรุ้งแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง...เขาอันผัสสะอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทุกข์ระคนกันเหมือนมนุษย์ เทพบางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวก นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมดำมีวิบากดำในบรรดากรรมเหล่านั้นก็ดี...นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรพราหมณ์ กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วย ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมด่ามีวิบากด่า ก็มี กรรมขามมีวิบากขาก็มี กรรมทั้งด่าทั้งขามมีวิบากทั้งด่าทั้งขาก็มี กรรมไม่ด่าไม่ขามมีวิบากไม่ด่าไม่ขาม ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมด่ามีวิบากด่าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เราเรียกว่ากรรมด่ามีวิบากด่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขามมีวิบากขามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เราเรียกว่ากรรมขามมีวิบากขาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งด่าทั้งขามมีวิบากทั้งด่าทั้งขามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปฐะแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯ๑ นี้เราเรียกว่า กรรมทั้งด่าทั้งขาม มีวิบากทั้งด่าทั้งขาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ด่าไม่ขาม มีวิบากไม่ด่าไม่ขาม ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจตนาใดเพื่อละกรรมด่า อันมีวิบากด่าในบรรดากรรมเหล่านั้นก็ดี ฯ๑ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ด่าไม่ขาม มีวิบากไม่ด่าไม่ขาม เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วย ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมด่ามีวิบากด่าก็มี กรรมขามมีวิบากขาก็มี กรรมทั้งด่าทั้งขามมีวิบากทั้งด่าทั้งขาก็มี กรรมไม่ด่าไม่ขาม มีวิบากไม่ด่าไม่ขาม ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมด่ามีวิบากด่าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ มีจิตประทุษร้ายต่อพระตถาคต ยังพระโลหิตให้ห่อขึ้น ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน นี้เราเรียกว่ากรรมด่ามีวิบากด่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขามมีวิบากขามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มากไปด้วยความเพ่งเล็ง มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ นี้เราเรียกว่ากรรมขามมีวิบากขาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งด่าทั้งขาม มีวิบากทั้งด่าทั้งขามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปฐะแต่งกายสังขาร อันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี

ความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งด้าทั้งขาว มีวิบากทั้งด้าทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมไม่ด้าไม่ขาว มีวิบากไม่ด้าไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมด้าอันมีวิบากด้าในบรรดากรรมเหล่านั้นก็ดี ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ด้าไม่ขาว มีวิบากไม่ด้าไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน กรรมด้ามีวิบากด้าก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งด้าทั้งขาวมีวิบากทั้งด้าทั้งขาวก็มี กรรมไม่ด้าไม่ขาว มีวิบากไม่ด้าไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมด้ามีวิบากด้าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกายสังฆารอันมีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมด้ามีวิบากด้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกายสังฆารอันไม่มีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมทั้งด้าทั้งขาว มีวิบากทั้งด้าทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกายสังฆารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี ความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งด้าทั้งขาว มีวิบากทั้งด้าทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมไม่ด้าไม่ขาว มีวิบากไม่ด้าไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ด้าไม่ขาว มีวิบากไม่ด้าไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน กรรมด้ามีวิบากด้าก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งด้าทั้งขาวมีวิบากทั้งด้าทั้งขาวก็มี กรรมไม่ด้าไม่ขาวมีวิบากไม่ด้าไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมด้ามีวิบากด้าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกายสังฆาร อันมีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมด้ามี-
*วิบากด้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนใน โลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกายสังฆารอันไม่มีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรม-
*ขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งห้าทั้งขาว มีวิบากทั้งห้าทั้งขาวเป็นไฉน
บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกายสังฆารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี
ความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งห้าทั้งขาว มีวิบากทั้งห้าทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไป
เพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริย-
*สัมโพชฌงค์ ปิทีสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธिसัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อม
เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำ
ให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
เกิดในนรก เหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอัน
มีโทษ ๑ วจกรรมอันมีโทษ ๑ มโนกรรมอันมีโทษ ๑ ทิฐิอันมีโทษ ๑ บุคคล
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือน
เชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีโทษ ๑
วจกรรมอันไม่มีโทษ ๑ มโนกรรมอันไม่มีโทษ ๑ ทิฐิอันไม่มีโทษ ๑ บุคคล
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษ-
*ฐานไว้ ฯ

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรม
อันมีความเบียดเบียน ๑ วจกรรมอันมีความเบียดเบียน ๑ มโนกรรมอันมีความ
เบียดเบียน ๑ ทิฐิอันมีความเบียดเบียน ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
นี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม
๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ วจกรรมอันไม่มี
ความเบียดเบียน ๑ มโนกรรมอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ ทิฐิอันไม่มีความ
เบียดเบียน ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์
เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะมีในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ ๒
มีในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ ๓ มีในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ ๔ มีในธรรมวินัยนี้
ลัทธิอื่นต่างจากสมณะทั้ง ๔ เหล่าทั้งหลายจงบันลือสืบทอดโดยชอบอย่างนี้เถิด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสันตยโชนัน ๓
เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

นี้สมณะ (ที่๑) ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๒ เป็นโณน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ และเพราะระคะ โทสะ โมหะเบาบาง เป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้คราวเดียวเท่านั้นแล้วกระทำที่สุดทุกข์ได้ นี้สมณะที่ ๒ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๓ เป็นโณน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เป็นอุปปาติกะ (เป็นพระอนาคามี) จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่ กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา นี้สมณะที่ ๓ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๔ เป็นโณน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ นี้สมณะที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะ (ที่๑) มีในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ มีในธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่นว่างจากสมณะทั้ง ๔ เธอทั้งหลายจงบันลือสัพพัญญูโดยชอบอย่างนี้เถิด ฯ

[๒๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัพพัญญูแล้ว พึงหวัง ได้อานิสสงส์ ๔ ประการ อานิสสงส์ ๔ ประการเป็นโณน คือ ย่อมเจริญด้วยศีลที่เป็นอริยะ ๑ ย่อมเจริญด้วยสมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ย่อมเจริญด้วยปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ ย่อมเจริญด้วยวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัพพัญญูแล้ว พึงหวังได้อานิสสงส์ ๔ ประการนี้ ฯ

จบกรรมวรรคที่ ๔

อาปัตติกยวรรคที่ ๕

[๒๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตารามใกล้เมือง โกสัมพี ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย บังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ อธิกรณ์นั้นระงับแล้วหรือ ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ อธิกรณ์นั้นจักระงับแต่ที่ไหน สัตถวิหาริกของท่านพระอนุรุทธชื่อว่าพาหิยะ ตั้งอยู่ในการทำลายสงฆ์ถ้อยเดียว เมื่อพระพาหิยะตั้งอยู่อย่างนั้นแล้ว ท่านพระ อนุรุทธก็ไม่สำคัญที่จะพึงว่ากล่าวแม้สักคำเดียว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร อานนท์ เมื่อไร อนุรุทธจะจัดการชำระอธิกรณ์ในท่ามกลางสงฆ์ อธิกรณ์ชนิด ไฉนก็ตามที่บังเกิดขึ้น เธอทั้งหลายกับสารีบุตรและโมคคัลลานะต้องระงับอธิกรณ์ ทั้งหมดนั้นมิใช่หรือ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔ ประการนี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ อำนาจประโยชน์ ๔ ประการเป็นโณน ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทุศีล มีบาปกรรม มีความประพฤติไม่ สะอาด น่ารังเกียจ มีการทำงานอันปกปิด มีวิสมณะปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ประพฤติ พรหมจรรย์ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน ชุ่มด้วยกิเลส รุงรัง

ด้วยโทษ เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่า เป็นคนทูลสวด มีบาป
กรรม... รุ่งรังด้วยโทษ จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุผู้เป็น
พรรคพวกจักไม่นาสนะเรา ดูกรอาณนที่ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ที่ ๑
นี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก มีความเห็นผิด ประกอบด้วยอันตคาหิก-
*ทิฐิ เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่ามีความเห็นผิด ประกอบด้วย
อันตคาหิกทิฐิ จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุผู้เป็นพรรคพวก
จักไม่นาสนะเรา ดูกรอาณนที่ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ข้อที่ ๒ นี้
ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก มีอาชีวะผิด เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ เธอ
ย่อมปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่ามีอาชีวะผิด เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ
จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุผู้เป็นพรรคพวกจักไม่นาสนะเรา
ดูกรอาณนที่ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ข้อที่ ๓ นี้ ย่อมยินดีด้วยการ
ทำลายสงฆ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก ปราศรณาลาภ สักการะและความยกย่อง
เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่าปราศรณาลาภ สักการะและความ
ยกย่อง จักพร้อมเพรียงกัน ไม่สักการะเคารพนับถือบูชาเรา แต่ภิกษุผู้เป็นพรรค
พวกจักสักการะเคารพนับถือบูชาเรา ดูกรอาณนที่ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจ
ประโยชน์ข้อที่ ๔ นี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ดูกรอาณนที่ ภิกษุผู้ลามก
เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔ ประการนี้แล ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ฯ

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกลัวต่ออาบัติ ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนราชบุรุษจับโจรผู้ประพฤติด
หยาบช้าได้แล้ว แสดงแก่พระราชา ด้วยกราบทูลว่า ขอเดชะ ผู้นี้เป็นผู้ประพฤติด
หยาบช้าต่อพระองค์ ขอพระองค์จงทรงลงอาญาแก่เขา พระราชาจึงตรัสอย่างนี้ว่า
ท่านผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจงไป จมมัดบุรุษนี้เอาแขนไพล่หลังให้มันคงด้วยเชือกอัน
เหนียว โกงผมแล้วนำตระเวนไปตามถนนและตรอกด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงหยาบ
ออกทางประตูด้านใต้ แล้วจงตัดศีรษะทางด้านใต้แห่งนคร พวกราชบุรุษนั้นเอา
แขนไพล่หลังให้มันคงด้วยเชือกอันเหนียวแล้วโกงผม นำตระเวนไปตามถนน
และตรอกด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงหยาบ แล้วนำออกทางประตูด้านใต้ ตัดศีรษะเสีย
ทางด้านใต้แห่งนคร ในที่นั้น มีบุรุษผู้นั่งอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่า
ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้กระทำการกรรมอันหยาบช้าน่าติเตียนถึงถูกตัดศีรษะ ราชบุรุษ
ทั้งหลายจึงจับมัดแขนไพล่หลังให้มันคงด้วยเชือกอันเหนียว โกงศีรษะด้วยมีดโกน
นำตระเวนไปตามถนนและตรอก ด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงหยาบ แล้วนำออกทาง

ประตูด่านใต้ ตัดศีรษะทางด้านใต้แห่งนคร เขาไม่ควรทำกรรมอันหยาบช้าเห็น
ปานนี้จนถูกตัดศีรษะเลยหนอ ดังนี้ แม้นฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น
เหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัตยาธิษฐานความกลัวอันแรงกล้าอย่าง
นั้นไว้ในธรรม คือ ปาราชิกทั้งหลาย ข้อนั้นเป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม
คือ ปาราชิก จักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืนตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยสากไว้ที่
คอ เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้
ทำกรรมลามก นาคิตีเยน ควรแก่การห้อยสาก ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้า
กระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ในที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง
กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษนี้ได้กระทำกรรมอันลามก นาคิตีเยน
ควรแก่การห้อยสาก เขาผู้นุ่งผ้าดำ สยายผม ห้อยสากไว้ที่คอเข้าไปหาหมู่มหาชน
แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้ากระทำกรรมอันลามก นาคิตีเยน
ควรแก่การห้อยสาก ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำ
สิ่งนั้น ดังนี้เขาไม่ควรกระทำกรรมอันเป็นบาป นาคิตีเยน ควรแก่การห้อยสาก
เห็นปานนั้นเลยหนอ แม้นฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือ
ภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัตยาธิษฐานความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือ
สังฆาทิเสสทั้งหลาย ข้อนั้นเป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือ สังฆาทิเสส
จักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืนตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยห่อจี๊เถ้าไว้ที่
คอ เข้าไปหาหมู่มหาชน แล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้
กระทำกรรมอันลามก นาคิตีเยน ควรแก่การห้อยห่อจี๊เถ้า ท่านทั้งหลายพอใจจะ
ให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ในที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วน
หนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษนี้ได้กระทำกรรมอันลามก นาคิตีเยน
ควรแก่การห้อยห่อจี๊เถ้า เขาผู้นุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยห่อจี๊เถ้า เข้าไปหา
หมู่มหาชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอัน
ลามก นาคิตีเยน ควรแก่การห้อยห่อจี๊เถ้า ท่านทั้งหลายพอใจจะให้ข้าพเจ้าทำ
สิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรกระทำกรรมอันลามก ควรแก่การห้อยห่อ
จี๊เถ้าเห็นปานนี้เลยหนอ แม้นฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุ
หรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัตยาธิษฐานความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม
คือ ปาจิตติทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือ ปาจิตติ
จักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืนตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมเข้าไปหาหมู่
มหาชน แล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอัน

ลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ณ ที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษผู้นี้ได้กระทำความลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ เขาแต่งผ้าดำ สยายผม เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำความลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรกระทำความลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ เห็นปานนั้น แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัตถุญา คือ ความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือ ปาฏิเทศนียะทั้งหลาย ข้อนั้นพึงหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือ ปาฏิเทศนียะ จักไม่ต้อง ผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืบตามธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกลัวต่ออาบัติ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ อันมีสิกขาเป็นอันสูงส่ง มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสูงส่งอย่างไร สิกขา คือ อภิสมาจาร เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว สิกขา คือ อภิสมาจารเราบัญญัติแล้วแก่สาวกเพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ด้วยประการใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้มีปรกติไม่ทำสิกขานั้นให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย ย่อมสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ด้วยประการนั้น ๆ

อีกประการหนึ่ง สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้มีปรกติไม่ทำสิกขานั้นให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ด้วยประการนั้น ๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสูงส่งอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างไร ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใด ๆ ธรรมทั้งหมดนั้นอันสาวกพิจารณาด้วยปัญญา ด้วยประการนั้น ๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นอย่างไร ธรรมทั้งหลาย

เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการ
ทั้งปวง ธรรมทั้งหลายเราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใดๆ ธรรมทั้งหมดนั้นเป็นธรรมอันวิมุตติถูกต้อง
แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยอย่างไร สติอันภิกษุ
ตั้งไว้ดีแล้วในภายในที่เดียวว่า เราจักบำเพ็ญอภิสมจาริกสิกขาที่ยังไม่บริบูรณ์ให้
บริบูรณ์ หรือว่า จักอนุเคราะห์อภิสมจาริกสิกขาอันบริบูรณ์แล้วไว้ ด้วยปัญญา
ในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในที่เดียวว่า เราจักบำเพ็ญ
สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือว่า จัก
อนุเคราะห์สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ ด้วยปัญญาใน
ฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในที่เดียวว่า เราจักพิจารณาธรรม
ที่เราไม่ได้พิจารณาแล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ หรือว่า จักอนุเคราะห์ธรรมที่เรา
พิจารณาแล้วได้ด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายใน
ที่เดียวว่า เราจักถูกต้องธรรมที่เราไม่ได้ถูกต้องด้วยวิมุตติ หรือว่า จักอนุเคราะห์
ธรรมที่เราถูกต้องแล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ที่เรากล่าวว่า เราอยู่
ประพาศพรหมจรรย์อันมีสิกขาเป็นอาณิสสํ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น
มีสติเป็นอธิปไตย ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใสยา (การนอน) ๔ อย่างนี้ ๔ อย่าง
เป็นไฉน คือ เปตใสยา (นอนอย่างคนตาย) ๑ กามโกลีใสยา (นอนอย่าง
คนบริโภคกาม) ๑ สีหใสยา (นอนอย่างราชสีห์) ๑ ตลาดตใสยา (นอนอย่าง
ตลาดต) ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เปตใสยาเป็นไฉน คนตายโดยมากนอนหงาย
นี้เราเรียกว่าเปตใสยา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กามโกลีใสยาเป็นไฉน คนบริโภคกามโดยมากนอน
ตะแคงข้างซ้าย นี้เราเรียกว่ากามโกลีใสยา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหใสยาเป็นไฉน สีมฤคราชย่อมสำเร็จการนอน
ข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเลื่อมเท้า สอดหางเข้าในระหว่างโคนขา มั่นตื้นขึ้นแล้ว
ยืดกายเบื้องหน้าแล้ว เหลียวดูกายเบื้องหลัง ถ้ามันเห็นความผิดปกติหรือความ
ละปรกติแห่งกาย มันย่อมเสียใจด้วยเหตุนั้น ถ้ามันไม่เห็นอะไรผิดปกติ มันย่อม
ดีใจด้วยเหตุนี้ นี้เราเรียกว่าสีหใสยา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ตลาดตใสยาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
สังคจจากาม ฯ๑๑ บรรลุจตุตถฌาน นี้เราเรียกว่าตลาดตใสยา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ใสยา (การนอน) ๔ อย่างนี้แล ฯ

[๒๔๗] ดุกริกษุทั้งหลาย อุปรามุคค ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวก
เป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระปัจเจกพุทธะ ๑
สาวกของพระตถาคต ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย อุปรามุคค
๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๒๔๘] ดุกริกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญแห่งปัญญา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัมปยุตสังเสวะ การคบ
สัตบุรุษ ๑ สัทธรรมสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ ทำไว้
ในใจโดยแยบคาย ๑ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑
ดุกริกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่ง
ปัญญา ฯ

[๒๔๙] ดุกริกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ เป็นธรรมมีอุปการะมาก
แก่มนุษย์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัมปยุตสังเสวะ ๑ สัทธรรมสวนะ
๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย ธรรม ๔
ประการนี้แล เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่มนุษย์ ฯ

[๒๕๐] ดุกริกษุทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของพระอริยะ ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าเห็น ๑ ความเป็นผู้
กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑
ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของ
พระอริยะ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๑] ดุกริกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้
ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ความเป็น
ผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการ
นี้แล ฯ

[๒๕๒] ดุกริกษุทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของพระอริยะ ๔ ประการ
นี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ความ
เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑
ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของพระ-
*อริยะ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๓] ดุกริกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้
ฟังว่าได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่ง
ที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดุกริกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้แล ฯ

จบอาปตติยวรรคที่ ๕

อภิญาวรรคที่ ๖

[๒๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้ไว้ก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงละ
เสียก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงให้เจริญก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึง
กระทำให้แจ้งก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้
เป็นไฉน อุปาทานขันธ ๕ นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนด
รู้ไว้ ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงละเสียเป็นไฉน คือ อวิชชา และภวตัณหา
นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงละเสีย ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้ว
พึงให้เจริญเป็นไฉน คือ สมณะและวิปัสสนา นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญา
แล้วพึงให้เจริญ ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้งเป็นไฉน คือ วิชา
และวิมุตติ นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนริยปริเยสนา การแสวงหาอันไม่ประเสริฐ
๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้
มีขราเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีขราเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มี
พยาธิเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีพยาธิเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มี
มรณะเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีมรณะเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็น
ผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา
นั่นเอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยปริเยสนา การแสวงหาอย่างประเสริฐ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีขราเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีขรา
เป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีขรา เป็นแดนเกษมจากโยคะ
อย่างเยี่ยม ๑ ตนเองเป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีพยาธิเป็นธรรมดา
แล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีพยาธิ เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑
ตนเองเป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีมรณะเป็นธรรมดาแล้ว ย่อม
แสวงหานิพพานอันไม่ตาย เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑ ตนเองเป็นผู้มี
ความเศร้าหมองเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาแล้ว
ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่เศร้าหมอง เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ เจริญด้วยคำน่ารัก ๑ อรรถจริยา

ประพตติประโยชน์ ๑ สมานัตตตา ความมีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สังคหัตถุ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๓] ครั้นนั้นแล ท่านพระมาลุงกยบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มี-
*พระภาคโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว
พึงหลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว
อยู่เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาลุงกยบุตร ที่นี้เราจักกล่าวกะพวกภิกษุหนุ่ม
อย่างไรเล่า ในเมื่อท่านเป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ขอโอวาทของตถาคตโดยย่อ
พระมาลุงกยบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรง
แสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสฤตโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อ แม้ใน
ข้าพระองค์จะพึงรู้ถึงเนื้อความแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาค แม้ใน ข้าพระองค์
พึงเป็นทายาทแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร
มาลุงกยบุตร เหตุเกิดตัณหา ซึ่งเป็นที่ที่ตัณหาเมื่อเกิด ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ
๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรมาลุงกยบุตร ตัณหาเมื่อเกิดแก่ภิกษุ
ย่อมเกิดขึ้นเพราะจิรวเป็นเหตุ ๑ เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ ๑ เพราะเสนาสนะ
เป็นเหตุ ๑ เพราะความเป็นและความไม่เป็นอย่างนั้น อย่างนี้เป็นเหตุ ๑
ดูกรมาลุงกยบุตร เหตุเกิดตัณหาซึ่งเป็นที่ที่ตัณหา เมื่อเกิดย่อมเกิดแก่ภิกษุ
๔ ประการนี้แล เมื่อใดแล ภิกษุละตัณหาได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำ
ให้เป็นดุจตาลยอดด้วน ให้ถึงความไม่มีไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุนี้
เราเรียกว่า ตัดตัณหาได้เด็ดขาด รื้อสัจโยชน์ได้แล้ว ได้กระทำที่สุดทุกข์ได้แล้ว
เพราะละมานะโดยชอบ ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมาลุงกยบุตร อันพระผู้มีพระภาคทรงโอวาทด้วย
พระโอวาทนี้แล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณ
แล้วหลีกไป ลำดับนั้นแล ท่านพระมาลุงกยบุตรเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว
ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ได้กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่ง
พรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบ
ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย
ได้รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ก็แลท่านพระมาลุงกยบุตรเป็นพระอรหันต์
องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

[๒๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่
ในโลกทรพย์แล้ว ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ หรือสถานใดสถานหนึ่ง

บรรดาสถาน ๔ นั้น สถาน ๔ เป็นโฉน คือ ไม่แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว ๑ ไม่ซ่อมแซมพัสดุที่คร่ำคร่า ๑ ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้มั่งคั่งให้เป็นพ่อบ้านแม่เรือน ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ นี้ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น ดูกฤกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น สถาน ๔ เป็นโฉน คือ แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว ๑ ซ่อมแซมพัสดุที่คร่ำคร่า ๑ รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้มั่งคั่งให้เป็นพ่อบ้านแม่เรือน ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ นี้ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น ฯ

[๒๕๕] ดูกฤกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๔ เป็นโฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยความเร็ว ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล เป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ดูกฤกษุทั้งหลาย กิษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาคบุญของโลก ไม่มีนาคบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นโฉน คือ กิษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยเขว่น ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็กิษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร กิษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย กิษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย กิษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร กิษุในธรรมวินัยนี้ ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรม เป็นผู้มั่งคั่ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย กิษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็กิษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว่นอย่างไร กิษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทา กิษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเขว่นอย่างนี้แล ฯ

ดูกฤกษุทั้งหลาย ก็กิษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างไร กิษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มิปรกติได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะและภตฺถบริวารอันเป็น

ปัจจัยแก่คนไข้ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ๗๑
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ๗

[๒๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วย
ด้วยองค์ ๔ ประการ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ถึงการ
นับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว องค์ ๔ เป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของ
พระราชาในโลกนี้ เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑
สมบูรณ์ด้วยความเร็ว ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนย
ตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล เป็นม้าควรแก่พระราชา
ควรเป็นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ฉะนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ๗๑
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์
ด้วยเชาวน์ ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์
ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียศ ๗๑ สมทานศีกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ๗

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรม เป็นผู้
มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วย
กำลังอย่างนี้แล ๗

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์
ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ๗

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างไร ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรกติได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะและเกดขบริจารอันเป็นปัจจัย
แก่คนไข้ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ๗๑
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ๗

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ กำลังคือความเพียร ๑ กำลังคือสติ ๑ กำลังคือสมาธิ ๑ กำลังคือปัญญา ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้แล ๗

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

ไม่ควรเสพเสนาสนะสังคอันตั้งอยู่ในราวป่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ที่มีปัญญาทราม เพราะกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และเป็นผู้โง่เขลาบ้าบิ่นน้ำลาย ภิคุฏฐผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล

*สังคอันตั้งอยู่ในราวป่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิคุฏฐผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ควรเสพเสนาสนะสังคอันตั้งอยู่ในราวป่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ที่มีปัญญา เพราะเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก อวิหิงสาวิตก และเป็นผู้ไม่โง่เขลาไม่บ้าบิ่นน้ำลาย ภิคุฏฐผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ควรเสพ-

*เสนาสนะสังคอันตั้งอยู่ในราวป่า ฯ

[๒๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่นุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันมีโทษ ๑ วจีกรรมอันมีโทษ ๑ มโนกรรมอันมีโทษ ๑ ทิฐิอันมีโทษ ๑ คนพาลผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่นุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัปปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมได้ประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีโทษ ๑ วจีกรรมอันไม่มีโทษ ๑ มโนกรรมอันไม่มีโทษ ๑ ทิฐิอันไม่มีโทษ ๑ บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัปปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ดังนี้แล ฯ

จบอภิญญาวรรคที่ ๖

กรรมปลวรรคที่ ๗

[๒๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเอง เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญ

คุณการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิฐมาประดิษฐานไว้ ๑

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกลำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเอง
เป็นผู้ลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการลักทรัพย์ ๑
กล่าวสรรเสริญคุณการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกลำมาทิ้งลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิฐมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔
ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่น
ให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ กล่าว
สรรเสริญคุณการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิฐมาประดิษฐานไว้ ๑

[๒๖๖] ตนเองเป็นผู้ประพฤติดีกาม ๑ ชักชวนผู้อื่นในการ
ประพฤติดีกาม ๑ พอใจในการประพฤติดีกาม ๑ กล่าวสรรเสริญคุณ
การประพฤติดีกาม ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติดีกาม ๑
ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการประพฤติดีกาม ๑ พอใจในการงดเว้นจาก
การประพฤติดีกาม ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการประพฤติด
ีกาม ๑ ฯลฯ

[๒๖๗] ตนเองเป็นผู้พูดเท็จ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดเท็จ ๑ พอใจ
ในการพูดเท็จ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดเท็จ ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้งดเว้น
จากการพูดเท็จ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ พอใจใน
การงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ๑

[๒๖๘] ตนเองเป็นผู้พูดส่อเสียด ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดส่อเสียด ๑
พอใจในการพูดส่อเสียด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดส่อเสียด ๑ ฯลฯ
ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูด
ส่อเสียด ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณ
การงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ ฯลฯ ๑

[๒๖๙] ตนเองเป็นผู้พูดคำหยาบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดคำหยาบ ๑
พอใจในการพูดคำหยาบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณในการพูดคำหยาบ ๑ ฯลฯ
ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูด
คำหยาบ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการ
งดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ ฯลฯ ๑

[๒๗๐] ตนเองเป็นผู้พูดคำเพ้อเจ้อ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดเพ้อเจ้อ ๑

พอใจในการพูดเพื่อเจ้า ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดเพื่อเจ้า ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้ดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า ๑
พอใจในการงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการ
พูดเพื่อเจ้า ๑ ฯลฯ

[๒๗๑] ตนเองเป็นผู้มากไปด้วยความโลภ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความ
โลภ ๑ พอใจในความโลภ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความโลภ ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้ไม่มากไปด้วยความโลภ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่โลภ ๑ พอใจในความ
ไม่โลภ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความไม่โลภ ๑ ฯลฯ

[๒๗๒] ตนเองเป็นผู้มีจิตพยาบาท ๑ ชักชวนผู้อื่นในความพยาบาท ๑
พอใจในความพยาบาท ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความพยาบาท ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาท ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่พยาบาท ๑ พอใจในความ
ไม่พยาบาท ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความไม่พยาบาท ๑ ฯลฯ

[๒๗๓] ตนเองเป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิด ๑
พอใจในความเห็นผิด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความเห็นผิด ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบ ๑ พอใจในความ
เห็นชอบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความเห็นชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชื้อมา
ประดิษฐานไว้

จบกรรมปถวรรคที่ ๗

พระสูตรที่ไม่นับเป็นปณาสก

[๒๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญ เพื่อความ
รู้ยิ่งราคะ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา...๑ ย่อม
พิจารณาเห็นจิตในจิต...๑ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ ธรรม ๔
ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญ
เพื่อรู้ยิ่งราคะ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้
เพื่อไม่ให้กุศลบาปธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ ... เพื่อละอกุศลบาปธรรมที่เกิด
ขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม
ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่พินเพื่อน

เพื่อความมีอยู่ เพื่อความไพบูรณ์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศล
ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้อย่างไรละ ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ ควรเจริญเพื่อรู้อย่างไรละ ๔ ประการเป็นไฉน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย
ฉันทสมาธิ และปธานสังขาร ๑ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ...๑
จิตตสมาธิ...๑ วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ๑ ธรรม ๔ ประการนี้
ควรเจริญเพื่อความรู้อย่างไรละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญ
เพื่อกำหนดรู้ราคา ฯลฯ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อความสิ้นไปรอบ
เพื่อละ เพื่อความสิ้น เพื่อความเสื่อม เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสละ
เพื่อสละคืน ซึ่งราคา ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้น เพื่อความเสื่อม เพื่อคลายกำหนด
เพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อสละคืน ซึ่งโทสะ โมหะ โภคะ อุปาทาหะ มัคคะ
ปฬาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาธูญยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อติมานะ
มทะ ปมาทะ ฯ

จบจตุกกนิบาต ฯ
